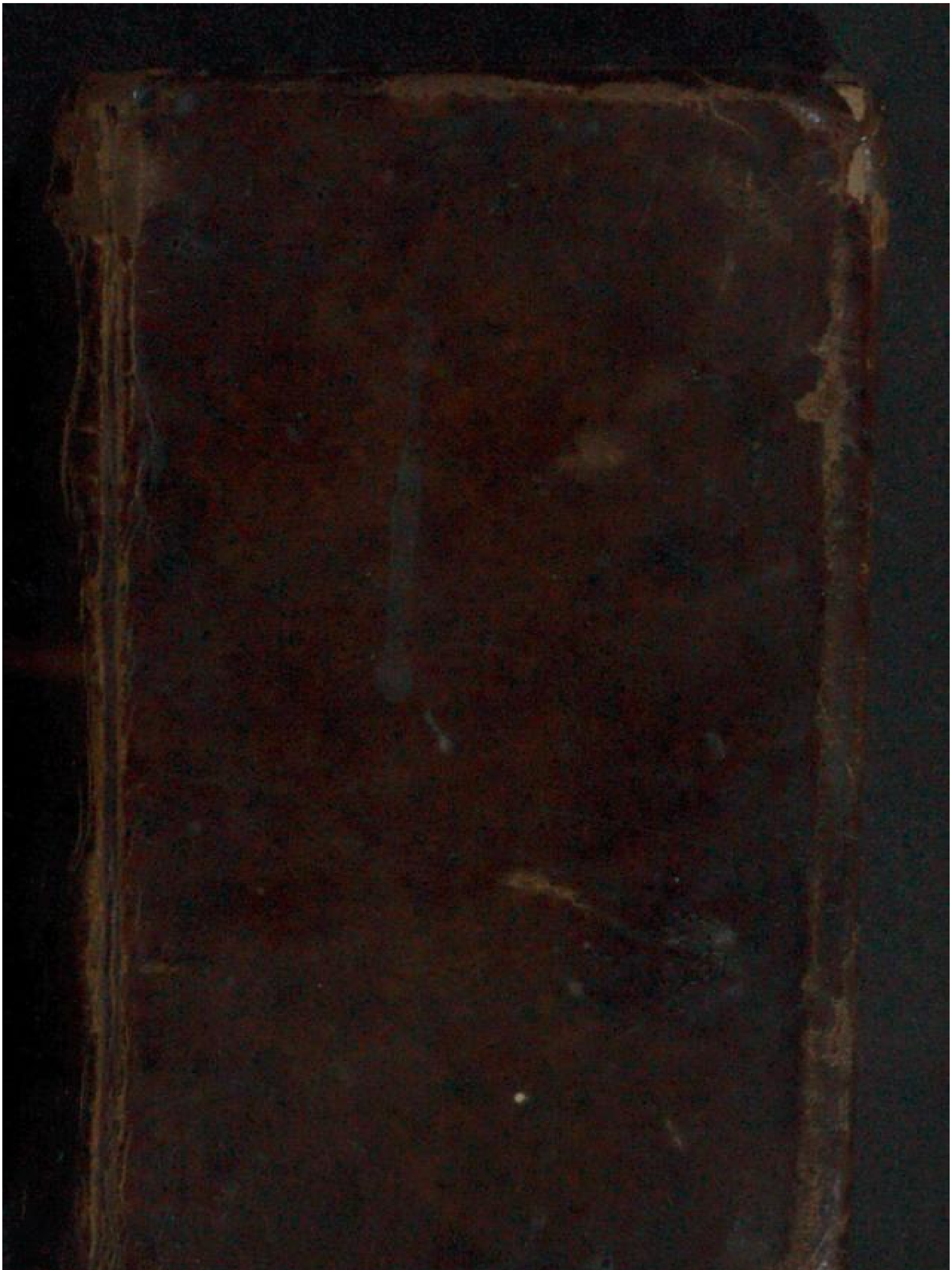
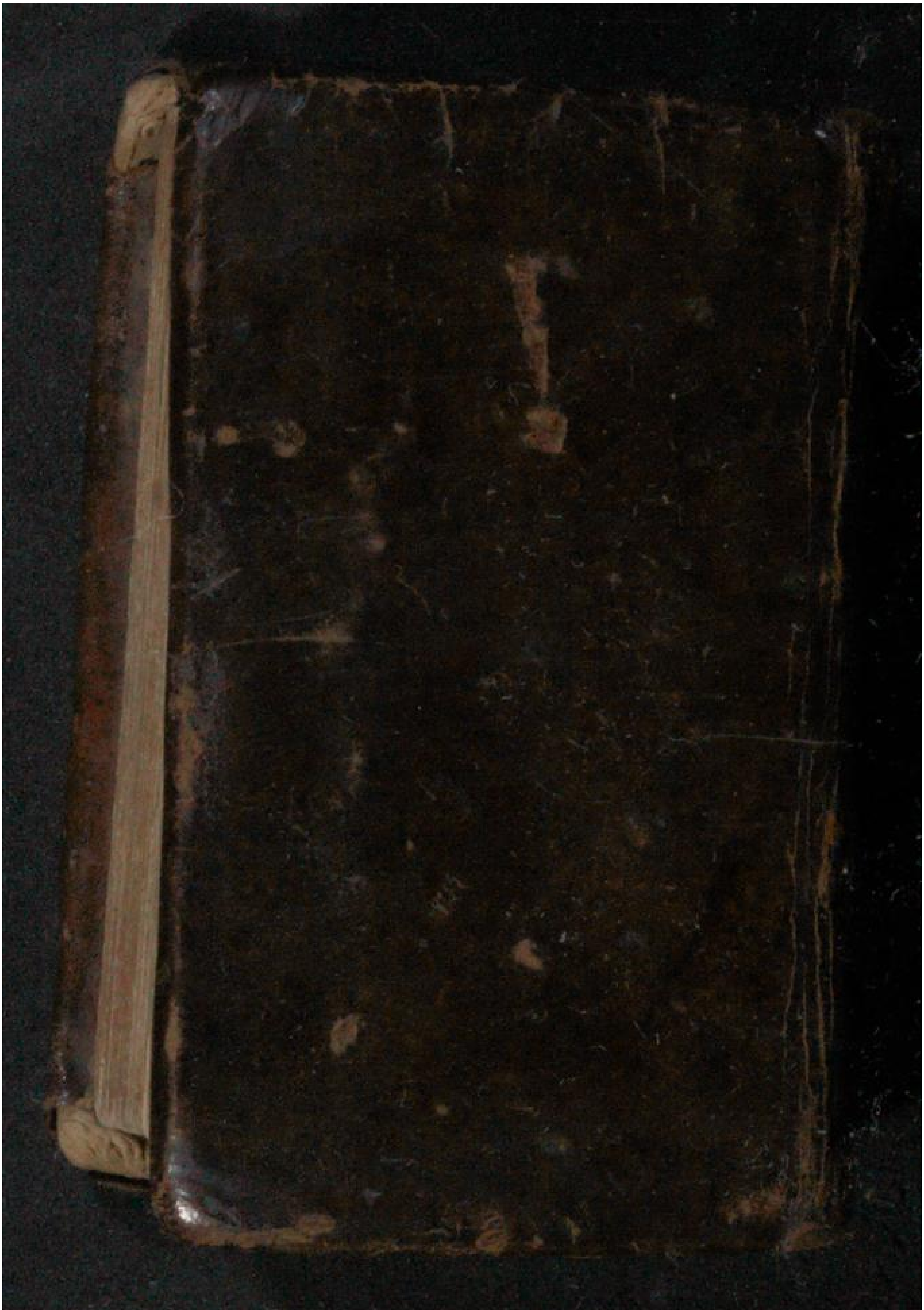

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

~~K. K. VIII. L. 23~~

1769 D 319

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

KW 346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

M. TVLLII CICERONIS DE OFFICIIS AD MARCVM FILIVM,

LIBER PRIMVS.

QVAMQVAM te Marce fili annum jam audientem Cratippum, idque Athenis, abundare oportet præceptis, inſtitutiſque philoſophiæ, propter ſummam & doctoris auctoritatem, & urbis; quorum alter te ſcientia augere poteſt, altera exemplis: tamen, ut ipſe ad meam utilitatem ſemper cum Græcis Latina conjunxi, neque id in philoſophia ſolum, ſed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi cenſeo faciundum, ut par ſis in utriuſque orationis facultate. Quam quidem ad rem, nos, ut videmur, magnum attulimus adjumentum hominibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

noſtris; ut non modo Græcarum litterarum rudes, ſed etiam docti aliquantum ſe arbitrentur adeptos, & ad dicendum, & ad judicandum. Quamobrem diſces tu quidem a principe hujus ætatis philoſophorum, & diſces quandiu voles: tam diu autẽ velle debebis, quoad te, quantũ proficias, non pœnitebit. Sed tamen noſtra legens, non multum a Peripateticis diſſidentia, quoniam utrique & Socratici, & Platonici eſſe volumus, de rebus ipſis utere tuo judicio, nihil enim impedio: orationem autem Latinam profecto legendis noſtris efficies pleniorem. Nec vero arroganter hoc dictum exiſtimari velim. Nam philoſophandi ſcientiam concedens multis, quod eſt oratoris proprium, apte, diſtincte, ornate dicere, quoniam in eo ſtudio ætatem conſumſi, ſi id mihi aſſumo, videor id meo jure quodam modo vendicare. Quamobrem magnopere te hortor, mi Cicero, ut non ſolum orationes meas, ſed hos etiam de philoſophia libros, qui jam ſe illis fere æquarunt, ſtudioſe legas. Vis enim major in illis dicendi: ſed hoc quoque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

colendum eſt æquabile, & temperatum orationis genus. Et id quidem nemini video Græcorum adhuc contigiſſe, ut idem utroque in genere laboraret, ſequereturque & illud forenſe dicendi, & hoc quietum diſputandi genus: niſi forte Demetrius Phalereus in hoc numero haberi poteſt, diſputator ſubtilis, orator parum vehemens, dulcis tamē, ut Theophraſti diſcipulum poſſis agnoſcere. Nos autem quantum in utroque profecerimus, aliorum ſit judicium: utrumque certe ſecuti ſumus. Equidem & Platonem exiſtimo, ſi genus forenſe dicendi tractare voluiſſet, graviſſime & copioſiſſime potuiſſe dicere: & Demoſthenem, ſi illa quæ a Platone didicerat, tenuiſſet, & pronunciare voluiſſet, ornate, ſplendideque facere potuiſſe. Eodemque modo de Ariſtotele & Iſocrate judico: quorum uterque ſuo ſtudio delectatus, contemſit alterum. Sed cum ſtatuiſſem ſcribere ad te aliquid hoc tempore, & multa poſthac, ab eo exordiri volui maxime, quod & ætati tuæ eſſet aptiſſimum, & auctoritati meæ. Nam cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

multa ſint in philoſophia & gravia & utilia, accurate, copioſeque a philoſophis diſputata, lariſſime patere videntur ea,quę de officiis tradita ab illis,& præcepta ſunt. Nulla enim vitæ pars, neque publicis,neque privatis,neque forenſibus,neque domeſticis in rebus,neque ſi tecum agas quid,neque ſi cum altero contrahas, vacare officio poteſt:in eoque & colendo ſita vitæ eſt honeſtas omnis, & negligendo turpitudo.atque hæc quidem quęſtio communis eſt omnium philoſophorum. Quis eſt enim, qui nullis officii præceptis tradendis philoſophum ſe audeat dicere? Sed ſunt non nullæ diſciplinæ, quæ propoſitis bonorum & malorum finibus, officium omne pervertunt. Nam qui ſummum bonum ſic inſtituit, ut nihil habeat cum virtute conjunctum, idque ſuis commodis, non honeſtate metitur, hic ſi ſibi ipſe conſentiat, & non interdum naturæ bonitate vincatur, neque amicitiam colere poſſit, nec juſtitiam, nec liberalitatem: fortis vero, dolorem ſummum malum judicans, aut temperans, voluptatem ſummum bonum

ſtatuens,

ſtatuens,eſſe certe nullo modo poteſt. quæ quamquam ita ſunt in promptu, ut res diſputatione non egeat,ſunt tamen a nobis alio loco diſputata. hæ diſciplinæ igitur ſi ſibi conſentaneæ eſſe velint, de officio nil queant dicere. Neque ulla officii præcepta firma, ſtabilia , conjuncta naturæ tradi poſſunt, niſi aut ab iis qui ſolam,aut ab iis qui maxime honeſtatem propter ſe dicant expetendam. ita propria ea eſt præceptio Stoicorum, Academicorum, Peripateticorum: quoniam Ariſtonis, Pyrrhonis , & Herilli jam pridem exploſa ſententia eſt: qui tamen haberent jus ſuum diſputandi de officio, ſi rerum aliquem delectum reliquiſſent,ut ad officii inventionem aditus eſſet.Sequemur igitur hoc quidem tempore , & hac in quæſtione potiſſimum Stoicos, non ut interpretes, ſed, ut ſolemus,e fontibus eorum,judicio, arbitrioque noſtro, quantum, quoque modo videbitur, hauriemus.

Placet igitur , quoniam omnis diſputatio de officio futura eſt, ante definire,quid ſit officium: quod a Panætio prætermiſſum eſſe miror.Omnis e-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

nim quæ a ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet a definitione proficiſci, ut intelligatur, quid ſit id, de quo diſputetur.

Omnis de officio duplex eſt quæſtio. Vnum genus eſt, quod pertinet ad finem bonorum: alterum, quod poſitum eſt in præceptis, quibus in omneis parteis uſus vitæ confirmari poſſit. Superioris generis hujuſmodi exempla ſunt: omniane officia perfecta ſint: numquid officium aliud alio majus ſit: & quæ ſunt generis ejuſdem. Quorum autem officiorum præcepta traduntur, ea quamquam pertinent ad finem bonorum, tamen minus id apparet, quia magis inſtitutionem vitæ communis ſpectare videntur: de quibus eſt nobis his libris explicandum. Atque etiam alia diviſio eſt officii: nam & medium quoddam officium dicitur, & perfectum. Perfectum officium, rectum opinor, vocemus, quod Græci κατόρθωμα: hoc autem commune officium vocant: atque ea ſic definiunt, ut rectum quod ſit, id perfectum officium eſſe definiant: medium autem officium id eſſe dicant,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

quod cur factum ſit, ratio probabilis reddi poſſit.

Triplex igitur eſt, ut Panætio videtur, conſilii capiundi deliberatio: Nam, aut honeſtumne factu ſit, an turpe, dubitant, id quod in deliberationem cadit: in quo conſiderando ſæpe animi in contrarias ſententias diſtrahuntur: tum autem aut anquirunt, aut conſultant, ad vitæ commoditatem, jucunditatemque, ad facultates rerum atque copias, ad opes, ad potentiam, quibus & ſe poſſint juvare, & ſuos; conducat id, nec ne, de quo deliberant: quæ deliberatio omnis in rationem utilitatis cadit. Tertium dubitandi genus eſt, cum pugnare videtur cum honeſto id quod videtur eſſe utile. Cum enim utilitas ad ſe rapere, honeſtas contra revocare ad ſe videtur, fit, ut diſtrahatur in deliberando animus, afferatque ancipitem curam cogitandi. Hac in diviſione, cum pręterire aliquid, maximum vitium in dividendo ſit, duo prætermiſſa ſunt. Nec enim ſolum, utrum honeſtum, an turpe ſit, deliberari ſolet; ſed etiam, duobus propoſitis honeſtis, utrum ho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

neſtius: itemque duobus propoſitis utilibus, utrum utilius. Ita, quam ille triplicem putavit eſſe rationem, in quinque parteis diſtribui debere reperitur. Primum igitur eſt de honeſto, ſed dupliciter: tum pari ratione de utili: poſt de comparatione eorum diſſerendum.

Principio generi animantium omni eſt a natura tributum, ut ſe, vitam, corpuſque tueatur, declinet ea quæ nocitura videantur; omniaque, quæ ſint ad vivendum neceſſaria, anquirat, & paret: ut paſtum, ut latibula, ut alia generis ejuſdem. Commune autem animantium omnium eſt conjunctionis appetitus, procreandi cauſſa, & cura quædam eorum quæ procreata ſunt. Sed inter hominem & belluam hoc maxime intereſt, quod hæc tantum, quantum ſenſu movetur, ad id ſolum quod adeſt, quodque præſens eſt, ſe commodat, paullulum admodum ſentiens præteritum, aut futurũ. Homo autem, quoniã rationis eſt particeps, per quam conſequẽtia cernit, cauſas rerum videt, earumque progreſſus, & quaſi anteceſſiones non

ignorat,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ignorat, ſimilitudines comparat, re-
buſque præſentibus adjungit, atque
annectit futuras, facile totius vitæ
curſum videt, ad eamque degendam
præparat res neceſſarias. Eadem na-
tura vi rationis hominem conciliat
homini, & ad orationis, & ad vitæ
ſocietatem: ingeneratque in primis
præcipuum quendam amorem in eos
qui procreati ſunt: impellitque, ut
hominum cœtus & celebrationes &
eſſe, & a ſe obiri velit: ob eaſq; cauſ-
ſas ſtudeat parare ea quæ ſuppeditēt
ad cultum & ad victum: nec ſibi ſoli,
ſed conjugi, liberis, ceteriſque quos
charos habeat, tuerique debeat: quæ
cura exſuſcitat etiam animos, & ma-
jores ad rem gerendam facit. In pri-
miſque hominis eſt propria veri an-
quiſitio, atque inveſtigatio. Itaq; cum
ſumus neceſſariis negotiis, curiſque
vacui, tum avemus aliquid videre, au-
dire, addiſcere: cognitionemque re-
rum aut occultarum, aut admirabi-
lium, ad bene beateque vivendum ne-
ceſſariam ducimus: ex quo intelligi-
tur, quod verum, ſimplex, ſincerumque
ſit, id eſſe naturæ hominis aptiſſimū.

Huic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Huic veri videndi cupiditati adjuncta eſt appetitio quædam principatus, ut nemini parere animus bene a natura informatus velit, niſi præcipienti, aut docenti, aut utilitatis cauſſa juſte & legitime imperanti : ex quo magnitudo animi exiſtit, humanarumque rerum contemptio. Nec vero illa parva vis naturæ eſt, rationiſque, quod unũ hoc animal ſentit, qui ſit ordo : quid ſit quod deceat: in factis dictiſque, qui modus. Itaque eorum ipſorum quæ adſpectu ſentiuntur, nullum aliud animal pulcritudinem, venuſtatem, convenientiam partium ſentit. Quam ſimilitudinem natura ratioque ab oculis ad animum transferens, multo etiam magis pulcritudinem, conſtantiam, ordinem in conſiliis, factiſque conſervandum putat : cavetque ne quid indecore, effeminateve faciat: tũ in omnibus & opinionibus & factis, ne quid libidinoſe aut faciat aut cogitet: quibus rebus conflatur & efficitur id quod quærimus, honeſtũ: quod etiam ſi nobilitatum non ſit, tamen honeſtum ſit : quodque vere dicimus, etiam ſi a nullo laudetur, laudabile

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

eſſe natura. Formam quidem ipſam Marce fili, & tamquam faciem honeſti vides: quæ ſi oculis cerneretur, mirabiles amores, ut ait Plato, excitaret ſapientiæ.

Sed omne quod eſt honeſtum, id quattuor partium oritur ex aliqua. aut enim in perſpicientia veri, ſollertiaque verſatur: aut in hominum ſocietate tuenda, tribuendoque ſuum cuique, & rerum contractarum fide: aut in animi excelſi atque invicti magnitudine, ac robore: aut in omnium quę fiunt, quæque dicuntur, ordine, & modo: in quo ineſt modeſtia, & temperantia. Quæ quatuor quamquam inter ſe colligata atque implicata ſunt, tamen ex ſingulis certa officiorum genera naſcuntur: velut ex ea parte quæ prima deſcripta eſt, in qua ſapientiam, & prudentiam ponimus, ineſt indagatio, atque inventio veri: ejuſque virtutis hoc munus eſt proprium. Vt enim quiſque maxime perſpicit, quid in re quaque veriſſimum ſit, quique acutiſſime & celerrime poteſt & videre, & explicare rationem, is prudentiſſimus & ſapientiſſimus rite haberi ſo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

let. quocirca huic quaſi materia, quã tractet, & in qua verſetur, ſubjecta eſt veritas: reliquis autem tribus neceſſitates propoſitæ ſunt ad eas res parandas tuendaſque quibus actio vitæ cõtinetur, ut & ſocietas hominum conjunctioque ſervetur, & animi excellentia, magnitudoque cum in augendis opibus utilitatibuſque & ſibi & ſuis comparandis, tum multo magis in his ipſis deſpiciendis, eluceat. Ordo autem, & conſtantia, & moderatio, & ea quæ ſunt his ſimilia, verſantur in eo genere ad quod eſt adhibenda actio quædam, non ſolum mentis agitatio. His enim rebus quæ tractantur in vita, modum quendam & ordinem adhibentes, honeſtatem & decus conſervabimus.

Ex quattuor autem locis, in quos honeſti naturam, vimque diviſimus, primus ille qui in veri cognitione cõſiſtit, maxime naturam attingit humanam. Omnes enim trahimur & ducimur ad cognitionis, & ſcientiæ cupiditatem, in qua excellere pulcrum putamus; labi autem, errare, neſcire, decipi, & malum & turpe ducimus. In

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

oc genere & naturali, & honeſto,
uo vitia vitanda ſunt: unum, ne in-
gnita pro cognitis habeamus, iiſq;
mere aſſentiamus: quod vitium ef-
gere qui volet (omnes autem velle
bent) adhibebit ad conſiderandas
s & tempus, & diligentiam. Alte-
um eſt vitium, quod quidam nimis
agnum ſtudium, multamq; operam
res obſcuras, atque difficiles confe-
unt, eaſdemque non neceſſarias: qui-
us vitiis declinatis, quod in rebus
oneſtis, & cognitione dignis operæ
uræque ponetur, id jure laudabitur:
t in aſtrologia C. Sulpicium audivi-
us, in geometria Sex. Pompejum ipſi
ognovimus, multos in dialecticis,
ures in jure civili. quæ omnes artes
veri veſtigatione verſantur, cujus
udio a rebus gerundis abduci, con-
a officium eſt. Virtutis enim laus
mnis in actione conſiſtit: a qua tamē
t intermiſſio ſæpe, multique dantur
l ſtudia reditus: tum agitatio men-
s, quæ nunquam acquieſcit, poteſt
os in ſtudiis cogitationis etiam ſine
pera noſtra continere. Omnis autem
ogitatio, motuſque animi, aut in cō-

ſiliis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſiliis capiundis de rebus honeſtis, & pertinentibus ad bene beateque vivendum, aut in ſtudiis ſcientiæ, cognitioniſque verſatur. Ac de primo quidem officii fonte diximus.

De tribus autem reliquis latiſſime patet ea ratio, qua ſocietas hominum inter ipſos, & vitæ quaſi communitas continetur. Cujus partes duæ: juſtitia, in qua virtutis eſt ſplendor maximus, ex qua viri boni nominantur: & huic conjuncta beneficentia, quam eandem vel benignitatem, vel liberalitatem appellari licet. Sed juſtitiæ primum munus eſt, ut ne cui quis noceat, niſi laceſſitus injuria: deinde ut communibus pro communibus utatur, privatis ut ſuis. Sunt autem privata nulla natura, ſed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt: aut victoria, ut qui bello potiti ſunt: aut lege, pactione, conditione, ſorte. Ex quo fit, ut ager Arpinas, Arpinatium dicatur: Tuſculanus, Tuſculanorum: ſimiliſque eſt privatarum poſſeſſionū deſcriptio. Ex quo, quia ſuum cujuſq; fit; eorum quæ natura fuerant communia, quod cuique obtigit, id quiſ-

que teneat: ex quo ſi quis ſibi appetit, violabit jus humanæ ſocietatis. Sed quoniam, ut præclare ſcriptum eſt a Platone, non nobis ſolum nati ſumus, ortuſq; noſtri partem patria vendicat, partem parentes, partem amici; atque, ut placet Stoicis, quæ in terris gignantur, ad uſus hominum omnia creari, homines autẽ hominum cauſſa eſſe generatos, ut ipſi inter ſe, alius alii prodeſſe poſſent, in hoc naturam debemus ducem ſequi, communes utilitates in medium afferre mutatione officiorum, dando, accipiundo, tum artibus, tum opera, tum facultatibus devincire hominum inter homines ſocietatem.

Fundamentum autem juſtitiæ eſt fides: id eſt, dictorum conventorumque conſtantia, & veritas. Ex quo, quamquam hoc videbitur fortaſſe cuipiam durius, tamen audeamus imitari Stoicos, qui ſtudioſe exquirunt unde verba ſunt ducta: credamuſque, quia fiat quod dictum eſt, appellatam fidem.

Sed injuſtitiæ genera duo ſunt. Unum eorum qui inferunt: alterum eorum, qui ab iis quibus infertur, ſi poſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſint, non propulſant injuriam. Nam qui injuſte impetum in quempiam facit, aut ira, aut aliqua perturbatione incitatus, is quaſi manus afferre videtur ſocio: qui autem non defendit, nec obſiſtit, ſi poteſt, injuriæ, tam eſt in vitio, quam ſi parentes aut amicos, aut patriam deſerat. Atque illæ quidem injuriæ, quę nocendi cauſſa de induſtria inferuntur, ſæpe a metu proficiſcuntur, cum, qui nocere alteri cogitat, timet, niſi id fecerit, ipſe aliquo afficiatur incommodo. Maximam autem partem ad injuriam faciundam aggrediuntur, ut adipiſcantur ea, quæ concupiverunt: in quo vitio latiſſime patet avaritia. Expetuntur autem divitiæ cum ad uſus vitæ neceſſarios, tum ad perfruendas voluptates. In quibus autem major eſt animus, in iis pecunię cupiditas ſpectat ad opes, & ad gratificandi facultatem: ut nuper M. Craſſus negabat ullam ſatis magnam pecuniam eſſe ei, qui in repub. princeps vellet eſſe, cujus fructibus exercitum alere non poſſet. Delectant etiam magnifici apparatus, vitæque cultus cum elegantia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

y copia; quibus rebus effectum eſt, ut infinita pecuniæ cupiditas eſſet. Nec vero rei familiaris amplificatio, nemini nocens, vituperanda: ſed fugienda ſemper injuria eſt. Maxime autem adducuntur plerique, ut eos juſtitiæ capiat oblivio, cum in imperiorum, honorum, gloriæ cupiditatem inciderunt. Quod enim eſt apud Ennium: Nulla ſancta ſocietas, nec fides regni, id latius patet. Nam quidquid ejuſmodi eſt, in quo non poſſint plures excellere, in eo fit plerumque tanta contentio, ut difficillimum ſit ſervare ſanctam ſocietatem. Declaravit id modo temeritas C. Cæſaris, qui omnia jura divina & humana perverit, propter eum quem ſibi ipſe opinionis errore finxerat, principatum. Eſt autem in hoc genere moleſtum, quod in maximis animis, ſplendidiſq; ingeniis plerumque exiſtunt honoris, imperii, potentiæ, gloriæ cupiditates: quo magis cavendum eſt, ne quid in eo genere peccetur.

Sed in omni injuſtitia permultum intereſt, utrum perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis eſt, &

ad tempus; an conſultò & cogitato fiat injuria. Leviora ſunt enim, quæ repentino aliquo motu accidunt, quā ea quæ meditata & præparata inferuntur. Ac de inferunda quidem injuria, ſatis dictum eſt.

Prætermittendæ autem defenſionis, deſerendique officii plures ſolent eſſe cauſſæ. Nam aut inimicitias, aut laborem, aut ſumtus ſuſcipere nolunt: aut etiam negligentia, pigritia, inertia, aut ſuis ſtudiis quibuſdam, occupationibuſve ſic impediuntur, ut eos quos tutari debeant, deſertos eſſe patiantur. Itaque videndum eſt ne non ſatis ſit id, quod apud Platonem eſt in philoſophos dictum: quod in veri inveſtigatione verſentur, quodque ea quæ plæriq; vehementer expetūt, deque quibus inter ſe digladiari ſolēt, contemnant, & pro nihilo ducant, propterea juſtos eſſe: nam dum alterū juſtitiæ genus aſſequuntur non inferunda injuria, ne cui noceant; in alterum injuſtitiæ incidunt: diſcendi enim ſtudio impediti, quos tueri debeant, deſerunt: itaque eos ne ad rempublicam quidem acceſſuros putant,

niſi coactos; æquius autem erat id voluntate fieri: nam hoc ipſum ita juſtum eſt, quod recte fit, ſi eſt voluntarium.

Sunt etiam, qui aut ſtudio rei familiaris tuendæ, aut odio quodam hominum, ſuum ſe negotium agere dicant, ne facere cuiquam videantur injuriam: qui dum altero injuſtitiæ genere vacant, in alterum incurrunt: deſerunt enim vitæ ſocietatem: quia nihil conferunt in eam ſtudii, nihil operæ, nihil facultatum.

Quando igitur duobus generibus injuſtitiæ propoſitis, adjũximus cauſſas utriuſque generis, eaſque res ante conſtituimus quibus juſtitia continetur, facile quod cujuſque temporis officium ſit, poterimus, niſi noſmetipſos valde amabimus, judicare. Eſt enim difficilis cura rerum alienarũ, quamquam Terentianus ille Chremes humani nihil a ſe alienum putat. Sed tamen quia magis ea percipimus, atque ſentimus, quæ nobis ipſis aut proſpera aut adverſa eveniunt, quam illa quæ ceteris, quæ quaſi longo intervallo interjecto videmus, aliter de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

illis ac de nobis judicamus. Quocirca bene præcipiunt, qui vetant quid quam agere, quod dubites æquum ſit an iniquum. Æquitas enim lucet ipſa per ſe; dubitatio cogitationem ſignificat injuriæ.

Sed incidunt ſæpe tempora, cum ea quæ maxime videantur digna eſſe juſto homine, eoque quem virum bonum dicimus, commutantur, fiuntque contraria: ut reddere depoſitum, facere promiſſum, quæque pertinent ad veritatem, & ad fidem, ea migrare interdum, & non ſervare, ſit juſtum: referri enim decet ad ea quæ poſui principio, fundamenta juſtitiæ: primum, ut ne cui noceatur: deinde, ut communi utilitati ſerviatur: ea cum tempora commutantur, commutatur officium: & non ſemper eſt idē. Poteſt enim accidere promiſſum aliquod, & conventum, ut id effici ſit inutile vel ei cui promiſſum ſit, vel ei qui promiſerit. Nam ſi, ut in fabulis eſt, Neptunus, quod Theſeo promiſerat, non feciſſet, Theſeus filio Hippolyto non eſſet orbatus: ex tribus enim optatis, ut ſcribitur, hoc erat tertium, quod de

Hyppo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Hippolyti interitu iratus optavit: quo impetrato, in maximos luctus incidit. Nec promiſſa igitur ſervanda ſunt ea, quæ ſunt iis quibus promiſeris, inutilia: nec ſi plus tibi noceant, quam illi proſint, cui promiſeris. Contra officium eſt, majus non anteponi minori: ut ſi conſtitueris cuipiam te advocatum in rem præſentem eſſe venturum, atque interim graviter ægrotare filius cœperit, non ſit contra officium, non facere quod dixeris: magiſque ille, cui promiſſum ſit, ab officio diſcedat, ſi ſe deſtitutum queratur. Iam illis promiſſis non ſtandum eſſe quis non videt, quæ coactus quis metu, quæ deceptus dolo promiſerit? quę quidem pleraque jure prætorio liberantur, nonnulla legibus.

Exiſtunt etiam ſæpe injuriæ calumnia quadã, & nimis callida, ſed malitioſa juris interpretatione: ex quo illud, Summum jus, ſumma injuria, factum eſt jam tritum ſermone proverbium: quo in genere etiam in republica multa peccantur: ut ille, qui, cum triginta dierum eſſent cum hoſte induciæ pactæ, noctu populabatur a-

groſ; quod dierum eſſent pactæ, non noctium indutiæ. Ne noſter quidem probandus, ſi verum eſt, Q. Fabium Labeonem, ſeu quem alium, nihil enim pręter auditum habeo, arbitrum Nolanis, & Neapolitanis de finibus a ſenatu datum, cum ad locum veniſſet, cum utriſque ſeparatim locutum, ut ne cupide quid agerent, ne appeterent, atque ut regredi, quam progredi mallent: Id cum utrique feciſſent, aliquantum agri in medio relictum eſt: itaque illorum fines, ſicut dixerant, terminavit: in medio relictum quod erat, populo R. adjudicavit: decipere hoc quidem eſt, non judicare: quocirca in omni eſt re fugienda talis ſolertia. Sunt autem quędam officia etiam adverſus eos ſervanda, a quibus injuriam acceperis: eſt enim ulciſcendi, & puniendi modus. Atque haud ſcio, an ſatis ſit, eum qui laceſſierit, injuriæ ſuæ pænitere: ut & ipſe nequid tale poſthac, & ceteri ſint ad injuriam tardiores.

Atque in republica maxime conſervanda ſunt jura belli. Nam cum ſint duo genera decertandi, unum per

diſcepta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

diſceptationem , alterum per vim: cumque illud proprium ſit hominis, hoc belluarum: confugiendum eſt ad poſterius, ſi uti non licet ſuperiore. Quare ſuſcipienda quidem bella ſunt ob eam cauſam, ut ſine injuria in pace vivatur: parta autem victoria, conſervandi qui non crudeles in bello, nec immanes fuerunt: ut majores noſtri Tuſculanos, Æquos, Volſcos, Sabinos, Hernicos etiam in civitatē acceperunt: at Carthaginem, & Numantiam funditus ſuſtulerunt: nollem Corinthum: ſed credo aliquid ſecutos oportunitatem, loci maxime, ne poſſet aliquando ad bellum faciundum locus ipſe adhortari. Mea quidem ſententia paci quæ nihil habitura ſit inſidiarum, ſemper eſt conſulendum: in quo ſi mihi eſſet obtemperatum, ſi non optimam, at aliquam rempublicam quæ nunc nulla eſt, haberemus. Et cum iis, quos vi deviceris, conſulendum eſt: tum ii, qui armis poſitis, ad imperatorum fidem confugiunt, quamvis murum aries percuſſerit, recipiendi. In quo tantopere apud noſtros juſtitia culta eſt, ut ii qui civita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tes aut nationes devictas bello in fidem recepiſſent, earum patroni eſſent more majorum. Ac belli quidem æquitas ſanctiſſime Feciali populi R. jure perſcripta eſt. Ex quo intelligi poteſt, nullum bellum eſſe juſtum, niſi quod aut rebus repetitis geratur, aut denunciatum ante ſit, & indictū. Pompilius imperator tenebat provinciam: in cujus exercitu Catonis filius tiro militabat. Cum autem Pompilio videretur unam dimittere legionem, Catonis quoque filium, qui in eadem legione militabat, dimiſit: ſed cum amore pugnandi in exercitu remanſiſſet, Cato ad Pompilium ſcripſit, ut ſi eum patiatur in exercitu remanere, ſecundo eum obliget militiæ ſacramento: quia priore amiſſo, jure cum hoſtibus pugnare non poterat: Adeo ſumma erat obſervatio in bello movendo. M. quidem Catonis ſenis epiſtola eſt ad M. filium, in qua ſcribit, ſe audiſſe, eum miſſum factum eſſe a Conſule, cum in Macedonia bello Perſico miles eſſet: monet igitur, ut caveat, ne prœlium ineat: negat enim jus eſſe, qui miles non ſit, cum hoſte pugnare.

Equi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Equidem illud etiam animadverto, quod qui proprio nomine perduellis eſſet, is Hoſtis vocaretur: lenitate verbi, triſtitiam rei mitigatam. Hoſtis enim apud majores noſtros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus: Indicant duodecim tabulæ: AVT STATVS DIES CVM HOSTE. Itemque: ADVERSVS HOSTEM ÆTERNA AVCTORITAS. Quid ad hãc manſuetudinem addi poteſt, eum quicum bella geras, tam molli nomine appellari? quanquam id nomen durius jam effecit vetuſtas: a peregrino enim receſſit, & proprie in eo qui ferret arma contra, remanſit. Cum vero de imperio decertatur, belloque quæritur gloria; cauſſas omnino ſubeſſe tamen oportet eaſdem, quas dixi paulo ante juſtas cauſſas eſſe bellorum. Sed ea bella, quibus imperii propoſita gloria eſt, minus acerbe gerenda ſunt. Vt enim cum civiliter contendimus, aliter, ſi eſt inimicus, aliter ſi competitor, cum altero certamen honoris & dignitatis eſt; cum altero capitis, & famæ: ſic cum Celtiberis, cum Cim-

bris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

bris bellum, ut cum inimicis, gerebatur, uter eſſet, non uter imperaret, cum Latinis, Sabinis, Samnitibus, Pœnis, Pyrrho, de imperio dimicabatur: Pœni fœdifragi, crudelis Annibal, reliqui juſtiores. Pyrrhi quidem de captivis reddendis illa præclara:

„ *Nec mi aurum poſco, nec mi pretium dederitis:*
„ *Nec cauponantes bellum ſed belligerantes,*
„ *Ferro, non auro vitam cernamus utrique;*
„ *Vos ne velit, an me regnare hera; quidve ferat ſors,*
„ *Virtute experiamur: & hoc ſimul accipe dictum.*
„ *Quorum virtuti belli fortuna pepercit,*
„ *Eorundem me libertati parcere certum eſt:*
„ *Dono ducite, doque volentibus cum magnis diis.*

Regalis ſane, & digna Æacidarum genere ſententia. Atque etiam ſi quid ſinguli temporibus adducti hoſti promiſerint, eſt in eo ipſo fides conſervan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

da: ut primo Punico bello, Regulus captus a Pœnis, cum de captivis commutandis Romam miſſus eſſet, juraſſetque ſe rediturum; primum ut venit, captivos reddendos in ſenatu non cenſuit: deinde cum retineretur a propinquis, & ab amicis; ad ſupplicium redire maluit, quam fidem hoſti datam fallere.

Secundo autem Punico bello poſt Cannenſem pugnam, quos decem Annibal Romam miſit adſtrictos jurejurando, ſe redituros eſſe, niſi de redimendis iis qui capti erant, impetraſſent; eos omnes, cenſores, quoad quiſque eorum vixit, qui pejeraſſent, in ærariis reliquerunt: nec minus illum, qui jurisjurandi fraude culpam invenerat. Cum enim permiſſu Annibalis exiſſet e caſtris, rediit paulo poſt, quod ſe oblitum neſcio quid diceret; deinde egreſſus e caſtris, jurejurando ſe ſolutum putabat; & erat verbis, re non erat. Semper autem in fide quid ſenſeris, non quid dixeris, cogitandum. Maximum autem exemplum eſt juſtitiæ in hoſtem a

majoribus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

majoribus noſtris conſtitutum. cum a Pyrrho perfuga ſenatui eſt pollicitus ſe venenum regi daturum, & eum necaturum; Senatus & C. Fabricius perfugam Pyrrho dedidit: ita ne hoſtis quidem, & potentis, & bellum ultro inferentis, cum ſcelere interitum approbavit. Ac de bellicis quidem officiis ſatis dictum eſt. Meminerimus autem etiam adverſus infimos juſtitiam eſſe conſervandam. Eſt autem infima conditio & fortuna ſervorum, quibus non male præcipiunt, qui ita jubent uti, ut mercenariis operam exigendam, juſta præbenda. Cum autem duobus modis, id eſt, aut vi, aut fraude fiat injuria, fraus quaſi vulpeculæ, vis leonis videtur, utrumque ab homine alieniſſimum, ſed fraus odio digna majore. Totius autem injuſtitiæ nulla capitalior, quam eorum, qui tum, cum maxime fallunt, id agunt, ut viri boni eſſe videantur. De juſtitia ſatis dictum eſt. Deinceps, ut erat propoſitum, de beneficentia, ac liberalitate dicatur: qua quidem nihil eſt naturæ hominis

accom-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

accommodatius: ſed habet multas cautiones.

Videndum eſt enim primum, ne obſit benignitas, & iis ipſis, quibus benigne videbitur fieri, & ceteris: deinde ne major benignitas ſit quam facultates: tum, ut pro dignitate cuique tribuatur: id enim eſt juſtitiæ fundamentum, ad quam hæc referenda ſunt omnia. Nam & qui gratificantur cuipiam, quod obſit illi, cui prodeſſe velle videantur; non benefici, neque liberales, ſed pernicioſi aſſentatores judicandi ſunt: & qui aliis nocent, ut in alios liberales ſint; in eadem ſunt injuſtitia, ut ſi in ſuam rem aliena cõvertant. Sunt autem multi, & quidem cupidi ſplendoris, & gloriæ, qui eripiunt aliis, aliis quod largiantur: hiq; arbitrantur ſe beneficos in ſuos amicos viſum iri, ſi locupletent eos quacunque ratione. Id autem tantum abeſt officio, ut nihil magis officio poſſit eſſe contrarium. Videndum eſt igitur, ut ea liberalitate utamur, quæ proſit amicis, noceat nemini; quare L. Sullæ, & C. Cæſaris, pecuniarum trãſlatio a juſtis dominis ad alienos, non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

debet liberalis videri: nihil enim liberale, quod non idem ſit juſtum. Alter erat locus cautionis, ne benignitas major eſſet quam facultates: quod qui benigniores volunt eſſe quam res patitur, primum in eo peccant, quod injurioſi ſunt in proximos: quas enim copias his & ſuppeditari æquius eſt & relinqui, eas transferunt ad alienos. Ineſt autem in tali liberalitate cupiditas plerumque rapiendi & auferendi per injuriam, ut ad largiendum ſuppetant copiæ, videre etiam licet pleroſque non tam natura liberales, quam quadam gloria ductos, ut benefici videantur, facere multa, quæ proficiſci ab oſtẽtatione magis, quam a voluntate videantur: talis autem ſimulatio vanitati eſt conjunctior, quã aut liberalitati, aut honeſtati. Tertiũ eſt propoſitum, ut in beneficentia dilectus eſſet dignitatis: in quo & mores ejus erunt ſpectandi in quem beneficium conferetur, & animus erga nos, & communitas ac ſocietas vitæ, & ad noſtras utilitates officia ante collata: quæ ut concurrant omnia, optabile eſt; ſin minus, plures cauſſæ

majoreſque, ponderis plus habebunt.
Quoniam autem vivitur non cum perfectis hominibus, pleneque ſapientibus, ſed cum iis in quibus præclare agitur, ſi inſunt ſimulacra virtutis; etiam hoc intelligendum puto, neminem omnino eſſe negligendum, in quo aliqua ſignificatio virtutis appareat: colendum autem eſſe ita quemque maxime, ut quiſque maxime his virtutibus lenioribus erit ornatus, modeſtia, temperantia, hac ipſa, de qua jam multa dicta ſunt, juſtitia. nam fortis animus, & magnus in homine non perfecto, nec ſapiente, ferventior plerumque eſt: illæ vero virtutes bonum virum videntur potius attingere. Atque hæc in moribus. De benevolentia autem, quam quiſque habeat erga nos, primum illud eſt in officio, ut ei plurimum tribuamus, a quo plurimum diligimur. ſed benevolentiam non adoleſcentulorum more, ardore quodam amoris, ſed ſtabilitate potius & conſtantia judicemus. Sin erunt merita, ut non ineunda, ſed referenda ſit gratia, major quædam cura adhibenda eſt. nullum enim offi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

cium referenda gratia magis neceſſarium eſt. quod ſi ea quæ utenda acceperis, majore menſura, ſi modo poſſis, jubet reddere Heſiodus; quidnam beneficio provocati facere debemus? an imitari agros fertileis, qui multo plus afferunt, quam acceperunt? etenim ſi in eos quos ſperamus nobis profuturos, non dubitamus officia conferre; quales in eos eſſe debemus, qui jam profuerunt? nam cum duo genera liberalitatis ſint, unum dandi beneficii, alterum reddendi; demus, nec ne, in noſtra poteſtate eſt, non reddere, viro bono non licet, ſi modo id facere poſſit ſine injuria. Acceptorum autem beneficiorum ſunt dilectus habendi: nec dubium quin maximo cuique plurimum debeatur. In quo tamen in primis, quo quiſque animo, ſtudio, benevolentia fecerit, ponderandum eſt. multi enim multa faciunt temeritate quadam, ſine judicio, vel modo, in omneis, vel repentino quodam quaſi vento, impetu animi incitari: quæ beneficia æque magna nō ſunt habenda, atque ea quæ judicio, conſiderate, conſtanterque delata ſunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Sed in collocando beneficio, & in referenda gratia, ſi cetera paria ſint, hoc maxime officii eſt, ut quiſque maxime opis indigeat, ita ei potiſſimum opitulari. quod contra fit a pleriſque: a quo enim plurimum ſperant, etiam ſi ille his non eget, tamen ei potiſſimum inſerviunt.

Optime autem ſocietas hominum, conjunctioque ſervabitur, ſi ut quiſque erit conjunctiſſimus, ita in eum benignitatis plurimum cõferetur. Sed quæ naturæ principia ſint communitatis & ſocietatis humanæ, repetendum altius videtur. eſt enim primum quod cernitur in univerſi generis humani ſocietate. ejus autem vinculum eſt ratio & oratio, quæ docendo, diſcendo, communicando, diſceptando, judicando conciliat inter ſe homines, conjungitque naturali quadam ſocietate. Neque ulla re longius abſumus a natura ferarum, in quibus ineſſe fortitudinem ſæpe dicimus, ut in equis, in leonibus: juſtitiam, æquitatem, bonitatem nõ dicimus. ſunt enim rationis & orationis expertes. Ac latiſſime quidem patens hominibus in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ter ipſos, omnibus inter omneis ſocietas hæc eſt : in qua omnium rerum, quas ad communem uſum hominum natura genuit, eſt ſervanda communitas, ut, quæ deſcripta ſunt legibus, & jure civili, hæc ita teneantur, ut ſit conſtitutum : e quibus ipſis cetera ſic obſerventur, ut in Græcorum proverbio eſt, AMICORVM eſſe communia omnia. Omnia autem communia hominum videntur ea, quæ ſunt generis ejuſdem, quod ab Ennio poſitum in una re, transferri in permultas poteſt:

Homo, qui erranti comiter monſtrat viam,
Quaſi de ſuo lumine lumen accendat, facit,
Nihilominus ipſi lucet, cum illi accenderit.

Vna enim ex re ſatis prçcipit, ut, quicquid ſine detrimento commodari poſſit, id tribuatur vel ignoto. Ex quo ſunt illa communia: NON prohibere aqua profluente : PATI ab igne ignem capere, ſiqui velit: CONSILIVM fidele deliberanti dare. quæ ſunt utilia iis qui accipiunt ; danti

non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

non moleſta. Quare & his utendum eſt, & ſemper aliquid ad communem utilitatem afferendum. Sed quoniam copiæ parvæ ſingulorum ſunt: eorum autem qui his egeant, infinita eſt multitudo; vulgaris liberalitas referenda eſt ad illum Ennii finem, NIHILOMINVS ipſi lucet; ut facultas ſit, qua in noſtros ſimus liberales.

. Gradus autem plures ſunt ſocietatis hominum. ut enim ab illa infinita diſcedatur, propior eſt ejuſdem gentis, nationis, linguæ, qua maxime homines conjunguntur: interius etiam eſt, ejuſdem eſſe civitatis. multa enim ſunt civibus inter ſe communia, forum, fana, porticus, viæ, leges, jura, judicia, ſuffragia, conſuetudines, præterea & familiaritates, multiſque cum multis res, rationeſque contractæ. Arctior vero colligatio eſt ſocietatis propinquorum. ab illa enim immenſa ſocietate humani generis, in exiguum anguſtumque concluditur. nam cum ſit hoc natura commune omnium animantium, ut habeant libidinem procreandi: prima ſocietas in ipſo conjugio eſt, proxima in liberis, dein-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

de una domus, communia omnia. id autem eſt principium urbis, & quaſi ſeminarium reipublicæ. Sequuntur fratrum conjunctiones, poſt conſobrinorum, ſobrinorumque: qui cum una domo jam capi non poſſunt, in alias domos, tamquam in colonias, exeunt. Sequuntur connubia & affinitates, ex quibus etiam plures propinqui: quæ propagatio & ſoboles, origo eſt rerum publicarum. Sãguinis enim conjunctio & benevolentia devincit homines caritate. magnum eſt enim eadem habere monumenta majorum, eiſdem uti ſacris, ſepulcra habere communia. Sed omnium ſocietatum nulla præſtantior eſt, nulla firmior, quam cum viri boni, moribus ſimiles, ſunt familiaritate conjuncti. illud enim honeſtum, quod ſæpe diximus, etiam ſi in alio cernamus, tamen nos movet, atque illi, in quo id ineſſe videtur, amicos facit. Et quamquam omnis virtus nos ad ſe allicit, facitque ut eos diligamus, in quibus ipſa ineſſe videatur; tamen juſtitia & liberalitas id maxime efficit. nihil autem eſt amabilius, nec copulatius,

quam morum bonorum ſimilitudo: ſu quibus enim eadem ſtudia ſunt, eædem voluntates, in iis fit, ut æque quiſque altero delectetur, ac ſeipſo: efficiturque id, quod Pythagoras ultimum in amicitia putavit, ut unus fiat ex pluribus. Magna etiam illa communitas eſt, quæ conficitur ex beneficiis ultro & citro datis, acceptiſque. quæ mutua & grata dum ſunt inter quos ea ſunt, firma illi devinciuntur ſocietate. Sed cum omnia ratione animoque luſtraris, omnium ſocietatum nulla eſt gravior, nulla carior, quam ea quæ cum republica eſt unicuique noſtrum. cari ſunt parentes, cari liberi, propinqui, familiares: ſed omneis omnium caritates patria una complexa eſt: pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus? Quo eſt deteſtabilior iſtorum immanitas, qui laceraverunt omni ſcelere patriam, & in ea funditus delenda occupati & ſunt & fuerunt. Sed ſi contẽtio quædam & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum ſit officii: principes ſint patria & parentes, quorum beneficiis maximis obligati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſumus. proximi liberi, totaque domus, quæ ſpectat in nos ſolos, neque aliud ullũ poteſt habere profugium: deinceps bene convenientes propinqui, quibuſcum communis etiam fortuna plerumque eſt. Quamobrem neceſſaria præſidia vitæ debentur iis maxime, quos ante dixi; vita autem victuſque communis, conſilia, ſermones, cohortationes, conſolationes, interdum etiam objurgationes in amicis vigent maxime: eſtque ea jucundiſſima amicitia, quam ſimilitudo morum conjugavit.

Sed in his omnibus officiis tribuendis, videndum erit quid cuique maxime neceſſe ſit, & quid quiſque vel ſine nobis aut poſſit conſequi, aut non poſſit. ita non iidem erunt neceſſitudinum gradus, qui temporum. ſuntque officia, quæ aliis magis, quam aliis, debeantur: ut vicinum citius adjuveris in fructibus percipiendis, quam aut fratrem, aut familiarem. At ſi lis in judicio ſit, propinquum potius & amicum, quam vicinum defenderis. Hæc igitur, & talia circumſpicienda ſunt in omni officio; & conſuetudo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

xercitatioque capienda, ut bene ra-
ocinatores officiorum eſſe poſſimus:
: addendo,ducendoque, videre quæ
liqui ſumma fiat: ex quo quantum
uique debeatur intelligas. Sed ut
ec medici,nec imperatores, nec ora-
ores, quamvis artis præcepta perce-
erint,quicquam magna laude dignū
ne uſu, & exercitatione conſequi
oſſunt: ſic officii conſervandi præce-
ta traduntur illa quidem, ut facia-
nus ipſi: ſed rei magnitudo uſū quo-
ue,exercitationemque deſiderat. At-
ue ab iis rebus quæ ſunt in jure ſo-
ietatis humanæ, quemadmodum du-
atur honeſtum, ex quo ortum eſt of-
icium, ſatis fere diximus.

Intelligendum eſt autem, cum pro-
oſita ſint genera quatuor, e quibus
oneſtas,officiumque manaret, ſplen-
lidiſſimum videri, quod animo ma-
gno, elatoque, humanaſque res de-
ſpiciente factum ſit. itaque in probris
maxime in promptu eſt, ſi quid tale
dici poteſt:

Vos etenim juvenes animum ge-
ritis muliebrem,
Illa virago viri.

Et ſiquid hujuſmodi:

Salmacida ſpolia ſine ſanguine & ſudore.

Contraque in laudibus: quæ magno animo, & fortiter, excellenterque geſta ſunt, ea neſcio quo modo quaſi pleniore ore laudamus. Hinc rhetorum campus de Marathone, Salamine, Platæis, Thermopylis, Leuctris: hinc noſter Cocles, hinc Decii, hinc Cn. & P. Scipiones, hinc M. Marcellus, innumerabileſque alii: maximeque ipſe populus Romanus animi magnitudine excellit. declaratur autem ſtudium bellicæ gloriæ, quod ſtatuas quoque videmus ornatu fere militari.

Sed ea animi elatio, quæ cernitur in periculis & laboribus, ſi juſtitia vacat, pugnatq; non pro ſalute communi, ſed pro ſuis commodis, in vitio eſt. non modo enim id virtutis non eſt, ſed potius immanitatis omnem humanitatem repellentis. Itaque probe definitur a Stoicis fortitudo, cum eam virtutem dicunt eſſe propugnantem pro æquitate. Quo circa nemo, qui fortitudinis gloriam conſecutus eſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

inſidiis & malitia laudem eſt adeptus. nihil enim honeſtum eſſe poteſt, quod juſtitia vacat. Præclarum igitur illud Platonis, Non ſolum, inquit, ſcientia, quæ eſt remota a juſtitia, calliditas potius, quam ſapientia eſt appellanda: verum etiam animus paratus ad periculum, ſi ſua cupiditate, non utilitate communi impellitur, audaciæ potius nomen habeat, quam fortitudinis. Itaque viros forteis & magnanimos, eoſdem bonos & ſimplices veritatis amicos, minimeque fallaceis eſſe volumus: quæ ſunt ex media laude juſtitiæ. Sed illud odioſum eſt, quod in hac elatione & magnitudine animi, facillime pertinacia, & nimia cupiditas principatus innaſcitur. ut enim apud Platonem eſt, omnem morem Lacedęmoniorum inflammatum eſſe cupiditate vincendi: ſic, ut quiſque animi magnitudine maxime excellit, ita maxime vult princeps omnium eſſe, vel potius ſolus eſſe. difficile autem eſt, cum præſtare omnibus concupieris, ſervare æquitatē, quæ eſt juſtitię maxime propria. Ex quo fit, ut neque diſceptatione

vinci

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

vinci ſe, neque ullo publico ac legitimo jure patiantur: exiſtuntque in republica plerumque largitores & factioſi, ut opes quam maximas conſequantur, & ſint vi potius ſuperiores, quam juſtitia pares. Sed quo difficilius, hoc præclarius. nullum enim eſt tempus, quod juſtitia vacare debeat. Fortes igitur & magnanimi ſunt habendi, non qui faciunt, ſed qui propulſant injuriam. Vera autem & ſapiens animi magnitudo honeſtum illud, quod maxime natura ſequitur, in factis poſitum, non in gloria judicat; principemque ſe eſſe mavult, quam videri. Etenim qui ex errore imperitæ multitudinis pendet, hic in magnis viris non habendus. facillime autem ad res injuſtas impellitur, ut quiſque eſt altiſſimo animo & gloriæ cupido. qui locus eſt ſane lubricus, quod vix invenitur qui laboribus ſuſceptis periculiſque aditis, non quaſi mercedem rerum geſtarum, deſideret gloriam.

Omnino fortis animus & magnus duabus rebus maxime cernitur. quarum una in rerum externarum deſpicientia ponitur, cum perſuaſum ſit,

nihil

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ihil hominem, niſi quod honeſtum
ecorumque ſit; aut admirari, aut
ptare, aut expetere oportere: nulliq;
eque homini, neque perturbationi a-
imi, neque fortunæ ſuccumbere. alte-
a eſt res, ut, cum ita ſis affectus ani-
no, ut ſupra dixi, res geras magnas il-
as quidem, & maxime utileis, ſed ve-
ementer arduas, plenaſque laborum
& periculorum, cum vitæ, tum mul-
tarum rerum, quæ ad vitam pertinēt.
harum rerum duarum ſplendor om-
nis & amplitudo, addo etiam utilita-
tem, in poſteriore eſt: cauſſa autem &
ratio efficiens magnos viros, in prio-
re. in eo enim eſt illud, quod excel-
lenteis animos, & humana contēnen-
teis facit. id autem ipſum cernitur in
duobus, ſi & ſolum id quod hone-
ſtum ſit, bonum judices, & ab omni a-
nimi perturbatione liber ſis. nam &
ea quæ eximia pleriſque, & præclara
videntur, parva ducere, eaque ratione
ſtabili, firmique contemnere, fortis a-
nimi, magnique ducendum eſt: & ea,
quæ videntur acerba, quæ multa &
varia in hominum vita fortunaque
verſantur, ita ferre, ut nihil a ſtatu

naturæ

naturæ diſcedas, nihil a dignitate ſapientis, hoc robuſti animi eſt, magnæque conſtantiæ. Non eſt autem conſentaneum, qui metu non frangatur, eum frangi cupiditate: nec, qui invictum ſe a labore præſtiterit, vinci a voluptate.

Quamobrem & hæc vitanda ſunt, & pecuniæ fugienda cupiditas. nihil enim eſt tam anguſti animi, tamque parvi, quam amare divitias: nihil honeſtius, magnificentiuſque, quam pecuniam contemnere, ſi non habeas; ſi habeas, ad beneficentiam, liberalitatemque conferre. Cavenda eſt etiam gloriæ cupiditas, ut ſupra dixi. eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe contentio. Nec vero imperia expetenda, ac potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nonnumquam. Vacandum autem eſt omni animi perturbatione, tum cupiditate & metu, tum etiam ægritudine, & voluptate animi, & iracundia; ut tranquillitas adſit, & ſecuritas, quæ afferat tum conſtantiam, tum etiam dignitatem. Multi autem & ſunt, & fuerunt, qui eam, quā

dico,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ico, tranquillitatem expetentes, a
egotiis publicis ſe removerunt, ad o-
umque perfugerunt. In his & nobi-
iſſimi philoſophi, longeque princi-
es, & quidam homines ſeveri &
raves, nec populi, nec principum
nores ferre potuerunt: Vixeruntque
onnulli in agris, delectati re ſua fa-
niliari. his idem propoſitum fuit,
uod regibus, ut ne qua re egerent, ne
ui parerent, libertate uterentur; cu-
us proprium eſt ſic vivere ut velis.
Quare, cum hoc commune ſit poten-
iæ cupidorum, cum iis, quos dixi, o-
ioſis: alteri ſe adipiſci id poſſe arbi-
rantur, ſi opes magnas habeant: alte-
i, ſi contenti ſint & ſuo, & parvo. in
quo neutrorum omnino contemnenda
ſententia eſt: ſed & facilior, & tutior,
& minus aliis gravis aut moleſta vita
eſt otioſorũ: fructuoſior autem homi-
num generi, & ad claritatem ampli-
tudinemque aptior eorum, qui ſe ad
rempublicam & ad magnas res ge-
rendas accommodaverunt. Quapro-
pter & his forſitan concedendum ſit
rempubl. non capeſſentibus, qui ex-
cellēti ingenio, doctrinæ ſeſe dedide-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

runt: & iis, qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua graviore cauſſa impediti, a republica receſſerunt, cum ejus adminiſtrandæ poteſtatem aliis laudemque concederent. Quibus autem talis nulla eſt cauſſa, ſi deſpicere ſe dicant ea quæ plerique mirentur, imperia & magiſtratus, his non modo non laudi verum etiam vitio dandum puto. Quorum judicium in eo, quod gloriam contemnant, & pro nihilo putent, difficile factu eſt non probare: ſed videntur labores & moleſtias tum offenſionum, tum repulſarum, quaſi quandam ignominiam timere, & infamiam. Sunt enim qui in rebus contrariis parum ſibi conſtent: voluptatem ſeveriſſime contemnant, in dolore ſint molliores: gloriam negligant, frangantur infamia: atque ea quidem non ſatis conſtanter. Sed iis qui habent a natura adjumenta rerum gerendarum, abjecta omni cunctatione adipiſcẽdi magiſtratus ſunt, & gerenda reſp. eſt. nec enim aliter aut regi civitas, aut declarari animi magnitudo poteſt. Capeſſentibus autem rempub. nihilominus quam phi-

loſophis,

oſophis, haud ſcio an magis etiam & magnificentia, & deſpicientia adhibenda eſt rerum humanarum, & quam ſæpe dico, animi tranquillitas atque ſecuritas: ſiquidem nec anxii futuri ſunt, & cum gravitate conſtantiaque victuri. Quæ eo faciliora ſunt philoſophis, quo minus multa patent in eorum vita, quæ fortuna feriat: & quo minus multis rebus egēt: & quia ſiquid adverſi eveniat tam graviter cadere non poſſunt. Quocirca non ſine cauſſa majores motus animorum concitantur, majoraque efficienda rempub. gerentibus, quam quietis: quo magis his & magnitudo animi eſt adhibenda, & vacuitas ab angoribus. Ad rem gerendam autem qui accedit, caveat ne id modo conſideret, quam illa res honeſta ſit: ſed etiam, ut habeat efficiendi facultatem: in quo ipſo conſiderandum eſt, ne aut temere deſperet propter ignaviam, aut nimis confidat propter cupiditatem. In omnibus autem negotiis, prius quam aggrediare, adhibenda eſt præparatio diligens.

Sed cum plerique arbitrentur res

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

bellicas majores eſſe, quam urbanas, minuenda eſt hæc opinio. multi enim bella ſæpe quæſiverunt propter gloriæ cupiditatem: atque id in magnis animis, ingeniiſque plerumque contingit: eoque magis, ſi ſunt ad rem militarem apti, & cupidi bellorum gerendorum. Vere autem ſi volumus judicare, multæ res extiterunt urbanæ majores clarioreſque, quam bellicæ. Quamvis enim Themiſtocles jure laudetur, & ſit ejus nomen, quam Solonis, illuſtrius: citeturque Salamis clariſſimæ teſtis victoriæ, quæ anteponatur conſilio Solonis, ei, quo primum conſtituit Areopagitas: non minus præclarum hoc, quam illud, judicandum eſt. illud enim ſemel profuit, hoc ſemper proderit civitati: hoc conſilio leges Athenienſium, hoc majorum inſtituta ſervantur. Et Themiſtocles quidem nihil dixerit, in quo Areopagum adjuverit: at ille vere a ſe dixerit adjutum Themiſtoclem. eſt enim bellum geſtum conſilio ſenatus ejus, qui a Solone erat conſtitutus. Licet eadem de Pauſania, Lyſandroque dicere: quorum rebus geſtis quã-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

quam imperium Lacedæmoniis partum putatur, tamen ne minima quidem ex parte, cum Lycurgi legibus & diſciplina conferendi ſunt: quinetiam ob has ipſas cauſſas, & parentiores habuerunt exercitus & fortiores. Mihi quidem, neque pueris nobis, M. Scaurus C. Mario, neque, cum verſaremur in republ. Q. Catulus Cn. Pompejo cedere videbatur. parvi enim ſunt foris arma, niſi eſt conſilium domi. Nec plus Africanus, ſingularis & vir & imperator, in exſcindenda Numantia reipub. profuit; quam eodem tempore P. Naſica privatus, cum Ti. Gracchum interemit. quamquam hæc quidem res non ſolum ex domeſtica eſt ratione: attingit enim etiam bellicam, quoniam vi manuque confecta eſt: ſed tamen idipſum geſtum eſt conſilio urbano, ſine exercitu. Illud autem optimum eſt, in quo me invadi ſolere ab invidis & improbis audio: Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. Vt enim alios omittã, nobis rempub. gubernantibus, nonne togæ arma ceſſerunt? nec enim periculum in rep. fuit gravius unquam, nec

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

majus odium. ita conſiliis, diligentiaque noſtra celeriter de manibus audaciſſimorum civiū delapſa arma ipſa ceciderunt. Quæ res igitur geſta eſt unquam in bello tanta? qui triumphus conferendus? licet enim mihi, Marce fili, apud te gloriari, ad quem & hæreditas hujus gloriæ, & factorum imitatio pertinet. Mihi quidem certe vir abundans bellicis laudibus Cn. Pompejus multis audientibus hoc tribuit, ut diceret, fruſtra ſe triūphum tertium deportaturum fuiſſe, niſi meo in rempublic. beneficio, ubi triumpharet, eſſet habiturus. Sunt ergo domeſticæ fortitudines non inferiores militaribus: in quibus plus etjam quam in his, operę ſtudiique ponendum eſt. omnino enim illud honeſtum, quod ex animo excelſo, magnificoque quærimus, animi efficitur, non corporis viribus. exercendum tamen corpus, & ita afficiendum eſt, ut obedire conſilio, rationique poſſit in exſequendis negotiis, & in labore tolerando. Honeſtum autem id, quod exquirimus, totum eſt poſitum in animi cura & cogitatione. in quo non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

minorem utilitatem afferunt, qui togati reipub. præſunt, quam qui bella gerunt. itaque eorum conſilio ſæpe aut non ſuſcepta, aut confecta bella ſunt, nonnunquam etiam illata: ut M. Catonis bellum tertium Punicum: in quo etiam mortui valuit auctoritas. Quare expetenda quidem magis eſt decernendi ratio, quam decertandi: ſed cavendum, ne id bellandi magis fuga, quam utilitatis ratione faciamus. Bellum autem ita ſuſcipiatur, ut nihil aliud, niſi pax quæſita videatur. Fortis vero animi & conſtantis eſt, non perturbari in rebus aſperis, nec tumultuantem de gradu dejici, ut dicitur, ſed præſenti animo uti, & conſilio; nec a ratione diſcedere. quanquam hoc animi, illud etiam ingenii magni eſt, præcipere cogitatione futura, & aliquanto ante conſtituere, quid accidere poſſit in utramq; partem, & quid agendum ſit, cum quid evenerit: nec committere, ut aliquando dicendum ſit: NON putarã. hæc ſunt opera magni animi & excelſi, & prudentia conſilioque fidentis. Temere autem in acie verſari, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

manu cum hoſte confligere, immane quiddam & belluarum ſimile eſt. Sed cum tempus eſt, neceſſitaſque poſtulat, decertandum manu eſt, & mors ſervituti turpitudiniq; anteponenda.

De evertendis autem, diripiendiſque urbibus valde illud conſiderandum eſt, nequid temere, nequid crudeliter. idque viri magni eſt, rebus agitatis punire ſonteis, multitudinem conſervare: in omni fortuna, recta atque honeſta retinere. Vt enim ſunt (quemadmodum ſupra dixi) qui urbanis rebus bellicas anteponunt: ſic reperias multos, quibus periculoſa & callida conſilia quietis cogitationibus ſplendidiora & majora videantur. Nunquam omnino periculi fuga committendum eſt, ut imbelles, timidique videamur: ſed fugiendum etiã illud, ne offeramus nos periculis ſine cauſſa: quo nihil poteſt eſſe ſtultius. Quapropter in adeundis periculis conſuetudo imitanda medicorum eſt, qui leviter ægrotanteis leniter curãt: gravioribus autem morbis periculoſas curationes & ancipiteis adhibere coguntur. Quare in tranquillo tem-

peſtatem adverſam optare, dementis eſt: ſubvenire autem tempeſtati quavis ratione, ſapientis; eoque magis, ſi plus adipiſcare re explicata boni, quam addubitata mali.

Periculoſæ autem rerum actiones partim iis ſunt, qui eas ſuſcipiunt; partim reipub. itemque alii de vita, alii de gloria & benevolentia civium in diſcrimen vocantur. Promtiores igitur debemus eſſe ad noſtra pericula, quam ad communia; dimicareque paratius de honore & gloria, quam de cæteris commodis. Inventi autẽ multi ſunt, qui non modo pecuniam, ſed vitam etiam profundere pro patria parati eſſent: iidem gloriæ jacturam ne minimam quidem facere vellent, ne rep. quidem poſtulante: ut Callicratidas, qui, cum Lacedæmoniorum dux fuiſſet Peloponneſiaco bello, multaque feciſſet egregie, vertit ad extremum omnia, cum conſilio non paruit eorum, qui claſſem ab Arginuſis removendam, nec cum Athenienſibus dimicandum putabant quibus ille reſpondit, Lacedæmonios, claſſe illa amiſſa, aliam parare poſſe: ſe fuge-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

re ſine ſuo dedecore non poſſe. Atque hæc quidem Lacedæmoniis plaga mediocris fuit: illa peſtifera, qua, cum Cleombrotus invidiam timens, temere cum Epaminonda conflixiſſet, Lacedæmoniorum opes corruerunt. Quanto Q. Maximus melius? de quo Ennius:

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem.
Non ponebat enim rumores ante ſalutem.
Ergo magiſque magiſq; viri nunc gloria claret.

Quod genus peccandi vitandum eſt etiam in rebus urbanis. ſunt enim qui quod ſentiunt, etſi optimum ſit, tamen invidiæ metu non audent dicere.

Omnino qui reip. præfuturi ſunt, duo Platonis præcepta teneant: unũ, ut utilitatem civium ſic tueantur, ut, quicquid agunt, ad eam referant, obliti commodorum ſuorum: alterum, ut totum corpus reipublicæ curent: ne dum partem aliquam tuentur, reliquas deſerant. Vt enim tutela, ſic procuratio reipublicæ ad utilitatem eorum, qui commiſſi ſunt, non ad eo-

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

m quibus commiſſa eſt, gerenda eſt. ui autem parti civium conſulunt, artem negligunt, rem pernicioſiſſiam in civitatem inducunt, ſeditioem atque diſcordiam: ex quo eveit, ut alii populares, alii ſtudioſi opmi cujuſque videantur, pauci unierſorum. Hinc apud Athenienſes manæ diſcordiæ, in noſtra repub. non olum ſeditiones, ſed peſtifera etiam ella civilia. quæ gravis & fortis ciis in republic. dignus principatu fuiet atque oderit, tradetque ſe totum eip. neque opes aut potentiam conectabitur: totamque eam ſic tuebiur, ut omnibus conſulat. Nec vero criminibus falſis in odium, aut invidiam quemquam vocabit: omniumque ita juſtitiæ honeſtatique adhæreſcet, ut, dum ea conſervet, quemvis graviter offendat, mortemque oppetat potius, quam deſerat illa quæ dixi.

Miſerrima eſt omnino ambitio, honorumque contentio: de qua præclare apud eundem eſt Platonem, ſimiliter facere eos, qui inter ſe contenderent, uter potius rempub. adminiſtra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ret, ut ſi nautæ certarent, quis eorum potiſſimum gubernaret. Idemque pręcepit, ut eos adverſarios exiſtimemus, qui arma contra ferant; non eos, qui ſuo judicio tueri rempub. velint: qualis fuit inter P. Africanum & Q. Metellum ſine acerbitate diſſenſio.

Nec vero audiendi, qui graviter iraſcendum inimicis putabunt, idque magnanimi & fortis viri eſſe cenſebunt. nihil enim laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate atque clementia. In liberis vero populis, & in juris æquabilitate, exercenda etiam eſt facilitas & altitudo animi quæ dicitur; ne, ſi iraſcamur aut intempeſtive accedentibus, aut impudenter rogantibus, in moroſitatem inutilem & odioſam incidamus. & tamen ita probanda eſt manſuetudo atque clementia, ut adhibeatur reipublicæ cauſſa ſeveritas; ſine qua adminiſtrari civitas non poteſt. Omnis autem & animadverſio & caſtigatio contumelia vacare debet, neque ad ejus qui punit aliquem, aut verbis caſtigat, ſed ad reipublicæ utilitatem referri. Cavendum eſt etiam,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

major pœna,quam culpa ſit,& ne
em de cauſſis alii plectantur, alii
ppellentur quidem. Prohibenda
ein maxime eſt ira in puniendo.
nquam enim iratus qui accedet ad
nam, mediocritatem illam tene-
, quæ eſt inter nimium & parum,
e placet Peripateticis & recte pla-
, modo ne laudarent iracundiam,
dicerent utiliter a natura datam.
vero omnibus in rebus repudian-
eſt : optandumque, ut ii qui præ-
reipublicæ legum ſimiles ſint:
e ad puniendum non iracundia,
æquitate ducuntur.

Atque etiam in rebus proſperis, &
voluptatem noſtram fluentibus,
erbiam magnopere, faſtidium,ar-
antiamque fugiamus. nam ut ad-
ſas res, ſic ſecundas immoderate
re,levitatis eſt: præclaraque eſt æ-
abilitas in omni vita, & idem ſem-
vultus, eademque frons: ut de
crate,itemque de Cajo quoque Le-
accepimus. Philippum quidem
cedonum regem, rebus geſtis &
ria ſuperatum a filio,facilitate &
manitate video ſuperiorem fuiſſe.

itaque

itaque alter ſemper magnus, alter ſæ
pe turpiſſimus fuit: ut recte præcip
re videantur, qui monent, ut, quan
ſuperiores ſumus, tanto nos geramu
ſummiſſius. Panætius quidem Afr
canum auditorem, & familiarem ſu
ſolitum ait dicere: ut equos propte
crebras contentiones præliorum fero
citate exſultantes domitoribus tra
dere ſolent, ut his facilioribus poſſin
uti: ſic homines ſecundis rebus effre
natos, ſibique præfidenteis, tamquam
in gyrum rationis & doctrinæ duc
oportere, ut perſpicerent rerum hu-
manarum imbecillitatem, varietatem-
que fortunæ. Atque etiam in ſecun-
diſſimis rebus maxime eſt utendum
conſilio amicorum: hiſque major et-
iam quam ante tribuenda eſt auctori-
tas: iiſdemque temporibus cavendum
eſt, ne aſſentatoribus patefaciamus au-
reis, nec adulari nos ſinamus: in quo
falli facile eſt. taleis enim nos eſſe
putamus, ut jure laudemur, ex quo
naſcuntur innumerabilia peccata, cũ
homines inflati opinionibus, turpiter
irridentur, & in maximis verſantur
erroribus. Sed hæc quidem hactenus.

Illud

Illud autem ſic eſt judicandum, maximas geri res, & maximi animi, ab iis, qui reſpublicas regant; quod earum adminiſtratio latiſſime pateat, ad plurimoſque pertineat: eſſe autem magni animi & fuiſſe multos, etiam in vita otioſa, qui aut inveſtigarent, aut conarentur magna quædam, ſeſeque ſuarum rerum finibus continerét: aut interjecti inter philoſophos, & eos qui rempublicam adminiſtrarent, delectarentur re ſua familiari, non eam quidem omni ratione exaggerantes, neque excluderent ab ejus uſu ſuos, potiuſque & amicis impertientes, & reipublicæ ſi quando uſus eſſet: quæ primum bene parta ſit, nullo neque turpi quæſtu, neque odioſo: tum quam plurimis, modo dignis, ſe utilem præbeat: deinde augeatur ratione, diligentia, parſimonia: nec libidini potius, luxuriæque, quam liberalitati & beneficentię pateat. Hæc pręſcripta ſervantem licet magnifice, graviter, animoſeque vivere, atque etiam ſimpliciter, fideliter, vitæque hominum amice.

Sequitur ut de una reliqua parte

honeſtatis dicendum ſit, in qua verecundia, & quaſi quidam ornatus vitæ, temperantia & modeſtia, omniſq; ſedatio perturbationum animi & rerum modus cernitur. hoc loco continetur id, quod dici Latine decorum poteſt: Græce enim πρέπον dicitur. hujus vis eſt ea, ut ab honeſto non queat ſeparari. nam & quod decet, honeſtum eſt; & quod honeſtum eſt, decet. Qualis autem differentia ſit honeſti & decori, facilius intelligi quã explanari poteſt. quicquid enim eſt, quod deceat, id tum apparet, cum antegreſſa eſt honeſtas. itaque non ſolum in hac parte honeſtatis, de qua hoc loco diſſerendum eſt, ſed etiam in tribus ſuperioribus, quid deceat, apparet. nam & ratione uti atque oratione prudenter; & agere, quod agas, conſiderate, omnique in re quid ſit veri, videre & tueri decet: contraque falli, errare, labi, decipi tam dedecet, quam delirare, & mente captum eſſe. & juſta omnia, decora ſunt; injuſta omnia contra, ut turpia, ſic indecora. Similis eſt ratio fortitudinis. quod enim viriliter, animoque magno fit, id

dignum

gnum viro, & decorum videtur:
uod contra, id, ut turpe, ſic indeco-
um. Quare pertinet quidem ad o-
nem honeſtatem hoc, quod dico, de-
orum: & ita pertinet, ut non recon-
ta quadam ratione cernatur, ſed ſit
promptu. eſt enim quiddam, idque
telligitur in omni virtute, quod de-
eat: quod cogitatione magis a virtu-
poteſt, quam re ſeparari. & ut ve-
uſtas & pulchritudo corporis ſecer-
i non poteſt a valetudine: ſic hoc, de
uo loquimur, decorum, totum illud
uidem eſt cum virtute confuſum; ſed
nente & cogitatione diſtinguitur.

Eſt autem ejus deſcriptio duplex.
am & generale quoddam decorum
ntelligimus, quod in omni honeſtate
verſatur: & aliud huic ſubjectum,
quod pertinet ad ſingulas parteis ho-
neſtatis. Atque illud ſuperius ſic fere
definiri ſolet, Decorum id eſſe, quod
conſentaneum ſit hominis excellentię,
in eo, in quo natura ejus a reliquis a-
nimantibus differat. Quæ autem pars
ſubjecta generi eſt, eam ſic definiunt,
ut id decorum velint eſſe, quod ita
naturæ conſentaneum ſit, ut in eo mo-

deratio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

deratio & temperantia appareat cum ſpecie quadam liberali. Hæc ita intelligi poſſumus exiſtimare ex eo decoro quod poëtæ ſequuntur, de quo alio loco plura dici ſolent. Sed cum ſervare illud poëtas dicimus, quod deceat, cum id quod quaque perſona dignum eſt, & fit & dicitur: ut ſi Æacus, aut Minos diceret, ODERINT dum metuant: aut, NATIS ſepulcrum ipſe eſt parens: indecorum videretur, quod eos fuiſſe juſtos accepimus. at Atreo dicente, plauſus excitantur. eſt enim digna perſona oratio. Sed poëtæ, quid quēque deceat, ex perſona judicabunt: nobis autem perſonam impoſuit ipſa natura, magna cum excellentia præſtantiaque animantium reliquarum. Quocirca poëtæ in magna varietate perſonarum, etiam vitioſis quid conveniat & quid deceat, videbunt. nobis autem cum a natura, conſtantiæ, moderationis, temperantiæ, verecundiæ partes datæ ſint; cumque eadem natura doceat non negligere, quemadmodum nos adverſus homines geramus; efficitur, ut & illud quod ad omnem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

oneſtatem pertinet, decorum quam
ıte fuſum ſit, appareat, & hoc, quod
ectatur in unoquoque genere vir-
itis. Vt enim pulchritudo corporis,
pta compoſitione membrorum mo-
et oculos, & delectat hoc ipſo, quod
ater ſe omnes partes cum quodam
epore conſentiunt: ſic hoc decorum,
uod elucet in vita, movet approba-
ionem eorum quibuſcum vivitur, or-
line & conſtantia, & moderatione
lictorum omnium atque factorum.
Adhibenda eſt igitur quædam reve-
entia & optima cujuſque, & reliquo-
rum. nam negligere quid de ſe quiſ-
que ſentiat, non ſolum arrogantis eſt,
ed etiam omnino diſſoluti. Eſt autem
quod differat in hominum ratione
habenda, inter juſtitiam & verecun-
diam. Iuſtitiæ partes ſunt, non viola-
re homines: verecundiæ, non offende-
re: in quo maxime vis perſpicitur de-
cori. His igitur expoſitis, quale ſit id
quod decere dicimus, intellectũ puto.

Officium autem, quod ab eo duci-
tur, hanc primum habet viam, quæ
deducit ad convenientiam, conſerva-
tionemque naturæ: quam ſi ſequemur

ducem, numquam aberrabimus: ſequemurque & id quod acutum & perſpicax natura eſt, & id quod ad hominum conſociationem accommodatum, & id quod vehemens atque forte. Sed maxima vis decori in hac ineſt parte, de qua diſputamus. neque enim ſolum corporis, qui ad naturam apti ſunt, ſed multo etiam magis animi motus probandi, qui item ad naturam accommodati ſunt. Duplex eſt enim vis animorum atque naturæ. una pars in appetitu poſita eſt, quæ eſt ὁρμὴ Græce, quæ hominem huc & illuc rapit: altera in ratione, quæ docet & explanat, quid faciendum, fugiendumque ſit. ita ſit, ut ratio præſit, appetitus obtemperet. Omnis autem actio vacare debet temeritate & negligentia: nec vero agi quicquam, cujus non poſſis cauſſam probabilem reddere. hæc eſt fere deſcriptio officii. Efficiendum autem eſt, ut appetitus rationi obediant, eamque neque præcurrant, neque propter pigritiam aut ignaviam deſerant: ſintque tranquilli, atque omni animi perturbatione careant. ex quo elucebit omnis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

onſtantia, omniſque moderatio. nam
ui appetitus longius evagantur, &
amquam exſultantes ſive cupiendo,
ve fugiendo, non ſatis a ratione reti-
entur, hi ſine dubio finem & modum
ranſeunt. relinquunt enim & abji-
iunt obedientiam, nec rationi pa-
ent, cui ſunt ſubjecti lege naturæ: a
uibus non modo animi perturban-
ur, ſed etiam corpora. Licet ora ipſa
ernere iratorum, aut eorum qui aut
bidine aliqua, aut metu commori
unt, aut voluptate nimia geſtiunt:
uorum omnium vultus, voces, mo-
us, ſtatuſque mutantur. ex quibus il-
ud intelligitur (ut ad officii formam
evertamur) appetitus omneis contra-
endos, ſedandoſque; excitandamque
ſſe animadverſionem & diligenti-
m, ut nequid temere ac fortuito, in-
onſiderate negligenterque agamus.
eque enim ita generati a natura ſu-
nus, ut ad ludum & jocum facti eſſe
ideamur, ſed ad ſeveritatem potius,
c ad quædam ſtudia graviora atque
najora. Ludo autem & joco uti illo
uidem licet, ſed ſicut ſomno &
uietibus ceteris, tum cum gravibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſeriiſque rebus ſatisfecerimus: ipſumque genus jocandi non profuſum, nec immodeſtum, ſed ingenuum & facetum eſſe debet. Vt enim pueris non omnem licentiam ludendi damus, ſed eam quæ ab honeſtis actionibus non ſit aliena: ſic in ipſo joco aliquod probi ingenii lumen eluceat.

Duplex omnino eſt jocandi genus: unum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcenum: alterum elegans, urbanum, ingenioſum, facetum. quo genere non modo Plautus noſter, & Atticorum antiqua comœdia, ſed etiam philoſophorum Socraticorum libri referti ſunt: multaque multorum facete dicta, ut ea quæ a ſene Catone collecta ſunt, quæ vocantur ἀποφθέγματα. Facilis igitur eſt diſtinctio ingenui & illiberalis joci, alter eſt, ſi tempore fit, ut ſi remiſſo animo, homine dignus: alter ne libero quidem, ſi rerum turpitudini adhibetur verborum obſcenitas.

Ludendi etiam eſt quidam modus retinendus, ut ne nimis ludum profundamus, elatique voluptate in aliquam turpitudinem delabamur. Sup-

peditant

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

editant autem & campus noſter & ſtudia venandi, honeſta exempla ludendi.

Sed pertinet ad omnem officii quæſtionem, ſemper in promptu habere, quantum natura hominis pecudibus, reliquiſque beſtiis antecellat. illæ nihil ſentiunt niſi voluptatem, ad eamque feruntur omni impetu: hominis autem mens diſcendo alitur, & cogitando; ſemper aliquid aut inquirit, aut agit: videndique & audiendi delectatione ducitur. Quinetiam, ſiquis eſt paullo ad voluptates propenſior, modo ne ſit ex pecudum genere (ſunt enim quidam homines non re, ſed nomine) ſed ſiquis eſt paullo erectior, quamvis voluptate capiatur, occultat & diſſimulat appetitum voluptatis propter verecundiam. ex quo intelligitur, corporis voluptatem non ſatis eſſe dignam hominis præſtantia; eamque contemni & rejici oportere. ſin ſit quiſpiam, qui aliquid tribuat voluptati; diligenter ei tenendum eſſe ejus fruendæ modum. itaque victus cultuſque corporis ad valetudinem referantur & ad vires, non ad volu-

ptatem. atque etiam, ſi conſiderare volemus quæ ſit in natura excellentia & dignitas, intelligemus quam ſit turpe diffluere luxuria, & delicate ac molliter vivere: quamque honeſtum, parce, continenter, ſevere, ſobrie.

Intelligendum etiam eſt, duabus quaſi nos a natura indutos eſſe perſonis, quarum una eſt communis. ex eo quod omnes participes ſumus rationis, præſtantiæque ejus, qua antecellimus beſtiis, a qua omne honeſtum decorumque trahitur, & ex qua ratio inveniendi officii exquiritur: altera autem quæ proprie ſingulis eſt tributa. ut enim in corporibus magnæ diſſimilitudines ſunt (alios enim videmus velocitate ad curſum, alios viribus ad luctandum valere: itemque in formis, aliis dignitatem ineſſe, aliis venuſtatem) ſic in animis exiſtunt etjam majores varietates. Erat in L. Craſſo & L. Philippo multus lepos, major etiam magiſque de induſtria in C. Cæſare L. filio. At iiſdem temporibus in M. Scauro, & in M. Druſo adoleſcente ſingularis ſeveritas, in C. Lælio multa hilaritas; in ejus fa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

miliari Scipione ambitio major, vita triſtior. De Græcis autem dulcem & facetum, feſtivique ſermonis, atque in omni ratione diſſimulatorem (quem εἴρωνα Græci nominarunt) Socratem accepimus: contra Pythagoram & Periclem ſummam auctoritatem conſecutos ſine ulla hilaritate. Callidum Annibalem ex Pœnorum, ex noſtris ducibus Q. Maximum accepimus, facile celare, tacere, diſſimulare, inſidiari, præcipere hoſtium conſilia. In quo genere Græci Themiſtoclem Athenienſem, & Pheræum Iaſonem ceteris anteponunt, in primiſque verſutum & callidum factum Solonis; qui, quo & tutior vita ejus eſſet, & plus aliquanto reipublicæ prodeſſet, furere ſe ſimulavit. Sunt his alii multum diſpares, ſimplices & aperti, qui nihil ex occculto, nihil ex inſidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici: item alii, quidvis perpetiantur, cuivis deſerviant, dum, quod velint, conſequantur, ut Sullam & M. Craſſum videbamus. Quo in genere verſutiſſimum & patientiſſimum Lacedæmonium Lyſandrum accepimus, con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

traque Callicratidam, qui præfectus claſſi proximus poſt Lyſandrum fuit. itemq; in ſermonibus, alium aliquem quamvis prępotens ſit, efficere ut unus de multis eſſe videatur: quod in Catulo & in patre, & in filio, itemque in Q. Mucio Mancia vidimus. Audivi ex majoribus natu hoc idem fuiſſe in P. Scipione Naſica: contraque patrem ejus, illum, qui Ti. Gracchi conatus perditos vindicavit, nullam comitatem habuiſſe ſermonis: neXenocratem quidem ſeveriſſimum philoſophorum: ob eamque rem ipſam magnum clarumque fuiſſe. Innumerabiles aliæ diſſimilitudines ſunt naturæ morumque, minime tamen vituperandorum. Admodum autem tenenda ſunt ſua cuique non vitioſa, ſed tamen propria, quo facilius decorum illud, quod quærimus, retineatur. Sic enim eſt faciendum, ut contra univerſam naturam nihil contendamus; ea tamen conſervata, propriam naturam ſequamur: ut, etiam ſi ſint alia graviora atque meliora, tamen nos ſtudia noſtra, naturæ regula metiamur. neque enim attinet repugnare naturæ, nec

icquã ſequi, quod aſſequi nequeas. quo magis emergit, quale ſit deco- n illud: ideo, quia nihil decet invita nerva (ut ajunt) id eſt, adverſante repugnãte natura. Omnino ſi quic- am eſt decorum, nihil eſt profecto agis, quam æquabilitas cum univer- vitæ, tum ſingularum actionum: am conſervare non poſſis, ſi alio- n naturam imiteris, omittas tuam. enim ſermone eo debemus uti, qui tus eſt nobis, ne, ut quidam, Græca rba inculcantes, jure optimo irri- amur: ſic in actiones, omnemque am, nullam diſcrepantiam conferre bemus. Atque hæc differentia natu- rum tantam habet vim, ut nonnum- am mortem ſibi ipſe conſciſcere a- s debeat, alius in eadem cauſſa non beat. non enim alia in cauſſa M. Ca- fuit, alia ceteri, qui ſe in Africa eſari tradiderunt. Atqui ceteris ſitan vitio datum eſſet, ſi ſe intere- ſſent, propterea quod lenior eorum ta, & mores fuerant faciliores: Ca- ni cum incredibilem tribuiſſet na- ra gravitatem, eamque ipſe perpe- a conſtantia roboraviſſet, ſemperq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

in propoſito, ſuſceptoque conſilio permanſiſſet, moriendum potius, quam tyranni vultus adſpiciendus fuit. Quã multa paſſus eſt Vlyſſes in illo errore diuturno, cum & mulieribus (ſi Circe & Calypſo mulieres appellãdæ ſunt) inſerviret, & in omni ſermone omnibus affabilem eſſe ſe vellet? domi vero & contumelias ſervorum, ancillarumque pertulit, ut ad id quod cupiebat, aliquando perveniret. At Ajax, quo animo traditur, millies oppetere mortem, quam illa perpeti, maluiſſet. quæ contemplanteis expendere oportebit, quid quiſque habeat ſui: eaque moderari, nec velle experiri quam ſe aliena deceant. id enim quemque decet, quod eſt cujuſque maxime ſuum. Suum igitur quiſq; noſcat ingenium, acremque ſe & vitiorum & bonorum ſuorum judicem præbeat: ne ſcenici plus quam nos, videantur habere prudentiæ: illi enim non optimas, ſed ſibi accommodatiſſimas fabulas eligunt: qui enim voce freti ſunt, Epigonos, Medeamque: qui geſtu, Menalippam, Clytæmneſtram. ſemper Rupilius, quem ego memini, Antiopam:

ſæpe Æſopus Ajacem. ergo hi-
hoc videbit in ſcena , quod non
bit ſapiens in vita? Ad quas igi-
res aptiſſimi erimus, in his potiſſi-
n elaborabimus. ſin aliquando ne-
itas nos ad ea detruſerit, quæ no-
ingenii non erunt ; omnis adhi-
da erit cura, meditatio, diligentia,
a , ſi non decore , at quam mini-
n indecore facere poſſimus : nec
eſt enitendum, ut bona, quæ no-
data non ſint, ſequamur, quam ut
a fugiamus.
c duabus iis perſonis , quas ſupra
, tertia adjungitur, quam caſus a-
is, vel tempus imponit: quarta et-
, quam nobiſmetipſis judicio no-
accommodamus. nam regna , im-
a, nobilitates, honores, divitiæ, o-
eaque quæ ſunt his contraria, in
ſita , temporibus gubernantur:
autem quam perſonam gerere ve-
us, a noſtra voluntate proficiſci-
Itaque ſe alii ad philoſophiam, a-
d jus civile , alii ad eloquentiam
icant: ipſarumque virtutum in a-
alius mavult excellere. Quorum
patres aut majores aliqua glo-

ria præſtiterunt, ſtudent plerumque eodem in genere laudis excellere: ut Q. Mucius P. filius in jure civili, Paulli F. Africanus in re militari. Quidam autem ad eas laudes quas a patribus acceperunt addunt aliquam ſuam: ut hic idem Africanus eloquẽtia cumulavit bellicam gloriam: quod idem fecit Timotheus Cononis filius: qui cum belli laude non inferior fuiſſet, quam pater: ad eam laudem, doctrinę & ingenii gloriam adjecit. Fit autem interdum vt nonnulli omiſſa imitatione majorum, ſuum quoddam inſtitutum conſequantur: maximeque in eo plerumque elaborant ii, qui magna ſibi proponunt, obſcuris orti parentibus. Hæc igitur omnia, cum quærimus quid deceat, complecti animo & cogitatione debemus.

In primis autem conſtituendum eſt, quos nos & qualeis eſſe velimus, & in quo genere vitæ: quæ deliberatio eſt omnium difficillima. Ineunte enim adoleſcentia, cum eſt maxima imbecillitas conſilii, tunc id ſibi quiſque genus ætatis degendæ conſtituit,

quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

uod maxime adamavit. itaque ante
nplicatur aliquo certo genere, cur-
que vivendi, quam potuit, quod op-
mum eſſet, judicare. Nam quod Her-
ulem Prodicus dicit(ut eſt apud Xe-
ophontem) tum cum primum pu-
eſceret (quod tempus a natura deli-
endum, quam quiſque viam vivendi
ingreſſurus datum eſt) exiſſe in ſo-
tudinem: atque ibi ſedentem, diu ſe-
um, multumque dubitaſſe, cum duas
erneret vias, unam voluptatis, alte-
am virtutis, utram ingredi melius
ſet: hoc Herculi Iovis ſatu edito po-
uit fortaſſe contingere: nobis non i-
em, qui imitamur quos cuique viſum
ſt, atque ad eorum ſtudia, inſtituta-
ue impellimur. plerumq; autem pa-
entum præceptis imbuti, ad eorum
onſuetudinem moremque deduci-
nur. alii multitudinis judicio ferun-
ur: quæque majori parti pulcherri-
na videntur, ea maxime exoptant:
onnulli tamẽ ſive felicitate quadam,
ve bonitate naturæ, ſive parentum
iſciplina, rectam vitæ ſecuti ſunt
iam. illud autem maxime rarum ge-
us eſt eorum, qui aut excellente in-

genii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

genii magnitudine, aut præclara eruditione atque doctrina, aut utraque re ornati, ſpatium etiam deliberandi habuerunt, quem potiſſimum vitæ curſum ſequi vellent: in qua deliberatione ad ſuam cujuſque naturam conſilium eſt omne revocandum. nam cum in omnibus quæ aguntur, ex eo quo quiſque modo natus eſt (ut ſupra dictum eſt) quid deceat, exquirimus: tum in tota vita conſtituenda multo eſt hujus rei cura major adhibenda, ut conſtare in vitæ perpetuitate poſſimus nobiſmetipſi, nec in ullo officio claudicare. Ad hanc autem rationem quoniam maximam vim natura habet, fortuna proximam, utriuſque omnino habēda ratio eſt in deligendo genere vitæ, ſed naturæ magis, multo enim & firmior eſt & conſtantior: ut fortuna nonnumquam, tamquam ipſa mortalis cum immortali natura pugnare videatur. qui igitur ad naturæ ſuæ non vitioſæ genus conſiliū vitæ omne contulerit, is conſtantiam teneat. id enim maxime decet: niſi forte ſe intellexerit erraſſe in deligēdo genere vitæ. quod ſi acciderit (po-

teſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

autem accidere) facienda morum,
tutorumque mutatio eſt. Eam i-
r mutationem, ſi tempora adju-
int, facilius commodiuſque facie-
: ſin minus, ſenſim erit, pedeten-
ue facienda. ut amicitias, quæ
us delectent, & minus probentur,
is decere cenſent ſapientes ſen-
liſſuere, quam repente præcide-
Commutato autem genere vitæ,
i ratione curandum eſt, ut id bo-
onſilio feciſſe videamur.
d quoniam paullo ante dictum
mitandos eſſe majores, primum il-
exceptum ſit, ne vitia ſint imitan-
leinde, ſi natura non feret, ut quæ-
imitari poſſint: ut ſuperioris fi-
Africani, qui hunc Paullo natum
ptavit, non tam potuit propter
mitatem valetudinis patris ſimi-
ſe, quam ille fuerat ſui. Si igitur
poterit ſive cauſſas defenſitare, ſi-
opulum concionibus tenere, ſive
a gerere: illa tamen præſtare de-
t, quæ erunt in ipſius poteſtate:
tiam, fidem, liberalitatem, mode-
n, temperantiam, quo minus ab eo
quod deſit, requiratur. Optima

autem

autem hereditas a patribus traditur liberis, omnique patrimonio præſtantior, gloria virtutis, rerumque geſtarum: cui dedecori eſſe, nefas & vitium judicandum eſt. Et quoniam officia non eadem diſparibus ætatibus tribuuntur, aliaque ſunt juvenum, alia ſeniorum: aliquid etiam de hac diſtinctione dicendum eſt.

Eſt igitur adoleſcentis, majores natu vereri, exque his deligere optimos & probatiſſimos, quorum conſilio atque auctoritate nitatur. ineuntis enim ætatis inſcientia, ſenum cõſtituenda & regenda prudentia eſt. Maxime autem hæc ætas a libidinibus arcenda eſt, exercendaque in labore, patientiaque & animi & corporis, ut eorum & in bellicis, & in civilibus officiis vigeat induſtria. atque etiam cum relaxare animos, & dare ſe jucunditati volent, caveant intemperantiam, meminerint verecundiæ: quod erit facilius, ſi in ejuſmodi rebus majores natu velint intereſſe.

Senibus autem labores corporis minuendi, exercitationes animi etiam

augendæ

ıgendæ videntur: danda vero ope-
, ut & amicos, & juventutem, &
axime rempub. conſilio & pruden-
a quamplurimum adjuvent. Nihil
item magis cavendum eſt ſenectuti,
uam ne languori ſe deſidiæque de-
at. Luxuria vero cum omni ætati
irpis, tum ſenectuti foediſſima eſt.
ı autem etiam libidinum intempe-
antia acceſſerit, duplex malum eſt,
uod & ipſa ſenectus dedecus conci-
it, & facit adoleſcentium impuden-
iorem intemperantiam.

Ac ne illud quidem alienum eſt, de
nagiſtratuum, de privatorum, de ci-
ium, de peregrinorum officiis dicere.
Eſt igitur proprium munus magiſtra-
us, intelligere ſe gerere perſonam
civitatis, debereque ejus dignitatem
& decus ſuſtinere, ſervare leges, jura
deſcribere, ea fidei ſuæ commiſſa me-
miniſſe. Privatum autem oportet æ-
quo & pari cum civibus jure vivere,
neque ſummiſſum & abjectum, neque
ſe efferentem: tum in republ. ea velle,
quæ tranquilla & honeſta ſint. talem
enim ſolemus & ſentire bonum ci-
vem, & dicere.

Peregrini autem & incolæ officium eſt, nihil præter ſuum negotium agere, nihil de alio anquirere; minimeq; in aliena eſſe repub. curioſum. Ita fere officia reperientur, cum quæretur quid deceat, & quid aptum ſit perſonis, temporibus, ætatibus. nihil eſt autem, quod tam deceat, quam in omni re gerenda, conſilioque capiendo ſervare conſtantiam.

Sed quoniam decorum illud in omnibus factis, dictis, in corporis denique motu & ſtatu cernitur, idque poſitum eſt in tribus rebus, formoſitate, ordine, ornatu ad actionem apto; difficilius ad eloquendum, ſed ſatis facile poterit intelligi; in his autem tribus continetur cura etiam illa, ut probemur ab iis, cum quibus, & apud quos vivamus; his quoque de rebus pauca dicantur.

Principio corporis noſtri magnam natura ipſa videtur habuiſſe rationē: quæ formam noſtram, reliquamque figuram, in qua eſſet ſpecies honeſta, eam poſuit in promptu: quæ autem partes corporis ad naturæ neceſſitatem datæ, aſpectum eſſent deformem

habituræ

habituræ ac turpem, eas contexit, atque abdidit. hanc naturæ tam diligentem fabricam imitata eſt hominũ verecundia. quæ enim natura occultavit, eadem omnes, qui ſana mente ſunt, removent ab oculis; ipſique neceſſitati dant operam ut quam occultiſſime pareant, quarumque partiũ corporis uſus ſunt neceſſarii, eas neq; parteis, neque earum uſus ſuis nominibus appellant: quodque facere turpe non eſt, modo occulte, id dicere obſcenum eſt. Itaque nec actio aperta rerum illarum petulantia vacat, nec oratio obſcenitate.

Nec vero audiendi ſunt Cynici, aut ſi qui fuerunt Stoici pæne Cynici, qui reprehendunt & irrident quod ea quæ turpia re non ſint, verbis flagitioſa dicamus: illa autem quæ turpia ſint, nominibus appellemus ſuis. Latrocinari, fraudare, adulterare, re turpe eſt, ſed dicitur non obſcene: liberis dare operam, re honeſtum eſt, nomine obſcenum: pluraque in eam ſententiam ab eiſdem contra verecũdiam diſputantur. Nos autem naturam ſequamur, & ab omni, quod ab-

horret ab oculorum, auriumque approbatione, refugiamus. ſtatus, inceſſus, ſeſſio, accubitio, vultus, oculi, manuum motus teneant illud decorum. Quibus in rebus, duo ſunt maxime fugienda, ne quid effeminatum aut molle, & ne quid durum aut ruſticum ſit. Nec vero hiſtrionibus, oratoribuſque concedendum eſt, ut iis hæc apta ſint, nobis diſſoluta. Scenicorum quidem mos tantam habet vetere diſciplina verecundiam, ut in ſcenam ſine ſubligaculo prodeat nemo. verentur enim ne, ſi quo caſu evenerit, ut corporis partes quædam aperiantur, aſpiciantur non decore. noſtro quidem more cum parentibus puberes filii, cum ſoceris generi non lavantur. Retinenda eſt igitur hujus generis verecundia, præſertim natura ipſa magiſtra & duce.

Cum autem pulchritudinis duo genera ſint, quorum in altero venuſtas ſit, in altero dignitas: venuſtatem, muliebrem ducere debemus; dignitatem, virilem. Ergo & a forma removeatur omnis viro non dignus ornatus; & huic ſimile vitium in geſtu,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

motuque caveatur. nam & palæſtrici motus ſunt ſæpe odioſiores, & hiſtrionum nonnulli geſtus ineptis non vacant: & in utroque genere quæ ſunt recta & ſimplicia, laudantur. Formæ autem dignitas coloris bonitate tuenda eſt, color exercitationibus corporis. Adhibenda eſt præterea munditia non odioſa, neque nimis exquiſita: tantum quæ fugiat agreſtem & inhumanam negligentiam. Eadem ratio eſt habenda veſtitus: in quo, ſicut in pleriſque rebus, mediocritas optima eſt. Cavendum eſt autem, ne aut tarditatibus utamur in ingreſſu mollioribus, ut pomparum ferculis ſimiles eſſe videamur; aut in feſtinationibus ſuſcipiamus nimias celeritates: quæ cum fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur: ex quibus magna ſignificatio fit, non adeſſe conſtantiam. Sed multo etiam magis elaborandum eſt, ne animi motus a natura recedant: quod aſſequemur, ſi cavebimus, ne in perturbationes atque exanimationes incidamus, & ſi attentos animos ad decori conſervationem tenebimus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Motus autem animorum duplices ſunt: alteri cogitationis, alteri appetitus. cogitatio in vero exquirendo maxime verſatur: appetitus, impellit ad agendum. curandum eſt igitur ut cogitatione ad res quam optimas utamur, appetitum rationi obedientem præbeamus.

Et quoniam magna vis orationis eſt, eaque duplex: altera contentionis, altera ſermonis: contentio diſceptationibus tribuatur judiciorum, concionum, ſenatus: ſermo in circulis, diſputationibus, congreſſionibus familiarium verſetur: ſequatur etiam convivia. contentionis præcepta rhetorum ſunt, nulla ſermonis: quamquam haud ſcio an poſſint hæc quoq; eſſe. ſed diſcentium ſtudiis inveniuntur magiſtri; huic autem qui ſtudeant, ſunt nulli. rhetorum turba referta omnia. quamquam quæ verborum ſententiarumque præcepta ſunt, eadem ad ſermonem pertinebunt. Sed cum orationis indicem vocem habeamus, in voce autem duo ſequamur, ut clara ſit, ut ſuavis: utrumque omnino a natura petendum eſt; verum alterum

exer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

xercitatio augebit, alterum imitatio preſſe loquentium & leniter. Nihil fuit in Catulis, ut eos exquiſito iudicio putares uti litterarum; quamquam erant litterati: ſed & alii. hi autem optime uti lingua Latina putabantur. ſonus erat dulcis: litteræ neque expreſſæ, neque oppreſſæ: ne aut obſcurum eſſet, aut putidum. ſine contentione vox, nec languens, nec canora. uberior oratio L. Craſſi, nec minus faceta: ſed bene loquendi de Catulis opinio non minor. ſale vero & facetiis Cæſar Catuli patris frater vicit omneis, ut in ipſo illo forenſi genere dicendi, contentiones aliorum ſermone vinceret. In omnibus igitur his elaborandum eſt, ſi in omni re, quid deceat, exquirimus. Sit igitur hic ſermo, in quo Socratici maxime excellunt, lenis minimeque pertinax: inſit in eo lepos. nec vero tamquam in poſſeſſionem ſuam venerit, excludat alios: ſed cum reliquis in rebus, tum in ſermone communi, viciſſitudinem non iniquam putet. ac videat in primis, quibus de rebus loquatur: ſi ſeriis, ſeveritatem adhibeat: ſi jocoſis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

leporem. in primis provideat ne ſermo vitium aliquod indicet ineſſe in moribus. quod maxime tum ſolet evenire, cum ſtudioſe de abſentibus detrahendi cauſſa, aut per ridiculum, aut ſevere, maledice, contumelioſeq; dicitur. Habentur autem plerumque ſermones aut de domeſticis negotiis, aut de republica, aut de artium ſtudiis atque doctrina. Danda igitur opera eſt, ut, ſi aberrare ad alia cœperit, ad hæc revocetur oratio. Sed utcumque aderunt: (neque enim eiſdem rebus, nec omni tempore, nec ſimiliter delectamur) animadvertendum eſt quatenus ſermo delectationem habeat: &, ut incipiendi ratio fuerit, ita ſit definendi modus. Sed quomodo in omni vita rectiſſime præcipitur, ut perturbationes fugiamus, id eſt, motus animi nimios, rationi non obtemperanteis: ſic ejuſmodi motibus ſermo debet vacare: ne aut ira exiſtat, aut cupiditas aliqua, aut pigritia, aut ignavia, aut quid tale appareat. maximeq; curandum eſt, ut eos quibuſcum ſermonem conferimus, & vereri & diligere videamur. Objurgationes etiam

non-

nnumquam incidunt neceſſariæ: in
ibus utendum eſt fortaſſe, & vocis
ntentione majore, & verborum
avitate acriore. Id agendum etiam,
ea facere videamur irati: ſed ut ad
endum & ſecandum medici, ſic nos
hoc genus caſtigandi raro, invitiq;
niamus, nec unquam niſi neceſſa-
,ſi nulla reperietur alia medicina.
l tamen ira procul abſit, cum qua
hil recte fieri, nihil conſiderate po-
t. Magnam autem partem clementi
ſtigatione licet uti, gravitate ta-
n adjuncta, ut ſeveritas adhibea-
, & contumelia repellatur. atque
am illud ipſum, quod acerbitatis
bet objurgatio, ſignificandum eſt
ius cauſſa, qui objurgetur, ſuſce-
m eſſe. Rectum eſt autem, etiam in
s contentionibus, quæ cum inimi-
ſſimis fiunt, etiam ſi nobis indigna
diamus, tamen gravitatem retine-
iracundiam repellere. quæ enim
n aliqua perturbatione fiunt, ea
conſtanter fieri poſſunt, nec iis
i adſunt, probari. Deforme etiam
de ſeipſo prædicare, falſa præſer-
; & cum irriſione audientium imi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tari militem glorioſum.

Et quoniam omnia perſequimu (volumus quidem certe) dicendum e etiam, qualem hominis honorati & principis domum placeat eſſe, cuju finis eſt uſus, ad quem accommodan da eſt ædificandi deſcriptio: & ta men adhibenda commoditatis, digni tatiſque diligentia. Cn. Octavio, qu primus ex illa familia conſul factu eſt, honori fuiſſe accepimus, quod præclaram ædificaſſet in palatio, & plenam dignitatis domum: quæ cum vulgo viſeretur, ſuffragata domino novo homini, ad conſulatum putaba tur. hanc Scaurus demolitus, acceſ ſionem adjunxit ædibus. Itaque ill in ſuam domum conſulatum primu attulit: hic ſummi & clariſſimi vir filius in domum multiplicatam, non repulſam ſolum, ſed ignominiam et jam, & calamitatem. ornanda eſt e nim dignitas domo non ex domo to ta quærenda: nec domo, dominus, ſed domino domus honeſtanda eſt. & ut in ceteris habenda ratio, non ſui ſo lum, ſed etiam aliorum: ſic in domo clari hominis, in quam & hoſpites

multi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

multi recipiendi, & admittenda hominum cujuſque generis multitudo, adhibenda cura eſt laxitatis. aliter ampla domus dedecori ſæpe domino fit, ſi eſt in ea ſolitudo:& maxime, ſi aliquando alio domino ſolita eſt frequentari. odioſum eſt enim cum a prætereuntibus dicitur: O domus antiqua, quam diſpari dominare domino! quod quidem his temporibus in multis licet dicere. Cavendum eſt etiam, præſertim ſi ipſe ædifices, ne extra modum ſumptu & magnificentia prodeas. quo in genere multum mali etiam in exemplo eſt. ſtudioſe enim plerique, præſertim in hanc partem, facta principum imitantur: ut L. Luculli ſummi viri virtutem quis? at quam multi villarum magnificentiam imitati? quarum quidem certe adhibendus eſt modus, ad mediocritatemque revocandus: eademque mediocritas ad communem uſum, cultumque vitæ referenda eſt. Sed hæc hactenus.

In omni autem actione ſuſcipienda, tria ſunt tenenda: primum, ut appetitus rationi pareat, quo nihil eſt ad officia conſervanda accommoda-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tius:deinde ut animadvertatur quanta illa res ſit quam efficere velimus: ut neve major, neve minor cura, & opera ſuſcipiatur, quam cauſſa poſtulet. tertium eſt, ut caveamus, ne ea quæ pertinent ad liberalem ſpeciem & dignitatem, immoderata ſint. Modus autem eſt optimus, decus ipſum tenere, de quo ante diximus, nec progredi longius. horum tamen trium præſtantiſſimum eſt, appetitum obtemperare rationi.

Deinceps de ordine rerum, & opportunitate temporum dicendum eſt. hac autem ſcientia continetur ea quā Græci εὐταξίαν nominant, non hæc, quam interpretamur modeſtiam: quo in verbo modus ineſt. ſed illa eſt εὐταξία, in qua intelligitur ordinis conſervatio. Itaque, ut eandem nos modeſtiam appellemus, ſic definitur a Stoicis, ut modeſtia ſit ſcientia earum rerum quæ aguntur aut dicuntur, loco ſuo collocandarum. ita videtur eadem vis ordinis, & collocationis fore. Nam & ordinem ſic definiunt, compoſitionem rerum aptis & accommodatis locis. Locum autem actionis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

portunitatem dicunt eſſe temporis.
mpus autem actionis opportunum,
ræce εὐκαιρία, Latine appellatur
caſio. ſic fit,ut modeſtia hæc,quam
erpretamur ita, ut dixi, ſcientia ſit
portunitatis idoneorum ad agen-
m temporum. Sed poteſt eadem eſſe
ndentiæ definitio, de qua principio
ximus. hoc autem loco de modera-
ne & temperantia, & aliis ſimili-
s virtutibus quærimus. Itaque,quæ
nt prudentiæ propria, ſuo loco di-
ſunt: quæ autem harum virtutũ,
quibus jamdiu loquimur,pertinent
verecundiam, & ad eorum appro-
tionem, quibuſcum vivimus, nunc
cenda ſunt.

Talis eſt igitur ordo actionum ad-
bendus, ut, quemadmodum in ora-
ne conſtanti, ſic in vita omnia ſint
ta, & inter ſe convenientia. turpe
enim, valdeque vitioſum, in re ſe-
ra,convivio dignum,aut delicatum
iquem inferre ſermonem. Bene Pe-
cles, cum haberet collegam in præ-
ra Sophoclem poëtam, hique de
mmuni officio conveniſſent, & caſu
rmoſus puer præteriret, dixiſſetque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Sophocles. O puerum pulchrum Pericle! At enim, inquit Pericles, prætorem Sophocle decet, non ſolum manus, ſed etiam oculos abſtinenteis habere. Atqui hoc idem Sophocles, ſi in athletarum probatione dixiſſet, juſta reprehenſione caruiſſet. tanta vis eſt & loci & temporis. Vt ſi quis cum cauſſam ſit acturus, in itinere, aut in ambulatione ſecum ipſe meditetur, aut ſi quid aliud attentius cogitet, non reprehendatur: at hoc idem, ſi in convivio faciat, inhumanus videatur inſcientia temporis. Sed ea, quæ multum ab humanitate diſcrepant, ut ſiquis in foro cantet, aut ſiqua eſt alia magna perverſitas, facile apparent, nec magnopere admonitionem, & præcepta deſiderant. quæ autem parva videntur eſſe delicta, neque a multis intelligi poſſunt, ab iis eſt diligentius declinandum. ut in fidibus, aut tibiis, quamvis paullum diſcrepent, tamen id a ſciente animadverti ſolet: ſic videndum eſt in vita ne forte quid diſcrepet: vel multo etiam magis, quo major & melior actionum, quam ſonorum concentus eſt. Itaque,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

n fidibus muſicorum aures vel mi-
a ſentiunt : ſic nos, ſi acres ac dili-
tes volumus eſſe animadverſores
orum, magna intelligemus ſæpe
parvis, ex oculorum, ex ſupercilio-
aut remiſſione, aut contractione,
næſtitia, ex hilaritate, ex riſu, ex
utione, ex reticentia, ex contentio-
vocis, ex ſummiſſione, ex ceteris
libus facile judicabimus, quid
eorum fiat, quid ab officio natu-
ue diſcrepet. quo in genere non eſt
ommodum, quale quodque eorum
ex aliis judicare, ut ſiquid dede-
alios, vitemus ipſi. fit enim neſcio
modo, ut magis in aliis cerna-
, quam in nobiſmetipſis, ſiquid de-
itur. Itaque facillime corrigun-
n diſcendo, quorum vitia imitan-
emendandi cauſſa magiſtri. Nec
alienum eſt ad ea eligenda, quæ
itationem afferant, adhibere do-
homines, vel etiam uſu peritos,
uid his de quoque genere officii
eat, exquirere. major enim pars
re deferri ſolet, quo a natura ipſa
icitur. in quibus videndum eſt,
modo quid quiſque loquatur, ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

etiam quid quiſque ſentiat; atque etjam qua de cauſſa quiſque ſentiat. Vt enim pictores, & ii qui ſigna fabricantur, & vero etiam poëtæ ſuum quiſque opus a vulgo conſiderari vult, ut ſiquid reprehenſum ſit a pluribus, id corrigatur; hique & ſecum, & cum aliis, quid in eo peccatum ſit, exquirunt: ſic aliorum judicio permulta nobis & facienda, & non facienda, & mutanda & corrigenda ſunt. Quæ vero more aguntur, & inſtitutis civilibus, de iis nihil eſt præcipiendum. illa enim ipſa præcepta ſunt: nec quemquam hoc errore duci oportet, ut ſi quid Socrates, aut Ariſtippus contra morem, conſuetudinemq; civilem fecerint, locutive ſint, idem ſibi arbitretur licere. magnis illi, & divinis bonis hanc licentiam aſſequebantur. Cynicorum vero ratio tota eſt ejicienda. eſt enim inimica verecundiæ, ſine qua nihil rectum eſſe poteſt, nihil honeſtum. Eos autem, quorum vita perſpecta in rebus honeſtis atq; magnis eſt, bene de repub. ſentienteis, ac bene meritos, aut merenteis, aliquo honore aut imperio

affe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ectos obſervare, & colere debe-
us: tribuere etiam multum ſenectu-
: cedere iis, qui magiſtratum habe-
unt: habere dilectum civis, & pere-
ini: in ipſoq; peregrino, privatimne,
publice venerit. Ad ſummam (ne
am de ſingulis) communem totius
neris hominum conciliationem &
nſociationem, colere, tueri, ſerva-
debemus.

Iam de artificiis & quæſtibus, qui
berales habendi, qui ſordidi ſint, hęc
re accepimus. Primum improbantur
quæſtus qui in odia hominum in-
urrunt: ut portitorum & fenerato-
um. Illiberales autem & ſordidi
uæſtus mercenariorũ omnium, quo-
un operæ, non quorum artes emun-
ur. Eſt enim in illis ipſa merces au-
oramentũ ſervitutis. Sordidi etiam
utandi, qui mercantur a mercatori-
us quod ſtatim vendant carius. nihil
nim proficiunt, niſi admodum men-
antur. nec vero quicquam eſt tur-
iũs vanitate: opificeſque omnes in
rdida arte verſantur, nec enim quic-
uam ingenuum poteſt habere offici-
a: minimeque artes hæ probandæ;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

quæ miniſtræ ſunt voluptatum: Cetarii, lanii, coqui, fartores, piſcatores, ut ait Terentius. adde huc, ſi placet, unguentarios, ſaltatores, totumque ludum talarium. Quibus autem artibus aut prudentia major ineſt, aut non mediocris utilitas quæritur, ut medicina, ut architectura, ut doctrina rerum honeſtarum; hæ ſunt iis, quorum ordini conveniunt, honeſtæ. Mercatura autem, ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt: ſin magna & copioſa, multa undique apportans, multiſque ſine vanitate impertiens, non eſt admodum vituperanda: atque etiam, ſi ſatiata quæſtu, vel contenta potius, ut ſæpe ex alto in portum, ſic ex ipſo portu ſe in agros poſſeſſioneſque contulit: videtur jure optimo poſſe laudari. Omnium autem rerum ex quibus aliquid acquiritur, nihil eſt agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine, nihil libero dignius. de qua quoniam in Catone majore ſatis multa diximus, illinc aſſumes quæ ad hunc locum pertinebunt.

Sed ab iis partibus quæ ſunt honeſtatis, quemadmodum officia ducerentur,

tur, ſatis expoſitum videtur. Eorum autem ipſorum quæ honeſta ſunt, poteſt incidere ſæpe contentio & comparatio, de duobus honeſtis utrum honeſtius. qui locus a Panætio eſt prætermiſſus. nam cum omnis honeſtas manet a partibus quatuor, quarum una ſit cognitionis, altera communitatis, tertia magnanimitatis, quarta moderationis: hæ in deligendo officio ſæpe inter ſe comparentur neceſſe eſt. Placet igitur aptiora eſſe naturæ ea officia quæ ex communitate, quam ea quæ ex cognitione ducantur: idque hoc argumento confirmari poteſt: quod ſi contigerit ea vita ſapienti, ut in omnium rerum affluentibus copiis, omnia quæ cognitione digna ſint, ſummo otio ſecum ipſe conſideret & contempletur; tamen ſi ſolitudo tanta ſit, ut hominem videre non poſſit, excedat e vita. Princepſque omnium virtutum eſt illa ſapientia, quam σοφίαν Græci vocant. prudentiam enim, quam Græci φρόνησιν dicunt, aliam quædam intelligimus, quæ eſt rerum expetendarum, fugiendarumque ſcientia. Illa autem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſapientia, quam principem dixi, rerum eſt divinarum atq; humanarum ſciencia: in qua continetur deorum & hominum communitas, & ſocietas inter ipſos. ea ſi maxima eſt, ut certe eſt; neceſſe eſt, quod a communitate ducatur officium, id eſſe maximum. etenim cognitio contemplatioque naturæ manca quodammodo atque inchoata ſit, ſi nulla actio rerum conſequatur: ea vero actio in hominum commodis tuendis maxime cernitur: pertinet igitur ad ſocietatem generis humani. ergo hæc cognitioni anteponenda eſt: atque id optimus quiſque re ipſa oſtendit & indicat. Quis eſt enim tam cupidus perſpiciendæ, cognoſcendæque rerum naturæ, ut, ſi ei tractanti contemplantique res cognitione digniſſimas, ſubito ſit allatum periculum, diſcrimenque patriæ, cui ſubvenire, opitularique poſſit, non illa omnia relinquat atque abjiciat, etiam ſi dinumerare ſe ſtellas, aut metiri mundi magnitudinem poſſe arbitretur? atque hoc idem in parentis, in amici re aut periculo fecerit. Quibus rebus intelligitur, ſtudiis officiiſque

ſcientiæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſcientiæ præponenda eſſe officia juſtitiæ, quæ pertinent ad hominum utilitatem: qua nihil homini debet eſſe antiquius. Atque illi, quorum ſtudia, vitaque omnis in rerum cognitione verſata eſt, tamen ab augendis hominum utilitatibus & commodis non receſſerunt. nam erudierunt multos, quo meliores cives utilioreſque rebus & ſuis, & publicis eſſent: ut Thebanum Epaminondam Lyſis Pythagoreus, Syracuſium Dionem Plato, multique multos: noſque ipſi, quicquid ad rempublicam attulimus (ſi modo aliquid attulimus) a doctoribus atque doctrina inſtructi ad eam & ornati acceſſimus. Neque ſolum vivi atque præſentes, ſtudioſos diſcendi erudiunt atque docent, ſed hoc idem etiam poſt mortem monumentis litterarum aſſequuntur. nec enim locus ullus prætermiſſus eſt ab iis, qui ad leges, qui ad mores, qui ad diſciplinam reipublicæ pertineret; ut otium ſuum ad noſtrum negotium contuliſſe videantur. ita illi ipſi doctrinæ ſtudiis & ſapientiæ dediti, ad hominum utilitatem, ſuam ſapientiam, pruden-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tiam, intelligentiamque potiſſimum conferunt. Ob eam etiam cauſſam eloqui copioſe, modo prudenter, melius eſt, quam vel acutiſſime ſine eloquentia cogitare: quod cogitatio in ſeipſa vertitur; eloquentia complectitur eos, quibuſcum communitate juncti ſumus. Atque ut apium examina non fingendorum favorum cauſſa congregantur, ſed cum congregabilia natura ſint, fingunt favos: ſic homines, ac multo etiam magis, natura congregati, adhibent agendi cogitandique ſollertiam. Itaque niſi ea virtus, quæ conſtat ex hominibus tuendis, id eſt, ex ſocietate generis humani, attingat cognitionem rerum, ſolivaga cognitio & jejuna videatur: itemque magnitudo animi, remota a comitate, conjunctioneque humana, feritas ſit quædam & immanitas. ita fit ut vincat cognitionis ſtudium conſociatio hominum atque communitas. Nec verum eſt quod dicitur a quibuſdam, propter neceſſitatem vitæ, quod ea quæ natura deſideraret, conſequi ſine aliis, atque efficere non poſſemus, idcirco iſtam eſſe cum hominibus com-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

munitatem & ſocietatem: quod ſi omnia nobis, quæ ad victum cultumque pertinent, quaſi virgula divina (ut ajunt) ſuppeditarent, tum optimo quiſque ingenio, negotiis omnibus omiſſis, totum ſe in cognitione & ſcientia collocaret. Non eſt ita. nam & ſolitudinem fugeret, & ſocium ſtudii quæreret: tum docere, tum diſcere vellet: tum audire, tum dicere. Ergo omne officium, quod ad conjunctionem hominum & ad ſocietatem tuendam valet, anteponendum eſt illi officio quod cognitione & ſcientia continetur.

Illud forſitan quærendum ſit, num hæc communitas, quæ maxime eſt apta naturæ, ſit etiam moderationi modeſtiæque ſemper anteponenda. Non placet. ſunt enim partim quædam ita fœda, partim ita flagitioſa, ut ea ne conſervandæ quidem patriæ cauſſa, ſapiens facturus ſit. ea Poſidonius collegit permulta, ſed ita tetra quædam, ita obſcena, ut dictu quoque videantur turpia. hæc igitur non ſuſcipiet reip. cauſſa: ne reſpub. quidem pro ſe ſuſcipi volet. Sed hæc commo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

dius ſe res habet, quod non poteſt accidere tempus, ut interſit reipub. quicquam illorum facere ſapiẽtem. Quare hoc quidem effectum ſit, in officiis deligendis, id genus officiorum excellere, quod teneatur hominum ſocietate. etenim cognitionem prudentiamque ſequetur conſiderata actio; ita ſit, ut conſiderate agere, pluris ſit, quam cogitare prudenter. Atque hæc quidem hactenus. patefactus enim eſt locus ipſe, ut non ſit difficile in exquirendo officio, quid cuique ſit præponendum, videre. In ipſa autem communitate ſunt gradus officiorum: ex quibus, quod cuique præſtet, intelligi poſſit: ut prima diis immortalibus, ſecunda patriæ, tertia parentibus; deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur. Quibus ex rebus breviter diſputatis, intelligi poteſt, non ſolum id homines ſolere dubitare, honeſtumne, an turpe ſit: ſed & duobus propoſitis honeſtis, utrum honeſtius. hic locus a Panætio eſt (ut ſupra dixi) prætermiſſus. Sed jam ad reliqua pergamus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

M. TVLLII CICERONIS DE OFFICIIS AD MARCVM FILIVM,

LIBER SECVNDVS.

QVEMADMODVM officia ducerentur ab honeſtate, Marce fili, atque ab omni genere virtutis, ſatis explicatum arbitror libro ſuperiore. Sequitur ut hæc officiorum genera perſequar, quæ pertinent ad vitę cultum, & ad earum rerum quibus utuntur homines, facultatem, ad opes, ad copias. in quo tum quæri dixi, quid utile, quid inutile: tum ex duobus utilibus quid utilius, aut quid maxime utile. de quibus dicere aggrediar, ſi pauca prius de inſtituto ac de judicio meo dixero. Quamquam enim libri

noſtri, complureis non modo ad le-
gendi, ſed etiam ad ſcribendi ſtudi
excitaverunt: tamen interdum vereor
ne quibuſdam bonis viris philoſoph
nomen ſit inviſum, mirenturque, in e
tantum me operæ & temporis pone-
re. Ego autem, quamdiu reſpub. pe
eos regebatur, quibus ſe ipſa commi
ſerat, omneis meas curas, cogitatio
neſque in eam conferebam. cum au
tem dominatu unius omnia teneren
tur, neque eſſet uſquam conſilio, au
auctoritati locus, ſocios denique tuē
dæ reipubl. ſummos viros amiſiſſem
nec me angoribus dedidi, quibus eſ
ſem confectus, niſi iis reſtitiſſem; nec
rurſum indignis homine docto volu-
ptatibus. Atque utinam reſp. ſtetiſſet,
quo cœperat, ſtatu: nec in homines
non tam commutandarum rerum, quā
evertendarum cupidos incidiſſet! pri-
mum enim, ut ſtante repub. facere ſo-
lebamus, in agendo plus quam in
ſcribendo operæ poneremus, deinde
ipſis ſcriptis non ea quæ nunc, ſed a-
ctiones noſtras mandaremus, ut ſæpe
fecimus. cum autem reſpub. in qua
omnis mea cura, cogitatio, opera po-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſolebat, nulla eſſet omnino, illæ licet litteræ conticuerunt forenſes ſenatoriæ. Nihil autem agere cum imus non poſſet, in iis ſtudiis ab ineuntio verſatus ætatis, exiſtimavi honeſtiſſime poni poſſe, ſi me ad philoſophiam retuliſſem: cui cum multum adoleſcens cauſſa temporis tribuiſſem, poſteaquam honoribus inſervire cœpi, meque totum reipub. tradidi, tantum erat philoſophiæ loci, quantum ſuperfuerat amicorum, & reipubl. temporis. id autem omne conſumebatur in legendo: ſcribendi otium nõ erat. Maximis igitur in malis hoc tamen boni aſſecuti videmur, ut ea litteris mandaremus, quæ nec erant ſatis nota noſtris, & erant cognitione digniſſima. Quid eſt enim, per deos, optabilius ſapientia? quid præſtantius? quid homini melius? quid homine dignius? Hanc igitur qui expetunt, philoſophi nominantur: nec quicquã aliud eſt philoſophia, ſi interpretari velis, præter ſtudium ſapientiæ. Sapientia autem eſt (ut a veteribus philoſophis definitum eſt) rerum divinarum & humanarum, cauſſarumque,

quibus

quibus hæ res continentur, ſcientia. Cujus ſtudium qui vituperat, haud ſane intelligo quidnam ſit quod laudandum putet. nam ſive oblectatio quæritur animi, requieſque curarum: quæ conferri cum eorum ſtudiis poteſt, qui ſemper aliquid anquirunt, quod ſpectet & valeat ad bene beateque vivendum; ſive ratio conſtantiæ, virtutiſque ducitur; aut hæc ars eſt, aut nulla omnino, per quam eas aſſequamur. nullam vero dicere maximarum rerum artem eſſe, cum minimarum ſine arte nulla ſit, hominum eſt parum conſiderate loquentium, atque in maximis rebus errantium. Sin autem eſt aliqua diſciplina virtutis, ubi ea quæretur, cum ab hoc dicendi genere diſceſſeris? Sed hæc, cum ad philoſophiam cohortamur, accuratius diſputari ſolent: quod alio quodam libro fecimus. Hoc autem tempore tantum nobis declarandum fuit, cur orbati reipub. muneribus, ad hoc nos ſtudium potiſſimum contuliſſemus. Occurritur autem nobis, & quidem a doctis & eruditis, quærentibus, ſatiſpe conſtanter facere videamur: qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

m percipi nihil poſſe dicamus, ta-
n & aliis de rebus diſſerere ſolea-
ıs, & hoc ipſo tempore præcepta
ficii perſequamur. Quibus vellem
ıis cognita eſſet noſtra ſententia;
n enim ſumus ii, quorum vagetur
imus errore, nec habeat unquam
iid ſequatur. Quæ enim eſſet iſta
ens, vel quæ vita potius, non modo
ſputandi, ſed etiam vivendi ratione
blata? Nos autem, ut ceteri alia
rta, alia incerta eſſe dicunt, ſic ab
is diſſentientes, probabilia alia, con-
ra alia eſſe dicimus. Quid igitur eſt,
uod me impediat ea, quæ mihi pro-
abilia videantur, ſequi: quæ contra,
mprobare: atque affirmandi arro-
antiam vitantem, fugere temerita-
em, quæ a ſapientia diſſidet pluri-
num? Contra autem omnia diſputa-
ur a noſtris, quod hoc ipſum proba-
bile elucere non poſſet, niſi ex utraq;
parte cauſſarum eſſet facta contentio.
ſed hæc explanata ſunt in Academi-
cis noſtris ſatis (ut arbitror) diligen-
ter. Tibi autem, mi Cicero, quam-
quam in antiquiſſima, nobiliſſima-
que philoſophia Cratippo auctore
verſaris,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

verſaris, iis ſimillimo, qui iſta præc
ra pepererunt; tamen hæc noſtra, fi
tima veſtris, ignota eſſe nolui. S
jam ad inſtituta pergamus.

Quinque igitur rationibus prop
ſitis officii perſequendi, quarum d
ad decus, honeſtatemque pertinen
duæ ad commoda vitæ, copias, op
facultates: quinta ad eligendi jud
cium, ſi quando ea quæ dixi, pugna
inter ſe viderentur: honeſtatis pa
confecta eſt: quam quidem tibi cup
eſſe notiſſimam. Hoc autem, de qu
nunc agimus, idipſum eſt, quod uti
appellatur. in quo verbo lapſa con
ſuetudo, deflexit de via, ſenſimque e
deducta eſt, ut honeſtatem ab utilita
te ſecernens conſtitueret, eſſe hon
ſtum aliquid, quod utile non eſſet; &
utile, quod non honeſtum: qua null
pernicies major hominum vitæ po
tuit afferri. Summa quidem auctori
tate philoſophi ſevere ſane, atque ho
neſte hæc tria genera confuſa, cogita
tione diſtinguunt. quicquid enim ju
ſtum ſit, id utile etiam eſſe cenſent;
itemque, quod honeſtum, idem ju-
ſtum: ex quo efficitur, ut, quidquid

hone-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

neſtum ſit,idem ſit utile. Quod qui
rum perſpiciunt , hi ſæpe verſutos
mines,& callidos admirantes, ma-
iam, ſapientiam judicant. quorum
ror eripiendus eſt,omniſque opinio
eam ſpem traducenda , ut honeſtis
nſiliis, juſtiſque factis, non fraude
malitia ſe intelligant ea , quæ ve-
it,conſequi poſſe.

Quæ ergo ad vitam hominum tuē-
m pertinent, partim ſunt inanima,
aurum,argentum,ut ea,quę gignũ-
r e terra , ut alia ejuſdem generis;
rtim animalia , quæ habent ſuos
npetus, & rerum appetitus. Eorum
item alia rationis expertia ſunt,alia
tione utentia. Expertes rationis e-
ui,boves,reliquæ pecudes,apes;qua-
um opera efficitur aliquid ad homi-
um uſum atque vitam. Ratione au-
em utentium duo genera ponunt: u-
um deorum,alterum hominum.deos
lacatos pietas efficiet , & ſanctitas.
roxime autem ſecundum deos , ho-
nines hominibus maxime utiles eſſe
oſſunt. Earumque item rerum, quæ
oceant & obſint , eadem diviſio eſt.
ed quia deos nocere non putant,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

homines hominibus obeſſe plurim vel prodeſſe arbitrantur: ea enim ipſ quæ inanima diximus, pleraque ſu hominum operis effecta: quæ nec haberemus, niſi manus & ars acceſſiſſe nec his ſine hominum adminiſtratione uteremur. neque enim valetudini curatio, neque navigatio, neque agricultura, neque frugum fructuumqu reliquorum perceptio & conſervatio ſine opera hominum ulla eſſe potuiſſet. Iam vero & earum rerum quibu abundaremus, exportatio; & earum quibus egeremus, invectio certe nulla eſſet, niſi his muneribus homines fungerentur. eademque ratione nec lapides e terra exciderentur ad uſum noſtrum neceſſarii: nec ferrum, aurum, æs, argentum effoderetur penitus abditum, ſine hominum labore & manu. Tecta vero, quibus & frigorum vis pelleretur, & calorum moleſtiæ ſedarentur, unde aut initio generi humano dari potuiſſent, aut poſtea ſubvenire, ſi aut vi tempeſtatis, aut terræ motu, aut vetuſtate cecidiſſent, niſi communis vita ab hominibus harum rerum auxilia petere didiciſſet? adde

ductus

ctus aquarum, derivationes flumi-
m, agrorum irrigationes, moles op-
ſitas fluctibus, portus manu factos:
æ unde ſine hominum opera habe-
poſſemus? Ex quibus, multiſque a-
, perſpicuum eſt, qui fructus, quæ-
e utilitates ex rebus iis quæ ſunt
animæ, percipiantur, eas nos nullo
odo ſine hominum manu, atque o-
ra capere potuiſſe. Qui denique ex
ſtiis fructus, aut quæ commoditas,
i homines adjuvarent, percipi poſ-
t? nam & qui principes inveniendi
erunt, quem ex quaque bellua u-
m habere poſſemus, homines certe
erunt: nec hoc tempore ſine homi-
m opera, aut paſcere eas, aut do-
are, aut tueri, aut tempeſtivos fru-
us ex his capere poſſemus: ab eis de-
que & eæ, quæ nocent, interficiun-
r, & quæ uſui poſſunt eſſe capiun-
r. Quid enumerem artium multitu-
nem, ſine quibus vita omnino nulla
ſe potuiſſet? quis enim ægris ſubve-
ret, quæ eſſet oblectatio valentiũ,
i victus aut cultus, niſi tam multæ
obis artes miniſtrarentur? quibus re-
s exculta hominum vita tantum

deſtitit a victu & cultu beſtiarum. Vrbes vero ſine hominum cœtu non potuiſſent, nec ædificari, nec frequentari: ex quo leges, moreſque conſtituti: tum juris æqui deſcriptio, certaq; vivendi diſciplina: per quas bene beateque vivitur: quas res & manſuetudo animorum conſecuta, & verecundia eſt, effectumque, ut eſſet vita munitior, atque ut dando & accipiendo, mutandiſque facultatibus & commodis nulla re egeremus. Longiores hoc loco ſumus, quam neceſſe eſt. quis enim eſt, cui non perſpicua ſint illa, quæ pluribus verbis a Panætio commemorantur, neminem neque ducem belli, nec principem domi magnas res & ſalutareis ſine hominum ſtudiis gerere potuiſſe? Commemoratur ab eo Themiſtocles, Pericles, Cyrus, Ageſilaus, Alexander: quos negat ſine adjumentis hominum tantas res efficere potuiſſe. Vtitur in re non dubia teſtibus non neceſſariis. Atque ut magnas utilitates adipiſcimur conſpiratione hominum, atque conſenſu: ſic nulla tam deteſtabilis peſtis eſt, quæ non homini ab homine naſcatur. Eſt Di-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

æarchi liber de interitu hominum, Peripatetici magni & copioſi: qui collectis ceteris cauſſis eluvionis, peſtilentiæ, vaſtitatis, belluarum etiam repentinæ multitudinis; quarum impetu docet, quædam hominum genera eſſe conſumpta: deinde comparat, quanto plures deleti ſint homines hominum impetu, id eſt, bellis & ſeditionibus, quam omni reliqua calamitate. Cum igitur hic locus nihil habeat dubitationis, quin homines plurimum hominibus & proſint & obſint, proprium hoc ſtatuo eſſe virtutis, conciliare ſibi animos hominū, & ad uſus ſuos adjungere. itaque quæ in rebus inanimis, quæque in tractatione belluarum fiunt, utiliter ad hominum vitam, artibus ea tribuuntur operoſis: hominum autem ſtudia ad amplificationem noſtrarum rerum prompta ac parata, virorum præſtantium ſapientia & virtute excitantur. Etenim virtus omnis tribus in rebus fere vertitur: quarum una eſt in perſpiciendo quid in quaque re verum, ſincerumque ſit, quid conſentaneum cuique, quid conſequens, ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

quo quæque gignantur, quæ cujuſque rei ſit cauſſa. alterum, cohibere motus animi turbatos, quos Græci πάθη nominant: appetitioneſque, quas illi ὁρμὰς, obedienteis efficere rationi. tertium, iis quibuſcum congregemur, uti moderate & ſcienter: quorum ſtudiis ea quæ natura deſiderat, expleta cumulataque habeamus: per eos denique, ſi quid importetur nobis incommodi, propulſemus: ulciſcamurque eos, qui nocere nobis conati ſunt: tantaque pœna afficiamus, quantum æquitas humanitaſque patiatur. Quibus autem rationibus hanc facultatem aſſequi poſſimus, ut hominum ſtudia complectamur, eaque teneamus, dicemus, neque ita multo poſt: ſed pauca ante dicenda ſunt.

MAGNAM vim eſſe in fortuna in utramque partem, vel ſecundas ad res, vel ad adverſas, quis ignorat? nam & cum proſpero flatu ejus utimur, ad exitus provehimur optatos: & cum reflavit, affligimur. hæc igitur ipſa fortuna ceteros caſus rariores habet: primum ab inanimis procellas, tempeſtates, naufragia, ruinas, incen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ia: deinde a beſtiis ictus, morſus im-
etus. hæc igitur (ut dixi) rariora.
t vero interitus exercituum, ut pro-
ime trium, ſæpe multorum clades
nperatorum, ut nuper ſummi ac ſin-
ularis viri: invidiæ præterea multi-
idinis, atque ob eas benemeritorum
æpe civium expulſiones, calamitates,
ugæ: rurſuſque ſecundæ res, hono-
es, imperia, victoriæ: quamquam
ortuita ſunt, tamen ſine hominum
peris & ſtudiis neutram in partem
ffici poſſunt. Hoc igitur cognito, di-
endum eſt quonam modo hominum
tudia ad utilitates noſtras allicere
tque excitare poſſimus. quæ ſi lon-
gior fuerit oratio, cum magnitudine
utilitatis comparetur; ita fortaſſe et-
iam brevior videbitur.

Quæcumque igitur homines homi-
ni tribuunt ad eum augendum atque
honeſtandum, aut benevolentiæ gra-
tia faciunt, cum aliqua de cauſſa
quempiam diligunt; aut honoris, ſi
cujus virtutem ſuſcipiunt. quemque
dignum fortuna quam ampliſſima pu-
tant: aut ſi cui fidem habent, & bene
rebus ſuis conſulere arbitrantur: aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſi cujus opes metuunt : aut contra, a quibus aliquid exſpectant: ut cum reges, populareſve homines largitiones aliquas proponunt: aut poſtremo pretio, aut mercede ducuntur. quæ ſordidiſſima illa quidem eſt ratio, & inquinatiſſima & iis qui ea tenentur, & illis qui ad eam confugere conantur. male enim ſe res habet, cum, quod virtute effici debet, id tentatur pecunia. Sed quoniam nonnunquam hoc ſubſidium neceſſarium eſt, quemadmodum ſit utendum eo dicemus, ſi prius iis de rebus qui virtuti propiores ſunt, dixerimus. Atque etiam ſubjiciunt ſe homines imperio alterius & poteſtati, pluribus de cauſſis. ducuntur enim aut benevolentia, aut beneficiorum magnitudine, aut dignitatis præſtantia, aut ſpe ſibi id utile futurum : aut metu, ne vi parere cogantur: aut ſpe largitionis promiſſionibuſque capti: aut poſtremo, ut ſæpe in noſtra repub. videmus, mercede conducti. Rerum autem omnium nec aptius eſt quicquam ad opes tuendas, ac tenendas, quam diligi; nec alienius, quam timeri. Præclare enim Ennius.

Quem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Quem metuunt, oderunt:
Quem quiſq;odit, periſſe expetit.
ultorum autem odiis nullas opes oſſe obſiſtere, ſi antea fuit ignotum, uper eſt cognitum. Nec vero hujus yranni ſolum, quem armis oppreſſa ertulit civitas, interitus declaret uantum odium hominum valeat ad eſtem: ſed reliquorum ſimiles exitus yrannorum, quorum haud fere quiſ-uam interitum ſimilem effugit. ma-us enim eſt cuſtos diuturnitatis, me-us: contraque, benevolentia fidelis vel ad perpetuitatem. Sed iis qui vi oppreſſos imperio coërcent, ſit ſane adhibenda ſævitia, ut heris in famulos, ſi aliter teneri non poſſunt. qui vero in libera civitate ita ſe inſtruūt, ut metuantur, his nihil poteſt eſſe dementius. quamvis enim ſint demerſæ leges alicujus opibus, quamvis timefacta libertas, emergunt tamen hæc aliquando aut judiciis tacitis,aut occultis de honore ſuffragiis: acriores autem morſus ſunt intermiſſæ libertatis, quam retentæ. Quod igitur latiſſime patet, neque ad incolumitatem ſolum, ſed etiam ad opes & po-

tentiam valet plurimum, id amplectamur; ut metus abſit, caritas retineatur. ita facillime quæ volumus, & privatis in rebus & in reipublicæ cōſequemur. etenim qui ſe metui volent a quibus metuuntur, eoſdem metuant ipſi neceſſe eſt. Quid enim cenſemus ſuperiorem illum Dionyſium? quo cruciatu timoris angi ſolitum, qui cultros metuens tonſoris, candente carbone ſibi adurebat capillū? quid? Alexandrum Pheręum quo animo vixiſſe arbitramur? qui (ut ſcriptum legimus) cum uxorem Theben admodum diligeret, tamen ad eam ex epulis in cubiculum veniens, barbarum, & eum quidem (ut ſcriptum eſt) compunctum notis Threiciis, diſtricto gladio jubebat ante ire: præmittebatque de ſtipatoribus ſuis, qui perſcrutarentur arculas muliebreis, & nequod in veſtimentis occultaretur telum, exquirerent. O miſerum, qui fideliorem & barbarum & ſtigmaticū putaret, quā conjugem! nec eum fefellit. ab ea eſt enim ipſe propter pellicatus ſuſpicionem interfectus. Nec vero ulla vis imperii tanta eſt, quæ premente metu

poſſit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſſit eſſe diuturna. teſtis eſt Phala-
i, cujus eſt præter ceteros nobilita-
crudelitas: qui non ex inſidiis in-
riit, ut is quem modo dixi, Alexan-
r; non a paucis ut hic noſter: ſed in
iem univerſa Agrigentinorum mul-
udo impetum fecit. Quid? Macedo-
s nonne Demetrium reliquerunt,
iverſique ſe ad Pyrrhum contule-
nt? Quid? Lacedæmonios injuſte
nperanteis nonne repente omnes ſo-
i deſeruerunt, ſpectatoreſq; ſe otio-
s præbuerunt Leuctricæ calamita-
s? Externa libentius in tali re, quam
omeſtica recordor. verũtamen quã-
u imperium populi Romani bene-
ciis tenebatur, non injuriis, bella
ut pro ſociis, aut de imperio gere-
antur: exitus erant bellorum aut mi-
s, aut neceſſarii: regum, populorum,
ationum portus erat & perfugium
natus. Noſtri autem magiſtratus im-
eratoreſq; ex una hac re maximam
udem capere ſtudebant, ſi provin-
as, ſi ſocios æquitate & fide defen-
iſſent. itaque illud, patrocinium or-
is terræ verius, quam imperium po-
erat nominari. Senſim hanc conſue-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tudinem & diſciplinam jam antea minuebamus; poſt vero Syllæ victoriam, penitus amiſimus. deſitum eſt enim videri quicquam in ſocios iniquum, cum extitiſſet in civeis tanta crudelitas. ergo in illo ſecuta eſt honeſtam cauſſam non honeſta victoria. eſt enim auſus dicere, haſta poſita, cum bona in foro venderet & bonorum virorum & locupletium, & certe civium, prædam ſe ſuam vendere. Secutus eſt qui in cauſſa impia, victoria etiam fœdiore, non ſingulorum civium bona publicaret, ſed univerſas provincias regioneſque uno calamitatis genere comprehenderet. itaque vexatis & perditis exteris nationibus, ad exemplum amiſſi imperii portari in triumpho Maſſiliam vidimus; & ex ea urbe triumphari, ſine qua numquam noſtri imperatores ex tranſalpinis bellis triumpharunt. multa præterea commemorarem nefaria in ſocios, ſi hoc uno ſol quicquam vidiſſet indignius. jure igitur plectimur. niſi enim multorum impunita ſcelera tuliſſemus, numquam ad unum tanta perveniſſet licentia: a quo quidem rei

fami-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

familiaris ad paucos,cupiditatum ad multos improbos venit hereditas. Nec vero unquam bellorum civilium ſemen & cauſſa deerit; dum homines perditi haſtam illam cruentam & meminerint & ſperabunt,quam P. Sylla cum vibraſſet, dictatore propinquo ſuo,idem ſexto & triceſimo anno poſt a ſceleratiore haſta non receſſit. alter autem qui in illa dictatura ſcriba fuerat, in hac fuit quæſtor urbanus. Ex quo debet intelligi, talibus præmiis propoſitis, numquam defutura bella civilia. itaque parietes modo urbis ſtant & manent, iique ipſi jam extrema ſcelera metuentes: rem vero publicam penitus amiſimus, atque in has cladeis incidimus (redeundum eſt enim ad propoſitum) dum metui, quã cari eſſe & diligi malumus. Quæ ſi populo Romano injuſte imperanti accidere potuerunt, quid debent putare ſinguli? quod cum perſpicuum ſit, benevolentiæ vim eſſe magnam, metus imbecillam: ſequitur ut diſſeramus, quibus rebus poſſimus facillime eam,quam volumus,adipiſci cum honore & fide caritatem. ſed ea non

pari-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

pariter omnes egemus. nam ad cujuſque vitam inſtituendam accommodandum eſt, a multiſne opus ſit, an ſatis ſit a paucis diligi. Certum igitur hoc ſit, idque & primum & maxime neceſſarium, familiaritates habere fidas amantium nos amicorum, & noſtra mirantium. hæc enim eſt una res prorſus, ut non multum differat inter ſummos & mediocreis viros: eaque utriſque prope modum comparanda. Honore & gloria, & benevolentia civium fortaſſe non æque omnes egent: ſed tamen ſi cui hæc ſuppetunt, adjuvant aliquantum cum ad cetera, tum ad amicitias comparandas. Sed de amicitia alio libro dictum eſt, qui inſcribitur Lælius. Nunc dicamus de gloria: quamquam ea quoque de re duo ſunt noſtri libri: ſed attingamus, quandoquidem ea in rebus majoribus adminiſtrandis adjuvat plurimum.

Summa igitur & perfecta gloria conſtat ex tribus his: ſi diligit multitudo: ſi fidem habet: ſi cum admiratione quadam, honore nos dignos putat. Hæc autem, ſi eſt ſimpliciter breviterque dicendum, quibus rebus pariun-

tur a ſingulis, eiſdem fere a multitudine. ſed eſt alius quidam aditus ad multitudinem, ut in univerſorum animos tamquam influere poſſimus. Ac primum de illis tribus, quæ ante dixi, benevolentiæ præcepta videamus; quæ quidem beneficiis capitur maxime: ſecundo autem loco benefica voluntate benevolentia movetur, etiam ſi res forte non ſuppetit. vehementer autem amor multitudinis commovetur ipſa fama & opinione liberalitatis, beneficentiæ, juſtitiæ, fidei, omniumque earum virtutum quę pertinent ad manſuetudinem morum ac facilitatem. Etenim illud ipſum quod decorum honeſtumque dicimus, quia per ſe nobis placet, animoſque omnium, natura & ſpecie ſua commovet, maximeque quaſi perlucet ex iis, quas commemoravi, virtutibus; idcirco illos in quibus eas virtutes eſſe remur, a natura ipſa diligere cogimur. Atque hæ quidem cauſſæ ſunt diligendi graviſſimæ. poſſunt enim præterea nonnullæ eſſe leviores.

Fides autem ut habeatur, duabus rebus effici poteſt: ſi exiſtimabimur

adepti conjunctam cum juſtitia prudentiam. nam & iis fidem habemus, quos plus intelligere quam nos, arbitramur, quoſque & futura proſpicere credimus, & cum res agatur, in diſcrimenque ventum ſit, expedire rem, & conſilium ex tempore capere poſſe. hanc enim utilem hominibus exiſtimant, veramque prudentiam. juſtis autem & fidis hominibus, id eſt, viris bonis, ita fides habetur, ut nulla ſit in his fraudis injuriæque ſuſpicio. itaque his ſalutem noſtram, his fortunas, his liberos rectiſſime committi arbitramur. Harum igitur duarum ad fidem faciendam juſtitia plus pollet, quippe cum ea ſine prudentia ſatis habeat auctoritatis: prudentia ſive juſtitia nihil valeat ad faciendam fidem. quo enim quis verſutior & callidior eſt, hoc inviſior & ſuſpectior detracta opinione probitatis. Quamobrem intelligentiæ juſtitia conjuncta, quantum volet, habebit ad faciendam fidem virium: juſtitia ſine prudentia multum poterit: ſine juſtitia nihil valebit prudentia.

Sed ne quis ſit admiratus, cur, cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ter omneis philoſophos conſtet, a
eque ipſo ſæpe diſputatum ſit, qui
am haberet, omneis habere virtu-
s: nunc ita ſejungam, quaſi poſſit
iſquam, qui non idem prudens ſit,
ſtus eſſe: alia eſt illa, cum veritas
ſa limatur in diſputatione, ſubtili-
s: alia cum ad opinionem commu-
m omnis accommodatur oratio.
uamobrem, ut vulgus, ita nos hoc
co loquimur, ut alios forteis, alios
nos viros, alios prudenteis dica-
us. popularibus enim verbis eſt a-
ndum & uſitatis, cum loquamur de
inione populari: idque eodem mo-
fecit Panætius. Sed ad propoſitum
vertamur.

Ex iis igitur tribus quę ad gloriam
rtinerent, hoc erat tertium, ut cum
miratione hominum, honore ab iis
gni judicaremur. Admirantur igi-
r communiter illi quidem omnia.
æ magna & præter opinionem
am animadverterunt: ſeparatim au-
m in ſingulis, ſi perſpiciunt nec o-
nata quædam bona. itaque eos vi-
s ſuſpiciunt, maximiſque efferunt
udibus, in quibus exiſtimant ſe ex-

cellenteis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

cellenteis quaſdam & ſingulares
virtutes perſpicere : deſpiciunt autem
eos & contemnunt, in quibus ni-
hil virtutis, nihil animi, nihil ner-
vorum putant. non enim omneis eos
contemnunt, de quibus male exiſti-
mant. nam quos improbos, maledi-
cos, fraudulentos putant, & ad
faciendam injuriam inſtructos, eos
contemnunt quidem neutiquam, ſed
de iis male exiſtimant. Quamobrem
(ut ante dixi) contemnuntur ii, qui nec
ſibi, nec alteri, ut dicitur; in quibus
nullus labor, nulla induſtria, nulla
cura eſt: admiratione autem afficiun-
ii, qui anteire ceteros virtute putan-
tur, & cum omni carere dedecore, tū
vero iis vitiis, quibus alii non facile
poſſunt obſiſtere. nam & voluptates,
blandiſſimæ dominæ, ſæpe majores
parteis animi a virtute detorquent: &
dolorum cum admoventur faces, præ-
ter modum plerique exterrentur: vi-
ta, mors, divitiæ, paupertas omneis
homines vehementiſſime permovēt.
quæ qui in utramque partem excelſo
animo, magnoque deſpiciunt; cumque
aliqua his ampla & honeſta res ob-

ecta eſt, totos ad ſe convertit & ra-
it; tum quis non admiretur ſplendo-
em pulchritudinemque virtutis? Er-
o & hæc animi deſpicientia admira-
ilitatem magnam facit: & maxime
ſtitia, ex qua virtute viri boni ap-
ellantur, mirifica quædam res multi-
dini videtur: nec injuria. nemo e-
im juſtus eſſe poteſt, qui mortem, qui
olorem, qui exſilium, qui egeſtatem
met: aut qui ea quæ ſunt his contra-
a, æquitati anteponit. maximeque
dmirantur eum, qui pecunia non
ovetur: quod in quo viro perſpe-
um ſit, hunc igni ſpectatum arbi-
antur. Itaque illa tria quæ propoſi-
ſunt ad gloriam, omnia juſtitia
nficit: & benevolentiam, quod pro-
ſſe vult plurimis: & ob eandem
uſſam, fidem & admirationem,
od eas res ſpernit & negligit, ad
as plerique inflammati aviditate
piuntur. Ac mea quidem ſententia,
nis ratio & inſtitutio vitæ adju-
nta hominum deſiderat, in primiſ-
e ut habeas quibuſcum poſſis fami-
reis conferre ſermones: quod eſt
ficile, niſi ſpeciem præ te viri boni

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

feras. Ergo etiam ſolitario homini, atque in agro vitam agenti, opinio juſtitiæ neceſſaria eſt: eoque etiam magis, quod, ſi eam non habebunt, injuſti habebuntur; nullis præſidiis ſepti, multis afficientur injuriis. Atq; iis etiam, qui vendunt, emunt, conducunt, locant, contrahendiſque negotiis implicantur, juſtitia ad rem gerendam neceſſaria eſt: cujus tanta vis eſt, ut ne illi quidem, qui maleficio & ſcelere paſcuntur, poſſint ſine ulla particula juſtitiæ vivere. nam qui eorum cuipiam, qui una latrocinantur, clam furatur aliquid, aut eripit, is ſibi ne in latrocinio quidem relinquat locum. ille autem, qui archipirata dicitur, niſi æquabiliter prędam diſpertiat, aut occidetur a ſociis, aut relinquetur. quinetiam leges latronum eſſe dicuntur, quibus pareant, quas obſervent. Itaque propter æquabilem prædæ partitionem & Bargulis Illyrius latro, de quo eſt apud Theopompum, magnas opes habuit: & multo majores Viriatus Luſitanus: cui quidem etiam exercitus noſtri imperatoreſque ceſſerunt: quem C. Lælius, is

qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

qui ſapiens uſurpatur, prætor fregit & comminuit, ferocitatemque ejus ta repreſſit, ut facile bellum reliquis raderet.

Cum igitur tanta vis juſtitiæ ſit, t ea etiam latronum opes firmet tque augeat; quantam ejus vim inter eges & judicia in conſtituta repub. ore putamus? Mihi quidem non apud Medos ſolum (ut ait Herodotus) ſed tiam apud majores noſtros fruendæ uſtitiæ cauſſa videntur olim bene orati reges conſtituti. nam cum pre-eretur initio multitudo ab iis qui ajores opes habebant, ad unum ali-uẽ confugiebant virtute preſtantem: ui cũ prohiberet injuria tenuiores, uitate conſtituẽda, ſummos cum in-nis pari jure retinebat. Eademque nſtituendarum legum fuit cauſſa, æ regum. jus enim ſemper queſitum æquabile: neque enim aliter eſſet s. id ſi ab uno juſto & bono viro nſequebantur, eo erant contenti: m id minus contingeret, leges ſunt entæ, quæ cum omnibus ſemper u-atque eadem voce loquerentur. Er-hoc quidem perſpicuum eſt, eos ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

imperandum deligi ſolitos, quorum de juſtitia magna eſſet opinio multitudinis. adjuncto vero, ut iidem etiam prudentes haberentur, nihil erat, quod homines his auctoribus nō poſſe conſequi ſe arbitrarentur. Omni igitur ratione colenda & retinenda juſtitia eſt, cum ipſa per ſeſe (nam aliter juſtitia non eſſet) tum propter amplificationem honoris & gloriæ. Sed ut pecuniæ non quærendæ ſolum ratio eſt, verum etiam collocandæ, quæ perpetuos ſumptus ſuppeditet, nec ſolum neceſſarios, ſed etiam liberaleis: ſic gloria & quærenda & collocanda ratione eſt. quamquam præclare Socrates hanc viam ad gloriam proximam & quaſi compendiariam dicebat eſſe, ſiquis id ageret, ut, qualis haberi vellet, talis eſſet. Quod ſiqui ſimulatione & inani oſtentatione, ficto non modo ſermone, ſed etiam vultu ſtabilem ſe gloriam conſequi poſſe rentur, vehementer errant. Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia, celeriter, tamquam floſculi decidunt: nec ſimulatum poteſt quidquam eſſe diuturnum. teſtes ſunt per-

ulti in utramque partem, ſed brevi-
tis cauſſa familia erimus contenti
na. Ti. enim Gracchus P. filius, tam-
u laudabitur, dum memoria rerum
om. manebit. at ejus filii nec vivi
robabantur a bonis, & mortui no-
en obtinent jure cæſorum. Qui igi-
ır adipiſci veram gloriam volet, ju-
itiæ fungatur officiis. ea quæ eſſent,
ctum eſt libro ſuperiore. Sed ut fa-
llime quales ſimus, tales eſſe videa-
ur, etſi in eo ipſo vis maxima eſt, ut
nus ii, qui haberi velimus: tamen
ædam præcepta danda ſunt. nam
uis ab ineunte ætate habet cauſam
lebritatis & nominis aut a patre
ceptam, quod tibi, mi Cicero, arbi-
or contigiſſe, aut aliquo caſu atque
rtuna; in hunc oculi omnium conji-
untur, atq; in eum quid agat, quem-
dmodum vivat, anquiritur, & tam-
am in clariſſima luce verſetur, ita
ullum obſcurum poteſt nec dictum
us eſſe, nec factum. quorum autem
ima ætas propter humilitatem &
ſcuritatem in hominum ignoratio-
verſetur, hi ſimul ac juvenes eſſe
eperunt, magna ſpectare, & ad ea re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ctis ſtudiis debent contendere: quod eo firmiore animo facient, quia non modo non invidetur illi ætati, verum etiam favetur.

Prima igitur eſt adoleſcenti commendatio ad gloriam, ſiqua ex bellicis rebus comparari poteſt. in qua multi apud majores noſtros extiterũt. ſemper enim fere bella gerebantur. Tua autem ętas incidit in id bellum, cujus altera pars ſceleris nimium habuit, altera felicitatis parum. quo tamen in bello, cum te Pompejus alæ alteri præfeciſſet, magnam laudem & a ſummo viro, & ab exercitu conſequebare, equitando, jaculando, omni militari labore tolerando. atque ea quidem tua laus pariter cum republica cecidit. Mihi autem hæc oratio ſuſcepta non de te eſt, ſed de genere toto. quamobrem pergamus ad ea quæ reſtant. Vt igitur reliquis in rebus multo majora ſunt opera animi, quã corporis: ſic eæ quas perſequimur ingenio ac ratione, gratiores ſunt quam illæ quas viribus. Prima igitur commendatio proficiſcitur cum a modeſtia, tum a pietate in parenteis, tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

in ſuos benevolentia. Facillime autem in optimam partem cognoſcũtur adoleſcentes, qui ſe ad claros & ſapientes viros, bene conſulenteis reip. contulerunt. quibuſcum ſi frequentes ſunt, opinionem afferunt populo, eorum fore ſe ſimileis, quos ſibi ipſi delegerunt ad imitandum. P. Rutili adoleſcentiam ad opinionem & innocentiæ & juris ſcientiæ, P. Mucii commendavit domus. nam L. quidem Craſſus, cum eſſet admodum adoleſcens, non aliunde mutuatus eſt, ſed ſibi ipſe peperit maximam laudem ex illa accuſatione nobili & glorioſa. ex qua ætate qui exercentur, laude affici ſolent, ut Demoſthenem accepimus; ea ætate L. Craſſus oſtendit, id ſe in foro optime jam facere, quod etiam tum poterat domi cum laude meditari. Sed cum duplex ſit ratio orationis; quarum in altera ſermo ſit, in altera contentio; non eſt id quidem dubium, quin contentio orationis plus poſſit, majoremque vim habeat & ad gratiam, & ad gloriam. ea eſt enim, quam eloquentiam dicimus. ſed tamen difficile dictu eſt, quantopere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

conciliet animos comitas affabilitaſque ſermonis. Extant epiſtolæ & Philippi ad Alexandrum, & Antipatri ad Caſſandrum, & Antigoni ad Philippum, trium prudentiſſimorum (ſic enim accepimus) quibus præcipiunt, ut oratione benigna multitudinis animos ad benevolentiam alliciant, militeſque blande appellando, ſermone deleniant. Quæ autem in multitudine cum contentione habetur oratio, ea ſæpe univerſam excitat. magna eſt enim admiratio copioſe, ſapienterque dicentis: quem qui audiunt, intelligere etiam & ſapere plus quam cæteros arbitrantur. ſi vero ineſt in oratione mixta modeſtiæ gravitas, nihil admirabilius fieri poteſt: eoque magis, ſi ea ſunt in adoleſcente. Sed cum ſint plurima cauſſarum genera, quæ eloquentiam deſiderant, multique in noſtra republica adoleſcentes, & apud judices, & apud ſenatum dicendo laudem aſſecuti ſint, maxima admiratio eſt in judiciis: quorum ratio duplex eſt. nam ex accuſatione & defenſione conſtat: quarum etſi laudabilior eſt defenſio, tamen etiam ac-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſatio probata perſæpe eſt. Dixi
ullo ante de Craſſo. idem fecit a-
leſcens M. Antonius: etiam P.Sul-
ii eloquentiam accuſatio illuſtra-
, cum ſeditioſum & inutilem ci-
n C.Norbanum in judicium voca-
. Sed hoc quidem non eſt ſæpe fa-
ndum nec unquam , niſi aut reipu-
cæ cauſſa,ut ii quos ante dixi; aut
iſcendi,ut duo Luculli, aut patro-
ii , ut nos pro Siculis , pro Sardis
ius. in accuſando etiam M. Aqui-
L. Fuſii cognita induſtria eſt. Se-
l igitur aut non ſæpe certe. Sin e-
cui faciendum ſit ſæpius , reipub.
uat hoc muneris , cujus inimicos
iſci ſæpius , non eſt reprehenden-
n. modus tamen adſit. duri enim
ninis, vel potius vix hominis vide-
, periculum capitis inferre multis.
m enim cum periculoſum ipſi eſt,
etiam ſordidum ad famam, com-
tere ut accuſator nominere: quod
igit M.Bruto, ſummo genere nato,
us filio , qui juris civilis in primis
itus fuit. Atque etiam hoc præce-
m officiis diligenter tenendũ eſt,
uem unquam innocentem in judi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

cium capitis arceſſas, id enim ſine ſcelere fieri nullo pacto poteſt. nam quid eſt tam inhumanum, quam eloquentiam a natura ad ſalutem hominum, & ad conſervationem datam, ad bonorum peſtem, perniciemque convertere? Nec tamen, ut hoc fugiendum eſt, item habendum eſt religioni, nocentem aliquando & nefarium impiumque defendere. vult hoc multitudo, patitur conſuetudo, fert etiam humanitas. judicis eſt ſemper in cauſſis verum ſequi: patroni, nonnumquam veriſimile, etiam ſi minus ſit verum, defendere. quod ſcribere, præſertim cum de philoſophia ſcriberem, non auderem, niſi idem placeret graviſſimo Stoicorum Panætio. Maxime autem & gloria paritur & gratia defenſionibus; eoque major, ſi quando accidit, ut ei ſubveniatur, qui potentis alicujus opibus circumveniri, urgerique videatur: ut nos & ſæpe alias, & adoleſcentes contra L. Syllæ dominantis opes pro Sex. Roſcio Amerino fecimus: quæ (ut ſcis) exſtat oratio.

Sed expoſitis adoleſcentium offi-

ciis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ciis, quæ valeant ad gloriam adipiſcendam, deinceps de beneficentia ac liberalitate dicendum eſt: cujus eſt ratio duplex. nam aut opera benigne fit indigentibus, aut pecunia. facilior eſt hæc, locupleti præſertim: ſed illa, lautior ac ſplendidior, & viro forti claroque dignior. quamquam enim in utraque ineſt gratificandi liberalis voluntas, tamen altera ex arca, altera ex virtute depromitur: largitioque, quæ fit ex re familiari, fontem ipſum benignitatis exhaurit. ita benignitate benignitas tollitur: qua quo in plures uſus ſis, eo minus in multos uti poſſis. At qui opera, id eſt, virtute & induſtria benefici & liberales erunt, primum quo pluribus profuerint, eo plures ad benigne faciendum adjutores habebunt: deinde conſuetudine beneficentię, paratiores erunt, & tamquam exercitatiores ad bene de multis promerendum. Præclare in epiſtola quadam Alexandrum filium Philippus accuſat, quod largitione benevolentiam Macedonum conſectetur. Quæ te (malum) inquit, ratio in iſtam ſpem induxit, ut eos tibi fideleis putares

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tares fore, quos pecunia corrupiſſes? an tu id agis, ut Macedones non te regem ſuum, ſed miniſtrum & præbitorem putent? Bene miniſtrum & præbitorem, quod ſordidum regi. melius etiam, quod largitionem corruptelam dixit eſſe. fit enim deterior qui accipit, atque ad idem ſemper exſpectandum paratior. Hoc ille filio. ſed præceptum putemus omnibus. Quamobrem id quidem non eſt dubium, quin illa beniguitas quæ conſtat ex opera & induſtria, & honeſtior ſit, & latius pateat, & poſſit prodeſſe pluribus; nonnumquam tamen eſt largiendum: nec hoc benignitatis genus omnino repudiandum eſt; & ſæpe idoneis hominibus indigentibus de re familiari impertiendum: ſed diligenter atque moderate. multi enim patrimonia effuderunt, inconſulte largiendo. Quid enim eſt ſtultius, quam, quod libenter facias, curare ut id diutius facere non poſſis? Atque etjam ſequuntur largitionem rapinæ. cum enim dando egere cœperunt, alienis bonis manus afferre coguntur. ita, cum benevolentiæ comparandæ

causſa

cauſſa benefici eſſe velint, non tanta ſtudia aſſequuntur eorum quibus dederunt, quanta odia eorum quibus ademerunt. Quamobrem nec ita claudenda eſt res familiaris, ut eam benignitas aperire non poſſit: nec ita reſeranda, ut pateat omnibus. modus adhibeatur, iſque referatur ad facultates. Omnino meminiſſe debemus id, quod a noſtris hominibus ſæpiſſime uſurpatum, jam in proverbii conſuetudinē venit, LARGITIONEM fundum non habere. etenim qui poſſet eſſe modus, cum & iidem qui conſueverunt, & illud idem alii deſiderent?

Omnino duo ſunt genera largorum: quorum alteri prodigi, alteri liberales. Prodigi, qui epulis & viſcerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationumque apparatu pecunias profundunt in eas res quarum memoriam aut brevem, aut nullam omnino ſint relicturi: liberales autem, qui ſuis facultatibus aut captos a prædonibus redimunt, aut æs alienum ſuſcipiunt amicorum, aut in filiarum collocatione adjuvant,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

aut opitulantur in re vel quærenda vel augenda. Itaque miror quid in mentem venerit Theophraſto in eo libro quem de divitiis ſcripſit: in quo multa præclare, illud abſurde. eſt enim multus in laudanda magnificentia & apparatione popularium munerum: taliumque ſumptuum facultatem, fructum divitiarum putat. Mihi autem ille fructus liberalitatis, cujus exempla pauca poſui, multo & major videtur & certior. Quanto Ariſtoteles gravius & verius nos reprehendit, qui has effuſiones pecuniarum non admiremur, quæ fiunt ad multitudinem deliniendam? at ſi, qui ab hoſtibus obſidentur, emere aquæ ſextarium mina cogerentur, hoc primo incredibile videri, omneiſque mirari: ſed cum attenderint, veniam neceſſitati dare: in his immanibus jacturis, infinitiſque ſumptibus, nihil magnopere mirari: cum præſertim neque neceſſitati ſubveniatur, neque dignitas augeatur, ipſaque illa delinitio multitudinis ſit ad breve exiguumque tempus, eaque a leviſſimo quoque: in quo tamen ipſo una cum ſatietate me-

moria

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

oria quoque moriatur voluptatis.
ne etiam colligit, hæc pueris &
ulierculis,& ſervis, & ſervorum ſi-
llimis liberis eſſe grata: gravi vero
mini, & ea quæ fiunt judicio certo
nderanti, probari poſſe nullo mo-
. Quamquam intelligo, in noſtra
itate inveteraſſe jam bonis tempo-
us, ut ſplendor ædilitatum ab o-
mis viris poſtuletur. Itaq; P. Craſ-
cum cognomine dives, tum copiis,
ctus eſt ædilitio maximo mune-
: & paullo poſt L. Craſſus cum o-
ium hominum moderatiſſimo Q.
tio magnificentiſſima ædilitate
ctus eſt: deinde C. Claudius App.
s: multi poſt, Lucullus, Horten-
Silanus: omneis autem P. Lentu-
s me conſule vicit ſuperiores. hunc
Scaurus imitatus. Magnificentiſſi-
vero noſtri Pompeji munera ſe-
lo conſulatu: in quibus omnibus
mihi placeat vides. Vitanda ta-
ſuſpicio eſt avaritiæ. Nam Ma-
co, homini divitiſſimo, prætermiſ-
dilitatis conſulatus repulſam at-
. quare &, ſi poſtulatur a populo,
s viris ſi non deſiderantibus, at-

tamen

tamen approbantibus faciendum eſt, modo pro facultatibus, nos ut ipſi fecimus: &, ſi quando aliqua res major aut utilior populari largitione acquiritur: ut Oreſti nuper grandia in ſemitis decumæ nomine magno honori fuerunt. ne M. quidem Seio vitio datum eſt, quod in caritate annonæ aſſe modium populo dedit. magna enim ſe & inveterata invidia, nec turpi jactura, quando erat ædilis, nec maxima liberavit. Sed & honori ſummo nuper noſtro Miloni fuit, quod gladiatoribus emtis reipublicæ cauſſa, quæ ſalute noſtra continebatur, omneis P. Clodii conatus, furoresque compreſſit. Cauſſa igitur largitionis eſt, ſi aut neceſſe eſt, aut utile. In his autem ipſis mediocritatis regula optima eſt. L. quidem Philippus Q. filius magno vir ingenio, in primiſque clarus gloriari ſolebat, ſe ſine ullo munere adeptum eſſe omnia quæ haberentur ampliſſima, dicebat idem C. Curio. Nobis quoque licet in hoc quodammodo gloriari. nam pro amplitudine honorum, quos cunctis ſuffragiis adepti ſumus noſtro quidem

anno

no, quod contigit eorum nemini,
os modo nominavi, ſane exiguus
nptus ædilitatis fuit. Atque etiam
e impenſæ meliores ſunt, muri, na-
ia, portus, aquarum ductus, omnia-
: quæ ad uſum reipub. pertinent.
m quamquam, quod præſens tam-
am in manu datur, jucundius eſt;
nen hæc in poſterum gratiora.
eatra, porticus, nova templa vere-
ndius reprehendo propter Pompe-
n: ſed doctiſſimi improbant: ut &
ipſe Panætius, quem multum in
libris ſecutus ſum, non interpreta-
: & Phalereus Demetrius, qui Pe-
lem principem Græciæ vituperat,
od tantam pecuniam in præclara
Propylæa conjecerit. Sed de hoc
ere toto, in iis libris quos de re-
.ſcripſi, diligenter eſt diſputatum.
a igitur ratio talium largitionum
ere vitioſa eſt, temporibus neceſ-
a: & tum ipſa ad facultates ac-
mmodanda, tum mediocritate mo-
anda eſt.

n illo autem altero genere lar-
ndi, quod a liberalitate proficiſci-
, non uno modo in diſparibus

cauſſis affecti eſſe debemus. alia cauſſa eſt ejus, qui calamitate premitur: & ejus, qui res meliores quærit, nullis ſuis rebus adverſis. propenſior benignitas eſſe debebit in calamitoſos: niſi forte erunt digni calamitate. in iis tamen, qui ſe adjuvari volent, non ut ne affligantur, ſed ut ad altiorem gradum aſcendant, reſtricti omnino eſſe nullo modo debemus: ſed in deligendis idoneis judicium & diligentiam adhibere. nam præclare Ennius, Benefacta male locata, malefacta arbitror.

Quod autem tributum eſt bono viro & grato, in eo cum ex ipſo fructus eſt, tum etiam ex ceteris. temeritate enim remota, gratiſſima eſt liberalitas: eoq; eam ſtudioſius plerique laudant, quod ſummi cujuſque bonitas commune perfugium eſt omnium. Danda igitur opera eſt, ut hos beneficiis quamplurimis afficiamus, quorum memoria liberis, poſteriſq; prodatur, ut his ingratis eſſe non liceat. omnes enim immemorem beneficii oderunt: eamque injuriam in deterrenda liberalitate ſibi etiam fieri: eum-

ne, qui faciat, communem hoſtem te-
uiorum putant. Atque hæc benigni-
s etiam reipubl. utilis eſt, redimi e
rvitute captos, locupletari tenuio-
s: quod quidem vulgo ſolitum fieri
ordine noſtro, in oratione Craſſi
riptum copioſe videmus. hanc ergo
nſuetudinem benignitatis largitio-
munerum longe antepono: hæc eſt
avium hominum atque magnorum;
la, quaſi aſſentatorum populi, multi-
dinis lenitatem voluptate quaſi ti-
llantium. convenit autem in dando
unificum eſſe, tum in exigendo non
erbum: in omnique re contrahen-
a, vendendo, emendo, conducendo,
cando, in vicinitatibus & confiniis
quum, facilem, multa multis de jure
o concedentem: a litibus vero, quā-
m liceat, & neſcio an paullo plus
iam quam liceat, abhorrentem. Eſt
im non modo liberale, paullum
onnumquam de ſuo jure decedere,
d interdum etiam fructuoſum. Ha-
enda autem eſt ratio rei familiaris:
uam quidem dilabi ſinere flagitio-
m eſt: ſed ita, ut illiberalitatis, ava-
tiæque abſit ſuſpicio. poſſe enim li-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

beralitate uti non ſpoliantem ſe patrimonio, is eſt nimirum pecuniæ fructus maximus. Recte etiã a Theophraſto eſt laudata hoſpitalitas. eſt enim (ut mihi quidem videtur) valde decorum, patere domos hominum illuſtrium hoſpitibus illuſtribus: idque etiam reipub. eſt ornamento, homines externos hoc liberalitatis genere in urbe noſtra non egere. eſt autem vehementer utile iis qui honeſte poſſe multum volunt, per hoſpites apud externos populos valere opibus & gratia. Theophraſtus quidem ſcribit Cimonem Athenis etiam in ſuos curialeis Laciadas hoſpitalem fuiſſe: ita enim inſtituiſſe, & villicis imperaſſe, ut omnia præberentur, quicumque Laciades in villam ſuam devertiſſet.

Quæ autem opera, non largitione, beneficia dantur, hæc tum in univerſam rempubl. tum in ſingulos civeis conferuntur. nam in jure cavere, conſilio juvare, atque hoc ſcientiæ genere prodeſſe quam plurimis, vehementer & ad opes augendas pertinet, & ad gratiam. Itaque cum multa præclara majorum, tum quod optime conſtitu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

i juris civilis ſummo ſemper in honore fuit cognitio atque interpretatio: quam quidem ante hanc confuſionem temporum in poſſeſſione ſua principes retinuerunt: nunc, ut honores, ut omnes dignitatis gradus, ſic hujus ſcientiæ ſplendor deletus eſt: idque eo indignius, quod eo tempore hoc contigit, cum is eſſet, qui omneis ſuperiores, quibus honore par eſſet, ſcientia facile viciſſet. Hæc igitur opera grata multis, & ad beneficiis obſtringendos homines accommodata. Atque huic arti finitima eſt dicendi facultas, & gratior & ornatior. quid enim eloquentia præſtabilius vel admiratione audientium, vel ſpe indigentium, vel eorum, qui defenſi ſunt, gratia? ergo huic quoque a majoribus noſtris eſt in toga dignitatis principatus datus. diſerti igitur hominis, & facile laborantis, quodque in patriis eſt moribus, multorum cauſſas, & non gravate, & gratuito defendentis, beneficia & patrocinia late patent. Admonebat me res, ut hoc quoq; loco intermiſſionem eloquentiæ, ne dicam interitum, deplorarem: niſi ve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

rerer, ne de me ipſo aliquid viderer queri. ſed tamen videmus, quibus exſtinctis oratoribus, quam in paucis ſpes, quanto in paucioribus facultas, quam in multis ſit audacia. Cum autem omnes non poſſint, ne multi quidem, aut juris periti eſſe, aut diſerti, licet tamen opera prodeſſe multis, beneficia petentem: commendantem judicibus & magiſtratibus: vigilantem pro re alterius: eos ipſos qui aut conſuluntur, aut defendunt, rogantem; quod qui faciunt, plurimum gratiæ conſequuntur, latiſſimeque eorum manat induſtria. Iam illud non ſunt admonendi (eſt enim in promptu) ut animadvertant, cum alios juvare velint, ne quos offendant. ſæpe enim aut eos lædunt quos non debent, aut eos quos non expedit: ſi imprudentes, negligentiæ eſt, ſi ſcientes, temeritatis. Vtendum autem eſt excuſatione, adverſus eos quos invitus offendas, quacumque poſſis; quare id quod feceris, neceſſe fuerit, nec aliter facere potueris: ceteriſque operis & officiis erit, quod violatum eſt, compenſandum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Sed cum in hominibus juvandis aut mores ſpectari, aut fortuna ſoleat, dictu quidem eſt proclive, itaque vulgo loquuntur, ſe in beneficiis collocandis mores hominum, non fortunam ſequi. Honeſta oratio eſt. Sed quis eſt tandem, qui inopis & optimi viri cauſſæ non anteponat in opera danda gratiam fortunati & potentis? A quo enim expeditior & celerior remuneratio fore videtur, in eum fere eſt voluntas noſtra propenſior. Sed animadvertendum eſt diligentius, quæ natura rerum ſit. nimirum enim inops ille, ſi bonus eſt vir, etiamſi referre gratiam non poteſt, habere certe poteſt. Commode autem, quicumque dixit:

Pecuniam qui habeat, non reddidiſſe; qui reddiderit, non habere: gratiam autem, & qui retulerit, habere; & qui habeat, retuliſſe. At qui ſe locupleteis, honoratos & beatos putāt, ii ne obligari quidem beneficio volunt, quinetiam beneficium ſe dediſſe arbitrantur, cum ipſi quamvis magnū aliquid acceperint: atque etiam a ſe aut poſtulari, aut exſpectari aliquid

ſuſpicantur: patrocinio vero ſe eſſe uſos, aut clienteis appellari, mortis inſtar putant. At vero ille tenuis, cum, quicquid factum ſit, ſe ſpectatum, non fortunam putat, non modo illi, qui eſt meritus, ſed etiam illis, a quibus exſpectat (eget enim multis) gratum ſe videri ſtudet. neque vero verbis auget ſuum munus, ſi quo forte fungitur: ſed etiam extenuat; videndumque illud eſt, quod ſi opulentum fortunatumque defenderis, in uno illo, aut forte in liberis ejus manet gratia: ſin autem inopem, probum tamen & modeſtum, omnes non improbi humiles (quę magna in populo multitudo eſt) præſidium ſibi paratum vident. Quãobrem melius apud bonos, quam apud fortunatos beneficium collocari puto. danda omnino opera eſt, ut omni generi ſatisfacere poſſimus: ſed ſi res in contentionem veniet, nimirum Themiſtocles eſt auctor adhibendus: qui, cum conſuleretur, utrum bono viro pauperi, an minus probato diviti filiam collocaret: Ego vero, inquit, malo virum, qui pecunia egeat; quam pecuniam, quæ viro. Sed corrupti

ti mores, depravatique ſunt admi-
one divitiarum : quarum magni-
o quid ad unumquemque noſtrum
inet ? illum fortaſſe adjuvet, qui
et : ne id quidem ſemper. ſed fac
ire : opulentior ſane ſit, honeſtior
quo modo? quod ſi etiam bonus
vir, ne impediant divitiæ, quo mi-
juvetur modo ne adjuvent: ſitque
e judicium, non quam locuples,
qualis quiſque ſit. Extremum au-
præceptum in beneficiis, operaq;
da eſt, ne quid contra æquitatem
endas, ne quid pro injuria. fun-
entum enim eſt perpetuæ com-
dationis & famæ, juſtitia: ſine
nihil poteſt eſſe laudabile.
d quoniam de eo genere benefi-
um dictum eſt, quæ ad ſingulos
ant; deinceps de iis quæ ad uni-
s, quæque ad rempublicam per-
t, diſputandum eſt. Eorum autem
um partim ejuſmodi ſunt, ut ad
rſos civeis pertineant: partim,
los ut attingant quæ ſunt etiam
ra. danda opera eſt omnino, ſi
, ut utriſque, nec minus ut etiam
is conſulatur; ſed ita, ut ea res

aut proſit, aut certe ne obſit reipub. C. Gracchi frumentaria magna largitio exhauriebat ærarium: modica M. Octavii, & reipublicæ tolerabilis, & plebi neceſſaria; ergo & civibus, & reipub. ſalutaris. In primis autem videndum erit ei, qui rempublicam adminiſtrabit, ut ſuum quiſque teneat, neque de bonis privatorum publice diminutio fiat. pernicioſe enim Philippus in tribunatu, cum legem agrariam ferret. quam tamen antiquari facile paſſus eſt, & in eo vehementer ſe moderatum præbuit: ſed cum in agendo multa populariter, tum illud male; non eſſe in civitate duo millia hominum, qui rem haberent. capitalis oratio, ad æquationem bonorum pertinens: qua peſte quæ poteſt eſſe major? Hanc enim ob cauſſam maxime ut ſua tenerentur, reſpublica civitateſque conſtitutæ ſunt. nam etſi duce natura congregabantur homines, tamen ſpe cuſtodiæ rerum ſuarum, urbium præſidia quærebant. Danda etiam opera eſt, ne (quod apud majores noſtros ſæpe fiebat) propter ærarii tenuitatem, aſſiduitatemque bellorum,

tribu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

butum ſit conferendum; idque ne
eniat, multo ante erit providen-
m. ſin qua neceſſitas hujus mune-
,alicui reipublicæ obvenerit (malo
im alii, quam noſtræ ominari: ne-
e tamen de noſtra,ſed de omni rep.
ſputo) danda erit opera, ut omnes
telligant. ſi ſalvi eſſe velint, neceſ-
ati eſſe parendum. atque etiam o-
nes,qui rempublicam gubernabunt,
nſulere debebunt, ut earum rerum
pia ſit,quæ ſunt neceſſariæ:quarum
alis comparatio fieri ſoleat & de-
at, non eſt neceſſe diſputare: eſt e-
m in promptu. tantum locus attin-
ndus fuit.

Caput autem eſt in omni procura-
one negotii & muneris publici, ut
aritiæ pellatur etiam minima ſuſpi-
o. Vtinam,inquit C.Pōtius Samnis,
l illa tempora me fortuna reſerva-
ſſet,& tunc eſſem natus,quando Ro-
ani accipere dona cœpiſſent! non
ſem paſſus diutius eos imperare. næ
li multa ſæcula exſpectanda fuerūt.
odo enim hoc malum in hanc rem-
ublicam invaſit. itaque facile patior
nc potius Pontium fuiſſe. ſi quidem

in illo tantum fuit roboris. Nondum
centum & decem anni ſunt, cum de
pecuniis repetundis a L. Piſone lata
lex eſt, nulla antea cum fuiſſet. at ve
ro poſtea tot leges, & proximæ quæ
que duriores; tot rei, tot damnati, tan
tum Italicum bellum propter judicio
rum metum excitatum; tanta ſublatis
legibus & judiciis expilatio direptio
que ſociorum: ut imbecillitate alio
rum, non noſtra virtute valeamus.
Laudat Africanum Panætius, quod
fuerit abſtinens. quidni laudet? ſed in
illo alia majora, laus enim abſtinen
tiæ, non hominis eſt ſolum, ſed etiam
temporum illorum. Omni Macedo
num gaza, quæ fuit maxima, potitus
eſt Paullus; tantum in ærarium pecu
niæ invexit, ut unius imperatoris præ
da finem attulerit tributorum. at hic
nihil in domum ſuam intulit, præter
memoriam nominis ſempiternam. I
mitatus patrem Africanus, nihilo lo
cupletior Carthagine everſa. Quid?
qui ejus collega in cenſura fuit, L.
Mummius, numquid copioſior, cum
copioſiſſimam urbem funditus ſuſtu
liſſet? Italiam ornare, quam domum

ſuam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

m maluit : quamquam, Italia or-
a, domus ipſa mihi videtur orna-
r. Nullum igitur vitium tetrius (ut
unde digreſſa eſt, referat ſe oratio)
um avaritia; præſertim in principi-
i, & rempublicam gubernantibus.
bere enim quæſtui rempublicam
n modo turpe eſt, ſed ſceleratum
am, & nefarium. Itaque quod A-
llo Pythius oraculum edidit, Spar-
n nulla re alia niſi avaritia, eſſe
ituram; id videtur non ſolum La-
æmoniis, ſed & omnibus opulentis
pulis prædixiſſe. Nulla autem re
ilius conciliare benevolẽtiam mul-
udinis poſſunt ii, qui reipublicæ
eſunt, quam abſtinentia & conti-
ntia. Qui vero eſſe populares vo-
t, ob eamq, cauſſam, aut agrariam
n tentant, ut poſſeſſores pellantur
s ſedibus; aut pecunias creditas de-
oribus condonandas putant; ii la-
factant fundamenta reipub. concor-
am primum, quæ eſſe non poteſt,
n aliis adimuntur, aliis condonan-
pecuniæ : deinde æquitatem; quæ
litur omnis, ſi habere ſuum cuique
n licet. id enim eſt proprium, ut

ſupra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſupra dixi, civitatis atque urbis, ut ſit libera. & non ſollicita ſuæ rei cujuſque cuſtodia. Atque in hac pernicie reipublicæ ne illam quidem conſequuntur, quam putãt, gratiam. nã, cui res erepta eſt, eſt inimicus: cui data, etiam diſſimulat ſe accipere voluiſſe: & maxime in pecuniis creditis occultat ſuum gaudium, ne videatur non fuiſſe ſolvendo. at vero ille, qui accipit injuriam, & meminit, & præ ſe fert dolorem ſuum: nec, ſi plures ſunt ii, quibus improbe datum eſt, quam illi, quibus injuſte ademptum eſt, idcirco plus etiam valent: non enim numero hęc judicantur, ſed pondere. Quam autem habet æquitatem, ut agrũ multis annis, aut etiam ſæculis ante poſſeſſum, qui nullum habuit, habeat; qui autem habuit, amittat? At propter hoc injuriæ genus Lacedæmonii Lyſandrum ephorum expulerunt; Agin regem (quod nunquam antea apud eos acciderat) necaverunt: ex eoque tempore tantæ diſcordiæ ſecutę ſunt, ut & tyranni exiſterent, & optimates exterminarentur, & præclariſſime cõſtituta reſpublica dilaberetur. nec

vero

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

vero ſolum ipſa cecidit: ſed etiam re-
liquam Græciam everrit contagioni-
bus malorum, quæ a Lacedæmoniis
profectæ, manarunt latius. Quid? no-
ſtros Gracchos Ti. Gracchi ſummi
viri filios, Africani nepotes, nonne
agrariæ contentiones perdiderunt? At
vero Aratus Sicyonius jure laudatur:
qui cum ejus civitas quinquaginta
annos a tyrannis teneretur, profectus
Argis Sicyonem, clandeſtino introitu
urbem eſt potitus: cumque tyrannum
Nicoclem improviſo oppreſſiſſet, ſex-
centos exſules, qui locupletiſſimi fue-
rant ejus civitatis, reſtituit, remque
pub. adventu ſuo liberavit. Sed cum
magnam animadverteret in bonis, &
poſſeſſionibus difficultatem, quod &
eos, quos ipſe reſtituerat, quorum bo-
na alii poſſederant, egere iniquiſſi-
mum arbitrabatur, & quinquaginta
annorum poſſeſſiones movere non ni-
mis æquum putabat, propterea quod
tam longo ſpatio multa hereditati-
bus, multa emptionibus, multa doti-
bus tenebantur ſine injuria: judicavit,
neque illis adimi, neque his non ſa-
tisfieri, quorum illa fuerant, oportere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Cum igitur ſtatuiſſet, ad eam rem cõſtituendam opus eſſe pecunia, Alexandriam ſe proficiſci velle dixit, remque integram ad reditum ſuum juſſit eſſe: iſque celeriter ad Ptolomæum ſuum hoſpitem venit, qui tum regnabat alter poſt Alexandriam conditam: cui cum expoſuiſſet, patriam ſe liberare velle, cauſſamque docuiſſet; a rege opulento vir ſummus facile impetravit, ut grandi pecunia adjuvaretur. quam cum Sicyonem attuliſſet, adhibuit in conſilium quindecim principes, cum quibus cauſſas cognovit & eorum, qui aliena tenebant, & eorum, qui ſua amiſerant: perfecitque æſtimandis poſſeſſionibus, ut perſuaderet aliis, ut pecuniam accipere mallent, poſſeſſionibus cederent, aliis, ut commodius putarent numerari ſibi quod tanti eſſet, quam ſuum recuperare. ita perfectum eſt, ut omnes concordia conſtituta ſine querela diſcederent. O virum magnum, dignumque, qui in noſtra republica natus eſſet! Sic par eſt agere cum civibus, non (ut bis jam vidimus) haſtam in foro ponere, & bona civium voci ſubjicere

præco-

præconis. At ille Græcus (id quod fuit ſapientis & prȩſtantis viri) omnibus conſulendum putavit: eaque eſt ſumma ratio & ſapientia boni civis, commoda civium non divellere, atque omneis æquitate eadem continere. Habitent gratis in alieno. quid ita? ut, cum ego emerim, ædificaverim, tuear, impendam, tu me invito fruare meo? quid eſt aliud aliis ſua eripere, aliis dare aliena? Tabulæ vero novæ quid habent argumenti, niſi ut emas mea pecunia fundum, eum tu habeas, ego pecuniam non habeam? Quamobrem ne ſit æs alienum, quod reipub. noceat, providendum eſt: quod multis rationibus caveri poteſt, non, ſi fuerit, ut locupletes ſuum perdant, debitores lucrentur alienum. nec enim ulla res vehementius rempublicam continet, quam fides: quæ nulla eſſe poteſt, niſi erit neceſſaria ſolutio rerum creditarum. Numquam vehementius actum eſt, quam me conſule, ne ſolveretur. armis & caſtris tentata res eſt ab omni genere hominum, & ordinȩ: quibus ita reſtiti, ut hoc totum malum de repub. tolleretur. numquam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

nec majus æs alienum fuit: nec melius, nec facilius diſſolutum eſt. fraudandi enim ſpe ſublata, ſolvendi neceſſitas conſecuta eſt. At vero hic nūc victor, nunc quidem victus, quæ cogitarat, tum ea perfecit, cum ejus jam nihil intereſſet. tanta in eo peccandi libido fuit, ut hoc ipſum eum delectaret, peccare, etiam ſi cauſſa non eſſet. Ab hoc igitur genere largitionis, ut aliis detur, aliis auferatur, aberunt ii, qui rempublicam tuebuntur: in primiſque operam dabunt, ut juris & judiciorum æqūitate ſuum quiſque teneat; & neque tenuiores propter humilitatem circumveniantur, neque locupletibus ad ſua vel tenenda, vel recuperanda obſit invidia. Pręterea quibuſcumque rebus vel belli, vel domi poterunt, rempublicam augeant, imperio, agris, vectigalibus. hæc magnorum hominum ſunt, hæc apud majores noſtros factitata: hæc genera officiorum qui perſequentur, cum ſumma utilitate reipublicæ magnam ipſi adipiſcentur & gratiam, & gloriam.

In his autem utilitatum præceptis Antipater Tyrius Stoicus, qui Athe-

nis nuper eſt mortuus, duo pręterita a Panætio cenſet eſſe: valetudinis curationem, & pecuniæ. quas res a ſummo philoſopho prætermiſſas arbitror, quod eſſent faciles: ſunt certe utiles.

Sed valetudo ſuſtentatur notitia ſui corporis, & obſervatione, quæ res aut prodeſſe ſoleant, aut obeſſe: & continentia in victu omni, atque cultu, corporis tuendi cauſſa, prætermittendis voluptatibus: poſtremo arte eorum, quorum ad ſcientiam hæc pertinent. Res autem familiaris quæri debet iis rebus a quibus abeſt turpitudo: conſervari autem diligentia & parſimonia: iiſdem etiam rebus augeri. has res commodiſſime Xenophon Socraticus perſecutus eſt in eo libro qui Oeconomicus inſcribitur: quem nos iſta fere ætate cum eſſemus, qua es tu nunc, e Græco in Latinum convertimus.

Sed utilitatum comparatio (quoniam hic locus erat quartus a Panætio prætermiſſus) ſæpe eſt neceſſaria. nam & corporis commoda cum externis, & externa cum corporis, & ipſa inter ſe corporis, & externa cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

externis comparari ſolent. cum externis corporis, hoc modo; valere ut malis, quam dives eſſe: cum corporis externa, hoc modo; dives eſſe potius, quam maximis corporis viribus. ipſa inter ſe corporis comparantur ſic, ut bona valetudo voluptati anteponatur, vires celeritati: externorum autem, ut gloria divitiis, vectigalia urbana ruſticis. Ex quo genere comparationis illud eſt Catonis ſenis: a quo cum quæreretur quid maxime in re familiari expediret, reſpondit, bene paſcere: quid ſecundum? Satis bene paſcere: quid tertium? Bene veſtire: quid quartum? Arare. & cum ille, qui quæſierat, dixiſſet: Quid fœnerari? tum Cato: Quod hominem, inquit, occidere. Ex quo, & multis aliis intelligi debet, utilitatum comparationes fieri ſolere: recteque hoc adjunctum eſſe quartum exquirendorum officiorum genus. Sed toto hoc de genere, de quærenda, de collocanda pecunia (vellem etiam de utenda,) commodius a quibuſdam optimis viris ad medium ianuæ ſedentibus, quam ab ullis philoſophis ulla in ſchola, diſpu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tatur. ſunt tamen ea cognoſcenda. pertinent enim ad utilitatem; de qua hoc libro diſputatum eſt. Reliqua deinceps perſequamur.

M. TVLLII CICERONIS DE OFFICIIS AD MARCVM FILIVM, LIBER TERTIVS.

PVBLIVM Scipionem, Marce fili, eum, qui primus Africanus appellatus eſt, dicere ſolitum ſcripſit Cato, qui fuit fere ejus æqualis, NVMQVAM ſe minus otioſum, quam cum otioſus; nec minus ſolum, quam cum ſolus eſſet. Magnifica vero vox, & magno viro & ſapiente digna: quæ declarat,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

illum & in otio de negotiis cogitare, & in ſolitudine ſecum loqui ſolitum. ut neque ceſſaret unquam, & interdum colloquio alterius non egeret. Ita duæ res, quæ languorem afferunt ceteris, illum acuebant, & otium & ſolitudo. vellem nobis hoc idem dicere liceret: ſed ſi minus imitatione tantam ingenii præſtantiam conſequi poſſumus, voluntate certe proxime accedimus. nam & a repub. forenſibuſque negotiis armis impiis, vique prohibiti, otium perſequimur: & ob eam cauſſam urbe relicta peregrinantes, ſæpe ſoli ſumus. Sed nec hoc otium cum Africani otio, nec hæc ſolitudo cum illa comparanda eſt. ille enim requieſcens a reipublicæ pulcherrimis muneribus, otium ſibi ſumebat aliquando, & a cœtu hominum, frequentiaque interdum ſe, tamquam in portum, in ſolitudinem recipiebat: Noſtrum autem otium negotii inopia, non requieſcendi ſtudio conſtitutum eſt. exſtincto enim ſenatu, deletiſque judiciis, quid eſt, & quod dignum nobis, aut in curia, aut in foro agere poſſimus? Ita qui in maxima celebritate,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

atque in oculis civium quondam viximus; nunc fugientes conſpectum ſceleratorum, quibus omnia redundant, abdimus nos, quantum licet, & ſæpe ſoli ſumus. Sed quia ſic ab hominibus doctis accepimus, non ſolum ex malis eligere minima oportere, ſed etiam excerpere ex his ipſis, ſiquid ineſſet boni: propterea & otio fruor, non illo quidem quo debeat is, qui quondam peperiſſet otium civitati: nec eam ſolitudinem languere patior, quam mihi adfert neceſſitas, non voluntas. Quamquam Africanus majorem laudem vel meo judicio aſſequebatur: nulla tamen ejus ingenii monumenta mandata literis, nullum opus otii, nullum ſolitudinis munus extat. Ex quo intelligi debet, illum mentis agitatione, inveſtigationeque earum rerum quas cogitando conſequebatur, nec otioſum, nec ſolum unquam fuiſſe. Nos autem, qui non tantum roboris habemus, ut cognitione tacita a ſolitudine abſtrahamur, ad hanc ſcribēdi operam omne ſtudium, curamque convertimus. itaque plura brevi tempore everſa, quam multis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

annis, ſtante republica ſcripſimus. Sed cum tota philoſophia, mi Cicero, frugifera & fructuoſa, nec ulla pars ejus inculta ac deſerta ſit: tum nullus feracior in ea locus eſt, nec uberior, quã de officiis: a quibus conſtanter honeſteque vivendi præcepta ducuntur. Quare, quamquam a Cratippo veſtro, principe hujus memoriæ philoſophorum, hoc te aſſidue audire, atque accipere confido; tamen conducere arbitror, talibus aures tuas vocibus undique circumſonare, nec eas, ſi fieri poſſit, quicquam aliud audire. quod cum omnibus eſt faciendum, qui vitam honeſtam ingredi cogitant; tum haud ſcio, an nemini potius, quam tibi. Suſtines enim non parvam expectationen imitandæ induſtriæ noſtræ, magnam honorum, nonnullam fortaſſe nominis. ſuſcepiſti onus præterea grave & Athenarum & Cratippi: ad quos cum tamquam ad mercaturam bonarum artium ſis profectus, inanem redire turpiſſimum eſt, dedecorantem & urbis auctoritatem, & magiſtri. Quare, quantum conniti animo potes, quantum labore contende-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

te (ſi diſcendi labor eſt potius, quam voluptas) tantum fac ut efficias: neve committas, ut, cum tibi omnia ſuppeditata ſint a nobis, tute tibi defuiſſe videare. Sed hæc hactenus, multa enim ſæpe ad te cohortandi gratia ſcripſimus. nunc ad reliquam partem propoſitæ diviſionis revertamur.

Panætius igitur, qui ſine controverſia de officiis accuratiſſime diſputavit, quemq; nos correctione quadã adhibita potiſſimum ſecuti ſumus: tribus generibus propoſitis, in quibus deliberare homines, & conſultare de officio ſolerent: uno, cum dubitarent, honeſtumne id eſſet, de quo ageretur, an turpe: altero, utile, an inutile: tertio, ſi id quod ſpeciem haberet honeſti, pugnaret cum eo quod utile videretur, quo modo ea diſcerni oporteret: de duobus primis generibus, tribus libris explicavit: de tertio autem genere deinceps ſe ſcripſit dicturum, nec exſolvit id quod promiſerat. Quod eo magis miror, quia ſcriptum a diſcipulo ejus Poſidonio eſt, triginta annos vixiſſe Panætium, poſtquam eos libros edidiſſet. quem locum mi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ror a Poſidonio breviter eſſe tactum in quibuſdam commentariis: præſertim cum ſcribat, nullum eſſe locum in tota philoſophia tam neceſſarium. Minime vero aſſentior iis, qui negant, eum locum a Panætio prætermiſſum, ſed conſulto relictum: nec omnino ſcribendum fuiſſe, quia numquam poſſet utilitas cum honeſtate pugnare: de quo alterum poteſt habere dubitationem, adhibendumne fuerit hoc genus, quod in diviſione Panætii tertium eſt, an plane omittendum: alterum dubitari non poteſt, quin a Panætio ſuſceptum ſit, ſed relictum. nam qui e diviſione tripartita duas parteis abſolverit, huic neceſſe eſt reſtare tertiam. Præterea in extremo libro tertio, de hac parte pollicetur, ſe deinceps eſſe dicturum. Accedit eodem teſtis locuples Poſidonius: qui etiam ſcribit in quadam epiſtola, P. Rutilium Rufum, qui Panætium audiverat, dicere ſolere, ut nemo pictor eſſet inventus, qui Veneris eam partem, quam Appelles inchoatam reliquiſſet, abſolveret (oris enim pulchritudo, reliqui corporis imitandi ſpem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

anferebat) ſic ea, quæ Panætius prætermiſiſſet, & non perfeciſſet, propter eorum quæ perfeciſſet præſtantiam, neminem perſecuturum. Quamobrem de judicio Panætii dubitari non poteſt: rectene autem hanc tertiam partem, ad exquirendum officium adjunxerit, an ſecus, de eo fortaſſe dubitari poteſt. nam ſive honeſtum, ſolum bonum eſt, ut Stoicis placet, ſive, quod honeſtum eſt, id ita ſummum bonum eſt, quemadmodum Peripateticis noſtris videtur, ut omnia ex altera parte collocata, vix minimi momenti inſtar habeant: dubitandum non eſt, quin nunquam poſſit utilitas cum honeſtate contendere. Itaque accepimus, Socratem ſolitum exſecrari eos, qui primum hæc natura cohærentia, opinione diſtraxiſſent. cui quidem ita ſunt Stoici aſſenſi, ut etiam quicquid honeſtum eſſet, id utile eſſe cenſerent: nec utile quicquam, quod non honeſtum. Quod ſi is eſſet Panætius, qui virtutem propterea colendam diceret, quod ea efficiens utilitatis eſſet: ut ii, qui res expetendas vel voluptate, vel indolentia metiuntur: liceret ei dice-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

re, utilitatem aliquando cum honeſtate pugnare. ſed cum ſit is, qui id ſolum bonum judicet, quod honeſtum ſit: quæ autem huic repugnent ſpecie quadam utilitatis, eorum neque acceſſione meliorem vitam fieri, neque deceſſione pejorem, non videtur hujuſmodi debuiſſe deliberationem introducere: in qua quod utile videretur, cum eo, quod honeſtum eſt, compararetur. Etenim quod ſummum bonum a Stoicis dicitur, convenienter naturæ vivere, id habet hanc (opinor) ſententiam, cum virtute congruere ſemper: cetera autem, quæ ſecundum naturam eſſent, ita legere, ſi ea virtuti non repugnarent. Quod cum ita ſit, putant quidam hanc comparationem non recte introductam, nec omnino de eo genere quicquam præcipiendum fuiſſe. Atque illud quidem honeſtum, quod proprie, vereque dicitur, id in ſapientibus eſt ſolis. neque a virtute divelli unquam poteſt: in iis autem, in quibus ſapientia perfecta non eſt, ipſum illud quidem honeſtū, nullo modo: ſimilitudines honeſti eſſe poſſunt. Hæc enim officia, de qui-

bus his libris diſputamus,media Stoici appellant. ea communia ſunt, & late patent : quæ & ingenii bonitate multi aſſequuntur,& progreſſione diſcendi. Illud autem officium, quod rectum iidem appellant, perfectum atque abſolutum eſt , & ut iidem dicunt,omneis numeros habet,nec præter ſapientem cadere in quemquam poteſt. Cum autem actum eſt aliquid, in quo media officia compareant, id cumulare videtur eſſe perfectum: propterea quod vulgus, quid abſit a perfecto,non fere intelligit:quatenus autem intelligit, nihil putat prætermiſſum. Quod idem in poëmatis, in picturis uſu venit, in aliiſque compluribus, ut delectentur imperiti, laudentque ea, quæ laudanda non ſint : ob eam credo cauſſam, quod inſit in his aliquid probi, quod capiat ignaros, qui iidem quid in unaquaque re vitii ſit,nequeant judicare. Itaque cum ſint docti a peritis,deſiſtunt facile ſententia. Hæc igitur officia, de quibus his libris diſſerimus, quaſi ſecunda quædam honeſta dicunt eſſe, non ſapientum modo propria, ſed cum omni ho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

minum genere communia. Itaque his omnes, in quibus eſt virtutis indoles, commoventur. Nec vero cum duo Decii, aut duo Scipiones fortes viri commemorantur, aut cum Fabricius, aut Ariſtides, juſtus nominatur; aut ab illis fortitudinis, aut ab his juſtitiæ, tamquam a ſapientibus, petitur exemplum. nemo enim horum ſic ſapiens, ut ſapientem volumus intelligi: nec ii, qui ſapientes habiti ſunt & nominati, M. Cato, & C. Lælius, ſapientes fuerunt. ne illi quidem ſeptem: ſed ex mediorum officiorum frequentia ſimilitudinem quandam gerebant, ſpeciemque ſapientium. Quocirca nec id quod vere honeſtum eſt, fas eſt cum utilis repugnantia computari: nec id, quod communiter appellamus honeſtum, quod colitur ab iis qui bonos viros ſe haberi volunt, cum emolumentis unquam eſt comparandum: tamque id honeſtum, quod in noſtram intelligentiam cadit, tuendum conſervandumq; nobis eſt, quam illud, quod proprie dicitur, vereque eſt honeſtum ſapientibus. aliter enim teneri non poteſt, ſiqua ad virtutem eſt facta

progreſſio.

progreſſio. Sed hæc quidem de iis; qui conſervatione officiorum exiſtimantur boni. Qui autem omnia metiuntur emolumentis & commodis, neque ea volunt præponderari honeſtati, hi ſolent in deliberando, honeſtum cum eo quod utile putant, comparare: boni viri non ſolent. Itaque exiſtimo Panætium cum dixerit homines ſolere in hac comparatione dubitare, hoc ipſum ſenſiſſe, quod dixerit: ſolere modo, non etiam oportere. etenim non modo pluris putare, quod utile videatur quam quod honeſtum, ſed etiam hæc inter ſe comparare, & in his addubitare, turpiſſimum eſt. Quid eſt ergo, quod nonnunquam dubitationem afferre ſoleat, conſiderandumque videatur? credo, ſiquando dubitatio accidit, quale ſit id de quo conſideretur. ſæpe enim fit tempore, ut, quod turpe plerumque haberi ſoleat, inveniatur non eſſe turpe: exempli cauſſa ponatur aliquid, quod pateat latius. Quod poteſt eſſe majus ſcelus, quam non modo hominem, ſed etiam familiarem occidere? num igitur ſe obſtrinxit ſcelere, ſiquis tyran-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

num occidit, quamvis familiarem? populo quidem Romano non videtur, qui ex omnibus præclaris factis illud pulcherrimum exiſtimat. Vicit igitur utilitas honeſtatem: immo vero honeſtas utilitatem ſecuta eſt.

Itaque, ut ſine ullo errore dijudicare poſſimus, ſi quando cum illo, quod honeſtum intelligimus, pugnare id videbitur, quod appellamus utile, formula quædam conſtituenda eſt: quam ſi ſequemur in comparatione rerum, ab officio nunquam recedemus. Erit autem hæc formula Stoicorum rationi, diſciplinæque maxime conſentanea: quam quidem in his libris propterea ſequimur, quod quāquam & a veteribus Academicis & a Peripateticis noſtris, qui quondam iidem erant, qui Academici, quæ honeſta ſunt, anteponantur iis, quæ videntur utilia: tamen ſplendidius hæc ab eis diſſeruntur, quibus quicquid honeſtum eſt, idem utile videtur; nec utile quicquam, quod non honeſtum: quam ab iis, quibus eſt & honeſtum aliquid, non utile, & utile non honeſtum. Nobis autem Academia no-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tra magnam licentiam dat, ut, quod-
cunque maxime probabile occurrat,
id noſtro jure liceat defendere. Sed
redeo ad formulam. Detrahere igitur
alteri aliquid, & hominem hominis
incommodo ſuum commodum auge-
re, magis eſt contra naturam, quam
mors, quam paupertas, quam dolor,
quam cetera, quæ poſſunt aut corpori
accidere, aut rebus externis. Nā prin-
cipio tollit convictum humanum &
ſocietatem. Si enim ſic erimus affecti,
ut propter ſuum quiſque emolumen-
tum ſpoliet, aut violet alterum, diſ-
rumpi neceſſe eſt eam, quæ maxime
eſt ſecundum naturam, humani gene-
ris ſocietatem. Vt enim ſi unumquod-
que membrum ſenſum hunc haberet,
ut noſſe putaret ſe valere, ſi proximi
membri valetudinem ad ſe traduxiſ-
ſet, debilitari & interire totum cor-
pus neceſſe eſſet: ſic ſi unuſquiſque no-
ſtrum ad ſe rapiat commoda alio-
rum, detrahatque quod cuique poſ-
ſit, emolumenti ſui gratia, ſocietas
hominum & communitas evertatur
neceſſe eſt. nam ſibi ut quiſque malit
quod ad uſum vitæ pertineat, quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

alteri acquirere, conceſſum eſt non repugnante natura: illud natura non patitur, ut aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus. Neq; vero hoc ſolum natura, id eſt, jure gentium: ſed etiam legibus populorum, quibus in ſingulis civitatibus reſpub. continetur, eodem modo conſtitutum eſt, ut non liceret ſui commodi cauſſa nocere alteri. hoc enim ſpectant leges, hoc volunt, incolumem eſſe civium conjunctionem: quā qui dirimunt, eos morte, exſilio, vinclis, damno coërcent. atque hoc multo magis efficit ipſa naturæ ratio, quę eſt lex divina & humana: cui parere qui velit (omnes autem parebunt, qui ſecundum naturam volent vivere) numquam committet, ut alienum appetat, & id, quod alteri detraxerit, ſibi aſſumat. Etenim multo magis eſt ſecundum naturam celſitas animi, & magnitudo, itemque communitas, juſtitia, liberalitas, quam voluptas, quā vita, quam divitiæ. quæ quidem contemnere, & pro nihilo ducere, comparantem cum utilitate communi, magni animi eſt, & excelſi. detrahere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

autem alteri, ſui commodi cauſſa, magis eſt contra naturam, quam mors, quam dolor, quam cetera generis eiuſdem: itemque magis eſt ſecundum naturam, pro omnibus gentibus (ſi fieri poſſit) conſervandis, aut juvandis, maximos labores moleſtiaſque ſuſcipere, imitantem Herculem illum, quem hominum fama beneficiorum memor in concilio cæleſtium collocavit: quam vivere in ſolitudine non modo ſine ullis moleſtiis, ſed etiam in maximis voluptatibus abundantem omnibus copiis, ut excellas etiam pulchritudine & viribus. Quocirca optimo quiſque, & ſplendidiſſimo ingenio longe illam vitam huic anteponat. ex quo efficitur, hominem naturæ obedientem, homini nocere non poſſe. Deinde qui alterum violat, ut ipſe aliquid commodi conſequatur, aut nihil ſe exiſtimat contra naturam facere, aut magis fugiendam cenſet mortem, paupertatem, dolorem, amiſſionem etiam liberorum, propinquorum, amicorum, quam facere cuiquam injuriam. Si nihil exiſtimat contra naturam fieri hominibus violandis:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

quid cum eo diſſeras, qui omnino hominem ex homine tollat? ſin fugiendum id quidem cenſet, ſed multo illa pejora, mortem, paupertatem, dolorem, errat in eo, quod ullum aut corporis, aut fortunę vitium, vitiis animi gravius exiſtimat. Ergo unum debet eſſe omnibus propoſitum, ut eadem ſit utilitas uniuſcujuſq; & univerſorum: quam ſi ad ſe quiſque rapiat, diſſolvetur omnis humana conſortio. atque etiamſi hoc natura præſcribit, ut homo homini, quicumque ſit, ob eam ipſam cauſſam, quod is homo ſit, conſultum velit, neceſſe eſt ſecundum eandem naturam, omnium utilitatem eſſe communem. Quod ſi ita eſt, una continemur omnes & eadem lege naturæ: idque ipſum ſi ita eſt, certe violare alterum naturæ lege prohibemur. verum autem primum: verum igitur & extremum. Nam illud quidem abſurdum eſt, quod quidam dicunt, parenti ſe aut fratri nihil detracturos ſui commodi cauſſa: aliam rationem civium eſſe reliquorum. hi ſibi nihil juris, nullam ſocietatem communis utilitatis cauſſa ſtatuunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſſe cum civibus:quæ ſententia omnē
ſocietatem diſtrahit civitatis.Qui au-
tem civium rationem dicunt haben-
dam,externorum negant,hi dirimunt
communem humani generis ſocieta-
tem: qua ſublata,beneficentia,libera-
litas, bonitas, juſtitia funditus tolli-
tur : quæ qui tollunt, etiam adverſus
deos immortaleis impii judicandi
ſunt. ab his enim conſtitutam inter
homines ſocietatem evertunt : cujus
ſocietatis arctiſſimum vinculum eſt,
magis arbitrari eſſe contra naturam,
hominem homini detrahere ſui com-
modi cauſſa, quam omnia incommo-
da ſubire vel externa, vel corporis,
vel etiam ipſius animi,quæ vacent in-
juſtitia.hæc enim virtus una omnium
eſt domina & regina virtutum.Forſi-
tan quiſpiam dixerit : Nonne igitur
ſapiens, ſi fame ipſe conficiatur , abſ-
tulerit cibum alteri homini ad nul-
lam rem utili?Minime vero.non enim
eſt mihi vita mea utilior ,quam animi
talis affectio, neminem ut violem
commodi mei gratia. Quid? ſi Phala-
rim crudelem tyrannum & immanem
vir bonus, ne ipſe frigore conficia-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tur, veſtitu ſpoliare poſſit: nonne faciat? Hæc ad judicandum ſunt facillima. nam ſi quid homini homo ad nullam rem utilis, tuæ utilitatis cauſ. detraxeris, inhumane feceris, contraq; naturæ legem: ſin autem is tu ſis, qui multam utilitatem reipublicæ, atque hominum ſocietati, ſi in vita remaneas, afferre poſſis: ſiquid ob eam cauſſam alteri detraxeris, non ſit reprehendendum: ſin autem id non ſit ejuſmodi, ſuum cuique incommodum ferendum eſt potius; quam de alterius commodis detrahendum. Non igitur magis eſt contra naturam morbus, aut egeſtas, aut quid ejuſmodi, quam detractio atque appetitio alieni. Sed & communis utilitatis derelictio contra naturam eſt: eſt enim injuſta. Itaque lex ipſa naturæ, quæ utilitatem hominum conſervat & continet, decernit profecto, ut ab homine inerti atque inutili, ad ſapientem, bonum, fortem virum transferantur res ad vivendum neceſſariæ: qui ſi occiderit, multum de communi utilitate detraxerit: modo hoc ita faciat, ut ne ipſe de ſe bene exiſtimans, ſeſeque di-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ligens, hanc cauſſam habeat ad injuriam. Ita ſemper officio fungetur, utilitati conſulens hominum. & ei, quã ſæpe commemoro, humanæ ſocietati. Nam quod ad Phalarim attinet, perfacile judicium eſt. nulla enim ſocietas nobis cum tyrannis, ſed potius ſumma diſtractio eſt: neque eſt contra naturam, ſpoliare eum, ſi poſſis, quem honeſtum eſt necare. Atque hoc omne genus, peſtiferum atque impiũ, ex hominum communitate exterminandum eſt. Etenim ut membra quædam amputantur, ſi & ipſa ſanguine, & tamquam ſpiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis: ſic iſta in figura hominis, feritas & immanitas belluæ a communi tamquam humanitate corporis ſegreganda eſt. Hujus generis quæſtiones ſunt omnes eæ, in quibus ex tempore officium exquiritur. Ejuſmodi igitur credo res Panætium perſecuturum fuiſſe, niſi aliqui caſus, aut occupatio conſilium ejus peremiſſet: ad quas ipſas conſultationes ex ſuperioribus libris ſatis multa præcepta ſunt, quibus perſpici poſſit, quid ſit propter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

turpitudinem fugiendum: quid ſit id, quod idcirco fugiendum non ſit, quia omnino turpe non eſt.

Sed quoniam operi inchoato, prope tamen abſoluto, tanquam faſtigium imponimus, ut geometræ ſolent non omnia docere, ſed poſtulare, ut quædam ſibi concedantur, quo facilius quæ volunt, explicent: ſic ego a te poſtulo, mi Cicero, ut mihi concedas, ſi potes, nihil præter id, quod honeſtum ſit, eſſe propter ſe expetendum. ſin hoc non licet per Cratippum: at illud certe dabis, quod honeſtum ſit, id eſſe maxime propter ſe expetendum. mihi utrumvis ſatis eſt, & tum hoc, tum illud probabilius videtur, nec præterea quicquam probabile. Ac primum in hoc Panætius defendendus eſt, quod non utilia cum honeſtis pugnare aliquando poſſe dixerit: neque enim ei fas erat: ſed ea, quæ viderentur utilia. Nihil vero utile, quod non idem honeſtum: nihil honeſtum, quod non idem utile ſit ſæpe teſtatur: negatque, ullam peſtem majorem in vitam hominum invaſiſſe, quam eorum opinionem, qui iſta di-

ſtra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

traxerint. Itaque non ut aliquando nteponeremus utilia honeſtis, ſed ut a ſine errore dijudicaremus, ſi quan-lo incidiſſent, induxit eam, quæ vide-etur eſſe, non quæ eſſet, repugnantiã. Hanc igitur partem relictam explebi-nus, nullis adminiculis, ſed (ut dici-ur) Marte noſtro. neque enim quic-quã de hac parte poſt Panætium ex-plicatum eſt. quod quidẽ mihi proba-retur, de iis quæ in manus meas vene-runt. Cũ igitur aliqua ſpecies utilita-tis objecta eſt, commoveri neceſſe eſt: ſed ſi, cum animum attenderis, tur-pitudinem vides adjunctam ei rei, quæ ſpeciem utilitatis attulerit: tunc non utilitas requirenda eſt, ſed intel-ligendum, ubi turpitudo ſit, ibi utili-tatem eſſe non poſſe. Quod ſi nihil eſt tam contra naturam, quam turpitudo (recta enim & convenientia & con-ſtantia natura deſiderat, aſpernaturq; contraria) nihil tam ſecundum natu-ram quam utilitas: certe in eadem re & utilitas, & turpitudo eſſe non po-teſt. Itemque ſi ad honeſtatem nati ſu-mus, eaque aut ſola expetenda eſt (ut Zenoni eſt viſum) aut certe omni pon-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

dere gravior eſt habenda, quam reliqua omnia, quod Ariſtoteli placet: neceſſe eſt, quod honeſtum ſit, id eſſe aut ſolum, aut ſummum bonum: quod autem bonum, id certe utile: ita quicquid honeſtum, id utile: quare error hominum non proborũ cum aliquid quod utile viſum eſt, arripuit, id continuo ſecernit ab honeſto. Hinc ſicæ, hinc venena, hinc falſa teſtamenta naſcuntur, hinc furta, peculatus, expilationes, direptioneſque ſociorum & civium, hinc opum nimiarum potentiæ non ferendæ: poſtremo etiam in liberis civitatibus exiſtunt regnandi cupiditates, quibus nihil nec tetrius, nec fœdius excogitari poteſt. emolumenta enim rerum fallacibus judiciis vident: pœnam non dico legum, quas ſępe perrumpunt, ſed ipſius turpitudinis, quæ acerbiſſima eſt, non vident. Quamobrem hoc quidem deliberandi genus pellatur e medio. eſt enim totum ſceleratũ & impium: qui deliberant, utrum id ſequantur quod honeſtum eſſe videant, an ſe ſcientes ſcelere contaminent. in ipſa enim dubitatione facinus ineſt, etiam ſi ad id

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ı pervenerint.Ergo ea deliberanda
nino non ſunt, in quibus eſt turpis
a deliberatio:atque etiam in omni
liberatione, celandi & occultandi
s,opinioque removenda eſt.ſatis e-
n nobis, ſi modo in philoſophia a-
uid profecimus, perſuaſum eſſe de-
t,ſi omneis deos, hamineſque cela-
poſſimus, nihil tamen avare, nihil
juſte,nihil libidinoſe,nihil inconti-
nter eſſe faciendum. Hinc ille Gy-
s inducitur a Platone:qui,cum ter-
diſceſſiſſet magnis quibuſdam im-
ibus,deſcendit in illum hiatum, æ-
eumque equum (ut ferunt fabulæ)
nimadvertit, cujus in lateribus fo-
s eſſent: quibus apertis, hominis
ortui vidit corpus magnitudine in-
ſitata, annulumque in digito au-
eum:quem ut detraxit,ipſe induit: e-
at autem Gyges regius paſtor: tum
n concilium paſtorum ſe recepit. ibi
um palam ejus annuli ad palmam
onverterat, a nullo videbatur, ipſe
autem videbat omnia:idem rurſus vi-
debatur, cum in lucem annulum in-
verterat. Itaque hac opportunitate
annuli uſus, reginæ ſtuprum intulit,

eaque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

eaque adjutrice regem dominum i-
teremit, ſuſtulit quos obſtare arbitra-
batur: nec in his eum facinorib[us]
quiſquam potuit videre. ſic repen[te]
annuli beneficio rex exortus eſt L[y]-
diæ. Hunc igitur ipſum annulum [ſi]
habeat ſapiens, nihilo plus ſibi lice[re]
putet peccare, quam ſi non habere[t]:
honeſta enim bonis viris, non occul[ta]
quæruntur. Atque hoc loco philoſo-
phi quidam, minime mali illi quidem,
ſed non ſatis acuti, fictam & commẽ-
ticiam fabulam prolatam dicunt [à]
Platone. quaſi vero aut factum id eſſe,
aut fieri potuiſſe defendat. Hæc e[ſt]
vis hujus annuli, & hujus exempli. [ſi]
nemo ſciturus, nemo ne ſuſpicaturu[s]
quidem ſit, cum aliquid divitiarum,
potentiæ, dominationis, libidini[s]
cauſſa feceris, ſi id diis, hominibuſqu[e]
futurum ſit ſemper ignotum, ſiſne fa-
cturus. negant id fieri poſſe: quam-
quam poteſt id quidem. ſed quæro,
quod negant poſſe, id ſi poſſet quid-
nam facerent? Vrgent ruſtice ſane. ne-
gant enim poſſe, & in eo perſtant:
hoc verbum quid valeat, non vident.
cum enim quærimus, ſi poſſint celare,

quid

d facturi ſint: non quærimus, poſ-
ne celare: ſed tamquam tormenta
ædam adhibemus, ut, ſi reſponde-
, ſe impunitate propoſita facturos
od expediat, facinoroſos ſe eſſe fa-
ntur: ſin negent, omnia turpia per
pſa fugienda eſſe concedant. Sed
n ad propoſitum revertamur. inci-
nt multę ſæpe cauſſæ, quæ contur-
at animos utilitatis ſpecie, non cũ
; deliberetur. Relinquendane ſit
neſtas propter utilitatis magnitu-
nem, (nam id quidem improbum
)ſed illud. Poſſitne id, quod utile
deatur, fieri non turpiter. Cum
ollatino Tarquinio collegæ Brutus
perium abrogabat, poterat videri
cere id injuſte: fuerat enim in regi-
s expellendis ſocius Bruti, conſilio-
m etiam adjutor. cum autem con-
ium principes cepiſſent, cognatio-
m Superbi, nomenque Tarquinio-
m, & memoriam regni eſſe tollen-
m: quod erat utile patriæ, id erat
a honeſtum, ut etiam ipſi Collatino
acere deberet. Itaque utilitas valuit
opter honeſtatem; ſine qua ne utili-
s quidem eſſe potuiſſet. At in eo re-

ge, qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ge,qui urbem condidit,non item. ſp
cies enim utilitatis animum pepul
ejus : cui cum viſum eſſet utilius , ſo
lum, quam cum altero regnare , fr
trem interemit, omiſit hic & pietat
& humanitatem,ut id, quod utile v
debatur,neque erat, aſſequi poſſet. &
tamen muri cauſſam oppoſuit , ſp
ciem honeſtatis nec probabilem , ne
ſane idoneam. peccavit igitur , pac
vel Quirini , vel Romuli dixerin
Nec tamen noſtræ nobis utilitates c
mittendæ ſunt , aliiſque tradendæ
cum iis ipſi egeamus : ſed ſuæ cuiqu
utilitati , quod ſine alterius injuri
fiat,ſerviendum eſt. Scite Chryſippus
ut multa: Qui ſtadium,inquit, currit
eniti & contendere debet quam ma
xime poſſit , ut vincat. ſupplantar
eum, quicum certet, aut manu depel
lere,nullo modo debet. Sic in vita ſi
bi quemque petere quod pertineat a
uſum,non iniquum eſt, alteri deripe
re,jus non eſt.

Maxime autem perturbantur offici
in amicitiis : quibus & non tribuere
quod recte poſſis , & tribuere quod
non ſit æquum , contra officium eſt

Sed

d hujus generis totius breve & non
ficile præceptum eſt. Quæ enim
deutur utilia, honores, divitiæ,vo-
ptates, cetera generis ejuſdem, hæc
nicitię nunquam anteponenda ſunt.
neque contra rempublicam neque
ntra jusjurandum ac fidem, amici
canſſa vir bonus faciet; ne ſi judex
idem erit de ipſo amico.ponit enim
rſonam amici, cum induit judicis.
ntum dabit amicitiæ, ut veram a-
ci cauſſam eſſe malit: & ut orandæ
i tempus,quoad per leges liceat,ac-
mmodet. Cum vero jurato dicenda
ntentia ſit, meminerit, deum ſe ad-
bere teſtem,id eſt (ut arbitror) men-
m ſuam,qua nihil homini dedit ipſe
eus divinius. Itaque præclarum a
ajoribus accepimus morem ro
ndi judicis, ſi eum teneremus:
Quæ ſalva fide facere poſſit. hæc
gatio ad ea pertinet,quæ paullo an-
dixi, honeſto amico a judice poſſe
ncedi. nam ſi omnia facienda ſint
æ amici velint, non amicitiæ ta-
s; ſed conjurationes putandæ ſint.
quor autem de communibus amici-
is: nam in ſapientibus viris, atque

per-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

perfectis,nihil poteſt eſſe tale.Damo
nem & Pythiam Pythagoreos ferun
hoc animo inter ſe fuiſſe, ut, cum eo
rum alteri Dionyſius tyrannus diem
necis deſtinaſſet; & is qui morti add
ctus eſſet, paucos ſibi dies commen
dandorum ſuorum cauſſa poſtulavi
ſet: vas factus ſit alter ejus ſiſtendi
ut, ſi ille non revertiſſet, moriundum
eſſet ſibi ipſi. qui cum ad diem ſe re
cepiſſet, admiratus eorum fidem ty
rannus, petivit ut ſe ad amicitiam
tertium adſcriberent. Cum igitur id
quod utile videtur in amicitia, cum
eo quod honeſtum eſt,comparatur,ja
ceat utilitatis ſpecies,valeat honeſtas
cum autem in amicitiæ,quæ honeſta
non ſunt, poſtulabuntur, religio & fi
des anteponantur amicitiæ. ſic ha
bebitur is, quem exquirimus,delectu
officii.

Sed utilitatis ſpecie in republic
ſæpiſſime peccatur,ut in Corinthi di
ſturbatione noſtri.durius etiam Athe
nienſes qui ſciverunt, ut Æginetis
qui claſſe valebant, pollices præcide
rētur.Hoc viſum eſt utile:nimis enim
imminebat propter propinquitatem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ӕgina Piræo. Sed nihil,quod crude-
, utile : eſt enim hominum naturæ,
nam ſequi debemus , maxime inimi-
crudelitas. Male etiam , qui pere-
rinos urbibus uti prohibent , eoſque
terminant , ut Pennus apud patres
oſtros : Papius nuper. nam eſſe pro
ve qui civis non ſit , rectum eſt non
cere: quam legem tulerunt ſapientiſ-
mi conſules Craſſus & Scævola:uſu
ro urbis prohibere peregrinos , ſa-
inhumanum eſt. illa præclara, in
ibus publicæ utilitatis ſpecies præ
neſtate contemnitur. Plena exem-
orum eſt noſtra reſpub. cum ſæpe
ias , tum maxime bello Punico ſe-
ndo : quæ Cannenſi calamitate ac-
pta, majores animos habuit , quam
quam rebus ſecundis. nulla timoris
nificatio, nulla mentio pacis. tanta
eſt honeſti , ut ſpeciem utilitatis
ſcuret. Athenienſes cum Perſarum
petum nullo modo poſſent ſuſtine-
ſtatuerunt ut urbe relicta,conjugi-
s & liberis Trœzene depoſitis , na-
is conſcenderent , libertatemque
æciæ,claſſe defenderent: Cyrſilum
endam ſuadentem ut in urbe mane-

rent, Xerxemque reciperent, lapidibus obruerunt. Atque ille ſequi utilitatem videbatur: ſed ea nulla erat, repugnāte honeſtate. Themiſtocles poſt victoriam ejus belli quod cum Perſis fuit, dixit in concione, ſe habere conſilium reipublicæ ſalutare, ſed id ſciri non opus eſſe. poſtulavit ut aliquem populus daret, quicum communicaret. datus eſt Ariſtides. Huic ille claſſem Lacedæmoniorum, quæ ſubducta eſſet ad Gytheum, clam incendi poſſe: quo facto, frangi Lacedæmoniorum opes neceſſe eſſet. quod Ariſtides cum audiviſſet, in concionem magna expectatione venit, dixitque perutile eſſe conſilium quod Themiſtocles afferret, ſed minime honeſtum. Itaque Athenienſes, quod honeſtum non eſſet, id ne utile quidem putaverunt: totamque eam rem, quam ne audiverant quidem, auctore Ariſtide repudiaverunt. melius hi, quam nos, qui piratas immuneis, ſocios vectigaleis habemus. Maneat ergo, quod turpe ſit, id numquam eſſe utile, ne tum quidem cum id, quod utile eſſe putes, adipiſcare. hoc enim ipſum utile putare,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

uod turpe ſit, calamitoſum eſt.
Sed incidunt (ut ſupra dixi) ſæpe
auſſæ, cum repugnare utilitas hone-
ati videatur: ut animadvertendum
t repugnetne plane, an poſſit cum
oneſtate conjungi. Ejus generis hæ
unt quæſtiones: Si, exempli gratia,
ir bonus Alexandria Rhodum ma-
num frumenti numerum advexerit
Rhodiorum inopia & fame, ſum-
aque annonæ caritate: ſi idem ſciat,
omplureis mercatoreis ab Alexan-
ria ſolviſſe, naveiſque in curſu fru-
ento onuſtas petenteis Rhodum vi-
erit: dicturuſne ſit id Rhodiis, an ſi-
ntio ſuum quamplurimo venditu-
us? Sapientem & bonum virum fingi-
us: de ejus deliberatione & conſul-
tione quęrimus, qui celaturus Rho-
ios non ſit, ſi id turpe judicet: ſed
ubitet an turpe non ſit. In hujuſmo-
cauſſis illud Diogeni Babylonio
deri ſolet, magno & gravi Stoico:
iud Antipatro diſcipulo ejus, ho-
ini acutiſſimo. Antipatro omnia pa-
facienda, ut neque omnino, quod
nditor norit, emptor ignoret: Dioge-
, venditorem, quatenus jure civili

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

conſtitutum ſit, dicere vitia oporter[e]
cetera ſine inſidiis agere, & quoniam
vendat, velle quam optime vender[e].
Advexi, expoſui: vendo meum no[n]
pluris, quam ceteri; fortaſſe etiam
minoris, cum major eſt copia: cui fi[t]
injuria? Exoritur ex altera parte A[n]-
tipatri ratio: Quid agis? tute cum ho-
minibus conſulere debeas, & servi[re]
humanæ ſocietati: eaque lege nat[us]
ſis, ut ea habeas principia naturę, qu[i]-
bus parere, & quæ ſequi debeas, [ut]
utilitas tua communis utilitas ſit: v[i]-
ciſſim, communis utilitas, tua ſit: cel[a]-
bis homines, quid iis adſit commod[i]-
tatis & copiæ? Reſpondebit Diogen[es]
fortaſſe ſic: Aliud eſt celare, aliud t[a]-
cere: neque ego nunc te cælo, ſi ti[bi]
non dico quæ natura deorum ſit, qu[i]
ſit finis bonorum: quæ tibi plus pr[o]-
deſſent cognita, quam tritici utilit[as:]
ſed non quicquid tibi audire utile e[ſt,]
id mihi dicere neceſſe eſt. Immo ver[o,]
inquit ille, neceſſe eſt: ſi quidem me[mi]-
niſti eſſe inter homines natura co[n]-
junctam ſocietatem. Memini, inq[uit]
ille: ſed num iſta ſocietas talis eſt, [ut]
nihil cujuſque ſit ſuum? quod ſi [...]

t, ne vendendum quidem quicquam t, ſed donandum. Vides in hac tota ſceptatione non illud dici; quamſ hoc turpe ſit; tamen, quoniam ɛpedit, faciam: ſed ita expedire, ut ırpe non ſit: ex altera autem parte ı re, quia turpe ſit, non eſſe faciendum. Vendat ædeıs vir bonus propter iqua vitia, quæ ipſe norit, ceteri ignorent: peſtilentes ſint, & habeantr ſalubres: ignoretur in omnibus ıbilibus apparere ſerpenteis: male ıateriatæ, ruinoſæ: ſed hoc præter ominum ſciat nemo. quæro, ſi hæc mptoribus venditor non dixerit, æeiſq; vendiderit pluris multo, quam venditurum putarit, num id injuſte ut improbe fecerit? Ille vero, inquit Antipater. quid eſt enim aliud, erranı viam non monſtrare (quod Athenis xſecrationibus publicis ſanctum eſt) i hoc non eſt, emptorem pati ruere, k per errorem in maximam fraudem ncurrere? plus etiam eſt, quam viam ıon monſtrare. nam eſt ſcientem, in rrorem alterum inducere. Diogenes contra: Num te emere coëgit, qui ne ıortatus quidem eſt? Ille, quod non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

placebat, proſcripſit: tu, quod placebat, emiſti. quod ſi, qui proſcribunt villam bonam, beneque ædificatam, non exiſtimantur fefelliſſe, etiam ſi illa nec bona eſt, nec ædificata ratione: multo minus qui domum non laudarunt: ubi enim judicium emptori eſt, ibi fraus venditoris quæ poteſt eſſe? ſin autem dictum non omne præſtandum eſt, quod dictum non eſt, id præſtandum putas? Quid vero eſt ſtultius, quam venditorem ejus rei quam vendat, vitia narrare? quid tam abſurdum, quam ſi domini juſſu ita præco prædicet, Domum peſtilentem vendo? Sic ergo in quibuſdam cauſſis, ex altera parte defenditur honeſtas: ex altera ita de utilitate dicitur, ut id, quod utile videatur, non modo facere honeſtum ſit, ſed etiam non facere, turpe.

Hæc eſt illa, quæ videtur utilium fieri cum honeſtis ſæpe diſſenſio, quæ dijudicanda ſunt. non enim ut quæreremus, expoſuimus, ſed ut explicaremus. Non igitur videtur nec frumentarius ille Rhodius, nec hic ædium venditor celare emptores debuiſſe. ne-

que

que enim id eſt celare, quicquid reticeas: ſed cum quod tu ſcias, id ignorare emolumenti tui cauſſa velis eos quorum interſit id ſcire. Hoc autem celandi genus quale ſit, & cujus hominis, quis non videt? certe non aperti, non ſimplicis, non ingenui, non juſti, non viri boni: verſuti potius, obſcuri, aſtuti, fallacis, malitioſi, callidi, veteratoris, vafri. hæc tot, & alia plura nonne inutile eſt vitiorum ſubire nomina? Quod ſi vituperandi ſunt qui reticuerunt, quid de iis exiſtimandum eſt, qui orationis vanitatem adhibuerunt? C. Cannius eques Rom. homo nec infacetus, & ſatis litteratus, cum ſe Syracuſas otiandi (ut ipſe dicere ſolebat) non negotiandi cauſa contuliſſet, dictitabat, ſe hortulos aliquos velle emere, quo invitare amicos, & ubi ſe oblectare ſine interpellatoribus poſſet. quod cum percrebuiſſet, Pythius ei quidam, qui argentariam faceret Syracuſis, dixit, venaleis quidem ſe hortos non habere, ſed licere uti Cannio, ſi vellet, ut ſuis: & ſimul ad cenam hominem in hortos invitavit in poſterum diem. cum ille

promiſiſſet, tum Pythius, ut argenta-
rius, qui eſſet apud omneis ordines
gratioſus, piſcatores ad ſe covocavit;
& ab iis petivit, ut ante ſuos hortulos
poſtridie piſcarentur, dixitque quid
eos facere vellet. ad cenam tempore
venit Cannius: opipare a Pythio ap-
paratum erat convivium. cymbarum
ante oculos multitudo. pro ſe quiſ-
que, quod ceperat, afferebat. ante pe-
des Pythii piſces abjiciebantur. tum
Cannius, Quæſo, inquit, quid eſt hoc
Pythi? tantumne piſcium? tantumne
cymbarum? Et iſte, Quid mirum? in-
quit: hoc loco eſt, Syracuſis quicquid
eſt piſcium; hic aquatio: hac villa iſti
carere non poſſunt. Incenſus Cannius
cupiditate, contendit a Pythio ut
venderet. gravate ille primo. quid
multa? impetrat. emit homo cupidus
& locuples tanti, quanti Pythius vo-
luit, & emit inſtructos: nomina facit:
negotium conficit. invitat Cannius
poſtridie familiareis ſuos: venit ipſe
mature: ſcalmum nullum videt: quæ-
rit ex proximo vicino, num feriæ que-
dam piſcatorum eſſent, quod eos nul-
los videret. Nullæ, quod ſciam, inquit

ille:

le: ſed hic piſcari nulli ſolent. ita-
ue heri mirabar, quid accidiſſet. ſto-
achari Cannius, ſed quid faceret?
ondum enim Aquilius collega, &
amiliaris meus protulerat de dolo
alo formulas. in quibus ipſis, cum
x eo quærerem quid eſſet dolus ma-
us, reſpondebat: Cum eſſet aliud ſi-
ulatum, aliud factum. hoc quidem
ane luculenter, ut ab homine perito
efiniendi. Ergo & Pythius, & omnes
liud agentes, aliud ſimulantes, perfi-
i, improbi, malitioſi ſunt. nullum i-
itur factum eorum poteſt utile eſſe,
um ſit tot vitiis inquinatum. Quod
Aquiliana definitio vera eſt, ex o-
ni vita ſimulatio, diſſimulatioque
ollenda eſt. ita nec ut emat melius,
ec ut vendat, quicquam ſimulabit,
ut diſſimulabit vir bonus. Atque iſte
olus malus legibus erat vindicatus:
t tutela XII. tabulis, circumſcri-
tio adoleſcentium lege Latoria, &
ne lege, judiciis, in quibus additur,
x fide bona. Reliquorum autem ju-
iciorum hæc verba maxime excel-
unt, in arbitrio rei uxoriæ, ME-
IVS, æquius: in fiducia, VT in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ter bonos bene agier. Quid ergo? aut in eo, QVOD melius æquius, poteſt ulla pars ineſſe fraudis? aut cum dicitur, INTER bonos bene agier, quicquam agi doloſe aut malitioſe poteſt? Dolus autem malus ſimulatione & diſſimulatione (ut ait Aquilius) continetur. tollendum eſt igitur ex rebus contrahendis omne mendacium. non licitatorem venditor, nec qui contra liceatur, emptor opponet. uterque ſi ad eloquendum venerit, non plus quam ſemel, eloquetur. Quinctus quidem Scævola P. filius, cum poſtulaſſet, ut ſibi fundus, cujus emptor erat, ſemel indicaretur, idque venditor ita feciſſet: dixit ſe pluris æſtimare: addidit centum millia. nemo eſt, qui hoc viri boni fuiſſe neget, ſapientis negant: ut etiam, ſi minoris, quam potuiſſet, vendidiſſet. Hæc igitur eſt illa pernicies, quod alios bonos, alios ſapienteis exiſtimant. ex quo Ennius: Ne quicquam ſapere ſapientem, qui ipſe ſibi prodeſſe non quiret. vere id quidem, ſi, quid eſſet prodeſſe, mihi cum Ennio conveniret. Hecatonem quidem Rhodium diſci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

pulum Panętii video in iis libris, quos de officiis ſcripſit Q. Tuberoni, dicere ſapientis eſſe, nihil contra mores, leges, inſtituta facientem, habere rationem rei familiaris. neque enim ſolum nobis divites eſſe volumus, ſed liberis, propinquis, amicis, maximeque reipublicæ. Singulorum enim facultates & copiæ, divitiæ ſunt civitatis. Huic Scævolæ factum, de quo paullo ante dixi, placere nullo modo poteſt. etenim omnino ſe negat facturum compendii ſui cauſſa, quod non liceat. huic nec laus magna, nec gratia tribuenda eſt. ſed ſive ſimulatio & diſſimulatio dolus malus eſt, perpaucæ res ſunt, in quibus non dolus iſte malus verſetur: ſive vir bonus eſt is, qui prodeſt quibus poteſt, nocet nemini, certe iſtum virum bonum non facile reperiemus. Numquam igitur eſt utile peccare, quia ſemper eſt turpe: & quia ſemper eſt honeſtum, virum bonum eſſe, ſemper eſt utile. Ac de jure quidem prædiorum ſanctum eſt apud nos jure civili, ut in his vendendis vitia etiam dicerentur, quæ nota eſſent venditori. nam cum ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

XII. tabulis ſatis eſſet, ea præſtari, quæ eſſent LINGVA nuncupata, quæ qui infitiatus eſſet, dupli pœnam ſubiret: a juriſconſultis etiam reticentiæ pœna eſt conſtituta. quicquid enim ineſſet in prædio vitii, id ſtatuerunt ſi venditor ſciret, niſi nominatim dictum eſſet, præſtari oportere: ut, cum in arce augurium augures facturi eſſent, juſſiſſentq; T. Claudium Centumalum, qui ædeis in Cœlio monte habebat, demoliri ea quorum altitudo officeret auſpiciis: Claudius proſcripſit, inſulam vendidit. emit P. Calpurnius Lanarius. huic ab auguribus illud idem denuntiatum eſt. Itaque Calpurnius cum demolitus eſſet, cognoviſſetque, Claudium ædeis poſtea proſcripſiſſe, quam eſſet ab auguribus demoliri juſſus, arbitrum illum adegit: QVICQVID ſibi dare, facere oporteret ex fide bona. M. Cato ſententiam dixit, hujus noſtri Catonis pater. ut enim ceteri ex patribus, ſic hic, qui illud lumen progenuit, ex filio eſt nominandus. Is igitur judex ita pronuntiavit: cum in vendundo rem eam ſciſſet, & non

pronun-

pronunciaſſet, emptori damnum præſtari oportere: ergo ad fidem bonam ſtatuit pertinere, notum eſſe emptori vitium, quod noſſet venditor. quod ſi recte judicavit, non recte frumentarius ille, non recte ædium peſtilentium venditor tacuit. ſed hujuſmodi reticentiæ jure civili omnes comprehendi non poſſunt: quæ autem poſſunt, diligenter tenentur. M. Marius Gratidianus propinquus noſter, C. Sergio Oratæ vendiderat ædeis eas quas ab eodem ipſe paucis ante annis emerat. hæ Sergio ſerviebant: ſed hoc in mancipio Marius non dixerat. adducta res in judicium eſt. Oratam Craſſus, Gratidianum defendebat Antonius. jus Craſſus urgebat; quod vitii venditor non dixiſſet ſciens, id oportere præſtari: æquitatem Antonius: quoniam id vitium ignotum Sergio non fuiſſet, qui illas ædeis vendidiſſet, nihil fuiſſe neceſſe dici: nec eum eſſe deceptũ, qui id quod emerat, quo jure eſſet, teneret. Quorſum hæc? ut illud intelligas, non placuiſſe majoribus noſtris aſtus. Sed aliter leges, aliter philoſophi tollunt aſtutias: le-

ges,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ges, quatenus tenere manu poſſunt; philoſophi, quatenus ratione & intelligentia. Ratio igitur hoc poſtulat, ne quid inſidioſe, ne quid ſimulate, ne quid fallaciter. Suntne igitur inſidiæ, tendere plagas, etiam ſi excitaturus non ſis, nec agitaturus? ipſæ enim feræ nullo inſequente ſæpe in eas incidunt. ſic tu, cum ædeis proſcribas, tabulam tamquam plagã ponas, domum propter vitia vendas, in eam aliquis incurrat imprudens? hoc quamquam video propter depravationem conſuetudinis, neque more turpe haberi, neque aut lege ſanciri, aut jure civili; naturę tamen lege ſanctum eſt. ſocietas enim eſt (quod etſi ſæpe dictum eſt, dicendum tamen eſt ſæpius) latiſſime quidem quæ pateat, omnium hominum inter omnes: interior eorum, qui ejuſdem gentis ſunt: propior eorum, qui ejuſdem civitatis. Itaque majores aliud jus gentium, aliud jus civile eſſe voluerunt. quod enim civile, non idem continuo gentium: quod autem gentium, idem civile eſſe debet. Sed nos veri juris, germanæque juſtitiæ ſolidam & expreſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

n effigiem nullam tenemus: umbra
imaginibus utimur ; eas ipſas uti-
m ſequeremur ! feruntur enim ex
timis naturæ principiis , & verita-
exemplis. nam quanti verba illa!
TI NE propter te , fidemve tuam
ptus , fraudatuſve ſim. quam illa
rea ! VT INTER bonos bene a-
er oportet, & ſine fraudatione. Sed
i ſint boni , & quid ſit bene agi,
agna quæſtio eſt. Q. quidem Scæ-
la pontifex max. ſummam vim eſſe
cebat in omnibus iis arbitriis , in
ibus adderetur, Ex fide bona: fidei-
ie bonæ nomen exiſtimabat mana-
latiſſime , idque verſari in tutelis,
cietatibus, fiduciis, mandatis, rebus
nptis, venditis, conductis , locatis,
ibus vitæ ſocietas continetur : in
is magni eſſe judicis ſtatuere (præ-
rtim cum in pleriſque eſſent judicia
ontraria) quid quemque cuique præ-
are oporteret. Quocirca aſtutiæ tol-
ndæ ſunt, eaque malitia, quæ vult
la quidem videri ſe eſſe pruden-
am, ſed abeſt ab ea, diſtatque pluri-
num. prudentia eſt enim locata in
ilectu bonorum & malorum : mali-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tia ſi omnia, quæ turpia ſunt, ma
ſunt, mala bonis anteponit. Nec ve
in prædiis ſolum jus civile ductum
natura, malitiam fraudemque vind
cat: ſed & in mancipiorum venditi
ne, venditorum fraus omnis exclud
tur. qui enim ſcire debuit de ſanit
te, de fuga, de furtis, præſtat edicto a
dilium. Hæredum alia cauſſa eſt. e
quo intelligitur, quoniam juris nat
ra fons ſit, hoc ſecundum natura
eſſe, neminem id agere, ut ex alteri
prædetur inſciẽtia. nec ulla pernici
vitæ major inveniri poteſt, quam i
malitia ſimulatio intelligentiæ. E
quo iſta innumerabilia naſcuntur, u
utilia cum honeſtis pugnare videa
tur. quotus enim quiſque reperietu
qui impunitate & ignoratione o
mnium propoſita, abſtinere poſſit i
juria? Periclitemur (ſi placet) & in i
quidem exemplis, in quibus pecca
vulgus hominum fortaſſe non puta
neque enim de ſicariis, veneficis, te
ſtamentariis, furibus, peculatoribu
hoc loco diſſerendum eſt; qui nõ ve
bis ſunt & diſputatione philoſopho
rum, ſed vinculis & carcere caſtigan

di

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſed hæc conſideremus, quæ faciunt
qui habentur boni. L. Minutii Baſi-
, locupletis hominis, falſum teſta-
entum quidam e Græcia Romam
ulerunt: quod quo facilius obtine-
nt, ſcripſerunt hæredes ſecum M.
raſſum & Q. Hortenſium, homines
uſdem civitatis potentiſſimos. qui
m illud eſſe falſum ſuſpicarentur,
i autem nullius culpæ eſſent con-
ii, alieni facinoris munuſculum non
pudiaverunt. Quid ergo? ſatin' hoc
t, ut non deliquiſſe videantur? mihi
uidem non videtur: quamquam al-
rum amavi vivum, alterum non odi
ortuum. ſed cũ Baſilius M. Satrium
roris filium nomen ſuum ferre vo-
uiſſet, eumque fecit heredem: hunc
ico, patronum agri Piceni & Sabini
turpem notam temporum illorum)
on erat æquum principes civitatis
em habere, ad Satrium nihil præter
omen pervenire. Etenim ſi is, qui non
efendit injuriam, neque propulſat a
uis, cum poteſt, injuſte facit, ut in
rimo libro diſſerui, qualis habendus
ſt is, qui non modo non repellit, ſed
tiam adjuvat injuriam? Mihi quidem

etiam veræ hereditates non honeſtæ videntur, ſi ſint malitioſis blanditiis officiorum, non veritate, ſed ſimulatione quæſitæ. atqui in talibus rebus aliud utile interdum, aliud honeſtum videri ſolet. falſo. nam eadem utilitatis, quæ honeſtatis eſt regula. qui hoc non perviderit, ab hoc nulla fraus aberit, nullum facinus. ſic enim cogitans; Eſt iſtud quidem honeſtum, verum hoc expedit: res a natura copulatas audebit errore divellere: qui fons eſt fraudium, maleficiorum, ſcelerum omnium. Itaque ſi vir bonus habeat hanc vim, ut, ſi digitis concrepuerit, poſſit in locupletium teſtamenta nomen ejus irrepere, hac vi nõ utatur, ne ſi exploratum quidem habeat, id omnino neminem unquam ſuſpicaturum. At daret hanc vim M. Craſſo, ut digitorum percuſſione heres poſſet ſcriptus eſſe, qui re vera non eſſet heres, in foro (mihi crede) ſaltaret. Homo autem juſtus, & is, quem ſentimus virum bonum, nihil cuiquã, quod in ſe transferat, detrahet. hoc qui admiratur, is ſe, quis ſit vir bonus, neſcire fateatur. At vero ſi qui volue-

it animi ſui complicatam notionem volvere, jam ſe ipſe doceat, eum virum bonum eſſe, qui proſit quibus poſſit: noceat nemini, niſi laceſſitus injuria. Quid ergo? hic non noceat, qui quodam quaſi veneno perficiat, ut veros heredes moveat, in eorum locum ipſe ſuccedat? Non igitur faciat, dixerit quis, quod utile ſit: quod expediat? Immo intelligat, nihil nec expedire, nec utile eſſe, quod ſit injuſtum. hoc qui non didicerit, bonus vir eſſe non poterit. Fimbriam conſularem audiebam de patre noſtro puer, judicem M. Lutatio Pythiæ fuiſſe equiti Rom. ſane honeſto, cum is ſponſionem feciſſet, NI VIR bonus eſſet. Itaque ei dixiſſe Fimbriam, se illam rem nunquam judicaturum: ne aut ſpoliaret fama probatum hominem, ſi contra judicaviſſet: aut ſtatuiſſe videretur, virum bonum eſſe aliquem, cum ea res innumerabilibus officiis & laudibus contineretur. Huic igitur viro bono, quem Fimbria etiam, non modo Socrates, noverat, nullo modo videri poteſt eſſe utile quicquam, quod non honeſtum ſit. ita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

que talis vir non modo facere, ſed ne cogitare quidem quicquam audebit, quod non audeat prædicare. Hæc nonne eſt turpe dubitare philoſophos, quæ ne ruſtici quidem dubitent? a quibus natum eſt id, quod jam contritum eſt vetuſtate proverbium. cum enim fidem alicujus, bonitatemque laudant, dignum eſſe dicunt QVICVM in tenebris mices. hoc quam habet vim, niſi illam, nihil expedire, quod non deceat, etiam ſi id poſſis nullo refellente obtinere? Videſne igitur, hoc proverbio, neque Gygi illi poſſe veniam dari, neque huic, quem paullo ante fingebam digitorum percuſſione hereditates omnium poſſe convertere? Vt enim quod turpe eſt, id quamvis occultetur, tamen honeſtum fieri nullo modo poteſt: ſic quod honeſtum non eſt, id utile ut ſit, effici non poteſt, adverſante & repugnante natura. At enim cum permagna præmia ſunt, eſt cauſſa peccandi. C. Marius, cum a ſpe conſulatus longe abeſſet, & jam ſeptimum annum poſt præturam jaceret, neque petiturus umquam conſulatum videretur, Q.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Metellum, cujus legatus erat, ſummum & virum & civem, cum ab eo imperatore ſuo Romam miſſus eſſet, apud populum Rom. criminatus eſt, bellum illum ducere: ſi ſe conſulem feciſſent, brevi tempore aut vivum, aut mortuum Iugurtham ſe in poteſtatem populi Rom. redacturum. Itaque factus eſt ille quidem conſul; ſed a fide, juſtitiaque diſceſſit, qui optimum & graviſſimum civem, cujus legatus, & a quo miſſus eſſet, in invidiā falſo crimine adduxerit. Ne noſter quidem Marius Gratidianus officio boni viri functus eſt tum, cum prætor eſſet, collegiumque prætorum tribuni plebis adhibuiſſent, ut res numinaria de communi ſententia cōſtitueretur (*jactabatur enim temporibus illis nummus, ſic ut nemo poſſet ſcire, quid haberet.*) Conſcripſerunt communiter edictum cum pœna, atque judicio: conſtitueruntque, ut omnes ſimul in roſtra poſt meridiem deſcenderent: & ceteri quidem alius alio; Marius a ſubſelliis in roſtra recta. idque, quod communiter compoſitum fuerat, ſolus edixit. & ea

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

res(ſi quæris) ei magno honori fuit: omnibus vicis ſtatuæ: ad eas tus & cerei. quid multa? nemo unquam multitudini fuit carior. Hæc ſunt, quæ conturbent homines in deliberatione nonnumquam, cum id, in quo violatur æquitas, non habetur ita magnũ; illud autem, quod ex eo paritur, permagnum videtur: ut Mario, præripere collegis & tribunis pl. popularem gratiam, non ita turpe: conſulem ob eam rem fieri, quod ſibi tunc propoſuerat, valde utile videbatur. Sed omnium una regula eſt, quam cupio tibi eſſe notiſſimam: AVT ILLVD, quod utile videtur, turpe ne ſit: AVT SI turpe eſt, ne videatur eſſe utile. Quid igitur? poſſumuſne aut illum Marium, virum bonum judicare, aut hunc? explica atque excute intelligentiam tuam, ut videas, ſi qua ſit in ea ſpecies, forma & notio viri boni. Cadit ergo in virum bonum mentiri emolumenti ſui cauſſa, criminari, prę-ripere, fallere? nihil profecto minus. eſt ergo ulla res tanti, aut commodum ullum tam expetendum, ut viri boni & nomen, & ſplendorem amit-

as? quid eſt, quod afferre tantum poſ-
ſit utilitas iſta quæ dicitur, quantum
auferre, ſi boni viri nomen eripuerit?
fidem, juſtitiamque detraxerit? Quid
enim intereſt, utrum ex homine ſe
convertat quis in belluam, an in ho-
minis figura immanitatem gerat bel-
luæ? Quid, qui omnia recta & hone-
ſta negligunt, dummodo potentiam
conſequantur? nonne idem faciunt,
quod is, qui etiam ſocerum habere
voluit eum, cujus ipſe audacia potens
eſſet? utile enim videbatur, plurimum
poſſe alterius invidia. id quam inju-
ſtum in patriam, quam turpe, quam
inutile eſſet, non videbat. Ipſe autem
ſocer in ore ſemper Græcos verſus
Euripidis de Phœniſſis habebat: quos
dicam, ut potero, incondite fortaſſe,
ſed tamen ut res poſſit intelligi:

Nam ſi violandum eſt jus, regnan-
di gratia
Violandum eſt: aliis rebus pieta-
tem colas.

Capitalis Eteocles, vel potius Euripi-
des, qui id unum, quod ſceleratiſſi-
mum omnium fuerat, exceperit. Quid
igitur minuta colligimus, heredita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tes, mercaturas, venditiones fraudulentas? ecce tibi, qui rex populi Rom. dominuſque omnium gentium eſſe concupierit, idque perfecerit. Hanc cupiditatem ſi quis honeſtam eſſe ducit, amens eſt. probat enim & legum & libertatis interitum: earumque oppreſſionem tetram & deteſtabilem, glorioſam putat. Qui autem fatetur honeſtum non eſſe, in ea civitate, quæ libera fuit, quæque eſſe debeat, regnare; ſed ei, qui id facere poſſit, eſſe utile: qua hunc objurgatione, aut, quo potius convicio a tanto errore coner avertere? Poteſt enim, dii immortales, cuiquam eſſe utile fœdiſſimum & teterrimum patricidum patriæ? quamvis qui ſe eo obſtrinxerit, ab oppreſſis civibus parens nominetur. Honeſtate igitur dirigenda utilitas eſt: & quidem ſic, ut hæc duo verbo inter ſe diſcrepare, unum ſonare videantur. Nunc abeo ad vulgi opinionem. quæ major utilitas, quam regnandi, eſſe poſſit? nihil contra inutilius ei, qui id injuſte conſecutus ſit, invenio, cum ad veritatem cœpi revocare rationem. poſſunt enim cuiquam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

e utiles angores, ſollicitudines,
urni & nocturni metus, vita inſi-
arum periculorumque pleniſſima?
ulti iniqui, atque infideles regno,
uci ſunt boni: inquit Attius. at cui
gno? quod a Tantalo & Pelope
oditum jure obtinebatur. nam
uanto plures ei regi putes, qui exer-
tu populi Roman. populum ipſum
om. oppreſſiſſet, civitatemque non
odo liberam, ſed etiam gentibus
mperantem ſervire ſibi coegiſſet?
unc tu quas conſcientiæ labes in a-
imo cenſes habuiſſe? quæ vulnera?
ujus autem vita ipſi poteſt utilis eſ-
, cum ejus vitæ ea condicio ſit, ut
ui illam eripuerit, in maxima &
ratia futurus ſit & gloria? Quod ſi
æc utilia non ſunt, quæ maxime vi-
entur, quia plena ſunt dedecoris ac
urpitudinis: ſatis perſuaſum eſſe de-
et, nihil eſſe utile, quod non hone-
um ſit. Quamquam id quidem cum
æpe alias, tum Pyrrhi bello a C. Fa-
ricio conſule iterum, & a ſenatu no-
tro judicatum eſt. Cum enim rex
yrrhus populo Rom. bellum ultro
ntuliſſet; cumque de imperio certa-

men eſſet cum rege generoſo ac p
tente , perfuga ab eo venit in caſt
Fabricii , eique eſt pollicitus, ſi pr
mium ſibi propoſuiſſet,ſe,ut clam v
niſſet , ſic clam in Pyrrhi caſtra red
turum , & eum veneno necaturum
hunc Fabricius reducendum curav
ad Pyrrhum : idque factum ejus la
datum a ſenatu eſt. Atqui ſi ſpecie
utilitatis , opinionemque quærimu
magnum illud bellum perfuga unu
& gravem adverſarium imperii ſu
ſtuliſſet: ſed magnum dedecus & fla
gitium, quicum laudis certamen fui
ſet;eum non virtute, ſed ſcelere ſup
ratum. Vtrum igitur utilius vel Fa
bricio,qui talis in hac urbe,qualis A
riſtides Athenis fuit : vel ſenatui no
ſtro, qui numquam utilitatem a di
gnitate ſejunxit,armis cum hoſte cer
tare,an venenis? Si gloriæ cauſſa im
perium expetendum eſt, ſcelus abſit
in quo non poteſt eſſe gloria:ſin ipſa
opes expetuntur quoquo modo , non
poterunt eſſe utiles cum infamia.
Non igitur utilis illa L. Philippi Q.
P. ſententia : quas civitates L. Sylla
pecunia accepta ex S. C. liberaviſſet,

hæ rurſus vectigales eſſent : neque
pecuniam , quam pro libertate
derant , redderemus. ei ſenatus eſt
enſus. turpe imperio. piratarum
im melior eſt fides, quam ſena-
s. At aucta vectigalia: utile igitur.
uouſque audebunt dicere quicquam
ile, quod non honeſtum? poteſt au-
m ulli imperio , quod gloria debet
ltum eſſe, & benevolétia ſociorum,
le eſſe odium & infamia? Ego et-
n cum Catone meo ſæpe diſſenſi.
nis mihi præfracte videbatur æra-
m, vectigaliaque defendere: omnia
blicanis negare. multa ſociis: cum
hos benefici eſſe deberemus , cum
is ſic agere , ut cum colonis noſtris
eremus : eoque magis , quod illa
dinum conjunctio ad ſalutem reip.
rtinebat. Male etiam Curio, cum
uſſam Tranſpadanorum æquam eſſe
cebat : ſemper autem addebat,
INCAT VTILITAS. po-
us diceret, non eſſe æquam, quia non
ét utilis reipublicæ, quam cum æ-
am eſſe diceret, non eſſe utilem fa-
eretur.

Plenus eſt ſextus liber Hecatonis

de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

de officiis talium quæſtionum, ſitn
boni viri, in maxima caritate annœ
næ familiam non alere. in utramqu
partem diſputat: ſed tamen ad extr
mum utilitate putat officium dirig
magis, quam humanitate. Quærit,
in mari jactura facienda ſit, equin
pretioſi potius jacturam faciat, a
ſervuli vilis? hic alio res familiaris
alio ducit humanitas. Si tabulam d
naufragio ſtultus arripuerit, exto
quebitne eam ſapiens, ſi potuerit? ne
gat, quia ſit injurium. quid dominu
navis? eripietne ſuum? minime. no
plus quam ſi navigantem in alto, ej
cere de navi velit, quia ſua ſit. quoa
enim perventum ſit eo, quo ſumpt
navis eſt, non domini eſt navis, ſed na
vigantium. Quid ſi una tabula ſit
duo naufragi: hique ſint ſapientes
ſibine utervis rapiat, an alter ceda
alteri? cedat vero, ſed ei, cujus magi
interſit vel ſua, vel reipublicæ cauſſ
vivere. quid ſi hæc paria in utroque
nullum erit certamen, ſed quaſi ſor-
te, aut micando victus, alteri ceda
alter. Quid, ſi pater fana expilet, cu-
niculos agat in ærarium; indicetne id

agiſtratibus filius? nefas id quidem
:quinetiam defendat patrem, ſi ar-
natur. non igitur patria præſtat o-
nibus officiis? immo vero: ſed ipſi
atriæ conducit pios civeis in paren-
is habere. Quid, ſi tyrannidem oc-
upare, ſi patriam prodere conabitur
ater? ſilebitne filius? immo vero
bſecrabit patrem ne id faciat: ſi nihil
roficiet, accuſabit; minabitur etiam:
l extremum ſi ad perniciem patriæ
s ſpectabit, patriæ ſalutem antepo-
et ſaluti patris. Quærit etiam, ſi ſa-
iens adulterinos nummos acceperit
nprudens pro bonis, cum id reſcie-
t, ſoluturuſne ſit eos, ſi cui debeat,
ro bonis? Diogenes ait: Antipater ne-
at: cui potius aſſentior. Qui vinum
igiens vendat ſciens, debeatne dice-
e? non neceſſe putat Diogenes, Anti-
ater viri boni exiſtimat. Hæc ſunt
uaſi controverſa jura Stoicorum. In
nancipio vendendo, dicendane vitia:
on ea, quæ niſi dixeris, redhibeatur
nancipium jure civili. ſcilicet hæc,
nendacem eſſe, aleatorem, furacem,
brioſum. alteri dicenda videntur, al-
eri non videntur. Siquis aurum ven-

dens,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

dens, orichalcum ſe putet vendere, indicetne ei vir bonus, aurum illud eſſe, an emat denario quod ſit mille denarium? Perſpicuum eſt jam & quid mihi videatur, & quæ ſit inter eos philoſophos, quos nominavi, controverſia. Pacta & promiſſa ſemperne ſervanda ſint, quæ nec vi, nec dolo malo (ut prætores edicere ſolent) facta ſint? Si qui medicamentum cuipiam dederit ad aquam intercutem; pepigeritque ſi eo medicamento ſanus factus eſſet, ne illo medicamento unquam poſtea uteretur: ſi eo medicamento ſanus factus ſit, & annis poſt aliquot inciderit in eundem morbum, nec ab eo, qui pepigerat, impetret ut item eo liceat uti, quid faciendum ſit, cum ſit is inhumanus, qui non concedat uti, nec ei quicquam fiat injuriæ? vitæ & ſaluti conſulendum. Quid? ſiqui ſapiens rogatus ſit ab eo qui eum heredem faciat, cum ei teſtamento ſeſtertium millies relinquatur, ut antequam hereditatem adeat, luce clara in foro ſaltet, idque ſe facturum promiſerit, quod aliter eum heredem ſcripturus ille non eſſet: fa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ciat quod promiſerit illi, necne? promiſiſſe nollem, & id arbitror fuiſſe gravitatis. quoniam promiſit, ſi ſaltare in foro turpe ducet, honeſtius mentietur, ſi ex hereditate nihil ceperit, quam ſi ceperit: niſi forte eam pecuniam in reipublicæ magnum aliquod tempus contulerit; ut vel ſaltare eum, cum patriæ conſulturus ſit, turpe non ſit. Ac ne illa quidem promiſſa ſervanda ſunt, quæ non ſint iis ipſis utilia, quibus promiſeris. Sol Phaëthonti filio (ut redeamus ad fabulas) facturum ſe eſſe dixit, quicquid optaſſet. optavit ut in currum patris tolleretur: ſublatus eſt: atque is antequam conſtitit, ictu fulminis deflagravit. Quanto melius fuerat, in hoc promiſſum patris non eſſe ſervatum? Quid, quod Theſeus exegit promiſſum a Neptuno? cui cum treis optationes Neptunus dediſſet, optavit interitum Hippolyti filii ſui, cum is patri ſuſpectus eſſet de noverca. quo optato impetrato, Theſeus in maximis fuit luctibus. Quid? Agamemnon cum devoviſſet Dianæ, quod in regno ſuo pulcherrimum natum eſſet illo anno, im-

mola-

molavit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius: promiſſum potius non faciendum, quam tam tetrum facinus admittendum fuit. ergo & promiſſa non facienda nonnumquam: neque ſemper depoſita reddenda. Si gladium quis apud te ſana mente depoſuerit, repetat inſaniens: reddere, peccatum ſit: officium, non reddere. Quid ſi is qui apud te pecuniam depoſuerit, bellum inferat patriæ reddaſne depoſitum? non credo. facias enim contra rempublicam quæ debet eſſe cariſſima. Sic multa, quæ videntur natura honeſta, temporibus fiunt non honeſta. Facere promiſſa, ſtare conventis, reddere depoſita, commutata utilitate fiunt non honeſta. Ac de iis quidem, quæ videntur eſſe utilitates contra juſtitiam, ſimulatione prudentiæ, ſatis arbitror dictum. Sed quoniam ex quatuor fontibus honeſtatis primo libro officia duximus, in eiſdem verſabimur cum docebimus, ea quæ videntur eſſe utilia, neque ſunt, quam ſint virtutis inimica. Ac de prudentia quidem, quam vult imitari malitia; itemqne de juſti-

tia,

tia, quæ ſemper eſt utilis, diſputatum eſt.

Reliquæ ſunt duæ partes honeſtatis: quarum altera in animi excellentis magnitudine & præſtantia cernitur: altera in conformatione, & moderatione continentiæ, & temperantiæ. Vtile videbatur Vlyſſi, ut quidem poëtæ tragici prodiderunt: nam apud Homerum, optimum auctorem, talis de Vlyſſe nulla ſuſpicio eſt: ſed inſimulant eum tragœdiæ, ſimulatione inſaniæ militiam ſubterfugere voluiſſe. Non honeſtum conſilium. At utile (ut aliquis fortaſſe dixerit) regnare, & Ithacæ vivere otioſe cum parentibus, cum uxore, cum filio. Vllum tu decus in quotidianis laboribus & periculis, cum tranquillitate hac conferendum putas? Ego vero iſtam contemnendam & abjiciendam: quoniam quæ honeſta non ſit, ne utilem quidem eſſe arbitror. Quid enim auditurum putas fuiſſe Vlyſſem, ſi in illa ſimulatione perſeveraſſet? qui cum maximas res geſſerit bello, tamen hæc audivit ab Ajace:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Cujus ipſe princeps jurisjurandi fuit,
Quod omnes ſcitis, ſolus neglexit fidem:
Furere ſe ſimulavit: ne coiret, inſtitit.
Quod ni Palamedis perſpicax prudentia
Iſtius percepſet malitioſam audaciam,
Fides ſacrata jus perpetuum falleret.

Illi vero non modo cum hoſtibus, verum etiam cum fluctibus (id quod fecit) dimicare melius fuit, quam deſerere conſentientem Græciam ad bellum barbaris inferendum. Sed dimittamus & fabulas, & externa: ad rem, noſtraque veniamus. M. Attilius Regulus conſul iterum, in Africa ex inſidiis captus, duce Xanthippo Lacedæmonio, imperatore autem patre Annibalis Amilcare, juratus miſſus eſt ad ſenatum, ut niſi redditi eſſent Pœnis captivi nobiles quidam, rediret ipſe Carthaginem. Is cum Romam veniſſet, utilitatis ſpeciem videbat, ſed

eam

eam, ut res declarat, falſam judicavit: quæ erat talis: manere in patria, eſſe domi ſuæ cum uxore, cum liberis: quam calamitatem accepiſſet in bello, communem fortunæ bellicæ judicantem, tenere conſularis dignitatis gradum. Quis hæc neget eſſe utilia? Quem cenſes? magnitudo animi & fortitudo negat. Num locupletiores quæris auctores? harum enim eſt virtutum proprium, nihil extimeſcere, omnia humana deſpicere, nihil, quod homini accidere poſſit, intolerandum putare. Itaque quid fecit? in ſenatum venit: mandata expoſuit: ſententiam ne diceret, recuſavit: quamdiu jurejurando hoſtium teneretur, non eſſe ſe ſenatorem. atque illud etiam, (o ſtultum hominem, dixerit quiſpiam, & repugnantem utilitati ſuæ!) reddi captivos negavit eſſe utile. illos enim adoleſcenteis eſſe, & bonos duces: ſe jam confectum ſenectute. cujus cum valuiſſet auctoritas, captivi retenti ſunt, ipſe Carthaginem rediit: neque eum caritas patriæ retinuit, nec ſuorum. neque vero tunc ignorabat, ſe ad crudeliſſimum hoſtem, & ad ex-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

quiſita ſupplicia proficiſci : ſed juſju-randum conſervandum putabat. Itaque tum cum vigilando necabatur, erat in meliore cauſſa , quam ſi domi ſenex captivus,perjurus conſularis remanſiſſet. At ſtulte, qui non modo non cenſuerit, captivos remittendos, verum etiam diſſuaſerit. Quo modo ſtulte?etiamne ſi reipublicæ conducebat ? poteſt autem quod inutile reip. ſit, id cuiquam civi utile eſſe? Pervertunt homines ea,quæ ſunt fundamenta naturæ , cum utilitatem ab honeſtate ſejungunt. omnes enim experimus utilitatẽ; ad eamq; rapimur,nec facere aliter ullo modo poſſumus. nam quis eſt , qui utilia fugiat ? aut quis potius , qui ea non ſtudioſiſſime perſequatur ? Sed quia nuſquam poſſumus,niſi in laude, decore, honeſtate utilia reperire : propterea illa prima & ſumma habemus : utilitatis nomen non tam ſplendidum , quam neceſſarium ducimus. Quid eſt igitur dixerit quis, in jurejurando? num iratum timemus Iovem? At hoc quidem commune eſt omnium philoſophorum, n eorum modo , qui deum nihil habere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ipſum negotii, nihil exhibere alteri: ſed eorum etiam, qui deum ſemper agere aliquid, & moliri volunt: numquam nec iraſci deum, nec nocere. Quid autem iratus Iupiter plus nocere potuiſſet, quam nocuit ſibi ipſe Regulus? Nulla igitur vis fuit religionis, quæ tantam utilitatem præverteret. At ne turpiter faceret? primum, Minima de malis. num igitur tantum mali turpitudo iſta habebat, quantum ille cruciatus? deinde illud etiam apud Accium, Fregiſtine fidem? neque dedi, neque do infideli cuiquam: quamquam ab impio rege dicitur, luculente tamen dicitur. Addunt etiam, quemadmodum nos dicamus videri quædam utilia, quę non ſint: ſic ſe dicere, videri quædam honeſta, quæ non ſint: ut hoc ipſum, videtur honeſtum, conſervandi jurisjurandi cauſſa ad cruciatum revertiſſe: id ſit non honeſtum, quia quod per vim hoſtium eſſet actum, ratum eſſe non debuit. Addunt etiam, quicquid valde utile ſit, id fieri honeſtum, etiam ſi antea non videretur. hæc fere contra Regulum. Sed prima videa-

mus. Non fuit Iupiter metuendus, ne iratus noceret; quia neque iraſci ſolet, neque nocere. Hæc quidem ratio non magis contra Reguli, quam contra omne jusjurandum valet. ſed in jurejurando non qui metus, ſed quæ vis ſit, debet intelligi. EST enim jusjurandum, affirmatio religioſa. QVOD autem affirmate, quaſi deo teſte promiſeris, id tenendum eſt. Iam enim non ad iram deorum, quæ nulla eſt: ſed ad juſtitiam, & ad fidem pertinet. nam præclare Ennius, O fides alma, apta pinnis, & jusjurandum Iovis! Qui jus igitur jurandum violat, is fidem violat: quam in Capitolio vicinam Iovis optimi maximi (ut in Catonis oratione eſt) majores noſtri eſſe voluerunt. At enim ne iratus quidem Iupiter plus Regulo nocuiſſet, quam ſibi nocuit ipſe Regulus. Certe, ſi nihil malum eſſet, niſi dolor, id autem non modo non ſummum malum, ſed ne malum quidem eſſe, maxima auctoritate philoſophi affirmant. quorum quidem teſtem non mediocrem, ſed hand ſcio an graviſſimum, Regulum nolite, quæſo, vitupe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

rare. quem enim locupletiorem quærimus, quam principem populi Rom. qui retinendi officii cauſſa, cruciatum ſubierit voluntarium? Nam quod ajunt, MINIMA de malis. id eſt, ut turpiter potius, quam calamitioſe. An eſt ullum majus malum turpitudine? quæ ſi in deformitate corporis habet aliquid offenſionis, quanta illa depravatio & fœditas turpificati animi debet videri? Itaque nervoſius qui iſta diſſerunt, ſolum audent malum dicere id quod turpe ſit: qui autem remiſſius, hi tamen non dubitant ſummum malum dicere. nam illud quidem, Fidem neque dedi, neque do infideli cuiquam: iccirco recte a poëta: quia cum tractaretur Atreus, perſonæ ſerviendum fuit. ſed ſi hinc ſibi ſumunt, nullam eſſe fidem, quæ infideli data ſit: videant ne quæratur latebra perjurio. Eſt autem jus etiam bellicum fideſque jurisjurandi ſæpe cum hoſte ſervanda. Quod enim ita juratum eſt, ut mens conciperet fieri oportere, id obſervandum eſt, quod aliter, id ſi non fecerit, nullũ perjurium eſt. ut, ſi prædonibus pactum pro capite

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

pretium non attuleris, nulla fraus eſt, ne ſi juratus quidem id non feceris. nam pirata non eſt ex perduellium numero definitus, ſed communis hoſtis omnium. cum hoc nec fides eſſe debet, nec jusjurandū commune. non enim falſum jurare, perjurare eſt: ſed quod ex animi tui ſententia juraveris, ſicut verbis concipitur more noſtro, id non facere, perjurium eſt. ſcite enim Euripides, Iuravi lingua, mentem injuratam gero. Regulus vero non debuit conditiones, pactioneſque bellicas & hoſtileis perturbare perjurio. cum juſto enim & legitimo hoſte res gerebatur: adverſus quem & totum jus fetiale & multa ſunt jura communia. quod ni ita eſſet numquam claros viros ſenatus vinctos hoſtibus dediſſet. At vero T. Veturius & Sp. Poſtumius, cum iterum conſules eſſent, quia cum male pugnatum apud Caudium eſſet, legionibus noſtris ſub jugum miſſis pacem cum Samnitibus fecerant, dediti ſunt his: injuſſu enim populi, ſenatuſque fecerant. eodemque tempore Ti. Numicius, Q. Mælius, qui tum tribuni ple-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

is erant, quod eorum auctoritate
ax erat facta, dediti ſunt, ut pax Sa-
nitium repudiaretur. atque hujus
editionis ipſe, qui dedebatur, Poſtu-
nius, ſuaſor & auctor fuit. quod item
nultis annis poſt C. Mancinus, qui
t Numantinis, quibuſcum ſine ſena-
us auctoritate fœdus fecerat, dede-
etur, rogationem ſuaſit eam, quam
.. Furius, & Sex. Attilius ex S. C.
erebant: qua accepta, eſt hoſtibus de-
itus. Honeſtius hic / quam Q. Pom-
ejus, quo, cum in eadem cauſſa eſſet,
eprecante, accepta lex non eſt. hic
a, quæ videbatur utilitas, plus va-
uit, quam honeſtas; apud ſuperiores,
tilitatis ſpecies falſa ab honeſtatis
uctoritate ſuperata eſt. At non de-
uit ratum eſſe, quod erat actum per
im. quaſi vero forti viro vis poſſit
dhiberi. Cur igitur ad ſenatum pro-
ciſcebatur, cum præſertim de capti-
is diſſuaſurus eſſet? quod maximum
t in eo, id reprehenditis. non enim
io judicio ſtetit: ſed ſuſcepit cauſſã,
t eſſet judicium ſenatus: cui niſi ipſe
uctor fuiſſet, captivi profecto Pœnis
edditi eſſent: ita incolumis in patria

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Regulus reſtitiſſet. quod quia patri
non utile putavit, idcirco honeſtu
ſibi & ſentire illa, & pati credid
Nam quod ajunt, quod valde utile ſi
id fieri honeſtum: Immo vero eſ
non fieri: eſt enim nihil utile, quo
idem non honeſtum: nec quia utile
honeſtum; ſed quia honeſtum, util
Quare ex multis mirabilibus exépl
haud facile quis dixerit hoc exemp
aut laudabilius aut præſtantius. S
ex tota laude Reguli, unum eſt illi
admiratione dignum, quod captiv
retinendos céſuerit. nam quod redi
nobis nunc mirabile videtur: il
quidem temporibus facere aliter n
potuit. itaque iſta laus non eſt hon
nis, ſed temporum. nullum enim vi
culum ad aſtringendam fidem, ju
jurando majores arctius eſſe volu
runt. indicant id leges XII. tab
larum, indicant ſacratæ, indicant f
dera, quibus etiam cum hoſte dev
citur fides: indicant notationes,
nimadverſioneſque cenſorum,
nulla de re diligentius, quam de ju
jurando judicabant. L. Manlio. A.
cum dictator fuiſſet, M. Pomponi

tribun

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ibunus plebis diem dixit, quod is
ucos ſibi dies ad dictaturam ge-
ndam addidiſſet. Criminabatur et-
m, quod Titum filium, qui poſtea eſt
orquatus appellatus ab hominibus
legaſſet, & ruri habitare juſſiſſet,
uod cum audiviſſet adoleſcens filius,
gotium exhiberi patri, accurriſſe
omam, & prima luce Pomponii do-
um veniſſe dicitur. cui cum eſſet
untiatum, qui illum iratum allatu-
m ad ſe aliquid contra patrem ar-
traretur, ſurrexit e lectulo, remotiſ-
e arbitris ad ſe adoleſcentem juſ-
venire. at ille ut ingreſſus eſt, con-
ſtim gladium diſtrinxit, juravitque
illum ſtatim interfecturum, niſi juſ-
randum ſibi dediſſet, ſe patrem miſ-
m eſſe facturum. juravit hoc terro-
coactus Pomponius: rem ad popu-
m detulit: docuit, cur ſibi cauſſa
ſiſtere neceſſe eſſet: Manlium miſ-
m fecit. Tantum temporibus illis
jurandmm valebat. atque hic T.
anlius, is eſt, qui ad Anienum, Gal-
quem ab eo provocatus occiderat,
rque detracto, cognomen invenit:
jus tertio conſulatu Latini ad Ve-

ſerim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſerim fuſi, & fugati. magnus vir i
primis, & qui perindulgens in pa
trem, idem acerbe ſeverus in filium
Sed ut laudandus Regulus in conſe
vando jurejurando: ſic decem illi
quos poſt Cannenſem pugnam jurato
ad ſenatum miſit Annibal, ſe in ca
ſtra redituros ea quorum erant poti
Pœni, niſi de redimendis captivis im
petraviſſent: ſi non redierunt, vitupe
randi. de quibus non omnes uno mo
do. nam Polybius, bonus auctor i
primis, ſcribit ex decem nobiliſſimi
qui tum erant miſſi, novem reverti
ſe, a ſenatu re non impetrata: unum e
decem, qui paullo poſt, quam egre
ſus erat e caſtris, rediiſſet, quaſi al
quid eſſet oblitus, Romæ remanſiſſe
reditu enim in caſtra, liberatum
eſſe jurejurando interpretabatur: no
recte.

FRAVS enim adſtringit, non di
ſolvit perjurium. Fuit igitur ſtult
calliditas, perverſe imitata pruden
tiam. itaque decrevit ſenatus, ut il
veterator & callidus vinctus ad A
nibalem duceretur. Sed illud max
mum: Octo hominum millia teneba

Anniba

nibal, non quos in acie cepiſſet,
qui periculo mortis diffugiſſent,
qui relicti in caſtris fuiſſent a
ullo & Varrone conſulibus. Eos
atus non cenſuit redimendos, cum
parva pecunia fieri potuiſſet: ut eſ-
inſitum militibus noſtris aut vin-
e aut emori. qua quidem re audi-
fractum animum Annibalis ſcripſit
m, quod ſenatus populuſque Rom.
us afflictis tam excelſo animo fuiſ-
Sic honeſtatis comparatione, ea
e videntur utilia, vincuntur. Ati-
autem ille qui Græce ſcripſit hi-
iam, plureis ait fuiſſe, qui in caſtra
ertiſſent, eadem fraude, ut jureju-
do liberarentur: eoſque a cenſori-
, omnibus ignominiis notatos. Sit
hujus loci finis. perſpicuum eſt e-
quæ timido animo, humili, de-
ſo, fractoque fiant: quale fuiſſet
uli factum, ſi aut de captivis,
d ipſi opus eſſe videret, non quod
ub. cenſuiſſet: aut domi remane-
oluiſſet: non eſſe utilia, quæ ſint
itioſa, fœda, & turpia.

eſtat quarta pars, quæ decore,
leratione, modeſtia, continentia,

tempe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

temperantia continetur. Poteſt igitur quicquam utile eſſe, quod ſit huic talium virtutum choro contrarium? At qui ab Ariſtippo Cyrenaici, atque Annicerii philoſophi nominati, omne bonum in voluptate poſuerunt: virtutemque cenſuerunt ob eam rem eſſe laudandam, quod efficiens eſſet voluptatis. quibus obſoletis floret Epicurus, ejuſdem fere adjutor, auctorque ſententiæ. Cum his, viris, equiſque (ut dicitur) ſi honeſtatem tueri ac retinere ſententia eſt, decertandum eſt. nam ſi non modo utilitas, ſed vita omnis beata, corporis firma conſtitutione ejuſque conſtitutionis ſpe explorata (ut a Metrodoro ſcriptum eſt) continetur: certe hæc utilitas, & quidem ſumma (ſic enim cenſent) cum honeſtate repugnabit. nam ubi primum prudentiæ locus dabitur? an ut conquirat undique ſuavitates? quam miſer virtutis famulatus ſervientis voluptati! quod autem munus prudentiæ? an legere intelligenter voluptates? fac nihil iſto eſſe jucundius: quid cogitari poteſt turpius? Iam qui dolorem ſummum malum judicat, apud

m, quem habet locum fortitudo, æ eſt dolorum laborumque connptio? quamvis enim multis in lodicat Epicurus (ſicut hic dicit) ſafortiter de dolore: tamen non id ctandum eſt, quid dicat, ſed quid nſentaneum ſit ei dicere, qui bona, luptate terminaverit; mala, dolore: ſi illum audiam, de continentia & nperantia, dicit ille quidem multa ltis locis: ſed aqua hæret, ut ajunt. n qui poteſt temperantiam laudais, qui ponat ſummum bonum in uptate? eſt etiam temperantia libium inimica, libidines autem conatrices voluptatis. Atque in his ta1 tribus generibus, quoquo modo ſunt, non incallide tergiverſanprudentiam introducunt, ſcienn ſuppeditantem voluptates, deentem dolores. fortitudinem quoaliquo modo expediunt, cum trat rationem negligendæ mortis, petiendique doloris. etiam tempeiam inducunt, non facillime illi em, ſed tamen quoquo modo poſ. dicunt enim, voluptatis magninem doloris detractione fieri. Iu-

ſtitia

ſtitia vacillat,vel jacet potius,omneſ
que hæ virtutes,quæ in communitat
cernuntur, & in ſocietate generis hu
mani. neque enim bonitas ; neque li
beralitas , neque comitas eſſe poteſt
nou plus quam amicitia , ſi hæc no
per ſe expetantur,ſed ad voluptatem
ntilitatemve referantur. Conferamu
igitur in pauca. uam ut utilitatem
nullam eſſe docuimus, quæ honeſta
eſſet contraria : ſic omnem volupta
tem dicimus honeſtati eſſe contrari
quo magis reprehendendos Calliph
nem & Dinomachum judico : qui
diremptuuros controverſiam putav
runt , ſi cum honeſtate voluptatem
tamquam cum homine pecudem , c
pulaviſſent. non recipit iſtam conju
ctionem honeſtas , aſpernatur , rep
lit. nec vero finis bonorum & mal
rum,qui ſimplex eſſe debet,ex diſſi
libus rebus miſceri, & temperari p
teſt.Sed de hoc(magna enim res eſt
lio loco pluribus. nunc ad propo
tum.Quemadmodum igitur, ſi qua
do ea , quæ videretur utilitas ho
ſtati repugnat , dijudicanda res
ſatis eſt ſupra diſputatum. ſin aut

ſpeciem utilitatis etiam voluptas ha-
bere dicatur, nulla poteſt eſſe ei cum
honeſtate conjunctio. nam ut tribua-
mus aliquid voluptati, condimenti
fortaſſe nonnihil, utilitatis certe nihil
habebit.

Habes a patre munus, Marce fili,
mea quidem ſententia, magnum: ſed
perinde erit ut acceperis. quamquam
mihi tibi tres libri inter Cratippi com-
mentarios, tamquam hoſpites, erunt
recipiendi. Sed ut ſi ipſe veniſſem A-
thenas (quod quidem eſſet factum, niſi
me de medio curſu clara voce patria
revocaſſet) aliquando me quoque au-
dires: ſic, quoniam his voluminibus
ad te profecta vox mea eſt, tribues
his temporis quantum poteris: pote-
ris autem quantum voles. cum vero
intellexero, te hoc ſcientiæ genere
gaudere, tum & præſens tecum pro-
pediem (ut ſpero) & dum aberis, ab-
ſens loquar. Vale igitur mi Cicero,
tibique perſuade, eſſe te quidem mihi
cariſſimum: ſed multo fore cario-
rem, ſi talibus monitis, præceptiſque
lætabere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

M. TVLLII CICERONIS CATO MAIOR, SEV De Senectute, *Ad Pomponium Atticum.*

O Tite, ſi quid ego adjuvero, curamve levaſſo,
Quæ nunc te coquit, & verſat ſub pectore fixa,
Ecquid erit præmij?

Licet enim mihi iiſdem verſibus affari te, Attice quibus affatur Flamininum, Ille vir, haud magna cum re, ſed plenus fidei Quamquam certo ſcio, non ut Flamininum, ſollicitari te, Tite, ſic nocteſque dieſque: novi enim moderationem animi tui, & æquitatem teque non cognomen ſolum Athenis reportaſſe, ſed humanitatem & prudentiam intelligo: & tamen ſuſpicor, iiſdem rebus te, quibus me ipſum ſentio, interdum gravius commoveri. quarum conſolatio & major

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſt, & in aliud tempus differenda.
Nunc autem mihi viſum eſt de ſene-
ctute aliquid ad te conſcribere. hoc
nim onere, quod mihi tecum com-
mune eſt, aut jam urgentis, aut certe
dventantis ſenectutis, & te, & me-
pſum levari volo. etſi te quidem id
nodice & ſapienter, ſicut omnia, &
erre, & laturum eſſe certo ſcio. Sed
nihi, cum de ſenectute vellem aliquid
ribere, tu occurrebas dignus eo mu-
ere, quo uterque noſtrum communi-
er uteretur. Mihi quidem ita jucun-
a confectio hujus libri fuit, ut non
nodo omneis abſterſerit ſenectutis
noleſtias, ſed effecerit mollem etiam,
jucundam ſenectutem. nunquam i-
tur ſatis laudari philoſophia pote-
t: cui qui pareat, omne tempus æta-
ſine moleſtia poſſit degere. Sed de
teris & diximus alias multa, & ſæ-
dicemus. nunc librum de ſenectute
l te miſimus. Omnem autem ſermo-
m tribuimus non Tithono; ut Ari-
Chius, ne parum eſſet auctoritatis
fabula: ſed M. Catoni ſeni, quo ma-
rem auctoritatem haberet oratio: a-
d quem, Lælium, & Scipionem fa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

cimus admiranteis, quod is tam faci
ſenectutem ferat, iiſque eum reſpo
dentem. qui ſi eruditius videbitur di
putare, quam conſuevit ipſe in ſuis l
bris; attribuito Græcis litteris, qu
rum conſtat eum perſtudioſum fui
in ſenectute. ſed quid opus eſt plur
jam enim ipſius Catonis ſermo exp
cabit noſtram omnem de ſenectu
ſententiam. SCIP. Sæpenumero a
mirari ſoleo cum C. hoc Lælio, tu
ceterarum rerum tuam excellent
M. Cato, perfectamque ſapientia
tum vel maxime, quod ſenectut
numquam tibi gravem eſſe ſenſeri
quæ pleriſque ſenibus ſic odioſa e
ut onus ſe Ætna gravius dicant ſu
nere. CA. Rem haud ſane difficile
Scipio & Læli, admirari videmi
quibus enim nihil eſt in ipſis opis
bene beateque vivendum, iis om
ætas gravis eſt: qui autem omnia l
na a ſe ipſi petunt, iis nihil pot
malum videri, quod naturæ neceſſi
afferat. quo in genere eſt in primis
nectus. Quam ut adipiſcantur, om
optāt: eandem accuſant adepti: ta
eſt ſtultitiæ inconſtātia, atque per

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

as.Obrepere ajunt eam citius,quam
itaviſſent. primum, quis coegit eos
lſum putare? qui enim citius ado-
ſcentiæ ſenectus, quam pueritiæ a-
leſcentia obrepit? deinde qui mi-
is gravis eſſet iis ſenectus,ſi octin-
uteſimum annum agerent, quam ſi
ctogeſimum? præterita enim ætas
iamvis longa,cum effluxiſſet, nulla
nſolatio permulcere poſſet ſtultam
nectutem. Quocirca ſi ſapientiam
eam admirari ſoletis (quæ utinam
gna eſſet opinione veſtra,noſtroque
gnomine) in hoc ſumus ſapientes,
iod naturam optimam ducem, tam-
iam deum, ſequimur, eique pare-
us.a qua non veriſimile eſt,cum ce-
ræ partes ætatis bene deſcriptæ
t, extremum actum, tamquam ab
erti poëta,eſſe neglectum.ſed tamen
ceſſe fuit eſſe aliquid extremum, &
mquam in arborum baccis, terræq;
igibus,maturitate tempeſtiva quaſi
etum & caducum: quod ferendum
molliter ſapienti. quid eſt enim
iud gigantum modo bellare cum
is, niſi naturæ repugnare? LAEL.
qui Cato gratiſſimum nobis (ut et-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

jam pro Scipione pollicear) feceris, quoniam ſperamus, volumus quidem certe ſenes fieri, multo ante a te didicerimus, quibus facillime rationibus ingraveſcentem ætatem ferre poſſimus. CA. Faciam vero, Læli, præſertim ſi utrique veſtrum gratum, ut dicis futurum eſt. LAEL. Volumus ſane, niſi moleſtum eſt Cato, tamquam longam aliquam viam confeceris, qua nobis quoque ingrediendum ſit, iſtuc, quo perveniſti, videre quale ſit. CAT. Faciam ut potero, Læli: ſæpe enim querelis interfui æqualium meorum (pares autem cum paribus veteri proverbio, facile congregantur) quæ C. Salinator, quæ Sp. Albinus, homines conſulares, noſtri fere æquales deplorare ſolebant: tum quod voluptatibus carerent, ſine quibus vitam nullam putarent: tum quod ſpernerentur ab iis, a quibus eſſent coli ſoliti. qui mihi non id videbantur accuſare, quod eſſet accuſandum. nam ſi id culpa ſenectutis accideret, eadem mihi uſu evenirent, reliquiſque omnibus majoribus natu: quorum ego multorum cognovi ſenectutem ſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ne querela : qui ſe & libidinum vinculis laxatos eſſe nõ moleſte ferrent, nec a ſuis deſpicerentur. ſed omnium iſtiuſmodi querelarum in moribus eſt culpa, non in ætate. moderate enim, & nec difficiles, nec inhumani ſenes, tolerabilem ſenectutem agunt: importunitas autem & inhumanitas omni ætati moleſta eſt. LAEL. Eſt ut dicis Cato: ſed fortaſſe dixerit quiſpiam, tibi propter opes & copias & dignitatem tuam, tolerabiliorem ſenectutem videri: non poſſe multis contingere. CA. Eſt iſtud quidem, Læli, aliquid, ſed nequaquam in iſto omnia: ut Themiſtocles fertur Seriphio cuidam in jurgio reſpondiſſe, cum ille dixiſſet, non illum ſua, ſed patriæ gloria ſplendorem aſſecutum: Nec hercule, inquit, ſi ego Seriphius eſſem, nobilis: nec, ſi tu Athenienſis eſſes, clarus unquam fuiſſes. quod eodem modo de ſenectute poteſt dici. nec enim in ſumma inopia levis eſſe ſenectus poteſt, ne ſapienti quidem: nec inſipienti in ſumma copia, non gravis.

Aptiſſima omnino ſunt, Scipio &

Læli, arma ſenectutis, artes, exercitationeſque virtutum: quæ in omni ætate cultæ, cum diu, multumque vixeris, mirificos efferunt fructus, non ſolum quia numquam deſerunt, ne in extremo quidem tempore ætatis, (quamquam id quidem maximum eſt) verum etiam quia conſcientia bene actæ vitæ, multorumque benefactorum recordatio jucundiſſima eſt. Ego quidem Q. Maximum eum qui Tarentum recepit, ſenem adoleſcens ita dilexi, ut æqualem. erat enim in illo viro comitate condita gravitas: nec ſenectus mores mutaverat. quamquam eum colere cœpi non admodũ grandem natu: ſed tamen jam ætate provectum. anno enim poſt quam primum conſul fuerat, ego natus ſum: cumque eo quartum conſule adoleſcentulus miles ad Capuam profectus ſum, quintoque anno poſt ad Tarentum: deinde quæſtor: quem magiſtratum geſſi conſulibus Tuditano & Cethego: deinde ædilis: quadriennio poſt factus ſum prætor: cum quidem ille admodum ſenex, ſuaſor legis Ciniciæ de donis & muneribus fuit. Hic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

& bella gerebat ut adoleſcens, cum lane grandis eſſet: & Annibalem uveniliter exſultantem patientia ſua nolliebat: de quo præclare familiaris ioſter Ennius:

Unus homo nobis cunctando reſtituit rem:
Non ponebat enim rumores ante ſalutem.
Ergo magiſque magiſque viri nũc gloria claret.

arentum vero qua vigilantia, quo onſilio recepit! cum quidem, me audiente, Salinatori, qui amiſſo oppido ugerat in arcem, glorianti, atque ita icenti, Mea opera, Q. Fabi Tarentum ecepiſti: Certe, inquit ridens. nam iſi tu amiſiſſes, ego numquam recepiſſem. Nec vero in armis præſtantior, uam in toga: qui conſul iterum, Sp. arbilio collega quieſcente, C. Flaminio tribuno plebis quoad potuit, eſtitit, agrum Picentem & Gallicum iritim contra ſenatus auctoritatem ividenti. augurque cum eſſet dicere uſus eſt, optimis auſpiciis ea geri, uæ pro reipublicæ ſalute gererenur: quæ contra rempub. ferrentur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

contra auſpicia ferri. multa in eo viro præclara cognovi: ſed nihil eſt admirabilius, quam quo modo ille mortem filii tulit, clari viri & conſularis. Eſt in manibus laudatio, quam cum legimus, quem philoſophum non contemnimus? Nec vero ille in luce modo, atque in oculis civium magnus: ſed intus, domique præſtantior. qui ſermo? quæ præcepta? quanta notitia antiquitatis? quæ ſcientia juris, augurii? multæ enim, ut in homine Romano, litteræ. omnia memoria tenebat, non domeſtica ſolum, ſed etiam externa bella. cujus ſermone ita tum cupide fruebar, quaſi tum divinarem id, quod evenit, illo exſtincto, fore, unde diſcerem, neminem. Quorſum igitur hæc tam multa de Maximo? quia profecto videris nefas eſſe dictu, miſeram fuiſſe talem ſenectutem. Nec tamen omnes poſſunt eſſe Scipiones, aut Maximi, ut urbium expugnationes, ut pedeſtreis, navaleiſque pugnas, ut bella a ſe geſta, ut triumphos recordentur. eſt etiam quiete & pure atque eleganter actæ ætatis placida ac lenis ſenectus: qualem accepimus Plato-

nis,

nis, qui uno & octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt: qualem Iſocratis, qui eum librum, qui Panathenaïcus inſcribitur, quarto & nonageſimo anno ſcripſiſſe dicitur, vixiſſe quinquennium poſtea: cujus magiſter Leontinus Gorgias centum & ſeptem complevit annos: neque umquam in ſuo ſtudio atque opere ceſſavit. qui, cũ ex eo quæreretur cur tamdiu vellet eſſet in vita, Nihil habeo, inquit, quod accuſem ſenectutem. Præclarum reſponſum, & docto homine dignum. ſua enim vitia inſipientes, & ſuam culpam in ſenectutem conferunt: quod non faciebat is, cujus modo mentionem feci, Ennius,

Sicut fortis equus, ſpatio qui ſæpe ſupremo
Vicit Olympia. nunc ſenio confectus quieſcit;

Equi fortis & victoris ſenectuti comparat ſuam. quem quidem probe meminiſſe poteſtis. anno enim undevigeſimo poſt ejus mortem hi conſules, T. Flamininus & M. Acilius, facti ſunt. ille autem Cępione & Philippo iterum conſulibus mortuus eſt, cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ego quinque & ſexaginta annos natus, legem Voconiam voce magna & bonis lateribus ſuaſiſſem. Annos ſeptuaginta natus (tot enim vixit Ennius) ita ferebat duo, quæ maxima putantur, onera, paupertatem & ſenectutem, ut eis pæne delectari videretur. Etenim cum complector animo, quatuor cauſſas reperio cur ſenectus miſera videatur: unam, quod avocet a rebus gerendis: alteram, quod corpus faciat infirmum: tertiam quod privet omnibus fere voluptatibus: quartam, quod haud procul abſit a morte. earum, ſi placet, cauſſarum quantum quæque valeat, quamque ſit juſta, videamus. A rebus gerendis ſenectus abſtrahit: quibus? an iis quæ juventa geruntur & viribus? nullæne igitur res ſeniles ſunt, quæ vel infirmis corporibus, animo tamen adminiſtrentur? Nihil igitur agebat Q. Maximus? nihil L. Paullus pater tuus Scipio, ſocer optimi viri filii mei? ceteri ſenes, Fabricii, Curii, Coruncanii, cum rempublicam conſilio & auctoritate defendebant, nihil agebant? ad App. Claudii ſenectutem accedebat

etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

etiam ut cæcus eſſet: tamen cum ſententia ſenatus inclinaret ad pacem cum Pyrrho, fœduſque faciundum, non dubitavit illa dicere, quæ verſibus perſecutus eſt Ennius:

Quo vobis mentes, rectæ quæ ſtare ſolebant
Antehac, dementes, ſeſe flexere viai?

ceteraque graviſſime. notum enim vobis carmen eſt. & tamen ipſius Appii extat oratio. atque hæc ille egit ſeptem & decem annis poſt alterum conſulatum, cum inter duos conſulatus anni decem interfluxiſſent, cenſorque ante conſulatum ſuperiorē fuiſſet: ex quo intelligitur, Pyrrhi bello grandem ſane fuiſſe: & tamen ſic a patribus accepimus. Nihil igitur afferunt, qui in re gerenda verſari ſenectutem negant; ſimileſque ſunt, ut ſiqui gubernatorem in navigando agere nihil dicant, cum alii malos ſcandant, alii per foros curſent, alii ſentinam exhauriant: ille autem clavum tenens quietus ſedeat in puppi. Non facit ea, quæ juvenes. At vero multo majora & meliora facit. non enim vi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ribus, aut velocitate, aut celeritate corporis res magnæ geruntur, ſed conſilio, auctoritate, ſententia: quibus non modo non orbari, ſed etiam augeri ſenectus ſolet. Niſi forte ego vobis, qui & miles, & tribunus, & legatus, & conſul verſatus ſum in vario genere bellorum, ceſſare nunc videor, cum bella non gero. At ſenatui quæ ſint gerunda, præſcribo: & quo modo Carthagini reſiſtatur, jam diu bellum cogitanti, multo ante denuntio: de qua vereri non ante deſinam, quam illam exſciſſam eſſe cognovero, quam palmam utinam dii immortales Scipio tibi reſervent, ut avi reliquias perſequare: cujus a morte tertius hic, & triceſimus annus eſt: ſed memoriã illius viri omnes excipient anni conſequentes. Anno ante me cenſorem mortuus eſt, novem annis poſt meum conſulatum, cum conſul iterum, me conſule creatus eſſet. num igitur, ſi ad centeſimum annum vixiſſet, ſenectutis eum ſuæ pœniteret? Minime vero pœniteret. nec enim excurſione, nec ſaltu, nec eminus haſtis, aut cominus gladiis uteretur: ſed conſilio, ratione,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſententia, quæ niſi eſſent in ſenibus, non ſummum conſilium majores noſtri appellaſſent ſenatum. Apud Lacedæmonios quidem ii qui ampliſſimum magiſtratum gerunt, ut ſunt, ſic etiam nominantur ſenes. Quod ſi legere & audire voletis externa, maximas reſpublicas ab adoleſcentibus labefactatas, a ſenibus ſuſtentatas & reſtitutas reperietis. Cedo, qui veſtram rempublicam tantam amiſiſtis tam cito? ſic enim percunctanti ut eſt in Nævii ludo, reſpondentur & alia & hæc in primis: Provehebantur ad res novi, ſtulti, adoleſcentuli. Temeritas eſt videlicet florentis ætatis, prudentia ſenectutis. At memoria minuitur. Credo, niſi exerceas eam, aut etiam ſi ſis natura tardior. Themiſtocles omnium civium perceperat nomina. Num igitur cenſetis eum, cum ætate proceſſiſſet, qui Ariſtides eſſet, Lyſimachum ſalutare ſolitum? Equidem non modo eos qui ſunt, novi, ſed eorum patres, etiam avos: nec ſepulcra legens vereor (quod ajunt) ne memoriam perdam. his enim ipſis legendis in memoriam redeo mortuorum. nec

vero

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

vero quemquam ſenum audivi ob
tum quo loco theſaurum obruiſſ
omnia quæ curant, meminerunt ; v
dimonia conſtituta : qui ſibi , quib
ipſi debeant. Quid juriſconſulti? qu
pontifices? quid augures? quid phil
ſophi ſenes? quam multa meminerū
manent ingenia ſenibus , modo p
maneat ſtudium & induſtria : nec
ſolum in claris & honoratis viris, ſ
in vita etiam privata & quieta. S
phocles ad ſummam ſenectutem tr
gœdias fecit. propter quod ſtudiu
cum rem familiarem negligere vid
retur, a filiis in judicium vocatus e
ut quemadmodum noſtro more, ma
rem gerentibus , patriis bonis int
dici ſolet: ſic illum, quaſi deſipiente
a re familiari removerent judic
tum ſenex dicitur eam fabulam, qu
in manibus habebat, & proxime ſc
pſerat, Oedipum Coloneum recita
judicibus; quæſiſſeque, num illud c
men deſipientis videretur. quo reci
to , ſententiis judicum eſt liberat
Num igitur hunc, num Heſiodum,
monidem, Steſichorum, num, quos a
te dixi , Iſocratem , Gorgiam : n

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

omerum, num philoſophorum prin-
ipes, Pythagoram, Democritum, num
latonem, num Xenocratem, nũ poſtea
enonem, Cleanthem, aut eum, quem
os etiam vidiſtis Romæ, Diogenem
toicum coëgit in ſuis ſtudiis obmu-
ſcere ſenectus? an non in omnibus
is ſtudiorum agitatio, vitæ æqualis
uit? Age. iſta divina ſtudia omitta-
us: poſſum nominare ex agro Sabi-
o ruſticos Romanos vicinos & fa-
iliareis meos, quibus abſentibus
unquam fere ulla in agro majo-
opera fiunt, non ſerendis, non per-
piendis fructibus, non condendis.
amquam in iis minus hoc mirum.
mo enim eſt tam ſenex, qui ſe an-
m non putet poſſe vivere; ſed iidem
borant in eis, quæ ſciunt nihil ad ſe
nnino pertinere. Serit arbores, quæ
eri ſeculo proſint, ut ait Statius
ſter in Synephebis. Nec vero dubitat
ricola, quamvis ſenex, quærenti cui
at, reſpondere: Diis immortalibus;
i me non accipere modo hæc a ma-
ibus voluerũt, ſed etiã poſteris pro-
re. Melius Cæcilius de ſene alteri
ulo proſpiciente, quam illud idem:

Aedepol ſenectus, ſi nil quicquam aliud vitii
Apportes tecum, cum advenis; unum id ſat eſt,
Quod diu vivendo, multa, quæ non vult, videt.

Et multa fortaſſe, quæ vult: atque in ea quidem, quæ non vult, ſæpe etiam adoleſcentia incurrit. Illud vero idem Cæcilius vitioſius:

Tum equidem in ſenecta hoc deputo miſerrimum,
Sentire ea ætate eſſe ſe odioſum alteri.

Iucundum potius, quam odioſum. u[t] enim adoleſcẽtibus bona indole præ[ditis] ſapientes ſenes delectantur, le[vi]orque fit ſenectus eorum, qui a ju[ven]tute coluntur & diliguntur: ſic a[do]leſcentes ſenum præceptis gaudẽ[nt], quibus ad virtutum ſtudia ducuntur; nec minus intelligo, me vobis, qua[m] vos mihi eſſe jucundos. ſed videtis u[t] ſenectus non modo languida atqu[e] iners non ſit, verum etiam operoſa, & ſemper agens aliquid & moliens, tal[e] ſcilicet, quale cujuſque ſtudium i[n] ſuperiore vita fuit. Quid, quod etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

addiſcunt aliquid ? ut Solonem verſibus gloriantem videmus , qui ſe quotidie aliquid addiſcentem , dicit ſenem fieri: ut ego feci, qui litteras Gręcas ſenex didici. quas quidem ſic avide arripui , quaſi diuturnam ſitim explere cupiens : ut ea ipſa mihi nota eſſent, quibus me nunc exemplis uti videtis. quod cum feciſſe Socratem in fidibus audirem : vellem equidem etiam illud (diſcebant enim fidibus antiqui) ſed in litteris certe elaboravi. Ne nunc quidem vireis deſidero adoleſcentis (is enim erat locus alter de vitiis ſenectutis) non plus quam adoleſcens tauri , aut elephanti deſiderabam. quod eſt, eo decet uti : & quicquid agas, agere pro viribus. quæ enim vox poteſt eſſe contemtior quã Milonis Crotoniatæ? qui cum jam ſenex, athletas ſe exercenteis in curriculo videret : aſpexiſſe lacertos ſuos dicitur, illacrimanſque dixiſſe :

At hi quidem mortui jam ſunt.

Non vero tam iſti, quam tu ipſe, nugator, neque enim ex te umquam es nobilitatus, ſed ex lateribus & lacertis tuis. Nihil Sex. Ælius tale, nihil

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

multis annis ante T. Coruncanius;
nihil modo P. Craſſus: a quibus 'ura
civibus præſcribebantur. quorum uſ-
que ad extremũ ſpiritum eſt provecta
prudentia. Orator metuo ne langue-
ſcat ſenectute. eſt enim munus ejus
non ingenii ſolum, ſed etiam laterum.
Omnino canorum illud in voce ſplē-
deſcit etiam neſcio quo pacto in ſe-
nectute. quod equidem adhuc non a-
miſi: & videtis annos, ſed tamen eſt
decorus ſenis ſermo quietus & remiſ-
ſus: facitque perſæpe ipſa ſibi audien-
tiam diſertis ſenis comta, & mitis o-
ratio. quam ſi ipſe exſequi nequeas
poſſis tamen Scipioni præcipere &
Lælio. quid enim eſt jucundius ſene-
ctute ſtipata ſtudiis juventutis? An n
eas quidem vireis ſenectuti relinque-
mus, ut adoleſcenteis doceat, inſti-
tuat, ad omne officii munus inſtruat
quo quidem opere quid poteſt eſ
præclarius? Mihi vero Cn. & P. Sc-
piones, & avi tui duo, L. Æmilius &
P. Africanus, comitatu nobilium ju-
venum fortunati videbantur. nec ul
bonarum artium magiſtri non bo
putandi, quamvis conſenuerint vire

atqu

atque defecerint: etſi iſta ipſa defe-ctio virium, adoleſcentiæ vitiis effici-tur ſæpius, quam ſenectutis. libidino-ſa enim & intemperans adoleſcentia effetum corpus tradit ſenectuti. Cyrus quidem apud Xenophontem, eo ſer-mone quem moriens habuit, cum ad-modum ſenex eſſet, negat ſe unquam ſenſiſſe, ſenectutem ſuam imbecillio-rem factam, quam adoleſcentia fuiſ-ſet. Ego L. Metellum memini puer, qui, cum quadriennio poſt alterum conſulatum pontifex maximus factus eſſet, viginti & duos annos ei ſacer-dotio præfuit, ita bonis eſſe viribus in extremo tempore ætatis, ut adoleſcen-tiam non requireret. Nihil neceſſe eſt mihi de me ipſo dicere: quamquam eſt id quidem ſenile, ætatique noſtræ conceditur. videris enim, ut apud Ho-merum ſæpiſſime Neſtor de virtuti-bus ſuis prædicet. tertiam enim jam ætatem hominum videbat: nec erat ei verendum, ne vera prædicans de ſe, nimis videretur aut inſolens, aut lo-quax. etenim (ut ait Homerus) ex e-jus lingua melle dulcior fluebat ora-tio: quam ad ſuavitatem, nullis ege-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

bat corporis viribus. & tamen dux ille Græciæ nuſquam optat, ut Ajacis ſimileis habeat decem, at ut Neſtoris: quod ſi acciderit, non dubitat quin brevi Troja ſit peritura. Sed redeo ad me. quartum ago annum & octogeſimum: vellem equidem idem poſſe gloriari, quod Cyrus: ſed tamen hoc queo dicere, non me quidem iis eſſe viribus, quibus aut miles Punico bello, aut quæſtor in eodem bello, aut conſul in Hiſpania fuerim, aut quadrienmo poſt, cum tribunus militaris depugnavi apud Thermopylas M. Acilio Glabrione conſule: ſed tamen (ut videtis) non plane me enervavit, non afflixit ſenectus: non curia vireis meas deſiderat, non roſtra, non amici, non clientes, non hoſpites. nec enim umquam ſum aſſenſus illi veteri, laudatoque proverbio, quod monet, mature fieri ſenem, ſi diu velis ſenex eſſe. ego vero me minus diu ſenem eſſe mallem, quam eſſe ſenem ante quam eſſem. itaque nemo adhuc convenire me voluit, quin fuerim occupatus. At minus habeo virium, quam veſtrum utervis. ne vos quidem T. Pontii cen-

turionis

rionis vireis habetis. num iccirco
t ille præſtantior? moderatio modo
rium adſit; & tantum, quantum po-
ſt quiſque nitatur: næ ille non ma-
no deſiderio tenebitur virium. O-
mpiæ per ſtadium ingreſſus eſſe Mi-
dicitur, cum humeris ſuſtineret bo-
m. Vtrum igitur has corporis, an
ythagoræ tibi malis vireis ingenii
ri? denique iſto bono utere, dum
lſit: cum abſit, requiras. niſi forte
lolefcentes pueritiam, paullulum æ-
te progreſſi adoleſcentiam debent
quirere. curſus eſt certus ætatis, &
a via naturæ, eaque ſimplex: ſua-
e cuique parti ætatis tempeſtivitas
data. ut enim infirmitas puerorum
, ferocitas juvenum, gravitas jam
nſtantis ætatis: ſic ſenectutis matu-
as naturale quiddam habet, quod
o tempore percipi debeat. Audiſſe
arbitror, Scipio, hoſpes tuus avi-
s Maſſaniſſa quæ faciat hodie, no-
ginta annos natus: cum ingreſſus
r pedibus ſit, in equum omnino nō
cendere: cum equo, ex equo non de-
endere: nullo imbre, nullo frigore
duci, ut capite operto ſit: ſummam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

in eo eſſe corporis ſiccitatem: itaque exſequi omnia regis officia & munera. Poteſt igitur exercitatio & temperantia etiam in ſenectute aliquid conſervare priſtini roboris. Non ſunt in ſenectute vires. Ne poſtulantur quidem vires a ſenectute. ergo & legibus & inſtitutis, vacat ætas noſtra muneribus iis, quæ non poſſunt ſine viribus ſuſtineri. itaque non modo quod non poſſumus, ſed ne quantum poſſumus quidem cogimur. At ita multi ſunt imbecilli ſenes, ut nullum officii, aut omnino vitæ munus exſequi poſſint. At id quidem non proprium ſenectutis vitium eſt, ſed commune valetudinis. Quam fuit imbecillus P. Africani filius, is qui te adoptavit? quam tenui, aut nulla potius valetudine? quod niſi ita fuiſſet, alterum ille extitiſſet lumen civitatis. ad paternam enim magnitudinem animi, doctrina uberior acceſſerat. Quid mirum igitur in ſenibus, ſi infirmi ſunt aliquando, cum id ne adoleſcentes quidem effugere poſſint? reſiſtendum Læli & Scipio ſenectuti eſt: ejuſque vitia diligentia compeſcenda ſunt: pugnandum tam

quam

uam contra morbum, ſic contra ſe-
ectutem. habenda ratio valetudinis:
tendum exercitationibus modicis:
autum cibi & potionis adhibendum,
t reficiantur vires, non opprimantur.
iec vero corpori ſolum ſubvenien-
um eſt, ſed menti; atque adeo multo
agis. nam hæc quoq;, niſi tamquam
mini oleum inſtilles, exſtinguitur
nectute. & corpora quidem exerci-
tionum defatigatione ingraveſcunt:
nimi autem ſe exercendo levantur.
um quos ait Cæcilius comicos ſtul-
s ſenes, hos ſignificat credulos, ob-
vioſos, diſſolutos: quæ vitia ſunt non
nectutis, ſed inertis, ignavæ, ſomni-
loſæ ſenectutis: ut petulantia, ut
bido magis eſt adoleſcentium, quam
num; nec tamen omnium adoleſcen-
um, ſed non proborum: ſic iſta ſenilis
ltitia (quę deliratio appellari ſolet)
ium levium eſt, non omnium. Qua-
or robuſtos filios, & filias quin-
e, tantam domum, tantas cliente-
Appius regebat & ſenex & cæ-
s. intentum enim animum tamquã
cum habebat: nec langueſcens ſuc-
mbebat ſenectuti. tenebat non mo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

do auctoritatem,ſed etiam imperium in ſuos: metuebant ſervi, verebantur liberi: carum omnes habebant: vigeba in ea domo patrius mos & diſciplina. ita enim ſenectus honeſta eſt, ſi ſe ipſa defendit, ſi jus ſuum retinet, ſi nemini emancipata eſt, ſi uſque ad extremum ſpiritũ dominatur in ſuos. ut enim adoleſcentem in quo ſenile eſt aliquid; ſic ſenem in quo eſt aliquid adoleſcentis, probo. quod qui ſequitur, corpore ſenex eſſe poterit, animo numquam erit. Septimus mihi liber Originum eſt in manibus: omnia antiquitatis monumẽta colligo: cauſſarum illuſtrium,quaſcumque defendi, nunc cum maxime orationes conficio: jus augurum, pontificium, civile tracto. multum etiam litteris Græcis utor: Pythagoreorumque more, exercendæ memoriæ gratia, quid quoque die dixerim, audiverim, egerim, commemoro veſperi. Hæ ſunt exercitationes ingenii, hæc curricula mentis. in his deſudans atque elaborans, corporis vireis non magnopere deſidero. adſum amicis: venio in ſenatum frequens, ultroque affero res

multum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

multum & diu cogitatas; eaſque
tueor animi, non corporis viribus.
quæ ſi exſequi nequirem, tamen me
lectulus oblectaret ea ipſa cogitan-
tem, quæ jam agere non poſſem: ſed ut
poſſim, facit acta vita. ſemper enim
in his ſtudiis, laboribuſque viventi
non intelligitur quando obrepat ſe-
nectus. ita ſenſim ſine ſenſu ætas ſe-
neſcit: nec ſubito frãgitur, ſed diutur-
nitate exſtinguitur. Sequitur tertia
vituperatio ſenectutis, quod eam ca-
rere dicunt voluptatibus. O præcla-
rum munus ætatis! ſi quidem id au-
fert nobis, quod eſt in adoleſcentia
vitioſiſſimum. accipite enim optimi
adoleſcentes veterem orationem Ar-
chytæ Tarentini, magni in primis &
præclari viri: quæ mihi tradita eſt,
cum eſſem adoleſcens Tarenti cum
Q. Maximo. Nullam capitaliorem pe-
ſtem, quam voluptatem corporis, ho-
minibus dicebat a natura datam: cu-
jus voluptatis avidæ libidines, teme-
re & effrenate ad potiundum incita-
rentur. hinc patriæ proditiones, hinc
rerump. everſiones, hinc cum hoſti-
bus clandeſtina colloquia naſci: nul-

lum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

lum denique ſcelus, nullum malum facinus eſſe, ad quod ſuſcipiendum non libido voluptatis impelleret. ſtupra vero, & adulteria, & omne tale flagitium nullis aliis illecebris incitari, niſi voluptatis: cumque homini ſive natura, ſive quis deus nihil mente præſtabilius dediſſet, huic divino muneri ac dono nihil eſſe tam inimicum, quam voluptatem. nec enim libidine dominante, temperantiæ locum eſſe, nec omnino in voluptatis regno virtutem poſſe conſiſtere. quod quo magis intelligi poſſet, fingere animo jubebat tanta incitatum aliquem voluptate corporis, quanta poſſet maxima: nemini cenſebat fore dubium. quin tam diu, dum ita gauderet, nihil agitare mente, nihil ratione, nihil cogitatione conſequi poſſet: quocirca nihil eſſe tam deteſtabile, tamque peſtiferum, quam voluptatem: ſiquidem ea, cum major eſſet atque longior, omne animi lumen exſtingueret. Hæc cum C. Pontio Samnite, patre ejus, a quo Caudino prœlio Sp. Poſtumius & T. Veturius conſules ſuperati ſunt, locutum Archy-

tam, Nearchus Tarentinus hoſpes noſter, qui in amicitia populi Rom. permanſerat, ſe a majoribns natu accepiſſe dicebat: cum quidem ei ſermoni interfuiſſet Plato Athenienſis, quem Tarentũ veniſſe L. Camillo, P. Claudio conſulibus reperio. Quorſum hæc? ut intelligatis, ſi voluptatem aſpernari ratione & ſapientia non poſſemus, magnam habendam ſenectuti gratiam, quæ efficeret, ut non liberet, quod non oporteret. impedit enim conſilium voluptas, rationis inimica: ac mentis (ut ita dicam) præſtinguit oculos: nec habet ullum cum virtute commercium. Invitus feci, ut fortiſſimi viri T. Flaminini fratrem, L. Flamininum e ſenatu ejicerem, ſeptem annis poſt quam conſul fuiſſet: ſed notandam putavi libidinem. ille enim cum eſſet conſul in Gallia, exoratus in convivio a ſcorto eſt, ut ſecuri feriret aliquem eorum, qui in vinculis eſſent, damnati rei capitalis. hic Tito fratre ſuo cenſore, qui proximus ante me fuerat, elapſus eſt. mihi vero & Flacco neutiquam probari potuit tam flagitioſa & tam perdita libido,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

quæ cum probro privato conjunge
ret imperii dedecus. Sæpe audivi
majoribus natu, qui ſe pueros porr
a ſenibus audiviſſe dicebant, miran
ſolitum C. Fabricium, quod cum a
pud Pyrrhum regem legatus eſſet, au
diſſet a Theſſalo Cinea, eſſe quen
dam Athenis, qui ſe ſapientem prof
teretur: eumque dicere, omnia, qua
faceremus, ad voluptatem eſſe refe
renda: quod ex eo audientes M. Cu
rium & T. Coruncanium optare ſo
litos, ut id Samnitibus ipſique Pyrrh
perſuaderetur: quo facilius vinci poſ
ſent, cum ſe voluptatibus dedidiſsen
vixerat M. Curius cum P. Decio, qu
quinquennio ante eum conſulem ſ
pro rep. quarto conſulatu devoverat
norat eundem Fabricius, norat Co
runcanius: qui cum ex ſua vita, tum
ex ejus, quem dico, P. Decii facto ju
dicabant eſſe profecto aliquid natur
pulchrum atque pręclarum, quod ſu
ſponte peteretur, quodque ſpreta &
contempta voluptate, optimus quiſq
ſequeretur. Quorſum igitur hæc tam
multa de voluptate? quia non mod
vituperatio nulla, ſed etiam ſumma

lau

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

aus ſenectutis eſt, quod ea volupta-
es nullas magnopere deſiderat, caret
pulis, exſtructiſq; menſis, & frequen-
ibus poculis: caret vinolentia, &
ruditate & inſomnia. ſed ſi aliquid
landum eſt voluptati, quoniam ejus
landitiis non facile obſiſtimus (di-
inus enim Plato eſcam malorum
oluptatem appellat, quod ea videli-
et homines capiantur, ut hamo pi-
ces) quamquam immoderatis epulis
aret ſenectus, modicis tamen convi-
iis delectari poteſt. C. Duillium M.
ilium, qui Poenos claſſe primus devi-
erat, redeuntem a cena ſenem ſæpe
idebam puer. delectabatur crebro
unali, & tibicine: quæ ſibi nullo
xemplo privatus ſumpſerat: tantum
icentiæ dabat gloria. Sed quid ego
lios? ad me ipſum jam revertar. pri-
num habui ſemper ſodaleis. ſodali-
ates autem me quæſtore conſtitutæ
unt, ſacris idæis Magnæ matris ac-
eptis. epulabar igitur cum ſodali-
us, omnino modice. ſed erat quidam
ervor ætatis: qua progrediente, o-
nnia fiunt etiam in dies mitiora. ne-
ue enim ipſorum conviviorum dele-

ctationes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ctationes corporis voluptatibus ma
gis,quam cœtu amicorum & ſermo
nibus metiebar. bene enim major
accubitionem epularem amicorum
quia vitæ conjunctionem haberet
convivium nominarunt, melius qua
Græci, qui hoc idem tum compota
tionem, tum concenationem vocant
ut, quod in eo genere minimum eſ
id maxime probare videantur. Eg
vero propter ſermonis delectatione
tempeſtivis conviviis delector, ne
cum æqualibus ſolum, qui pauci ad
modum reſtant, ſed cum veſtra etia
ætate, atque vobiſcum: habeoque ſe
nectuti magnam gratiam, quæ mih
ſermonis aviditatem auxit, potion
& cibi ſuſtulit. Quod ſiquidem etia
iſta delectant, ne omnino bellum in
dixiſſe videar voluptati, cujus eſt e
jam fortaſſe quidam naturalis mo
dus: non intelligo ne in iſtis quide
ipſis voluptatibus carere ſenſu ſene
ctutem. Me vero & magiſteria del
ctant a majoribus inſtituta: & is ſe
mo, qui more majorum a ſummo ad
hibetur in poculo: & pocula, ſicut i
ſympoſio Xenophontis, minuta atqu

rorantia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

rorantia:& refrigeratio æſtate, & viciſſim hieme aut ſol, aut ignis hibernus: quæ quidem etiam in Sabinis perſequi ſoleo: conviviumque vicinorum quotidie compleo: quod ad multam noctem, quam maxime poſſumus, vario ſermone producimus. At non eſt voluptatum tanta quaſi titillatio in ſenibus. credo: ſed ne deſideratio quidem. nihil autem moleſtum, quod non deſideres. Bene Sophocles, cum ex eo quidam jam affecta ætate quæreret, uteretúrne rebus Venereis, Dii meliora, inquit: libenter vero iſtinc, tanquam a domino agreſti ac furioſo profugi. cupidis enim rerum talium odioſum & moleſtum eſt fortaſſe carere; ſatiatis vero & expletis jucundius eſt carere, quam frui: quamquam non caret is, qui non deſiderat. ergo hæc non deſiderare dico eſſe jucundius. Quod ſi iſtis ipſis voluptatibus bona ætas fruitur libentius: primum parvis fruitur rebus, ut diximus: deinde iis, quibus ſenectus, ſi non abunde potitur, non omnino caret. ut Turpione Ambivio magis delectatur, qui in prima cavea ſpectat: delectatur ta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

men etiam, qui in ultima:ſic adole
ſcentia voluptates propter intuen
magis fortaſſe delectatur:ſed delecta
tur etiam ſenectus procul eas ſpectãs
tantum quantum ſat eſt. At illa quan
ti ſunt, animum tamquam emeriti
ſtipendiis libidinis, ambitionis, con
tentionis, inimicitiarum, cupiditatum
omnium, ſecum eſſe, ſecumque(ut di
citur)vivere. Si vero habet aliquod
tamquam pabulum ſtudii atque do
ctrinæ, nihil eſt otioſa ſenectute ju
cundius. mori videbamus in ſtudio
dimetiendi pæne cæli atque terra
Gallum familiarem patris tui Scipio
quoties illum lux, noctu aliquid de
ſcribere ingreſſum; quoties nox op
preſſit, cum cœpiſſet mane! quam de
lectabat eum defectiones ſolis & lu
næ multo nobis ante prædicere! Qui
in levioribus ſtudiis, ſed tamen acu
tis? quam gaudebat bello ſuo Punic
Nævius! quam Truculento Plautus
quam Pſeudulo! Vide etiam ſene
Livium: qui cum ſex annis, ante qua
ego natus ſum, fabulam docuiſſe
Centhone Tuditanoque conſulibu
uſque ad adoleſcentiam meam pro

ceſſ

ceſſit ætate. quid de P. Licinii Craſſi, & pontificii & civilis juris ſtudio loquar? aut de hujus M. Scipionis, qui his paucis diebus pontifex maximus factus eſt? Atqui eos omneis, quos commemoravi, his ſtudiis flagranteis ſenes vidimus. M. vero Cethegum (quem recte Suadæ medullam dixit Ennius) quanto ſtudio exerceri in dicendo videbamus etiam ſenem? quæ ſunt igitur epularum, aut ludorum, aut ſcortorum voluptates cum his voluptatibus comparandæ? Atque hæc quidem ſtudia doctrinæ, prudentibus & bene inſtitutis pariter cum ætate creſcunt: ut honeſtum illud Solonis ſit, quod ait verſiculo quodam, (ut ante dixi) Seneſcere ſe, multa indies addiſcentem: qua voluptate animi nulla certe poteſt eſſe major.

Venio nunc ad voluptates agricolarum, quibus ego incredibiliter delector: quæ nec ullo impediuntur ſenectute, & mihi ad ſapientis vitam proxime videntur accedere. habent enim rationem cum terra, quæ numquam recuſat imperium, nec unquam ſine uſura reddit quod accepit: ſed a-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

lias minore, plerumque majore cum fœnore. quamquam me quidem non fructus modo, ſed etiam ipſius terræ vis ac natura delectat: quæ cum gremio mollito ac ſubacto ſparſum ſemen excepit, primum id occæcatum cohibet: ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata eſt: deinde tepefactum vapore & complexu ſuo diffundit, & elicit herbeſcentem ex eo viriditatem. quæ nixa fibris ſtirpium ſenſim adoleſcit, calamoque erecta geniculato, vaginis jam quaſi pubeſcens includitur, e quibus cum emerſit; fundit frugem ſpici ordine ſtructam, & contra avium minorum morſum munitur vallo ariſtarum. Quid ego vitium ſatus, ortus, incrementa commemorem? ſatiari delectatione non poſſum: ut meæ ſenectutis requiem, oblectamentumque pernoſcatis. Omitto enim vim ipſam omnium, quæ generantur e terra, quæ ex fici tantillo grano, aut ex acino vinacei, aut ex ceterarum frugum, ac ſtirpium minutiſſimis ſeminibus tantos truncos, ramoſque procreat: malleoli, plantæ, ſarmenta, vini radices, propagines,

nonne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

nonne ea efficiunt ut quemvis cum admiratione delectent? vitis quidem, quæ natura caduca eſt, & niſi fulta ſit, fertur ad terram: eadem ut ſe erigat, claviculis ſuis, quaſi manibus, quicquid eſt nacta complectitur: quã ſerpentem multiplici lapſu & erratico, ferro amputans coercet ars agricolarum, ne ſilveſcat ſarmentis, & in omneis partes nimia fundatur. Itaq; ineunte vere in iis, quæ relicta ſunt, exiſtit tamquam ad articulos ſarmentorum ea, quæ gemma dicitur: a qua oriens uva ſeſe oſtendit: quæ & ſucco terræ, & calore ſolis augeſcẽs, primo eſt peracerba guſtatu, dein maturata dulceſcit, veſtitaque pampinis, nec modico tepore caret, & nimios ſolis defendit ardores: qua quid poteſt eſſe tum fructu lætius, tum aſpectu pulchrius? cujus quidem non utilitas me ſolum, (ut ante dixi) ſed & cultura, & ipſa natura delectat: adminiculorum ordines, capitum jugatio & religatio, & propagatio; ſarmentorum ea, quam dixi, aliorum amputatio, aliorum immiſſio. quid ego irrigationes, quid foſſiones agri repaſti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

nationeſq; proferam, quibus ſit multo terra fœcundior? quid de utilitate loquar ſtercorandi? dixi in eo libro, quem de rebus ruſticis ſcripſi: de qua doctus Heſiodus ne verbum quidem fecit, cum de cultura agri ſcriberet. at Homerus, qui multis (ut mihi videtur) ante ſæculis fuit, Laertem lenientem deſiderium, quod capiebat e filio, colentem agrum, & eum ſtercorantem facit. Nec vero ſegetibus ſolum, & pratis, & vineis, & arbuſtis res ruſticæ lætæ ſunt, ſed hortis etiam, & pomariis, tum pecudum paſtu, & apium examinibus, tum florum omnium varietate. nec conſitiones modo delectant, ſed etiam inſitiones: quibus nihil invenit agricola ſollertius. poſſum perſequi permulta oblectamenta rerum ruſticarum: ſed ea ipſa, quæ dixi, ſentio fuiſſe longiora. ignoſceris autem. nam & ſtudio rerum ruſticarum provectus ſum, & ſenectus eſt natura loquacior: ne ab omnibus eam vitiis videar vindicare. Ergo in hac vita M. Curius, cum de Samnitibus, de Sabinis, de Pyrrho triumphaſſet, conſumpſit extremum tempus æta-

tis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

s. cujus ego villam contemplans,
abeſt enim non longe a me) admira-
ſatis non poſſum vel hominis con-
nentiam , vel temporum diſcipli-
am. Curio ad focum ſedenti magnū
uri pondus Samnites cum attuliſ-
nt, repudiati ab eo ſunt : non enim
urum habere, præclarum ſibi videri
ixit; ſed eis, qui haberent aurum, im-
erare. poteratne tantus animus non
fficere jucundam ſenectutem ? Sed
enio ad agricolas, ne a me ipſe rece-
am. in agris erant tunc ſenatores, &
dem ſenes: ſiquidem aranti L. Quin-
tio Cincinnato nuntiatum eſt , eum
ictatorem eſſe dictum. cujus dicta-
oris juſſu magiſter equitum C. Servi-
us Ahala Sp. Mælium regnum appe-
ntem, occupatum interemit. a villa
ı ſenatum arceſſebantur & Curius
ceteri ſenes : ex quo qui eos arceſ-
bant, viatores nominati ſunt. num
itur eorum ſenectus miſerabilis
uit; qui ſe agri cultione oblectabant.
ea quidem ſententia, haud ſcio , an
lla vita beatior eſſe poſſit: neque ſo-
m officio, quod hominum generi u-
verſo cultura agrorum eſt ſaluta-

ris:ſed & delectatione, quam dixi, & ſaturitate, copiaque rerum omnium, quæ ad victum hominum, ad cultum etiam deorum pertinent: ut, quoniam hæc quidam deſiderant, in gratiam jam cum voluptate redeamus. Semper enim boni, aſſiduique domini referta cella vinaria, olearia, & penuaria eſt; villaque tota locuples eſt: abundat porco, hœdo, agno, gallina, lacte, caſeo, melle. jam hortum ipſi agricolæ ſuccidiam alteram appellant. tum conditiora facit hæc ſupervacaneis operis aucupium atque venatio. Quid de pratorum viriditate, aut arborum ordinibus, aut vinetorum, olivetorumve ſpecie plura dicam? brevi præcidam. Agro bene culto nihil poteſt eſſe nec uſu uberius, nec ſpecie ornatius: ad quē fruendum non modo nō retardat, verum etiam invitat atq; allectat ſenectus. ubi enim poteſt illa ætas aut caleſcere, vel apricatione melius, vel igni: aut viciſſim umbris, aquiſve refrigerari ſalubrius? Sibi habeant igitur juvenes arma, ſibi equos, ſibi haſtas, ſibi clavam & pilam, ſibi natationes atque curſus: nobis ſe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

nibus ex luſionibus multis talos relinquant, & teſſeras: id ipſum tamen ut lubebit, quoniam ſine his beata eſſe ſenectus poteſt. Multas ad res perutiles Xenophontis libri ſunt: quos legite, quæſo, ſtudioſe, ut facitis. quam copioſe ab eo agricultura laudatur in eo libro, qui eſt de tuenda re familiari, qui Oeconomicus inſcribitur! atque ut intelligatis nihil ei tam regale videri, quam ſtudium agri colendi, Socrates in eo libro loquitur cum Critobulo, Cyrum minorem, Perſarum regem, præſtantem ingenio atque imperii gloria, cum Lyſander Lacedæmonius vir ſummæ virtutis veniſſet ad eum Sardis, eique dona a ſociis attuliſſet: & ceteris in rebus comem erga Lyſandrum atque humanũ fuiſſe, & ei quendam conſeptum agrum, diligenter conſitum oſtendiſſe. cum autem admiraretur Lyſander & proceritates arborũ, & directos in quincuncem ordines, & humum ſubactam atque puram, & ſuavitatem odorum, qui afflarentur e floribus: tum eum dixiſſe, mirari ſe non modo diligentiam, ſed etiam ſollertiam ejus, a quo

eſſent illa dimenſa atque deſcripta: & ei Cyrum reſpondiſſe, Atqui ego omnia iſta ſum dimenſus: mei ſunt ordines, mea deſcriptio: multæ etiam iſtarum arborum mea manu ſunt ſatæ. tum Lyſandrum intuentem purpuram ejus & nitorem corporis, ornatumque Perſicum multo auro multiſque gemmis, dixiſſe: Recte vero te, Cyre, beatum ferunt, quoniam virtuti tuæ fortuna conjuncta eſt. Hac igitur fortuna frui licet ſenibus: nec ætas impedit quo minus & ceterarum rerum, & in primis agri colendi ſtudia teneamus uſque ad ultimum tempus ſenectutis. M. quidem Valerium Corvum ad centeſimum annum accepimus vitam perduxiſſe, cum exacta jam ætate in agris eſſet, eoſque coleret; cujus inter primum & ſextum conſulatum octo & quadraginta anni interfuerunt. Ita quantum ſpatium ætatis majores noſtri ad ſenectutis initium eſſe voluerunt, tantus illi curſus honorum fuit: atque hujus extrema ætas hoc beatior, quam media, quod auctoritatis habebat plus, laboris minus. Apex eſt autem ſenectutis auctoritas.

quan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

quanta fuit in L. Cæcilio Metello, quanta in Atilio Calatino! in quem illud eclogium: Vno ore plurimæ conſentiunt gentes populi primarium fuiſſe virum. notum eſt carmen inciſum ſepulcro. jure igitur gravis, cujus de laudibus omnium eſſet fama conſentiens. quem virum nuper P. Craſſum pontificem maximum, quem poſtea M. Lepidum eodem ſacerdotio prędictum vidimus! quid de Paullo aut Africano loquar, aut, ut jam ante, de Maximo? quorum non in ſententia ſolum, ſed etiam in nutu reſidebat auctoritas. Habet, habet ſenectus, honorata præſertim, tantam auctoritatem, ut ea pluris ſit, quam omnes adoleſcentiæ voluptates. Sed in omni oratione mementote eam me laudare ſenectutem, quæ fundamentis adoleſcentiæ conſtituta ſit: ex quo efficitur id, quod ego magno quondam cum aſſenſu omnium dixi, Miſeram eſſe ſenectutem, quæ ſe oratione defenderet. non cani, non rugæ repente auctoritatem arripere poſſunt: ſed honeſte acta ſuperior ætas, fructus auctoritatis carpit extremos. hæc enim ipſa

ſunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſunt honorabilia, quæ videntur levia atque communia, ſalutari, appeti, decedi, aſſurgi, deduci, reduci, conſuli: quæ & apud nos, & in aliis civitatibus, ut quæque optime morata eſt, ita diligentiſſime obſervantur. Lyſandrum Lacedæmonium, cujus modo mentionem feci, dicere ajunt ſolitum, Lacedæmone eſſe honeſtiſſimum domicilium ſenectutis: nuſquam enim tantum tribuitur ætati, nuſquam eſt ſenectus honoratior. quinetiam memoriæ proditum eſt, cum Athenis ludis quidam in theatrum grandis natu veniſſet, magno conceſſu locum ei nuſquam a ſuis civibus datum: cum autem ad Lacedæmonios acceſſiſſet, qui legati cum eſſent, certo in loco conſederant, conſurrexiſſe omneis, & ſenem ſeſſum recepiſſe: quibus cum a cuncto conſeſſu plauſus eſſet multiplex datus, dixiſſe ex iis quendam, Athenienſeis ſcire quæ recta eſſent, ſed facere nolle. Multa in noſtro collegio præclara; ſed hoc, de quo agimus, in primis, quod ut quiſque ætate antecellit, ita ſententiæ principatum tenet: neque ſolum honore antecedenti-

bus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

us, ſed iis etiam, qui cum imperio
nt, majores natu augures antepo-
untur. Quæ ſunt igitur voluptates
orporis cum auctoritatis præmiis
omparandæ? quibus qui ſplendide
ſi ſunt, hi mihi videntur fabulam æ-
tis peregiſſe, nec tamquam inexer-
rati hiſtriones, in extremo actu cor-
uiſſe. At ſunt moroſi, & anxii, & ira-
ndi, & difficiles ſenes: ſi quærimus,
iam avari. ſed hæc morum vitia
nt, non ſenectutis. At moroſitas ta-
en, & ea vitia, quæ dixi, habent ali-
uid excuſationis; non illius quidem
ſtæ, ſed quæ probari poſſe videa-
r. contemni ſe putant, deſpici, illu-
.præterea in fragili corpore odioſa
mnis offenſio eſt. quæ tamen omnia
lciora fiunt & bonis moribus &
tibus: idque tum in vita, tum in ſce-
t intelligi poteſt ex iis fratribus,
i in Adelphis ſunt. quanta in altero
ritas, in altero comitas! ſic ſe res
bet. ut enim non omne vinum, ſic
n omnis natura coaceſcit vetuſtate.
veritatem in ſenectute probo; ſed
n, ſicut alia, modicam: acerbitatem
llo modo. avaritia vero ſenilis

quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

quid ſibi velit, non intelligo. poteſt enim quicquam eſſe abſurdius, quam quo minus viæ reſtat, eo plus viatici quærere?

Quarta reſtat cauſſa, quæ maxime angere, atque ſolicitam habere noſtram ætatem videtur, appropinquatio mortis: quæ certe a ſenectute non poteſt longe abeſſe. O miſerum ſenem, qui mortem contemnendam eſſe in tam longa ætate non viderit! quæ aut plane negligenda eſt, ſi omnino extinguit animum: aut etiam optanda, ſi aliquo eum deducit, ubi ſit futurus æternus. atqui tertium certe nihil inveniri poteſt. Quid igitur timeam, ſi aut non miſer poſt mortem, aut beatus etiam futurus ſum? quamquam quis eſt tam ſtultus, quamvis ſit adoleſcens, cui ſit exploratum ſe ad veſperum eſſe victurum? quin etiam ætas illa multo plureis, quam noſtra, mortis caſus habet. facilius in morbos incidunt adoleſcentes, gravius ægrotant, triſtius curantur. itaque perpauci veniunt ad ſenectutem: quod ni ita accideret, melius & prudentius viveretur. mens enim & ratio & con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

filium in ſenibus eſt : qui ſi nulli fuiſſent, nullæ omnino civitates fuiſſent. Sed redeo ad mortem impendentem. quod illud eſt crimen ſenectutis, cum id videatis cum adoleſcentia eſſe commune? ſenſi ego cum in optimo filio meo, tum in exſpectatis ad ampliſſimam dignitatem fratribus tuis, Scipio, mortem omni ætati eſſe communem. At ſperat adoleſcens diu ſe eſſe victurum: quod ſperare idem non poteſt ſenex. Inſipienter ſperat. quid enim ſtultius, quam incerta pro certis habere, falſa pro veris? At ſenex ne quod ſperet quidem habet. at eſt eo meliore conditione quam adoleſcens: cum id, quod ille ſperat, hic conſecutus eſt. ille vult diu vivere, hic vixit diu. quamquam, o dii boni, quid eſt in hominis vita diu? da enim ſupremum tempus: exſpectemus Tarteſſiorum regis ætatem. fuit enim (ut ſcriptum video) Arganthonius quidam Gadibus, qui octoginta regnavit annos, centũ viginti vixit. Sed mihi ne diuturnum quidem quicquam videtur, in quo aliquid extremum : cum enim id advenit, tunc illud, quod præteriit,

effluxit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

effluxit: tantum remanet, quod virtute & recte factis conſecutus ſis. horæ quidem cedunt & dies, & menſes & anni: nec præteritum tempus revertitur: nec quid ſequatur, ſciri poteſt. quod cuique temporis ad vivendum datur, eo debet eſſe contentus. neque enim hiſtrioni, ut placeat, peragenda fabula eſt: modo, in quocumque fuerit actu, probetur: neque ſapienti uſque ad Plaudite, veniundum. breve enim tempus ætatis, ſatis longum eſt ad bene honeſteque vivendum: ſin proceſſeris longius, non magis dolendum eſt, quam agricolæ dolent, præterita verni temporis ſuavitate, æſtatem, autumnumque veniſſe. ver enim, tamquam adoleſcentia, ſignificat, oſtenditque fructus futuros: reliqua tempora demetendis fructibus, & percipiendis accommodata ſunt. fructus autem ſenectutis eſt (ut ſæpe dixi) ante partorum bonorum memoria & copia. Omnia vero, quæ ſecundum naturam fiunt, ſunt habenda in bonis. quid eſt autem tam ſecundum naturam, quam ſenibus emori? quod idem contingit adoleſcentibus adver-

ſante

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſante & repugnante natura. itaque adoleſcentes ſic mihi mori videntur, ut cum aquæ multitudine, flammæ vis opprimitur; ſenes autem ſic, ut cum ſponte, nulla adhibita vi, conſumtus ignis extinguitur. & quaſi poma ex arboribus, ſi cruda ſunt, avelluntur; ſi matura & cocta, decidunt: ſic vitam adoleſcentibus vis aufert, ſenibus maturitas: quæ mihi quidem tam jucunda eſt, ut quo propius ad mortem accedam, quaſi terram videre videar, aliquandoque in portum ex longa navigatione eſſe venturus. Omnium ætatum certus eſt terminus: ſenectutis autem nullus certus eſt terminus: recteque in ea vivitur, quoad munus officii exſequi & tueri poſſis, et tamen mortem contemnere. ex quo fit, ut animoſior etiam ſenectus ſit, quam adoleſcentia, & fortior. hoc illud eſt, quod Piſiſtrato tyranno a Solone reſponſum eſt, cum illi quærenti, qua tandem re fretus, ſibi tam audacter obſiſteret, reſpondiſſe dicitur, Senectute. Sed vivendi finis eſt optimus, cum integra mente, ceteriſque ſenſibus opus ipſa ſuum eadem,

quæ coagmentavit, natura diſſolvit: ut navem, ut ædificium idem deſtruit facillime qui conſtruxit: ſic hominem eadem optime, quæ conglutinavit, natura diſſolvit. nam omnis conglutinatio recens, ægre; inveterata, facile divellitur. ita fit, ut illud breve vitæ reliquum nec avide appetendum ſenibus, nec ſine cauſſa deſerendum ſit: vetatque Pythagoras, injuſſu imperatoris, id eſt, dei, de præſidio & ſtatione vitæ decedere. Solonis quidem ſapientis elogium eſt, quo ſe negat velle ſuam mortem dolore amicorum, & lamentis vacare. vult, credo, eſſe carum ſe ſuis. ſed haud ſcio an melius Ennius: Nemo me lacrymis decoret, neque funera fletu Faxit. Non cenſet lugendam eſſe mortem, quam immortalitas conſequatur. Iam ſenſus moriendi, ſi aliquis eſſe poteſt, is eſt ad exiguum tempus, præſertim ſeni: poſt mortem quidem ſenſus aut optandus, aut nullus eſt. ſed hoc meditatum ab adoleſcentia debet eſſe, mortem ut negligamus: ſine qua meditatione tranquillo eſſe animo nemo poteſt. Moriendum enim certe eſt, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

id incertum, an eo ipſo die. Mortem igitur omnibus horis impendentem timens, qui poterit animo conſiſtere? de qua non ita longa diſputatione opus eſſe videtur, cum recordor non ſolum L. Brutum, qui in liberanda patria eſt interfectus: non duos Decios, qui ad voluntariam mortem curſum equorum incitaverunt: non M. Atilium, qui ad ſupplicium eſt profectus, ut fidem hoſti datam conſervaret: non duos Scipiones, qui iter Pœnis vel corporibus ſuis obſtruere voluerunt: non avum tuum L. Paullū, qui morte luit collegæ in Cannenſi ignominia temeritatem: non M. Marcellum, cujus interitum ne crudeliſſimus quidem hoſtis honore ſepulturæ carere paſſus eſt: ſed legiones noſtras (quod ſcripſi in Originibus) in eum ſæpe locum profectas alacri animo & recto, unde ſe numquā redituras arbitrarentur. Quod igitur adoleſcētes, & ii quidem non ſolum indocti, ſed etiam ruſtici contemnunt, id docti ſenes extimeſcent? omnino (ut quidem mihi videtur) rerum omnium ſatietas, vitæ facit ſatietatē. Sunt pueritiæ cer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ta ſtudia. num igitur ea deſiderāt ado
leſcentes? ſunt & ineuntis adoleſcen
tiæ. num ea jam conſtās requirit ętas
quæ media dicitur? ſunt etiam huju
ætatis. ne ea quidem quæruntur a ſe
nectute. ſunt extrema quædam ſtudi
ſenectutis. ergo, ut ſuperiorum ætat
ſtudia occidunt, ſic occidunt etiam ſ
nectutis: quod cū evenit, ſatietas vit
tempus maturum mortis affert. Equ
dem non video, cur quid ipſe ſentia
de morte, non audeam vobis dicer
quod eo melius cernere mihi videc
quo ab ea propius abſum. Ego veſtr
patres, P. Scipio, tuque C. Læli, vir
clariſſimos, mihiq, amiciſſimos vi
re arbitror, & eam quidem vitam, q
eſt ſola vita nominanda. nam dum
mus in his incluſi compagibus cor
ris, munere quodā neceſſitatis, & gr
opere perfungimur. eſt enim anin
cęleſtis ex altiſſimo domicilio dep
ſus, & quaſi demerſus in terram, l
divinæ naturæ, æternitatique con
riū. Sed credo deos immortaleis ſp
ſiſſe animos in corpora humana, u
ſent qui terras tuerentur, quique c
ſtium ordinem contemplantes, im

rer

entur eum vitę modo,atq;conſtantia.
ec me ſolum ratio ac diſputatio im-
ulit ut ita crederē, ſed nobilitas et-
am ſummorum philoſophorum, &
uctoritas. Audiebam Pythagoram,
ythagoreoſque,incolas pęne noſtros,
ui eſſent Italici philoſophi quondam
ominati,nunquā dubitaſſe, quin ex
niverſa mente divina delibatos ani-
os haberemus.demōſtrabantur mihi
ræterea quæ Socrates ſupremo vitæ
e de immortalitate animorum diſſe-
iſſet,is, qui eſſet ſapientiſſimus ora-
lo Apollinis judicatus.Quid multa?
mihi perſuaſi, ſic ſentio,cum tanta
leritas ſit animorum,tanta memoria
æteritorum,futurorū prudentia,tot
es,tot ſcientiæ,tot inventa,nō poſ-
eam naturam,quæ res eas cōtineat,
e mortalem : cumque ſemper agite-
animus,nec principium motus ha-
at,quia ipſe ſe moveat: ne finē qui-
n habiturum eſſe motus,quia num-
am ſe ipſe ſit relicturus: & cum ſim-
x animi ſit natura,neque habeat in
uicquam admixtum diſpar ſui,at-
diſſimile, non poſſe eum dividi :
od ſi non poſſit, non poſſe interire:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

magnoq; eſſe argumento, homines ſcire pleraque antequam nati ſint, quod jam pueri cũ arteis difficileis diſcant, ita celeriter res innumerabileis arripiant: ut eas non tum primum accipere videantur, ſed reminiſci & recordari. Hæc Platonis fere. Apud Xenophontem autem moriens Cyrus major hæc dicit: Nolite arbitrari, o mihi cariſſimi filii, me, cum a vobis diſceſſero, nuſquam aut nullũ fore. nec enim dum eram vobiſcum, animum meum videbatis: ſed eum eſſe in hoc corpore, ex iis rebus, quas gerebam, intelligebatis. eundem igitur eſſe creditote, etiam ſi nullũ videbitis. Nec vero clarorum virorum poſt mortem honores permanerent, ſi nihil eorum ipſorum animi efficerent, quo diutius memoriam ſui teneremus. Mihi quidẽ numquam perſuaderi potuit, animos, dum in corporibus eſſent mortalibus, vivere; cum exiſſent ex iis, emori. nec vero tum animum eſſe inſipientem, cum ex inſipienti corpore evaſiſſet: ſed cum omni admixtione corporis liberatus, purus, & integer eſſe cœpiſſet, tum eſſe ſapientem. Atque etiam cum homi-

nis

nis natura morte diſſolvitur, ceterarum rerum perſpicuum eſt quo queq; diſcedat. abeunt enim illuc omnia, unde orta ſunt. animus autem ſolus, nec cum adeſt, nec cum diſceſſit, apparet. Iam vero videtis nihil morti tam eſſe ſimile, quam ſomnum. atqui dormientium animi maxime declarãt divinitatem ſuam. multa enim, quoniam remiſſi & liberi ſunt, futura proſpiciunt: ex quo intelligitur quales futuri ſint, cum plane ſe vinculis corporis relaxaverint. Quare, ſi hęc ita ſunt, ſic me colitote, inquit, ut deum: ſin interiturus una eſt animus cum corpore, vos tamen, deos verentes, qui hanc omnẽ pulchritudinem tuentur & regunt, memoriam noſtri pie, inviolateq; ſervabitis. Cyrus quidem hæc moriens: nos, ſi placet, noſtra videamus. Nemo unquam mihi, Scipio, perſuadebit, aut patrem tuum Paullũ, aut duos avos, Paullum & Africanum, aut Africani patrem, aut patruum, aut multos præſtanteis viros, quos enumerare non neceſſe eſt, tanta eſſe conatos, quę ad poſteritatis memoriam pertinerent, niſi animo cernerent, poſteritatem ad ſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

pertinere. An cenſes (ut de me ipſe aliquid more ſenum glorier) me tantos labores diurnos nocturnoſque, domi militiæque ſuſcepturum fuiſſe, ſi iiſdē finibus gloriam meam, quibus vitam, eſſem terminaturus? nōne melius multo fuiſſet otioſam ętatem & quietam, ſine ullo aut labore, aut contentione traducere? ſed neſcio quo modo animus erigēs ſe, poſteritatem ſemper ita proſpiciebat, quaſi cum exceſſiſſet e vita, tum denique victurus eſſet. quod quidem ni ita ſe haberet, ut animi immortales eſſent, haud optimi cujuſque animus maxime ad immortalitatē & gloriam niteretur. Quid, quod ſapientiſſimus quiſq; æquiſſimo animo moritur, ſtultiſſimus iniquiſſimo? nonne vobis videtur animus, is, qui plus cernat & longius, videre ſe ad meliora proficiſci: ille autem, cujus obtuſior ſit acies, non videre? Equidem efferor ſtudio, patres veſtros, quos colui & dilexi, videndi: neque vero eos ſolum convenire aveo, quos ipſe cognovi; ſed illos etiam, de quibus audivi & legi, & ipſe conſcripſi. quo quidem me proficiſcentem haud ſane quis facile retra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

xerit, nec ſi tamquam Peliam recoxerit. quod ſi quis deus mihi largiatur, ut ex hac ętate repueraſcam, & in cunis vagiam, valde recuſem. nec vero velim, quaſi decurſo ſpatio, ad carceres a calce revocari. quid enim habet vita commodi? quid non potius laboris? ſed habeat ſane. habet certe tamen aut ſatietatem, aut modum. non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi, & ii docti, ſæpe fecerunt: nec me vixiſſe pœnitet, quoniam ita vixi, ut non fruſtra me natum exiſtimem: & ex iſta vita diſcedo, tamquam ex hoſpitio, nō tamquam ex domo: commorandi enim natura diverſorium nobis, non habitandi locum dedit. O prẹclarum diem, cum in illud animorum concilium, cœtumq; proficiſcar, & cum ex hac turba & colluvione diſcedam! proficiſcar enim non ad eos ſolum viros de quibus ante dixi, ſed etiam ad Catonem meum, quo nemo vir melior natus eſt, nemo pietate prẹſtantior: cujus a me corpus eſt crematum; quod contra decuit ab illo meũ. animus vero non me deſerens, ſed reſpectans, in ea profecto loca diſceſſit,

quo mihi ipſi cernebat eſſe veniendũ. quem ego meum caſum fortiter ferre viſus ſum: non quod æquo animo ferrem; ſed me ipſe conſolabar, exiſtimans non longinquum inter nos digreſſum & diſceſſum fore. His mihi rebus, Scipio (id enim te cum Lælio admirari ſolere dixiſti) lenis eſt ſenectus, nec ſolum non moleſta, ſed etiam jucunda. quod ſi in hoc erro, quod animos hominum immortaleis eſſe credam, libenter erro: nec mihi hunc errorem, quo delector, dum vivo, extorqueri volo. ſin mortuus, ut quidam minuti philoſophi cenſent, nihil ſentiam; non vereor ne hunc errorem meum philoſophi mecum mortui, irrideant. quod ſi non ſumus immortales futuri, tamen extingui homini ſuo tempore optabile eſt. nam habet natura, ut aliarum omnium rerum, ſic vivendi modum. Senectus autem, ætatis eſt peractio, tamquam fabulæ: cujus defatigationem fugere debemus, præſertim adjuncta ſatietate. Hæc habui de ſenectute quæ dicerem: ad quã utinam perveniatis, ut ea, quæ ex me audiſtis, re experti probare poſſitis.

M. TVLLII CICERONIS LÆLIVS, VEL DE AMICITIA,

Ad T. Pomponium Atticum.

QVINTVS Mucius augur multa narrare de C. Lælio ſocero ſuo memoriter, & jucunde ſolebat, nec dubitare illum in omni ſermone appellare ſapientem. Ego autem a patre ita eram deductus ad Scævulam ſumpta virili toga, ut quoad poſſem, & liceret, a ſenis latere numquam diſcederem. itaque multa ab eo prudenter diſputata, multa etiam breviter & commode dicta, memoriæ mandabam, fierique ſtudebam ejus prudentia doctior. quo mortuo, me ad pontificem Scævulam contuli. quem unum noſtræ civitatis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

& ingenio & juſtitia præſtantiſſimũ audeo dicere. Sed de hoc alias. nunc redeo ad augurem. Cum ſæpe multa, tum memini domi in hemicyclio ſedentem (ut ſolebat) cum & ego eſſem una, & pauci admodum familiares, in eum ſermonem illum incidere, qui tum fere multis erat in ore. meminiſti enim profecto Attice, & eo magis, quod P. Sulpicio utebare multum, cum is tribunus plebis capitali odio, a Q. Pompejo, qui tum erat conſul, diſſideret, quocum conjunctiſſime & amantiſſime vixerat: quanta eſſet hominum vel admiratio, vel querela. Itaque tum Scævula, cum in eam ipſam mentionem incidiſſet, expoſuit nobis ſermonem Lælii de amicitia habitum ab illo ſecum, & cum altero genero C. Fannio, M. filio, paucis diebus poſt mortem Africani. Ejus diſputationis ſententias memorię mandavi, quas in hoc libro expoſui arbitratu meo. quaſi enim ipſos induxi loquenteis, ne inquam, & inquit, ſæpius interponeretur; atque ut tamquam a præſentibus coram haberi ſermo videretur. Cum enim ſæpe me-

cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

cum ageres, ut de amicitia ſcriberem aliquid, digna mihi res cum omnium cognitione, tum noſtra familiaritate viſa eſt. itaque feci non invitus, ut prodeſſem multis rogatu tuo. Sed, ut in Catone majore feci, qui eſt ſcriptus ad te de ſenectute, Catonem induxi ſenem diſputantem, quia nulla videbatur aptior perſona, quæ de illa ætate loqueretur, quam ejus, qui & diutiſſime ſenex fuiſſet, & in ipſa ſenectute præ ceteris floruiſſet: ſic cum accepiſſemus a patribus, maxime memorabilem C. Lælii & P. Scipionis familiaritatem fuiſſe, idonea mihi Lælii perſona viſa eſt, quæ de amicitia ea ipſa diſſereret, quæ diſputata ab eo meminiſſet Scævula. Genus autem hoc ſermonum poſitum in hominum veterum auctoritate, & eorum illuſtrium, plus neſcio quo pacto videtur habere gravitatis. itaque ipſe mea legens ſic afficior interdum, ut Catonem, non me, loqui exiſtimem. Sed, ut tum ſenem ſenex de ſenectute, ſic hoc libro ad amicum amiciſſimus, de amicitia ſcripſi. Tum eſt Cato locutus, quo erat nemo fere ſenior tem-

pori-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

poribus illis, nemo prudentior: nunc Lælius, & ſapiens (ſic enim eſt habitus) & amicitiæ gloria excellens, de amicitia loquitur. Tu velim animum a me parumper avertas: Lælium loqui ipſum putes. C. Fannius, & Q. Mucius ad ſocerum veniunt poſt mortem Africani. ab his ſermo oritur: reſpondet Lælius, cujus tota diſputatio eſt de amicitia: quam legens tute ipſe cognoſces. FAN. Sunt iſta Læli. nec enim melior vir fuit Africano quiſquam, nec clarior. ſed exiſtimare debes omnium oculos in te eſſe conjectos: unum te ſapientem & appellant & exiſtimant. tribuebatur hoc modo M. Catoni. ſcimus, L. Atilium apud patres noſtros appellatum eſſe ſapientem: ſed uterque alio quodam modo: Atilius, quia prudens eſſe in jure civili putabatur: Cato, quia multarum rerum uſum habebat: multa ejus & in ſenatu & in foro vel proviſa prudenter, vel acta conſtanter, vel reſponſa acute ferebantur. propterea quaſi cognomen jam habebat in ſenectute ſapientis. te autem alio quodam modo dicunt non ſolum natura &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

moribus, verum etiam ſtudio & doctrina eſſe ſapientem: nec ſicut vulgus, ſed ut eruditi ſolent appellare ſapientem, qualem in reliqua Græcia neminem: nam qui ſeptem appellantur, eos qui iſta ſubtilius quærunt, in numero ſapientium non habent: Athenis unum accepimus, & eum quidem etiam Apollinis oraculo ſapientiſſimum judicatum. Hanc eſſe in te ſapientiam exiſtimant, ut omnia tua in te poſita eſſe ducas, humanoſque caſus virtute inferiores putes. itaque ex me quærunt, credo & hoc item Scævula, quonam pacto mortem Africani feras: eoque magis, quod his proximis Nonis, cum in hortis D. Bruti auguris commentandi cauſſa (ut aſſolet) veniſſemus, tu non affuiſti, qui diligentiſſime illam diem ſemper, & illud munus ſolitus eſſes obire.

SCÆVOLA. Quærunt quidem C. Læli multi, ut a Fannio dictum: ſed ego id reſpondeo, quod animadverti, te dolorem, quem acceperis cum ſummi viri, tum amiciſſimi morte, ferre moderate, nec potuiſſe non commo-

veri,

veri, nec fuiſſe id humanitatis tuæ. quod autem Nonis in noſtro collegio non affuiſſes, invaletudinem cauſſam, non mæſtitiam fuiſſe. LAEL. Recte tu quidem Scævula, & vere: nec enim ab iſto officio, quod ſemper uſurpavi, cum valerem, abduci incommodo meo debui: nec ullo caſu arbitror hoc conſtanti homini poſſe contingere, ut ulla intermiſſio fiat officii. Tu autem Fanni, qui mihi tantum tribui dicis, quantum ego nec agnoſco, nec poſtulo, facis amice: ſed (ut mihi videris) non recte judicas de Catone. aut enim nemo, quod quidem magis credo: aut, ſi quiſquam, ille ſapiens fuit. quo modo (ut alia omittam) mortem filii tulit! memineram Paullum, videram Gallum: ſed hi in pueris: Cato in perfecto & ſpectato viro. Quamobrem cave Catoni anteponas ne iſtum quidem ipſum, quem Apollo (ut ais) ſapientiſſimum judicavit. hujus enim facta, illius dicta laudantur. De me autem, ut jam cum utroque loquar, ſic habetote. Ego, ſi Scipionis deſiderio me moveri negem, quam id recte faciam, viderint ſapientes: ſed

certe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

certe mentiar. moveor enim tali amico orbatus, qualis (ut arbittor) nemo unquam erit, &, ut confirmare poſſum, nemo certe fuit. ſed non egeo medicina: me ipſe conſolor, & maxime illo ſolatio, quod eo errore careo, quo amicorum deceſſu plerique angi ſolent. nihil enim mali accidiſſe Scipioni puto: mihi accidit, ſiquid accidit. ſuis autem incommodis graviter angi, non amicum, ſed ſe ipſum amantis eſt. cum illo vero quis neget actum eſſe præclare? niſi enim, quod ille minime putabat, immortalitatem optare vellet; quid non eſt adeptus, quod homini fas eſſet optare? qui ſummam ſpem civium, quam de eo jam puero habuerant, continuo adoleſcens incredibili virtute ſuperavit: qui conſulatum petivit numquam, conſul factus eſt bis, primum ante tempus, iterum ſibi ſuo tempore, reipub. pæne ſero: qui duabus urbibus everſis inimiciſſimis huic imperio, non modo præſentia, verum etiam futura bella delevit. Quid dicam de moribus facillimis? de pietate in matrem, liberalitate in ſorores, bonitate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

in ſuos, juſtitia in omneis? nota hæc ſunt vobis. Quam autem civitati carus fuerit, mærore funeris indicatum eſt. Quid igitur hunc paucorum anorum acceſſio juvare potuiſſet? ſenectus enim, quamvis non ſit gravis, ut memini Catonem anno ante quam mortuus eſſet, mecum & cum Scipione diſſerere: tamen aufert eam viriditatem, in qua etiam tum erat Scipio. Quamobrem vita quidem talis fuit vel fortuna, vel gloria, ut nihil poſſet accedere: moriendi autem ſenſum celeritas abſtulit. quo de genere mortis difficile dictu eſt: quid homines ſuſpicentur, videtis. hoc tamen licet dicere, P. Scipioni ex multis diebus, quos in vita celeberrimos lætiſſimoſque viderit, illum diem clariſſimum fuiſſe, cum ſenatu dimiſſo domum reductus ad veſperum eſt a patribus conſcriptis, a populo Roman. a ſociis & Latinis, pridie quam exceſſit e vita: ut ex tam alto dignitatis gradu ad ſuperos videatur deos potius, quam ad inferos perveniſſe. neque enim aſſentior iis qui hæc nuper diſſerere cœperunt, cum corporibus ſimul ani-

mos

nos interire, atque omnia morte deleri. plus apud me antiquorum autoritas valet, vel noſtrorum majorum, qui mortuis tam religioſa jura tribuerunt: quod non feciſſent profecto, ſi nihil ad eos pertinere arbitrarentur: vel eorum, qui in hac terra fuerunt, magnamque Græciam, quæ nunc quidem deleta eſt, tunc florebat, inſtitutis & præceptis ſuis erudiverunt: vel ejus qui Apollinis oraculo ſapientiſſimus eſt judicatus: qui non tum hoc, tum illud, ut in pleriſque, ſed idem dicebat ſemper, animos hominum eſſe divinos: iiſque, cum e corporibus exceſſiſſent, reditum ad cœlum patere, optimoque & juſtiſſimo cuique expeditiſſimum. quod item Scipioni videbatur: qui quidem, quaſi præſagiret, perpaucis ante mortem diebus, cum & Philus, & Manilius adeſſent, & alii plures, tuque etiam ſcævula mecum veniſſes, triduum diſſeruit de repub. cujus diſputationis fuit extremum fere de immortalitate animorum: quæ ſe in quiete perviſum ex Africano audiſſe dicebat. Id ſi ita eſt, ut optimi cujuſq; animus in morte

facillime evolet tamquam e cuſtodi
vinclisque corporis: cui cenſemus cu
ſum ad deos faciliorem fuiſſe, qua
Scipioni? Quocirca mærere hoc ej
eventu, vereor ne invidi magis, qua
amici ſit. ſin autem illa vereor, ne
dem interitus ſit animorum & corp
rum, nec ullus ſenſus maneat: ut nih
boni eſt in morte, ſic certe nihil ma
ſenſu enim amiſſo, fit idem quaſi n
tus non eſſet omnino: quem tamen e
natum & nos gaudemus; & hæc c
vitas, dum erit, lætabitur. Quamo
rem cum illo quidem (ut ſupra dix
actum optime eſt, mecum incomm
dius: quem fuit æquius, ut prius i
troieram in vitam, ſic prius exire
vita. ſed tamen recordatione noſtr
amicitiæ ſic fruor, ut beate vixi
videar, quia cum Scipione vixeri
quo cum mihi cura conjuncta &
publica re, & de privata fuit: quoc
& domus fuit, & militia commun
& id, in quo eſt omnis vis amiciti
voluntatum, ſtudiorum, ſententiar
ſumma conſenſio. Itaque non tam i
me ſapientiæ, quam modo Fanni
commemoravit, fama delectat, fa

pr

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

præſertim : quam quod amicitiæ noſtræ memoriam ſpero ſempiternam fore. idque mihi eo magis eſt cordi, quod ex omnibus ſæculis, vix tria, aut quatuor nominantur paria amicorum: quo in genere ſperare videor, Scipionis amicitiam & Lælii, notam poſteritati fore. FAN. Iſtud quidem Læli ita neceſſe eſt. Sed quoniam amicitiæ mentionem feciſti, & ſumus otioſi, pergratum mihi feceris, ſpero item Scævulæ, ſi quemadmodum ſoles de ceteris rebus, cum ex te quæruntur, ſic de amicitia diſputaris quid ſentias. qualem exiſtimes, quæ præcepta des. SCÆ. Mihi vero erit pergratum: atque id ipſum cum tecum agere conarer, Fannius antevertit. Quamobrem utrique noſtrum gratum admodum feceris. LAEL. Ego vero non gravarer, ſi ipſe confiderem. Nam & præclara res eſt: & ſumus (ut dixit Fannius) otioſi. Sed quis ego ſum? aut quæ eſt in me facultas? doctorum eſt iſta conſuetudo, eaq; Græcorum, ut iis ponatur, de quo diſputent quamvis ſubito. magnum opus eſt, egetque exercitatione non parva.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Quamobrem,quæ diſputari de amici
tia poſſunt, ab eis cenſeo petatis , qu
iſta profitentur. ego vos hortari tan
tum poſſum , ut amicitiam omnibu
rebus humanis anteponatis. nihil eſ
enim tam naturæ conveniens , tan
aptum ad res vel ſecundas , vel ad
verſas. Sed hoc primum ſentio, niſi in
bonis amicitiam eſſe non poſſe. nequ
ad vivum reſeco, ut illi,qui hæc ſub
tilius diſſerunt , fortaſſe vere,ſed ad
communem utilitatem parum.negan
enim quemquam virum bonum eſſe
niſi ſapientem. Sit ita ſane . ſed eam
ſapientiam interpretantur , quam ad
huc mortalis nemo eſt conſecutus.no
autem ea quæ ſunt in uſu , vitaque
communi, non ea quæ finguntur, au
optantur,ſpectare debemus.numquam
ego dicam C. Fabricium,M.Curium
T.Coruncanium, quos ſapienteis no
ſtri majores judicabant, ad iſtorum
normam fuiſſe ſapienteis. Quare ſib
habeant ſapientiæ nomen & invidio
ſum, & obſcurum : concedant, ut h
boni viri fuerint.ne id quidē facient
negabunt,id niſi ſapienti , poſſe con
cedi. Agamus igitur pingui Miner-

va,ut

ya, ut ajunt. Qui ita ſe gerunt, ita vivunt, ut eorum probetur fides, integritas, æquitas, liberalitas: nec ſit in eis ulla cupiditas, libido, audacia; ſintque magna conſtantia, ut hi fuerunt, modo quos nominavi: hos viros bonos, ut habiti ſunt, ſic etiam appellandos putemus, qui ſequantur, quantum homines poſſunt, naturam optimam bene vivendi ducem. Sic enim mihi perſpicere videor, ita nos eſſe natos, ut inter omneis eſſet ſocietas quædam: major autem, ut quiſq; proxime accederet. itaque cives potiores ſunt, quam peregrini: propinqui, quam alieni. cum his enim amicitiam natura ipſa peperit: ſed ea non ſatis habet firmitatis. namque hoc præſtat amicitia propinquitati, quod ex propinquitate benevolentia tolli poteſt, ex amicitia non poteſt. ſublata enim benevolentia, amicitiæ nomen tollitur, propinquitatis manet. Quanta autem vis amicitiæ ſit, ex hoc intelligi maxime poteſt, quod ex infinita ſocietate generis humani, quā conciliavit ipſa natura, ita contracta res eſt, & adducta in anguſtum, ut omnis ca-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ritas, aut inter duos, aut inter paucos jungeretur. Eſt autem amicitia nihil aliud, niſi omnium divinarum humanarumq; rerum cum benevolentia & caritate cõſenſio. qua quidẽ haud ſcio an, excepta ſapientia, quicquam melius ſit homini a diis immortalibus datũ. divitias alii præponunt, bonã alii valetudinẽ, alii potentiam, alii honores, multi etiam voluptates. belluarum hoc quidem extremum eſt: illa autem ſuperiora, ſunt caduca & incerta, poſita non tam in conſiliis noſtris, quam in fortunæ temeritate. qui autem in virtute ſummum bonum ponunt, præclare illi quidem, ſed hæc ipſa virtus amicitiam gignit & continet: nec ſine virtute amicitia eſſe poteſt ullo pacto. Iam virtutem ex conſuetudine vitæ, ſermoniſque noſtri interpretemur: nec eam, ut quidam docti, verborum magnificentia metiamur: viroſque bonos eos qui habentur, numeremus, Paullos, Catones, Gallos, Scipiones, Philos. his communis vita contenta eſt: eos autem omittamus, qui omnino nuſquam reperiuntur. taleis igitur inter viros, ami-

citia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

citia tantas opportunitates habet, quantas vix queo dicere. Principio, qui poteſt eſſe vita vitalis, ut ait Ennius, quæ non in amici mutua benevolentia conquieſcit? Quid dulcius, quam habere quocum omnia audeas ſic loqui, ut tecum? quis eſſet tantus fructus in proſperis rebus, niſi haberes, qui illis æque, ac tu ipſe, gauderet? adverſas vero ferre difficile eſſet ſine eo, qui illas gravius etiam, quam tu, ferret. denique ceteræ res, quæ expetuntur, opportunæ ſunt ſingulæ rebus fere ſingulis: divitiæ, ut utare: opes ut colare: honores, ut laudere: voluptates, ut gaudeas: valetudo, ut dolore careas, & muneribus fungare corporis: amicitia res plurimas continet: quoquo te verteris, præſto eſt: nullo loco excluditur; numquam intempeſtiva, numquam moleſta eſt. itaque non aqua, non igni, (ut ajunt) pluribus locis utimur, quam amicitia. neque ego nunc de vulgari, aut de mediocri (quæ tamen ipſa delectat, & prodeſt) ſed de vera & perfecta loquor: qualis eorum, qui pauci nominantur, fuit. nam & ſecundas res ſplē-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

didiores facit amicitia, & adverſas partiens communicanſque, leviores. cumque plurimas & maximas commoditates amicitia contineat, tum illa nimirum præſtat omnibus, quod bonam ſpem prælucet in poſterum, nec debilitari animos, aut cadere patitur. verum enim amicum qui intuetur, tamquam exemplar aliquod intuetur ſui. Quocirca & abſentes adſunt, & egentes abundant, & imbecilli valent, & quod difficilius dictu eſt, mortui vivunt: tantus eos honos, memoria, deſiderium proſequitur amicorum. ex quo illorum beata mors videtur: horum vita laudabilis. quod ſi exemeris ex natura rerum benevolentiæ vinctionem, nec domus ulla, nec urbs ſtare poterit: ne agri quidē cultus permanebit. id ſi minus intelligitur, quanta vis amicitiæ concordiæque ſit, ex diſſenſionibus atque ex diſcordiis percipi poteſt. quæ enim domus tam ſtabilis, quæ tam firma civitas eſt, quæ non odiis atque diſſidiis funditus poſſit everti? Ex quo quantum boni ſit in amicitia, judicari poteſt. Agrigentinum quidem doctum

quen-

quendam virum carminibus Græcis vaticiuatum ferunt: quæ in rerum natura, totoque mundo conſtarent, quæque moverentur, ea contrahere amicitiam, diſſipare diſcordiam. Atque hoc quidem omnes mortales & intelligunt, & reprobant. Itaque, ſiquando aliquod officium exſtitit amici in periculis aut adeundis, aut communicandis, quis eſt qui id non maximis efferat laudibus? qui clamores tota cavea nuper in hoſpitis mei, & amici, M. Pacuvii nova fabula, cum ignorante rege uter eſſet Oreſtes, Pylades Oreſtem ſe eſſe diceret, ut pro illo necaretur; Oreſtes autem, ita ut erat, Oreſtem ſe eſſe perſeveraret? ſlentes plaudebant in re ficta. quid arbitremur in vera facturos fuiſſe? facile indicabat ipſa natura vim ſuam: cum homines, quod facere ipſi non poſſent, id recte fieri in altero judicarent. Hactenus mihi videor de amicitia quod ſentirem, potiſſime dixiſſe. ſiqua præterea ſunt, (credo autem eſſe multa) ab iis, ſi videbitur, qui iſta diſputant, quæritote. F A N. Nos autem a te potius; quamquam etiam ab iſtis ſæpe

quæſivi

quæſivi & audivi, non invitus equidem: ſed aliud quoddam filum orationis tuæ. SCÆ. Tum magis id diceres Fanni, ſi nuper in hortis Scipionis, cum de republica diſputatum eſt, affuiſſes. qualis tum patronus juſtitiæ fuit contra accuratam orationem Phili! FAN. Facile id quidem fuit, juſtitiam juſtiſſimo viro defendere. SCÆ. Quid? amicitiam nonne facile ei erit, qui ob eam ſumma fide, conſtantia, juſtitiaque ſervatam, maximã gloriam ceperit? LÆL. Vim hoc quidem eſt afferre. quid enim refert, qua me ratione cogatis? cogitis certe: ſtudiis enim generorum, præſertim in re bona, cum difficile eſt, tum ne æquum quidem obſiſtere. Sæpiſſime igitur mihi de amicitia cogitanti, maxime illud conſiderandum videri ſolet, utrum propter imbecillitatem atque inopiam deſiderata ſit amicitia, ut dandis recipiendiſque meritis, quod quis minus per ſe ipſe poſſet, id acciperet ab alio, viciſſimque redderet: an eſſet hoc quidem proprium amicitiæ, ſed antiquior & pulchrior, & magis a natura ipſa profecta alia cauſſa. a-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

amor enim, ex quo amicitia nominata eſt, princeps eſt ad benevolentiam conjungendam. nam utilitates quidem etiam ab iis percipiuntur ſæpe, qui ſimulatione amicitiæ coluntur, & obſervantur temporis cauſſa. In amicitia autem nihil fictum, nihil ſimulatum: & quicquid eſt, id & verum & voluntarium eſt. Quapropter a natura mihi videtur potius quam ab imbecillitate, orta amicitia, applicatione magis animi cum quodam ſenſu amandi, quam cogitatione quantum illa res utilitatis eſſet habitura. Quod quidem quale ſit, etiam in beſtiis quibuſdam animadverti poteſt, quæ ex ſe natos ita amant ad quoddam tempus, & ab eis ita amantur, ut facile ſenſus earum appareat. quod in homine multo eſt evidentius; primum ex ea caritate, quæ eſt inter natos & parenteis, quę dirimi niſi deteſtabili ſcelere non poteſt: deinde, cum ſimilis ſenſus exſtitit amoris, ſi aliquem nacti ſumus, cujus cum moribus & natura congruamus: quod in eo quaſi lumen aliquod probitatis & virtutis perſpicere videamur: nihil eſt enim a-

mabi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

mabilius virtute:nihil,quod magis alliciat ad diligendum : quippe cum propter virtutem & probitatem, eos etiam quos nunquam vidimus, quodam modo diligamus. Quis eſt, qui C.Fabricii, M.Curii cum caritate aliqua & benevolentia memoriam non uſurpet, quos numquam viderit? quis autem eſt, qui Tarquinium Superbum, qui Sp. Caſſium, Sp. Mælium non oderit? Cum duobus ducibus de imperio in Italia decertatum eſt,Pyrrho & Annibale. ab altero, propter probitatem ejus, non nimis alienos animos habemus: alterum propter crudelitatem ſemper hæc civitas oderit. Quod ſi tanta vis probitatis eſt, ut eam vel in eis quos numquam vidimus, vel quod majus eſt, in hoſte etiam diligamus: quid mirum, ſi animi hominum moveantur, cum eorum quibuſcum uſu conjuncti eſſe poſſint, virtutem & bonitatem perſpicere videantur? Quamquam confirmatur amor & beneficio accepto, & ſtudio perſpecto, & conſuetudine adjuncta. quibus rebus ad illum primum motum animi, & amoris adhibitis, ad-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

irabilis quędam exardeſcit benevo-
ntiæ magnitudo, quam ſiqui putant
imbecillitate proficiſci, ut ſit per
uem aſſequatur quod quiſque deſi-
eret: humilem ſane relinquunt, &
inime generoſum (ut ita dicam) or-
m amicitiæ: quam ex inopia, atque
digentia naſci volunt. quod ſi ita
et: ut quiſque minimum in ſe eſſe
bitraretur, ita ad amicitiam eſſet
tiſſimus: quod longe ſecus eſt. Vt
im quiſque ſibi plurimum confidit,
ut quiſque maxime virtute & ſa-
entia ſic munitus eſt, ut nullo egeat,
que omnia in ſe ipſe poſita judi-
: ita in amicitiis expetendis, colen-
que maxime excellit. Quid enim?
ricanus indigebat mei? minime
cule. ac ne ego quidem illius: ſed
admiratione quadam virtutis e-
, ille viciſſim opinione fortaſſe
nulla, quam de meis moribus ha-
at, me dilexit: auxit benevolen-
m conſuetudo. ſed quamquam uti-
tes multæ & magnæ conſecutæ
t, non ſunt tamen ab earum ſpe
ſſæ diligendi profectæ. Vt enim
efici, liberaleſque ſumus, non ut
exi-

exigamus gratiam (neque enim beneficium feneramur, ſed natura propenſi ad liberalitatẽ ſumus) ſic amicitiam non ſpe mercedis adducti, ſed quod ejus omnis fructus in ipſo amore ineſt, expetendam putamus: ab iis qui pecudum ritu ad voluptatem omnia referunt, longe diſſentimus. nec mirum. nihil enim altum, nihil magnificum, nihil divinum ſuſcipere poſſunt, qui omnes ſuas cogitationes abjecerunt in rem tam humilem, tamque contemtam. Quamobrem hos quidem ab hoc ſermone removeamus: ipſi autem intelligamus a natura gigni ſenſum diligendi, & benevolentiæ caritatem, facta ſignificatione probitatis: quam qui appetiverunt, applicant ſeſe, & propius admovent, ut & uſu ejus, quem diligere cœperunt, fruantur ac moribus: & ſint pares in amore & æquales, propenſioreſque ad bene merendum, quam ad repoſcendum: atque inter eos ſit hæc honeſta concertatio. ſic & utilitates ex amicitia maximæ capientur: & erit ejus ortus a natura, quam ab imbecillitate & gravior & verior. nam ſi utilitas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

amicitias conglutinaret, eadem commutata diſſolveret. ſed quia natura mutari non poteſt, iccirco verę amicitiæ ſempiternæ ſunt. Ortum quidem amicitiæ videtis, niſi quid adhuc forte vultis. FAN. Tu vero perge Læli. pro hoc enim, qui minor eſt natu, meo jure reſpondeo. SCÆ. Recte tu quidem: quamobrem audiamus. LÆL. Audite vero optimi viri ea quæ ſæpiſſime inter me, & Scipionem de amicitia differebantur. quamquam ille quidem nihil difficilius eſſe dicebat, quam amicitiam uſque ad extremam vitæ diem permanere. nam vel ut non idem expediret, incidere ſępe: vel ut de republica non idem ſentiretur: mutari etiam mores hominum ſæpe dicebat, alias adverſis rebus, alias ætate ingraveſcente. atque earum rerum exemplum ex ſimilitudine capiebat ineuntis ætatis, quod ſummi puerorum amores ſæpe una, cum prętexta toga ponerentur: ſin autem ad adoleſcentiam perduxiſſent, dirimi tamen interdum contentione vel uxoriæ conditionis, vel commodi alicujus, quod idem adipiſci uterque non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

poſſet. quod ſiqui longius in amicitia provecti eſſent, tamen ſæpe labefacta-ri, ſi in honoris contentionem incidiſ-ſent. peſtem enim nullam eſſe majo-rem amicitiis, quam in pleriſque pe-cuniæ cupiditatem; in optimis qui-buſque honoris certamen & gloriæ: ex quo inimicitias maximas ſæpe in-ter amiciſſimos extitiſſe. magna enim diſſidia, & plerunque juſta naſci, cum aliquid ab amicis, quod rectum non eſſet, poſtularetur: ut aut libidinis mi-niſtri, aut adjutores eſſent ad inju-riam: quod qui recuſarent, quamvi honeſte id facerent, jus tamen amici-tiæ deſerere arguerentur ab iis qui-bus obſequi nollent: illos autem, qu quidvis ab amico auderent poſtula-re, poſtulatione ipſa profiteri, omni ſe amici cauſſa eſſe facturos. eorum querela inveterata non modo fam-liaritates exſtingui ſolere, ſed etiam odia gigni ſempiterna. hæc ita multa quaſi fata, impendere amicitiis, u omnia ſubterfugere, non modo ſa-pientiæ, ſed etiam felicitatis dicer ſibi videri. Quamobrem id primum videamus, ſi placet, quatenus amor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

amicitia progredi debeat. Numne ſi Coriolanus habuit amicos, ferre contra patriam arma illi cum Coriolano debuerunt? num Viſcelinum amici, regnum appetentem, num Sp. Mælium debuerunt juvare? Ti. quidem Gracchum rempublicam vexantem, a Q. Tuberone, æqualibuſque amicis derelictum videbamus. At C. Blaſius Cumanus, hoſpes familiæ veſtræ, Scęvula, cum ad me, qui aderam Lænati & Rupilio conſulibus in conſilio, deprecatum veniſſet; hanc, ut ſibi ignoſcerem, cauſſam afferebat, quod tanti Ti. Gracchum feciſſet, ut quicquid ille vellet, ſibi faciendum putaret. tum ego, Etiamne, inquam, ſi te in Capitolium faces ferre vellet? Numquam, inquit, voluiſſet id quidem: ſed ſi voluiſſet, paruiſſem. Videtis quam nefaria vox. & hercule ita fecit, vel plus etiam quam dixit. non enim paruit ille Ti. Gracchi temeritati, ſed præfuit: nec ſe comitem illius furoris, ſed ducem præbuit. itaque hac amentia, quæſtione nova perterritus, in Aſiam profugit: ad hoſteis ſe contulit: pœnas reipublicæ graveis, juſtaſ-

que perſolvit. Nulla eſt igitur excuſatio peccati, ſi amici cauſſa peccaveris. nam cum conciliatrix amicitiæ, virtutis opinio fuerit, difficile eſt amicitiam manere, ſi a virtute defeceris: quod ſi rectum ſtatuerimus, vel concedere amicis quicquid velint, vel impetrare ab his quicquid velimus: perfecta quidem ſapientia ſimus, ſi nihil habeat res vitii: ſed loquimur de iis amicis qui ante oculos ſunt, quos videmus, aut de quibus memoriam accepimus, quos novit vita communis. ex hoc numero nobis exempla ſumenda ſunt, & eorum quidem maxime, qui ad ſapientiam proxime accedunt. Videmus Papum Æmilium C. Luſcino familiarem fuiſſe (ſic a patribus accepimus) bis una conſules, & collegas in cenſura: tum etiam cum iis, & inter ſe conjunctiſſimos fuiſſe M. Curium, & T. Coruncanium memoriæ traditum eſt. igitur ne ſuſpicari quidem poſſumus, quemquam horum ab amico quippiam contendiſſe, quod contra fidem, contra juſjurandum, contra rempublicam eſſet. nam hoc quidem in talibus viris qui

attin-

attinet dicere, ſi contendiſſet, impetraturum non fuiſſe, cum illi ſanctiſſimi viri fuerint: æque autem nefas ſit, tale aliquid & facere rogatum, & rogare? At vero Ti. Gracchum ſequebantur C. Carbo, C. Cato, & minime tum quidem acer C. frater, nunc idem acerrimus.

Hæc igitur prima lex in amicitia ſanciatur, ut neque rogemus res turpeis, neque faciamus rogati. turpis enim excuſatio eſt, & minime accipienda, cum in ceteris peccatis, tum ſiquis contra rempublicam ſe amici cauſſa feciſſe fateatur. Etenim eo loco Fanni & Scævula, locati ſumus, ut nos longe proſpicere oporteat futuros caſus reipublicæ. Deflexit jam aliquantulum de ſpatio, curriculoque conſuetudo majorum. Ti. Gracchus regnum occupare conatus eſt, vel regnavit is quidem paucos menſeis. num quid ſimile populus Rom. audierat, aut viderat? hunc etiam poſt mortem ſecuti amici & propinqui, quid in P. Naſicam effecerint, ſine lacrymis non queo dicere. nam Carbonem, quoquo modo potuimus, propter recentem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

poenam Ti. Gracchi ſuſtinuimus. De C. Gracchi autem tribunatu quid exſpectem, non libet augurari. ſerpit deinde res, quæ proclivis ad perniciem, cum ſemel cœpit, labitur. videtis in tabella jam ante quanta ſit facta labes, primo Gabinia lege, biennio autem poſt Caſſia. Videre jam videor populum Rom. a ſenatu disjunctum, multitudinis arbitrio rex maximas agi: plures enim diſcent quemadmodum hæc fiant, quam quemadmodum his reſiſtatur. Quorſum hæc? quia ſine ſociis nemo quicquam tale conatur. præcipiendum eſt igitur bonis, ut ſi in ejuſmodi amicitias ignari caſu aliquo inciderint, ne exiſtiment ita ſe alligatos, ut ab amicis in magna re aliqua in rempublicam peccantibus non diſcedant. improbis autem pœna ſtatuenda eſt: nec vero minor iis, qui ſecuti erunt alterum, quam iis, qui ipſi fuerint impietatis duces. Quis clarior in Græcia Themiſtocle? quis potentior? qui cum imperator bello Perſico ſervitute Græciam liberaviſſet, propterque invidiam in exſulium pulſus eſſet, ingratæ patriæ injuriam non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tulit, quam ferre debuit. fecit idem quod viginti annis ante apud nos fecerat Coriolanus. his adjutor contra patriam inventus eſt nemo. itaque mortem ſibi uterque concivit. Quare talis improborum conſenſio non modo excuſatione amicitiæ tegenda non eſt, ſed potius omni ſupplicio vindicanda: ut nequis conceſſum putet, amicum, vel bellum patriæ inferentem ſequi. quod quidem, ut res cœpit ire, haud ſcio an aliquando futurum ſit. mihi autem non minori curæ eſt, qualis reſpub. poſt mortem meam futura ſit, quam qualis hodie ſit. Hæc igitur prima lex amicitiæ ſanciatur, ut ab amicis honeſta petamus, amicorum cauſſa, honeſta faciamus. ne expectemus quidem dum rogemur, ſed ſtudium ſemper adſit, cunctatio abſit: conſilium verum dare gaudeamus libere: plurimum in amicitia amicorum bene ſuadentium valeat autoritas: eaque & adhibeatur ad monendum non modo aperte, ſed etiam acriter, ſi res poſtulabit, & adhibitæ pareatur. Nam quibuſdam, quos audio ſapienteis habitos in Græcia, pla-

cuiſſe opinor mirabilia quædam: ſed nihil eſt, quod illi non perſequantur ſuis argutiis: partim fugiendas eſſe nimias amicitias, ne neceſſe ſit unum ſollicitum eſſe pro pluribus: ſatis ſuperque eſſe ſibi ſuarum cuique rerum curam: alienis nimis implicari moleſtum eſſe: commodiſſimum eſſe quam laxiſſimas habenas habere amicitiæ, quas vel adducas cum velis, vel remittas. caput enim eſſe ad beate vivendum, ſecuritatem: qua frui non poſſit animus, ſi tamquam parturiat unus pro pluribus. Alios autem dicere ajunt etiam multo inhumanius (quem locum breviter paullo ante perſtrinxi) præſidii, adjumentique cauſſa, non benevolentiæ, neque caritatis, amicitias eſſe expetendas. itaque ut quiſque minimum firmitatis haberet, minimumque virium, ita amicitias appetere maxime. ex eo fieri, ut mulierculæ magis amicitiarum præſidia quærant, quam viri: & inopes, quam opulenti: & calamitoſi, quam ii, qui videntur beati. O præclaram ſapientiam! ſolem enim e mundo tollere videntur, qui amicitiam e vita tollunt: qua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

nihil a diis immortalibus melius habemus, nihil jucundius. quæ eſt enim iſta ſecuritas? ſpecie quidem blanda: ſed reapſe multis locis repudianda eſt. neque enim eſt conſentaneum, ullam honeſtam rem, actionemve, ne ſollicitus ſis, aut non ſuſcipere, aut ſuſceptam deponere. Quod ſi curam fugimus, virtus fugienda eſt, quæ neceſſe eſt cum aliqua cura res ſibi contrarias aſpernetur, atque oderit: ut bonitas malitiam, temperantia libidinem, ignaviam fortitudo. Itaque vides rebus injuſtis juſtos maxime dolere, imbellibus forteis, flagitioſis modeſtos. Ergo hoc proprium eſt animi bene conſtituti, & lætari bonis rebus, & dolere contrariis. Quamobrem ſi cadit in ſapientem dolor (qui profecto cadit, niſi ex ejus animo exſtirpatam humanitatem arbitramur) quæ cauſſa eſt cur amicitiam funditus tollamus e vita, ne aliquas propter eam ſuſcipiamus moleſtias? quid enim intereſt, motu animi ſublato, non dico inter pecudem & hominem, ſed inter hominem & truncum aut ſaxum, aut quidvis generis ejuſdem? neque enim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſunt iſti audiendi, qui virtutem duram, & quaſi ferream eſſe volunt: quæ quidem eſt cum multis in rebus, tum in amicitia, tenera atque tractabilis, ut ex bonis amici quaſi diffundantur, & incommodis contrahantur.

Quamobrem angor iſte, qui pro amico ſæpe capiendus eſt, non tantum valet, ut tollat e vita amicitiam: non plus quam ut virtutes, quia nonnullas curas & moleſtias afferunt, repudientur. Cum autem contrahat amicitiam (ut ſupra dixi) ſiqua ſignificatio virtutis eluceat, ad quam ſe ſimilis animus applicet & adjungat; id cum contigit, amor ibi exoriatur neceſſe eſt. quid enim tam abſurdum, quam delectari multis inanibus rebus, ut honore, ut gloria, ut ædificio, ut veſtitu, cultuque corporis: animo autem virtute prædito, eo, qui vel amare vel (ut ita dicam) redamare poſſit, non admodum delectari? nihil eſt enim remuneratione benevolentiæ, nihil viciſſitudine ſtudiorum officiorumque jucundius. Quod ſi etjam illud addimus, quod recte addi poteſt, nihil eſſe, quod ad ſe rem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ıllam tam alliciat, quam ad amici-
iam ſimilitudo: concedetur profecto
erum eſſe, ut bonos boni diligant,
ſciſcantque ſibi quaſi propinquitate
onjunctos atque natura. nihil eſt e-
im appetentius ſimilium ſui, nihil
apacius, quam natura. Quamobrem
oc quidem Fanni, & Scævula, con-
at(ut opinor)bonis inter bonos qua-
neceſſariam benevolentiam eſſe: qui
ſt amicitiæ fons a natura conſtitu-
ıs. Sed eadem bonitas etiam ad mul-
tudinem pertinet. non eſt enim in-
umana virtus, neque immanis, neque
perba: quæ etiam populos univer-
s tueri, eiſque optime conſulere ſo-
at. quod non faceret profecto, ſi a
aritate vulgi abhorreret. Atque et-
m mihi quidem videntur qui utili-
tis cauſſa fingunt amicitias, amabi-
ſſimum nodum amicitiæ tollere. non
im tam utilitas parta per amicum,
am amici amor ipſe delectat: tum-
e illud fit, quod ab amico eſt pro-
tum, jucundum, ſi cum ſtudio eſt
ofectum: tantumque abeſt, ut ami-
iæ propter indigentiam colantur,
ii qui opibus & copiis, maximeque

virtute,

virtute,in qua plurimum eſt præſidii, freti minime alterius indigeant; liberaliſſimi ſint & beneficentiſſimi. Atque haud ſciam, an ne opus ſit quidem, nihil unquam omnino deeſſe amicis. ubi enim ſtudia noſtra viguiſſent, ſi numquam ſtudio, numquam conſilio, numquam opera noſtra nec domi, nec militiæ Scipio eguiſſet? non igitur utilitatem amicitia, ſed utilitas amicitiam ſecuta eſt. Non ergo erunt homines deliciis diffluentes audiendi, ſiquando de amicitia, quam nec uſu, nec ratione habent cognitam, diſputabunt. Nam quis eſt, pro deum fidem atque hominum, qui velit,ut nec diligat quemquam, nec ipſe ab ullo diligatur,circumfluere omnibus copiis, atque in omnium rerum abundantia vivere? hæc enim eſt tyrannorum vita,nimirum in qua nulla fides,nulla caritas, nulla ſtabilis benevolentiæ poteſt eſſe fiducia: omnia ſemper ſuſpecta atque ſollicita, nullus locus amicitiæ. quis enim aut eum diligat,quem metuit: aut eum, a quo ſe metui putet? coluntur tamen ſimulatione amicitiæ dumtaxat ad tem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

pus. Quod ſi forte (ut fit plerumque) ceciderint,tum intelligitur quam fuerint inopes amicorum. quod Tarquinium dixiſſe ferunt, tum exſulantem, ſe intellexiſſe quos fidos amicos habuiſſet,quos infidos, cum jam neutris gratiam referre poſſet. quamquam miror, in illa ſuperbia & importunitate ſi quemquam habere potuit. Atq; ut hujus,quem dixi, mores, veros amicos parare non potuerunt: ſic multorum opes præpotentium excludunt amicitias fideleis. non ſolum enim ipſa fortuna cæca eſt, ſed eos etiam plerumque efficit cæcos, quos complexa eſt.itaque efferuntur faſtidio fere & contumacia: neque quicquam inſipiente fortunato intolerabilius fieri poteſt.Atque hoc quidem videre licet, eos, qui antea commodis fuerunt moribus;imperio, poteſtate,proſperis rebus immutari; ſpernique ab iis veteres amicitias, indulgeri novis. Quid autem ſtultius, quam ut plurimum copiis,facultatibus, opibus poſſint,cetera parare, quæ parantur pecunia, equos, famulos, veſtem egregiam,vaſa pretioſa: amicos non para-

re, optimam & pulcherrimam vitæ (ut ita dicam) ſupellectilem? etenim cetera cũ parant, cui parent, neſciunt, nec cujus cauſſa laborent. eius eſt enim iſtorum quidque, qui vincit viribus: amicitiarum ſua cuique permanet ſtabilis & certa poſſeſſio: ut etiam ſi illa maneant, quæ ſunt quaſi dona fortunæ, tamen vita inculta & deſerta ab amicis, non poſſit eſſe jucunda. Sed hæc hactenus.

Conſtituendi autem ſunt in amicitia fines, & quaſi termini diligendi. de quibus treis video ſententias ferri, quarum nullam probo: unam, ut eodem modo erga amicos affecti ſimus, quo modo erga noſmetipſos: alteram, ut noſtra in amicos benevolentia, illorum erga nos benevolentiæ, pariter, æqualiterque reſpondeat: tertiam, ut quanti quiſque ſe ipſe facit, tanti fiat ab amicis. Harum trium ſententiarum nulli prorſus aſſentior. nec enim illa prima vera eſt, ut quemadmodum in ſe quiſque, ſic in amicum ſit animatus. quam multa enim, quæ noſtra cauſſa numquam faceremus, facimus cauſſa amicorum? precari ab

indiguo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

indigno, ſupplicare, tum acerbius in aliquem invehi, inſectarique vehementius? quæ in noſtris rebus non ſatis honeſte, in amicorum fiunt honeſtiſſime. multæ quoque res ſunt, in quibus de ſuis commodis viri boni multa detrahunt, detrahique patiuntur, ut iis amici potius, quam ipſi fruantur. Altera ſententia eſt, quæ definit amicitiam paribus officiis ac voluntatibus. Hoc quidem eſt nimis exigue & exiliter ad calculos vocare amicitiam, ut par ſit ratio acceptorum & datorum. Divitior mihi & affluentior videtur eſſe vera amicitia, nec obſervare ſtricte, ne plus reddat, quam acceperit. neque enim verendum eſt, ne quid excidat, aut nequid in terram defluat, aut ne plus æquo quid in amicitiam congeratur. Tertius vero ille finis deterrimus, ut quãti quiſque ſeſe ipſe faciat, tanti fiat ab amicis. ſæpe in quibuſdam aut animus abjectior eſt, aut ſpes amplificandæ fortunæ fractior. non eſt igitur amici, talem eſſe in eum, qualis ille in ſe eſt: ſed potius eniti & efficere, ut amici jacentem animum excitet, in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ducatque in ſpem cogitationemque meliorem. Alius igitur finis veræ amicitiæ conſtituendus eſt, ſi prius, quid maxime reprehendere Scipio ſolitus ſit, ediſſero. Negabat ullam vocem inimiciorem amicitiæ potuiſſe reperiri, quam ejus, qui dixiſſet, ita amare oportere, ut ſi aliquando eſſet oſurus: nec vero ſe adduci poſſe, ut hoc quēadmodum putaretur, a Biante dictum eſſe crederet, qui ſapiens habitus eſſet unus e ſeptem: impuri cujuſdam, aut ambitioſi, aut omnia ad ſuam potentiam revocantis eſſe ſententiam. Quonam enim modo quiſquam amicus eſſe poterit ejus, cujus ſe putabit inimicum eſſe poſſe? quinetiam neceſſe erit cupere, & optare, ut quam ſæpiſſime peccet amicus, quo plureis det ſibi tamquam anſas ad reprehendendum: rurſum autem recte factis, commodiſque amicorum neceſſe erit angi, dolere, invidere. Quare hoc quidē præceptum cujuſcumque eſt, ad tollendam amicitiam valet. Illud potius præcipiendum fuit, ut eam diligentiam adhiberemus in amicitiis comparandis, ut nequando amare incipe-

remus

remus eum, quem aliquando odiſſe poſſemus. Quinetiam ſi minus felices in deligendo fuiſſemus, ferendum id Scipio potius, quam inimicitiarum tempus cogitandum, putabat. His igitur finibus utendum arbitror. ut cum emendati mores amicorum ſint, tum ſit inter eos omnium rerum, conſiliorum, voluntatum ſine ulla exceptione communitas: ut, etiam ſiqua fortuna acciderit, ut minus juſtæ amicorum voluntates adjuvandæ ſint, in quibus eorum aut caput agatur, aut fama: declinandum ſit de via, modo ne ſumma turpitudo ſequatur. eſt enim quatenus amicitiæ dari venia poſſit. nec vero negligenda eſt fama: nec mediocre telum ad res gerendas exiſtimare oportet benevolentiam civium, quam blanditiis & aſſentationibus colligere, turpe eſt. virtus, quam ſequitur caritas, minime repudianda eſt. Sed ſæpe (redeo enim ad Scipionem, cujus omnis ſermo erat de amicitia) quærebatur, quod omnibus in rebus homines diligentiores eſſent: capras & oves quot quiſque haberet, dicere poſſe: amicos quot haberet, non poſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

dicere: & in illis quidem parandis adhibere curam: in amicis eligendis negligenteis eſſe: nec habere quaſi ſigna quædam & notas, quibus eos qui ad amicitiam eſſent idonei, judicarent.

Sunt igitur firmi, & ſtabiles, & conſtantes eligendi: cujus generis eſt magna pænurſa: & judicare difficile eſt ſane, niſi expertum. experiundum autem eſt in ipſa amicitia. ita præcurrit amicitia judicium, tollitque experiendi poteſtatem. Eſt igitur prudentis ſuſtinere, ut curſum, ſic impetum benevolentiæ, quo utamur in amicitia, quaſi aquis tentatis ſic aliqua ex parte periclitatis moribus amicorum. Quidam ſæpe in parva pecunia perſpiciuntur quam ſint leves: quidam autem, quos parva movere non potuit, cognoſcuntur in magna. ſin vero erunt aliqui reperti, qui pecuniam præferre amicitiæ ſordidum exiſtiment, ubi eos inveniemus, qui honores, magiſtratus, imperia, poteſtates, opes amicitiæ non anteponant: ut cum ex altera parte propoſita hæc ſunt, ex altera jus amicitiæ, non

multo

multo illa malint? Imbecilla enim natura eſt ad contemnendam potentiam: quam etiam ſi neglecta amicitia conſecuti ſunt, excuſatum ire ſe arbitrantur, quia non ſine magna cauſſa ſit neglecta amicitia. Itaque veræ amicitiæ difficillime reperiuntur in iis qui in honoribus, reque publica verſantur. ubi enim iſtum invenias, qui honorẽ amici anteponat ſuo? Quid? (hæc ut omittam) quam graves, quam difficiles pleriſque videntur calamitatum ſocietates? ad quas non eſt facile inventu qui deſcẽdat, quanquam Ennius recte; Amicus certus in re incerta cernitur, tamen hæc duo levitatis & infirmitatis pleroſque convincunt; aut ſi in bonis rebus contemnũt, aut ſi in malis deſerunt. Qui igitur utraque in re gravem, conſtantem, ſtabilem ſe in amicitia præſtiterit, hunc ex maxime raro hominum genere judicare debemus, & pæne divino. Firmamentum autem ſtabilitatis, conſtantiæque ejus, quam in amicitia quærimus, fides eſt. nihil enim eſt ſtabile, quod infidum eſt. Simplicem præterea, & communem, & conſentien-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tem, & qui rebus iiſdem moveatur, elegi par eſt. quæ omnia pertinent ad fidelitatem. neque enim fidum poteſt eſſe multiplex ingenium, & tortuoſum. neque vero qui non iiſdem rebus movetur, naturaque conſentit, aut fidus, aut ſtabilis poteſt eſſe. addendum eodem eſt, ut ne criminibus aut inferendis delectetur amicus, aut credat oblatis: quæ pertinent omnia ad eam, quam jamdudum tracto, conſtantiam. Ita fit verum illud, quod initio dixi, AMICITIAM niſi inter bonos eſſe nō poſſe. Eſt enim boni viri, quem eundem ſapientem licet dicere, hæc duo tenere in amicitia: primum, ne quid fictum ſit, neve ſimulatum: (aperte enim vel odiſſe, magis ingenui hominis eſt, quam fronte occultare ſententiam) deinde non ſolum ab aliquo illatas criminationes repellere, ſed ne ipſum quidem eſſe ſuſpicioſum, ſemper aliquid exiſtimantem ab amico eſſe violatum. Accedat huc ſuavitas quædam oportet ſermonum atque morum, haudquaquam mediocre condimentum amicitiæ. Triſtitia autem, in omni re, & ſeveritas, habet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

illa quidem gravitatem: ſed in amicitia remiſſior eſſe debet & liberior, & dulcior, & ad omnem comitatem facilitatemq; proclivior. Exiſtit autem hoc loco quædam quæſtio ſubdifficilis, num quando amici novi, digni amicitia, veteribus ſint anteponendi, ut equis vetulis teneros anteponere ſolemus. Indigna homine dubitatio. non enim amicitiarum eſſe debent, ſicut aliarum rerum, ſatietates. veterrimæ quæque (ut ea vina, quæ vetuſtatem ferunt) eſſe debent ſuaviſſimæ: verumque eſt illud quod dicitur,

MVLTOS modios ſalis ſimul edendos eſſe, ut amicitię munus expletum ſit: novitates autem, ſi ſpem afferunt, ut tamquam in herbis non fallacibus fructus appareat, non ſunt illę quidem repudiandæ: vetuſtas tamen ſuo loco conſervanda. maxima eſt enim vis vetuſtatis & conſuetudinis. Quin in ipſo equo, cujus modo mentionem feci, ſi nulla res impediat, nemo eſt qui non eo, quo conſuevit, libentius utatur, quam intractato & novo: nec vero in hoc modo, quod eſt animal, ſed in iis etiam, quæ ſunt ina-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

nima, conſuetudo valet: cum locis ipſis
delectemur montoſis etiam & ſilve-
ſtribus, in quibus diutius commorati
ſumus. Sed maximum eſt in amicitia,
ſuperiorem parem eſſe inferiori. Sæ-
pe enim excellentiæ quædam ſunt,
qualis erat Scipionis in noſtro (ut ita
dicam) grege. numquam ſe ille Phi-
lo, numquam ſe Rupilio, numquam
Mummio antepoſuit. numquam infe-
rioris ordinis amicis. Q. vero Maxi-
mum, fratrem, egregium virum, o-
mnino ſibi nequaquam parem, quod
is anteibat ætate, tamquam ſuperio-
rem colebat: ſuoſque omneis poſſe
per ſe eſſe ampliores volebat. quod fa-
ciendum, imitandumque eſt omnibus:
ut ſiquam præſtantiam virtutis, inge-
nii, fortunæ conſecuti ſunt, imper-
tiant eam ſuis, communicentque cum
proximis: ut ſi parentibus nati ſint hu-
milibus, ſi propinquos habeant imbe-
cilliores vel animo, vel fortuna, eo-
rum augeant opes, eiſque honori ſin
& dignitati: ut in fabulis, qui ali
quamdiu propter ignorationem ſtir
pis & generis in famulatu fuerint
cum cogniti ſunt, & aut deorum, au

regum filii inventi, retinent tamen caritatem in paſtores, quos patres multos annos eſſe duxerunt. Quod eſt multo profecto magis in veris patribus, certiſque faciendum. fructus enim ingenii & virtutis, omniſque præſtantiæ tum maxime capitur, cum in proximum quemque confertur. Vt igitur ii, qui ſunt in amicitiis, conjunctioniſque neceſſitudine ſuperiores, exæquare ſe cum inferioribus debent: ſic inferiores dolere non debent, ſe a ſuis amicis aut ingenio, aut fortuna, aut dignitate ſuperari. quorum plerique aut queruntur ſemper aliquid, aut etiam exprobrant; eoque magis, ſi aliquid habere ſe putant, quod officioſe, aut amice, & cum labore aliquo ſuo factum queant dicere. Odioſum ſane genus hominum, officia exprobrantium, quæ meminiſſe debet is, in quem collata ſunt, non commemorare qui contulit. Quamobrem ut ii, qui ſuperiores ſunt, ſummittere ſe debent in amicitia, ſic quodammodo inferiores extollere. Sunt enim quidam, qui moleſtas amicitias faciunt, cum ipſi ſe contemni putant: quod non fere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

contingit, niſi iis, qui etiam conte-mnendos ſe arbitrantur: qui hac opi-nione non modo verbis, ſed etiam o-pere levandi ſunt. Tantum autem cuique tribuendum, primum quan-tum ipſe efficere poſſis: deinde etiam quantum ille, quem diligas atque ad-juves, ſuſtinere. non enim tu poſſis, quantumvis licet excellas, omneis tuos ad honores ampliſſimos perduce-re: ut Scipio P. Rupilium potuit con-ſulem efficere, fratrem ejus Lucium non potuit. quod ſi etiam poſſis quid-vis deferre ad alterum, videndum eſt tamen quid ille poſſit ſuſtinere. O-mnino amicitiæ corroboratis jam, confirmatiſque & ingeniis & ætati-bus judicandæ ſunt: nec ſi qui ineunte ætate, venandi aut pilæ ſtudioſi fue-rint, eos habere neceſſarios oportet, quos tum eodem ſtudio præditos di-lexerunt. iſto enim modo nutrices, & pædagogi jure vetuſtatis plurimum benevolentiæ poſtulabunt: qui negli-gendi quidem non ſunt; ſed alio quo-dam modo amandi. aliter amicitiæ ſtabiles permanere non poſſunt. di-ſpares enim mores diſparia ſtudia ſe-

quuntur

quuntur: quorum diſſimilitudo diſſociat amicitias. nec ob aliam cauſſam boni improbis, improbi bonis amici eſſe non poſſunt, niſi quod tanta eſt inter eos, quanta maxima poteſt eſſe, morum ſtudiorumque diſtantia. Recte etiam præcipi poteſt in amicitiis, ne intemperate quædam benevolentia (quod perſæpe fit) impediat magnas utilitates amicorum. nec enim (ut ad abulas redeam) Trojam Neoptolenus capere potuiſſet, ſi Lycomedem, pud quem erat educatus, multis cum acrumis iter ſuum impedientem audie voluiſſet. & ſæpe incidunt magnæ es, ut diſcedendum ſit ab amicis: quas ui impedire vult, quod deſiderium on facile ferat, is & infirmus eſt, ollisque natura, & ob eam ipſam uſſam in amicitia parum juſtus. Atue in omni re conſiderandum eſt & uid poſtules ab amico, & quid pare a te impetrari. Eſt etiam quæm quaſi calamitas in amicitiis dittendis nonnumquam neceſſaria. n enim a ſapientium familiaritatis ad vulgareis amicitias oratio noa delabitur. Erumpunt ſæpe vitia a-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

micorum tum in ipſos amicos, tu
in alienos: quorum tamen ad amic
redundet infamia. tales igitur amic
tiæ ſunt remiſſione uſus eluendæ, S
(ut Catonem dicere audivi) diſſue
dæ magis, quam diſcindendæ ſun
niſi quędam admodum tolerabilis i
juria exarſerit, ut neque rectum, ne
honeſtum ſit, neque fieri poſſit, ut no
ſtatim alienatio, disjunctioque f
cienda ſit. Sin autem aut morum a
ſtudiorum commutatio quædam (
fieri ſolet) facta erit, aut in reipu
partibus diſſenſio interceſſerit (loqu
enim, ut paullo ante dixi, non de
pientium, ſed de communibus ami
tiis) cavendum erit ne non ſolum
micitiæ depoſitæ, ſed inimicitiæ
iam ſuſceptæ videantur. nihil en
turpius, quam cum eo bellum gere
quocum familiariter vixeris. Ab a
citia Q. Pompeii meo nomine ſe
moverat (ut ſcitis) Scipio: prop
diſſenſionem autem quæ erat in r
alienatus eſt a collega noſtro Me
lo. utrumque egit graviter, auctor
te, & offenſione animi non acer
Quamobrem primum danda op

eſt, ne qua amicorum diſcidia fiant:
ſin tale aliquid evenerit, ut exſtinctæ
potius amicitiæ, quam oppreſſæ eſſe
videantur. Cavendum vero eſt, ne et-
iam in graveis inimicitias conver-
tant ſe amicitiæ: e quibus jurgia,
maledicta, contumeliæ gignuntur.
quæ tamen ſi tolerabiles erunt, feren-
æ ſunt: & hic honos veteri amicitiæ
ribuendus eſt, ut is in culpa ſit, qui
aciat, non qui patiatur injuriam.
Omnino omnium horum vitiorum at-
que incommodorum una cautio eſt,
tque una proviſio: ut ne nimis ci-
o diligere incipiant, neve indignos.
igni autem ſunt amicitia, quibus
ipſis ineſt cauſſa cur diligantur.
arum genus: & quidem omnia præ-
ara, rara: nec quicquam difficilius,
am reperire quod ſit omni ex parte
rfectum. Sed pleriq; neque in rebus
manis quicquam bonum norunt,
i quod fructuoſum ſit: & amicos,
nquam pecudes, eos potiſſimum di-
unt, ex quibus ſperant ſe maximũ
ctum eſſe capturos. ita pulcherri-
illa, & maxime naturali carent
icitia, per ſe & propter ſe expeten-

da:

da: nec ipſi ſibi exemplo ſunt, hæc vis amicitiæ qualis & quanta ſit. ipſ enim ſe quiſque diligit, non ut aliqu a ſe ipſe mercedem exigat caritati ſuæ, ſed quod per ſe ſibi quiſque ca rus eſt. quod niſi idem in amicitiam transferatur, verus amicus nunquam reperietur. eſt enim is, qui eſt tamqu alter idem. Quod ſi hoc apparet i beſtiis, volucribus, natantibus, agre ſtibus, cicuribus, feris, primum ut ſ ipſæ diligant (id enim pariter cum o mni animante naſcitur:) deinde ut re quirant atque appetant, ad quas ſ applicent, ejuſdem generis animan teis: idque faciunt cum deſiderio, & cum quadam ſimilitudine amoris hu mani: quanto id magis in homine fi natura, qui & ſe ipſe diligit, & alte rum acquirit, cujus animum ita cun ſuo miſceat, ut efficiat pene unum e duobus? Sed plerique perverſe, ne di cam impudenter, amicum habere ta lem volunt, quales ipſi eſſe non po ſunt: quæque ipſi non tribuunt ami cis, hæc ab iis deſiderant. Par eſt au tem primum ipſum eſſe virum bo num, tum alterum ſimilem ſui quære

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

In talibus ea, quam jam dudum
ꝛctamus, ſtabilitas amicitiæ, confir-
ri poteſt: cum homines benevolen-
conjuncti, primum cupiditatibus
, quibus ceteri ſerviunt, impera-
nt: deinde æquitate, juſtitiaque
idebunt: omniaque alter pro alte-
ſuſcipiet, neque quicquam unquam
honeſtum & rectum alter ab al-
o poſtulabit: neque ſolum colent
er ſe, ac diligent, ſed etiam vere-
ıtur. nam maximum ornamentum
icitiæ tollit, qui ex ea tollit vere-
diam. Itaque in iis pernicioſus eſt
or, qui exiſtimant libidinum, pec-
orumque omnium patere in ami-
a licentiam. Virtutum enim ami-
ı adjutrix a natura data eſt, non
orum comes: ut, quoniam ſolita-
non poſſet virtus ad ea, quæ ſum-
ſunt, pervenire, conjuncta & con-
ata cum altera perveniret. quæ
os inter ſocietas aut eſt, aut fuit,
futura eſt, eorum eſt habendus ad
num naturæ bonum optimus,
iſſimuſque comitatus. Hæc eſt,
am, ſocietas, in qua omnia in-
quæ putant homines expetenda:

hone-

honeſtas, gloria, tranquillitas animi atque jucunditas; ut &, cum hæc ad ſint, beata vita ſit, & ſine his eſſe non poſſit. Quod cum optimum, maximumque ſit, ſi id volumus adipiſci, virtuti opera danda eſt: ſine qua neque amicitiam, neque ullam rem expetendam conſequi poſſumus: ea vero neglecta, qui ſe amicos habere arbitrantur, tum ſe denique erraſſe ſentiunt, cum eos gravis aliquis caſus experiri cogit. Quocirca (dicendum eſt enim ſæpius) cum judicaris, diligere oportet: non cum dilexeris, judicare. Sed cum multis in rebus negligentia plectimur, tum maxime in amicis & deligendis & colendis. præpoſteris enim utimur conſiliis, & acta agimus: quod vetamur vetere proverbio. nam implicati ultro & citro, vel uſu diuturno, vel etiam officiis, repente in medio curſu amicitias, exorta aliqua offenſione, diſrumpimus. quo etiam magis vituperanda eſt rei maxime tam neceſſariæ tanta incuria. Vna eſt enim amicitia in rebus humanis, de cujus utilitate omnes uno ore conſentiunt. Namque a multis ipſa

virtus contemnitur, & venditatio quędam atque oſtentatio eſſe dicitur. multi divitias deſpiciunt, quos parvo contentos tenuis victus, cultuſque delectat: honores vero, quorum cupiditate quidam inflammantur, quam nulti ita contemnunt, ut nihil inaiius, nihil eſſe levius exiſtiment! item etera, quæ quibuſdam admirabilia identur, permulti ſunt, qui pro nihi- putent: de amicitia omnes ad uum idem ſentiunt, & ii, qui ad remublicam ſe contulerunt, & ii, qui reım cognitione, doctrinaque delecantur, & ii, qui ſuum negotium geint otioſe: poſtremo ii, qui ſe totos adiderunt voluptatibus, ſine amici- vitam eſſe nullam, ſi modo velint iqua ex parte liberaliter vivere. ſer- enim neſcio quo modo per onium vitas amicitia: nec ullam æta- degendæ rationem patitur eſſe exrtem ſui. Quinetiam ſi quis aſperie ea eſt, & immanitate naturæ, igreſſus ut hominum fugiat, atque erit, qualem fuiſſe Athenis Timon neſcio quem accepimus: tamen ati non poſſit, ut non acquirat ali-

quem,

quem, apud quem evomat virus acerbitatis ſuæ. Atque hoc maxime judicaretur, ſiquid tale poſſet contingere, ut aliquis nos deus ex hac hominum frequentia tolleret, & in ſolitudine uſpiam collocaret: atque ibi ſuppeditans omnium rerum, quas natura deſiderat, abundantiam & copiam, hominis omnino aſpiciendi poreſtatem eriperet: quis tam eſſet ferreus, qui eam vitam ferre poſſet? cuique non auferret fructum voluptatum omnium ſolitudo? Verum igitur illud eſt quod a Tarentino Archyta (ut opinor) dici ſolitum noſtros ſenes commemorare audivi, ab aliis ſenibus auditum: Siquis in cælum aſcendiſſet, naturamque mundi, & pulchritudinem ſiderum perſpexiſſet, inſuavem illam admirationé ei fore, quæ jucundiſſima fuiſſet, niſi aliquem, cui narraret, habuiſſet. Sic natura ſolitarium nihil amat, ſemperque ad aliquid tamquam adminiculum annititur, quod in amiciſſimo quoque dulciſſimum eſt. Sed cum tot ſignis eadem natura declaret quid velit, anquirat, deſideret: obſurdeſcimus tamen ne-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſcio quo modo: nec ea quæ ab ea monemur, audimus. eſt enim varius & multiplex uſus amicitiæ, multæque cauſſæ ſuſpicionum, offenſionumque dantur: quas tum evitare, tum elevare, tum ferre, ſapientis eſt. Vna illa ſublevanda offenſio eſt, ut & veritas in amicitia & fides retineatur. nam & monendi amici ſæpe ſunt & objurgandi: & hæc accipienda amice, cum benevole fiunt. Sed neſcio quo modo verum eſt quod in Andria familiaris meus Terentius dixit: *Obſequium amicos, veritas odium parit*. Moleſta veritas eſt, ſi quidem ex ea naſcitur odium, quod eſt venenum amicitiæ: ſed obſequium multo moleſtius, quod peccatis indulgens, præcipitem amicum ferri ſinit. Maxima autem culpa in eo eſt, qui & veritatem aſpernatur, & in fraudem obſequio impellitur. Omnis igitur hac in re adhibenda ratio & diligentia eſt, primum ut monitio acerbitate, deinde objurgatio contumelia careat. In obſequio autem (quoniam Terentiano verbo lubenter utimur) comitas adſit: aſſentatio, vitiorum adjutrix, procul amoveatur:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

quæ non modo amico, ſed ne libero quidem digna eſt. aliter enim cum tyranno, aliter cum amico vivitur. Cujus autem aures ita clauſæ veritati ſunt, ut ab amico verum audire nequeat, hujus ſalus deſperanda eſt. ſcitũ eſt enim illud Catonis, ut multa. Melius de quibuſdam acerbos inimicos mereri, quam eos amicos qui dulces videantur: illos verum ſæpe dicere, hos nunquam. Atque illud abſurdum eſt, quod ii qui monentur, eã moleſtiam, quam debeant capere, non capiunt; eam capiunt, qua debeant vacare. peccaſſe enim ſe non anguntur; objurgari, moleſte ferunt. quod contra oportebat, delicto dolere, objurgatione gaudere. Vt igitur & monere & moneri, proprium eſt veræ amicitiæ: & alterum libere facere, non aſpere; alterum patienter accipere, non repugnanter: ſic habendum eſt, nullam in amicitiis peſtem eſſe majorem, quam adulationem, blanditiam, aſſentationem. quamvis enim multis nominibus eſt hoc vitium notandum, levium hominum atque fallacium, ad voluptatem loquentium omnia, nihil

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ad veritatem. Cum autem omnium rerum ſimulatio eſt vitioſa; tollit enim judicium veri, idque adulterat: tum amicitiæ repugnat maxime. delet enim veritatem, ſine qua nomen amicitiæ valere non poteſt. nam cum amicitiæ vis ſit in eo, ut unus quaſi animus fiat ex pluribus: qui fieri id poterit, ſi ne in uno quidem quoque unus animus erit, idemque ſemper, ſed varius, cõmutabilis, multiplex? Quid enim poteſt eſſe tam flexibile, tam devium, quam animus ejus, qui ad alterius non modo ſenſum, ac voluntatem, ſed etiam vultum atque nutum convertitur? Negat quis? nego: ait? aio. poſtremo imperavi egomet mihi omnia aſſentiri: ut ait idem Terentius ſub Gnathonis perſona: quod amicitiæ genus adhibere, omnino levitatis eſt. Multi autem Gnathonum ſimiles, cum ſint loco, fortuna, fama ſuperiores: horum eſt aſſentatio moleſta, cum ad vanitatem acceſſit auctoritas. Secerni autem blandus amicus a vero, & internoſci tam poteſt adhibita diligentia, quam omnia fucata & ſimulata a ſinceris atque veris.

concio, quæ ex imperitiſſimis conſtat, tamen judicare ſolet quid interſit inter popularem, id eſt aſſentatorem & levem civem, & inter conſtantem, ſeverum & gravem. Quibus blanditiis C. Papirius nuper influebat in aures concionis, cum ferret legem de tribunis pl. reficiendis! diſſuaſimus nos. ſed nihil de me: de Scipione dicam libentius. Quanta illa, dii immortales, fuit gravitas! quanta in oratione majeſtas! ut facile ducem populi Rom. non comitem diceres. ſed affuiſtis: & eſt in manibus oratio. Itaque lex popularis ſuffragiis populi repudiata eſt. Atque (ut ad me redeam) meminiſtis, Q. Maximo fratre Scipionis, & L. Mancino conſulibus, quam popularis lex de ſacerdotiis C. Licinii Craſſi ferretur. cooptatio enim collegiorum ad populi beneficium transferebatur. atque is primus inſtituit forum verſus, agere cum populo. tamen illius vendibilem orationem, religio deorum immortalium nobis defendentibus facile vincebat. atque id actum eſt prætore me, quinquennio ante quam conſul ſum factus. itaque re

magis, quam auctoritate, cauſſa illa defenſa eſt. Quod ſi in ſcena, in qua rebus fictis & adumbratis loci plurimum eſt, tamen verum valet, ſi modo id patefactum & illuſtratum eſt: quid in amicitia fieri oportet, quæ tota veritate perpenditur? in qua niſi (ut dicitur) apertum amici pectus videas, tuumque oſtendas, nihil fidum, nihil exploratum habeas: ne amare quidẽ, aut amari poſſis, cum id quam vere fiat, ignores. Quamquam iſta aſſentatio quamvis pernicioſa ſit, nocere tamen nemini poteſt, niſi ei, qui eam recipit, atque ea delectatur. ita fit ut is aſſentatoribus patefaciat aureis ſuas maxime, qui ipſe ſibi aſſentetur, & ſe maxime ipſe delectet. Omnino eſt amans ſui virtus. optime enim ſe ipſa novit, quamque amabilis ſit, intelligit. ego autem non de virtute nunc loquor, ſed de virtutis opinione. virtute enim ipſa non tam multi præditi eſſe, quam videri volunt. Hos delectat aſſentatio: his fictus ad ipſorum voluntatem ſermo cum adhibetur, orationem illam vanam teſtimonium eſſe laudum ſuarum putant. nulla eſt igi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tur hæc amicitia, cum alter verum audire non vult, alter ad mentiendum paratus eſt. Nec paraſitorum in comœdiis aſſentatio faceta nobis videretur, niſi eſſent milites glorioſi. Magnas vero agere gratias Thais mihi? Satis erat reſpondere, Magnas: Ingenteis, inquit. Semper auget aſſentatio id, quod is, cujus ad voluntatem dicitur, vult eſſe magnum. Quamobrem, quamquam blanda iſta vanitas apud eos valeat, qui ipſi illam allectant & invitant: tamen etiam graviores, conſtantioreſque admonendi ſunt, ut animadvertant ne callida aſſentatione capiantur. aperte enim adulantem nemo non videt, niſi qui admodum eſt excors. callidus ille & occultus ne ſe inſinuet, ſtudioſe cavendum eſt. nec enim facillime agnoſcitur: quippe qui etiam adverſando ſæpe aſſentetur, & litigare ſe ſimulans blandiatur, atque ad extremum det manus, vincique ſe patiatur, ut is qui illuſus ſit, plus vidiſſe videatur. Quid autem turpius, quam illudi? quod ne accidat, magis cavendum eſt: ut in Epiclero.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Hodie me ante omneis comicos ſtultos ſenes
Verſaris, atque luſeris lautiſsime.

Hæc enim in fabulis ſtultiſſima perſona eſt improvidorum & credulorum ſenum. Sed neſcio quo pacto ab amicitiis perfectorum hominum, id eſt, ſapientium (de hac dico ſapientia, quæ videtur in hominem cadere poſſe) ad leveis amicitias deflexit oratio. Quamobrem ad illa prima redeamus; eaque ipſa concludamus aliquando. Virtus, inquam, C. Fanni, & tu Q. Muci, & conciliat amicitias, & conſervat. in ea eſt enim convenientia rerum, in ea ſtabilitas, in ea conſtantia: quæ cum ſe extulit, & oſtendit lumen ſuum, & idem aſpexit, agnovitque in alio: ad id ſe admovet, viciſſimque accipit illud, quod in altero eſt; ex quo exardeſcit ſive amor, ſive amicitia, utrumque enim dictum eſt ab amando. Amare autem, nihil aliud eſt, niſi eum ipſum diligere, quem ames, nulla indigentia, nulla utilitate quæſita; quæ tamen ipſa effloreſcit ex amicitia, etiam ſi tu eam minus ſecutus ſis. Hac nos adoleſcentes bene-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

volentia ſenes illos, L. Paullum, M. Catonem, C. Gallum, P. Naſicam, Ti. Gracchum, Scipionis noſtri ſocerum dileximus. hæc etiam magis elucet inter æqualeis, ut inter me & Scipionem, L. Furium, P. Rupilium, Sp. Mummium. viciſſim autem ſenes in adoleſcentium caritate acquieſcimus, ut in veſtra, ut in Q. Tuberonis: equidem etiam admodum adoleſcentis P. Rutilii, & A. Virginii familiaritate delector. Quoniamque ita ratio comparata eſt vitæ, naturæque noſtræ, ut alia ætas oriatur ex alia, maxime quidem optandum eſt, ut cum æqualibus poſſis, hoc eſt, quibuſcum tamquam e carceribus emiſſus ſis, cum iiſdem ad calcem (ut dicitur) pervenire: ſed quoniam res humanæ, fragiles, caducæq; ſunt, ſemper aliqui acquirendi ſunt, quos diligamus, & a quibus diligamur. caritate enim, benevolentiaque ſublata, omnis eſt e vita ſublata jucunditas. Mihi quidem Scipio, quamquam eſt ſubito ereptus, vivit tamen, ſemperque vivet, virtutem enim amavi illius viri, quæ exſtincta non eſt: nec mihi ſoli verſatur ante oculos, qui il-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

lam ſemper in manibus habui: ſed et-
am poſteris erit clara & inſignis. ne-
mo unquam animo, aut ſpe majora
uſcipiet, qui ſibi non illius memo-
iam atque imaginem proponendam
utet. Equidem ex omnibus rebus,
quas mihi aut fortuna, aut natura tri-
uit, nihil habeo, quod cum amicitia
cipionis poſſim comparare. in hac
nihi de repub. fuit conſenſus, in hac
erum privatarum conſilium: in ea-
lem requies plena oblectationis fuit.
umquam illum ne minima quidem
e offendi, quod quidem ſenſerim: ni-
il audivi ex eo ipſe, quod nollem.
na domus erat, idem victus, iſque
ommunis: neque ſolum militia, ſed
tiam peregrinationes, ruſticationeſq;
ommunes. Nam quid ego de ſtudiis
icam cognoſcendi ſemper aliquid,
tque diſcendi, in quibus remoti ab
culis populi, omne otioſum tempus
ontrivimus? quarum rerum recorda-
io & memoria ſi una cum illo occi-
iſſet, deſiderium conjunctiſſimi viri,
tque amantiſſimi ferre nullo modo
oſſem: ſed nec illa exſtincta ſunt, a-
unturque potius & augentur cogita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tione & memoria: &, ſi plane illis o-batus eſſem, magnum tamen afferre mihi ætas ipſa ſolatium. diutius enim jam in hoc deſiderio eſſe non poſſum omnia autem brevia, tolerabilia eſſe debent, etiam ſi magna ſunt. Hæc ha-bui, de amicitia quæ dicerem. vos au-tem hortor, ut ita virtutem locetis (ſi-ne qua, amicitia eſſe non poteſt) ut ea excepta, nihil amicitia præſtabilius eſſe putetis.

M. TVLLII CICERONIS PARADOXA VI.

Ad M. Brutum.

ANIMADVERTI, Brute, ſæpe Catonem, avunculum tuum, cum in ſenatu ſenten-tiam diceret, locos graveis ex philoſophia tractare, abhorrenteis ab hoc uſu forenſi & publico: ſed dicen-do conſequi tamen, ut illa etiam po-pulo probabilia viderentur. quod eo

majus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

najus eſt illi, quam aut tibi, aut no-
is: quia nos ea philoſophia plus uti-
nar, quæ peperit dicendi copiam, &
a quæ dicuntur ea quæ non multum
iſcrepant ab opinione populari: Ca-
o autem perfectus mea ſententia Stoi-
us, & ea ſentit quę non ſane proban-
ur in vulgus; & in ea eſt hæreſi, quæ
ullum ſequitur florem orationis, ne-
ue dilatat argumentum, ſed minutis
nterrogatiunculis, quaſi punctis,
uod propoſuit, efficit. ſed nihil eſt
am incredibile, quod non dicendo
at probabile: nihil tam horridum,
am incultum, quod non ſplendeſcat
ratione, & tamquam excolatur. quod
um ita putarem, feci etiam audacius
uam ille ipſe, de quo loquor. Cato
nim dumtaxat de magnitudine ani-
ni, de continentia, de morte, de omni
aude virtutis, de diis immortalibus,
e caritate patriæ Stoice ſolet, nullis
ratoriis ornamentis adhibitis, dice-
e. Ego autem illa ipſa, quæ vix in gy-
nnaſiis, & in otio Stoici probant, lu-
ens conjeci in communeis locos: quę,
uia ſunt admirabilia, contraque opi-
ionem omnium, ab ipſis etiam πα-

ράδοξα

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ῥάδοξα appellantur. Tentare volu
poſſentne proferri in lucem, id eſt, i
forum, & ita dici ut probarentur: a
alia quædam eſſet erudita, alia popu
laris oratio: eoque ſcripſi libentius
quod mihi iſta παράδοξα, quæ appel
lantur, maxime videntur eſſe Socrati
ca, longeque veriſſima. Accipies igitu
hoc opuſculum lucubratum his jam
contractioribus noctibus, quoniam il-
lud majorum vigiliarum munus in
tuo nomine apparuit; & deguſtabis
genus exercitationum earum, quibus
uti conſuevi, cum ea, quæ dicuntur in
ſcholis θετικὰ, ad noſtrum hoc ora-
torium transfero dicendi genus. hoc
tamen opus in acceptum ut referas,
nihil poſtulo. non eſt enim tale, ut in
arce poni poſſit, quaſi illa Minerva
Phidiæ: ſed tamen, ut ex eadem offi-
cina exiſſe appareat.

ὅτι μόνον τὸ καλὸν, ἀγαθόν.

id eſt, quod honeſtum ſit, id ſolum bonum eſſe. I.

VEREOR, ne cui veſtrum ex Stoicorum hominum diſputatio-

nibus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ibus, non ex meo ſenſu deprompta
æc videatur oratio. dicam tamen
uod ſentio: & dicam brevius, quam
es tanta dici poſſit. Nunquam me
ercule ego neque pecunias iſtorum,
eque tecta magnifica, neque opes, ne-
ue imperia, neque eas, quibus maxi-
ne aſtricti ſunt, voluptates, in bonis
ebus, aut expetendis numerandas eſ-
e duxi: quippe cum viderem, homines
ebus his circumfluentibus, ea tamen
eſiderare maxime, quibus abunda-
ent: neque enim unquam expletur,
eque ſatiatur cupiditatis ſitis: neque
a ſolum, quæ habent, libidine au-
endi cruciantur, ſed etiam amittendi
netu. in quo equidem continentiſſi-
norum hominum, majorum noſtro-
um ſæpe requiro prudentiam, qui
æc imbecilla & commutabilia pe-
uniæ membra verbo bona putave-
unt appellanda, cum re ac factis
onge aliter judicaviſſent. Poteſtne
onum cuiquam malo eſſe? aut poteſt
uiſquam in abundantia bonorum
pſe eſſe non bonus? Atque iſta omnia
alia videmus, ut & improbi habeant:
& obſint probis. Quamobrem, licet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

irrideat, ſi qui vult; plus apud me
men vera oratio valebit, quam vu
opinio: neque ego unquam illum b
na perdidiſſe dicam, ſiqui pecus, a
ſupellectilem amiſerit: nec non ſæ
laudabo ſapientem illum Biante
(ut opinor) qui numeratur in ſepten
cujus cum patriam Prienam cepiſſ
hoſtis, ceterique ita fugerent, ut mu
ta de ſuis rebus aſportarent, cum eſſ
admonitus a quodam, ut idem ip
faceret: Ego vero, inquit, facio: na
omnia mea mecum porto. Ille ha
ludibria fortunæ ne ſua quidem p
tavit, quæ nos appellamus etiam b
na. Quid eſt igitur, quæret aliqui
bonum? Si quid recte fit, & honeſte, &
cum virtute, id bene fieri, vere dic
tur; quod rectum, & honeſtum, & cu
virtute eſt, id ſolum opinor bonun
Sed hęc videri poſſunt odioſiora, cu
lentius diſputantur: vita atque fact
illuſtranda ſunt ſummorum viroru
hæc, quæ verbis ſubtilius quam ſat
eſt, diſputari videntur. Quæro enir
a vobis, num ullam cogitationem ha
buiſſe videantur ii, qui hanc rempub
tam præclare fundatam nobis reli

que

querunt , aut auri atque argenti ad
varitiam , aut amœnitatum ad dele-
tationem , aut ſuppellectilis ad deli-
ias,aut epularum ad voluptates? Po-
ite ante oculos unumquemque re-
um. Vultis incipiam a Romulo? vul-
s poſt liberatam civitatem , ab iis
ſis , qui liberaverunt eam ? quibus
ndem gradibus Romulus aſcendit
coelum? iis ne, quæ iſti bona appel-
nt: an rebus geſtis atque virtutibus?
uid ? Numæ Pompilii minusne gra-
s diis immortalibus capedines , ac
ctileis urnulas fuiſſe , quam filicatas
torum pateras arbitramur ? Omitto
liquos: ſunt enim omnes pares inter
, præter Superbum. Brutum vero ſi
i roget quid egerit in patria libe-
nda , ſi quis item reliquos ejuſdem
nſilii ſocios,quid ſpectaverint,quid
cuti ſint : num quis exiſtat , cui vo-
ptas, cui divitiæ , cui denique præ-
r officium fortis & magni viri, quic-
iam aliud propoſitum fuiſſe videa-
r ? Quæ res ad necem Porſennæ Q.
ucium impulit ſine ulla ſpe ſalutis
æ ? Quæ vis Coclitem contra o-
neis hoſtium copias tenuit in ponte

ſolum?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſolum ? quæ patrem Decium, quæ filium devovit, atque immiſit in armatas hoſtium copias? Quid continentia C. Fabricii, quid tenuitas victus M. Curii ſequebatur ? quid duo propugnacula belli Punici Cn. & P. Scipiones, qui Carthaginienſium adventum corporibus ſuis intereludendum putaverunt? quid Africanus major, quid minor ? quid inter horum ætates interjectus Cato ? quid innumerabiles alii? (nam domeſticis exemplis abundamus,) cogitaſſe quicquam putamus in vita ſibi expetendum, niſi quod laudabile eſſe & præclarum videretur? Veniant igitur iſti irriſores hujus orationis ac ſententiæ: & jam vel ipſi judicent, utrum ſe horum alicujus, qui marmoreis tectis, ebore, & auro fulgentibus, qui ſignis, qui tabulis, qui cælato auro & argento, qui Corinthiis operibus abundant: an C. Fabricii, qui nihil eorum habuit, nihil habere voluit, ſimiles eſſe malint. Atque hæc quidem, quæ modo huc, modo illuc transferuntur, facile adduci ſolent, ut in rebus bonis eſſe negent: illud arcte tenent, accurateque defen-

dunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

dunt, voluptatem eſſe ſummum bonum. quæ quidem mihi vox pecudum videtur eſſe, non hominum. Tu, cum tibi ſive deus ſive mater (ut ita dicā) rerum omnium natura dederit animum, quo nihil eſt præſtantius, neque divinius: ſic te ipſe abjicies, atque proſternes, ut nihil inter te atque inter quadrupedem putes intereſſe? Quicquamne bonum eſt, quod non eum, qui poſſidet, meliorem facit? ut enim quiſque eſt maxime boni particeps, ita & laudabilis maxime: neque eſt ullum bonum, de quo non is, qui id habeat, honeſte poſſit gloriari. quid autem eſt horum in voluptate? melioremne efficit, aut laudabiliorem virum? aut quiſquam in potiundis voluptatibus gloriatione ſeſe & prædicatione extollit? Atqui, ſi voluptas, quæ plurimorum patrociniis defenditur, in rebus bonis habenda non eſt, eaque, quo eſt major, eo magis mentem e ſua ſede & ſtatu demovet: profecto nihil eſt aliud bene & beate vivere, niſi honeſte & recte vivere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ὅτι αὐτάρκης ἡ ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν.

In quo virtus ſit, ei nihil deeſſe ad beate vivendum. II.

NEC vero ego M. Regulum ærumnoſum, nec infelicem, nec miſerum unquam putavi. non enim magnitudo animi ejus cruciabatur a Pœnis, non gravitas, non fides, non conſtantia, non ulla virtus, non denique animus ipſe: qui tot virtutum prę-ſidio munitus, tantoque comitatu ſeptus, cum corpus ejus caperetur, capi certe ipſe non potuit. C. vero Marium vidimus: qui mihi ſecundis in rebus, unus ex fortunatis hominibus: in adverſis, unus ex ſummis viris videbatur: quo beatius eſſe mortali nihil poteſt. Neſcis, inſane, neſcis quantas vireis virtus h beat. nomen tantum virtutis uſurpas: quid ipſa valeat, ignoras. Nemo poteſt non beatiſſimus eſſe, qui eſt totus aptus ex ſeſe, quique in ſe uno ſua ponit omnia. cui vero ſpes omnis, & ratio, & cogitatio pendet

ex fortuna, huic nihil poteſt eſſe certi, nihilque, quod exploratum habeat permanſurum ſibi nec unum diem. Eum tu hominem terreto, ſiquem eris nactus iſtiuſmodi mortis, aut exſulii minis. mihi vero quicquid acciderit in tam ingrata civitate, ne recuſanti quidem evenerit, non modo non repugnanti. quid enim ego laboravi, aut quid egi, aut in quo evigilaverunt curæ & cogitationes meæ; ſiquidem nihil peperi tale, nihil conſecutus ſum, ut eo ſtatu eſſem, quem neque fortunæ temeritas, neque inimicorum labefactaret injuria? Mortemne mihi minitaris, ut omnino ab hominibus; an exſulium, ut ab improbis demigrandum ſit? mors terribilis eſt iis, quorum cum vita omnia exſtinguuntur; non iis, quorum laus emori non poteſt: exſulium autem iis, quibus quaſi circumſcriptus eſt habitandi locus; non iis, qui omnem orbem terrarum, unam urbem eſſe ducunt. Te miſeriæ, te ærumnæ premunt omnes, qui te beatum, qui te florentem putas: tuæ te libidines torquent: tu dies, noctesque cruciaris: cui nec ſatis eſt, quod

eſt, & id ipſum ut diuturnum ſit, times: te conſcientiæ ſtimulant maleficiorum tuorum: te metus exanimat judiciorum atque legum. quocumque aſpexiſti, ut furiæ, ſic tuæ tibi occurrunt injuriæ, quæ te reſpirare non ſinunt. Quamobrem ut improbo & ſtulto & inerti nemini bene eſſe poteſt: ſic bonus vir, & fortis, & ſapiens, miſer eſſe nemo poteſt. Nec vero, cujus virtus, moreſque laudandi ſunt, ejus non laudanda vita eſt: neque porro fugienda vita, quæ laudanda eſt. eſſet autem fugienda, ſi eſſet miſera. Quãobrem quicquid eſt laudabile, idem & beatum, & florens, & expetendum videri debet.

ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ κατορθώματα.

æqualia eſſe peccata, & recte facta. III.

PARVA, inquit, res eſt. At magna culpa. nec enim peccata rerum eventu, ſed vitiis hominum metienda ſunt. In quo peccatur, id po-

teſt aliud alio majus eſſe, aut minus: ipſum quidem illud peccare, quoquo te verteris, unum eſt. auri navim evertat gubernator, an paleæ, in re aliquantum, in gubernatoris inſcientia nihil intereſt. Lapſa eſt libido in muliere ignota; dolor ad pauciores pertinet, quam ſi petulans fuiſſet in aliqua generoſa ac nobili virgine; peccavit vero nihilo minus: ſiquidem eſt peccare, tamquam tranſilire lineas: quod cum feceris, culpa commiſſa eſt, quam longe progrediare, cum ſemel tranſieris, ad augendam tranſeundi culpam nihil pertinet. Peccare certe licet nemini. quod autem non licet, id hoc uno tenetur, ſi arguitur non licere. id ſiquidem nec majus, nec minus unquam fieri poteſt: quoniam in eo eſt peccatum, ſi non licuit. Quod ſemper unum & idem eſt, quæ ex eo peccata naſcuntur, æqualia ſint oportet. Quod ſi virtutes pares ſunt inter ſe, paria eſſe etiam vitia neceſſe eſt. Atqui pares eſſe virtutes, nec bono viro meliorem, nec temperante temperantiorem, nec forti fortiorem, nec ſapiente ſapientiorem poſſe fieri, fa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

cillime poteſt perſpici. An virum bonum dices, qui depoſitum nullo teſte, cum lucrari impune poſſet, auri pondo decem reddiderit, ſi idem in decem millibus pondo auri non idem fecerit? aut temperantem eum, qui ſe in aliqua libidine continuerit, in aliqua effuderit? Vna virtus eſt conſentiens cum ratione, & perpetua conſtantia: nihil huic addi poteſt, quo magis virtus ſit; nihil demi, ut virtutis nomen relinquatur. etenim ſi benefacta, recte facta ſunt, & nihil recto rectius; certe ne bono quidem melius quicquā inveniri poteſt. Sequitur igitur, ut etiam vitia ſint paria: ſiquidem pravitates animi recte vitia dicuntur. Atqui, quoniam pares virtutes ſunt, etiam recte facta, quoniam a virtutibus proficiſcuntur, paria eſſe debent, itemque peccata, quoniam ex vitiis manant, ſint æqualia neceſſe eſt. A philoſophis, inquit, illa ſumis. Metuebam ne a lenonibus diceres. Socrates diſputabat iſto modo. Bene hercle narras. nam iſtum doctum & ſapientem virum fuiſſe memoriæ traditum eſt. Sed tamen quæro ex te (quoniam verbis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

inter nos contendimus, non pugnis,) utrum potius eſt quęrendum, quid bajuli atque operarii, an quid homines doctiſſimi ſenſerint: præſertim cum hæc ſententia non modo verior, ſed ne utilior quidem hominum vitæ reperiri ulla poſſit? quæ vis eſt enim, quæ magis arceat homines ab omni improbitate, quam ſi ſenſerint nullum in delictis eſſe diſcrimen? & æque peccare, ſi privatis, ac ſi magiſtratibus manus afferant? quamcumque in domum ſtuprum intulerint, eandem eſſe labem libidinis? Nihilne igitur intereſt (nam hoc dicet aliquis) patrem quis necet, an ſervum? nuda iſta ſi pones, judicare qualia ſint, non facile poſſim. Patrem vita privare, ſi per ſe ſcelus eſt; Saguntini, qui parenteis ſuos, liberos emori, quam ſervos vivere maluerunt, parricidæ fuerunt. Ergo & parenti nonnunquam adimi vita ſine ſcelere poteſt: & ſervo ſæpe ſine injuria non poteſt. Cauſſa igitur hæc, non natura diſtinguit: quæ quoniam altero acceſſit, id fit propenſius: ſi utroque adjuncta eſt, paria fiant neceſſe eſt. Illud tamen intereſt, quod in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſervo necando, ſi adſit injuria, ſemel peccatur; in patris vita violanda, multa peccantur: violatur is, qui procreavit: is, qui aluit: is, qui erudivit: is, qui in ſede ac domo, atque in rep. collocavit. multitudine peccatorum præſtat, eoque pœna majore dignus eſt. ſed nos in vita, non quæ cuique peccato pœna ſit, ſed quantum cuique liceat, ſpectare debemus. quicquid non oportet, ſcelus eſſe; quicquid non licet, nefas putare debemus. Etiamne in minimis rebus? Etiam: ſiquidem rerum modum figere non poſſumus, animorum tenere poſſumus. Hiſtrio ſi paullum ſe movit extra numerum, aut ſi verſus pronuntiatus eſt ſyllaba una brevior, aut longior, exſibilatur, & exploditur: tu in vita, quæ omni geſtu moderatior, omni verſu aptior eſſe debet, ut in ſyllaba te peccaſſe dices? poëtam non audio in nugis: in vitæ ſocietate te audiam civem digitis peccata dimetientem ſua? Viſa ſint breviora: leviora qui poſſunt, cum, quicquid peccatur, perturbatione peccetur rationis atque ordinis: perturbata autem ratione ſe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

mel, & ordine, nihil poſſit addi, quo magis peccari poſſe videatur?

ὅτι πάντες οἱ ἄφρονες μαίνονται.

Omnes ſtultos inſanire. IIII.

EGO vero te non ſtultum, ut ſæpe, non improbum, ut ſemper: ſed dementem & inſanum eſſe, rationibus vincam neceſſariis. Sapientis animus magnitudine conſilii, tolerantia rerum humanarum, contemtione fortunæ, virtutibus denique omnibus, ut mœnibus ſeptus vincetur, & expugnabitur, qui ne civitate quidem pelli poteſt? Quæ eſt enim civitas? omniſne conventus etiam ferorum & immanium? omniſne etiam fugitivorum ac latronum congregata unum in locum multitudo? certe negabis. Non igitur erat illa tum civitas cum leges in ea nihil valebant: cum judicia jacebant: cum mos patrius occiderat: cum ferro pulſis magiſtratibus, ſenatus nomen in repub. non erat. Prædonum ille concurſus, & te duce latrocinium in foro conſtitutum, & reliquiæ con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

jurationis a Catilinæ furiis ad tuum ſcelus, furoremque converſæ, non civitas erat. Itaque pulſus ego civitate non ſum, quæ nulla erat: arceſſitus in civitatem ſum, cum eſſet in repub. conſul, qui tum nullus fuerat: eſſet ſenatus, qui tum occiderat: eſſet conſenſus populi liberi, eſſet juris & æquitatis (quæ vincula ſunt civitatis) repetita memoria. Ac vide quam iſta tui latrocinii tela contempſerim. jactam & immiſſam a te nefariam in me injuriam ſemper duxi, perveniſſe ad me numquam putavi: niſi forte, cum parietes diſturbabas, aut cum tectis ſceleratas faceis inferebas, tunc meorum aliquid ruere aut deflagrare arbitrabare. Nihil neque meum eſt, neque cujuſquam, quod auferri, quod eripi, quod amitti poteſt. Si mihi eripuiſſes divinā animi mei conſtantiam, meas curas, vigilias, conſilia, quibus reſp. te inviriſſimo ſtat: ſi hujus ęterni beneficii immortalē memoriam deleviſſes: multo etiam magis, ſi illam mentem, unde hæc conſilia manarunt, mihi eripuiſſes: tum ego accepiſſe me injuriam confiterer., ſed ſi hæc nec fe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ciſti, nec facere potuiſti: reditum mihi glorioſum injuria tua dedit, non exitum calamitoſum. Ergo ego ſemper civis, & tum maxime, cum meam ſalutem ſenatus exteris nationibus, ut CIVIS OPTIMI, commendabat: tu ne nunc quidem: niſi forte idem hoſtis & civis eſſe poteſt. An tu civem ab hoſte natura ac loco, non animo, factiſque diſtinguis? Cædem in foro feciſti: armatis latronibus templa tenuiſti: privatorum domos, ædeiſque ſacras incendiſti. Cur hoſtis Spartacus, ſi tu civis? Potes autem eſſe tu civis, propter quem aliquando civitas non fuit? & me exſulem tuo nomine appellas, cum omnes meo diſceſſu exſulaſſe rempubl. putent? numquam ne homo amentiſſime te circumſpicies? numquamne, quid facias, conſiderabis, nec quid loquare? neſcis, exſulium, ſcelerum eſſe poenam? meum illud iter ob præclariſſimas res a me geſtas eſſe ſuſceptum? Omnes ſcelerati atque impii, quorum tu te ducem eſſe profiteris, quos leges exſulio affici volunt, exſules ſunt, etjam ſi ſolum non mutarunt. An, cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

omnes leges te exſulem eſſe jubeant, non eris tu exſul? Non appelletur inimicus, qui cum telo fuerit? ante ſenatum tua ſica deprehenſa eſt. qui hominem occiderit? tu plurimos occidiſti. qui incendium fecerit? ædes Nympharum manu tua deflagravit. qui templa occupaverit? in foro etiam caſtra poſuiſti. Sed quid ego communeis leges profero, quibus omnibus es exſul? Familiariſſimus tuus de te privilegium tulit, ut ſi in opertum Bonæ deæ acceſſiſſes, exſulares. At id te feciſſe, etiam gloriari ſoles. quo modo igitur tot legibus in exſulium ejectus, nomen exſulis non perhorreſcis? Romæ ſum, inquis. Et tu quidem in operto fuiſti. Non igitur ubi quiſque erit, ejus loci jus tenebit, ſi ibi eum legibus eſſe non oportebit.

ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος, καὶ πᾶς ἄφρων δοῦλος.

id eſt, ſolum ſapientem eſſe liberum: & omnem ſtultum ſervum. V.

LAVDETVR vero hic imperator, aut etiam appelletur, aut hoc

nomine dignus putetur? quo modo? aut cui tandem hic libero imperabit, qui non poteſt cupiditatibus ſuis imperare? refrænet prius libidines, ſpernat voluptates, iracundiam teneat, coërceat avaritiam, ceteras animi labes repellat: tum incipiat aliis imperare, cum ipſe improbiſſimis dominis, dedecori ac turpitudini, parere deſierit. Dum quidem his obediet, non modo imperator, ſed liber habendus omnino non erit. præclare enim eſt hoc uſurpatum a doctiſſimis, quorum auctoritate non uterer, ſi mihi apud aliquos agreſteis hæc habenda eſſet oratio. cum vero apud prudentiſſimos loquar, quibus hæc inaudita non ſunt: cur ego ſimulem, me, ſiquid in his ſtudiis operæ poſuerim, perdidiſſe? Dictum eſt igitur ab eruditiſſimis viris, niſi ſapientem, liberum eſſe neminem. Quid eſt enim libertas? poteſtas vivendi ut velis. Quis igitur vivit ut vult, niſi qui recta ſequitur? qui gaudet officio? cui vivendi via conſiderata atque proviſa eſt? qui legibus non propter metum paret, ſed eas ſequitur atque colit, quia id ſalutare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

maxime eſſe judicat? qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, niſi libenter ac libere? cujus omnia conſilia, reſque omnes, quas gerit, ab ipſo proficiſcuntur, eodemque referuntur: nec eſt ulla res, quæ plus apud eum polleat, quam ipſius voluntas atque judicium? cui quidem etiam, quæ vim habere maximam dicitur, fortuna ipſa cedit: quæ, ſicut ſapiens poëta dixit, Suis ea cuique fingitur moribus. Soli igitur hoc contingit ſapienti, ut nihil faciat invitus, nihil dolens, nihil coactus. quod etſi ita eſſe pluribus verbis diſſerendum eſt; illud tamen brevi confitendum eſt, niſi qui ita ſit affectus, eſſe liberum neminem. Igitur omnes improbi, ſervi: nec hoc tam re eſt, quam dictu inopinatum atque mirabile. Non enim ita dicunt, eos eſſe ſervos, ut mancipia, quæ ſunt dominorum facta nexu, aut aliquo jure civili: ſed ſi ſervitus ſit, ſicut eſt, obediētia fracti animi & abjecti, & arbitrio carentis ſuo, quis neget omneis leveis, omneis cupidos, omneis denique improbos eſſe ſervos? An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat? cui le-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ges imponit, præſcribit, jubet, vetat quod videtur? qui nihil negare imperanti poteſt? nihil recuſare audet? poſcit? dandum eſt. vocat? veniendum. ejicit? abeundum. minatur? extimeſcendum. Ego vero iſtum non modo ſervum, ſed nequiſſimum ſervum, etjam ſi in ampliſſima familia natus ſit, appellandum puto. Atque ut in magna familia ſunt alii lautiores, ut ſibi videntur, ſervi, ſed tamen ſervi, ut atrienſes: * alii inferiore loco, ut mediaſtini: ſic ſtulti quidem omnes, ut tu, pares inter ſe ſtultitia ſunt, ſed major eorum ſtultitia eſt, * quos ſigna, quos tabulæ, quos cælatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnifica nimio opere delectant. At ſumus, inquit, principes civitatis. Vos vero ne conſervorum quidem veſtrorum principes eſtis. ſed ut in familia qui tractant iſta, qui tergunt, qui ungunt, qui verrunt, qui ſpargunt, non honeſtiſſimum locum ſervitutis tenent: ſic in civitate, qui ſe iſtarum rerum cupiditatibus dediderunt, ipſius civitatis locum pæne infimum obtinent. Magna, inquit, bella

geſſi:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

geſſi : magnis imperiis & provinci
præfui. Gere igitur animum laude d
gnum. Aëtionis tabula te ſtupidum
detinet, aut ſignum aliquod Polycle
ti. Omitte, unde ſuſtuleris, & quomo
do habeas. intuentem te, admiran
tem, clamores tollentem cum video
ſervum te eſſe ineptiarum omnium ju
dico. Nonne igitur ſunt illa feſtiva
Sunt. nam nos quoque oculos erudi
tos habemus: ſed, obſecro te, ita venu
ſta habeantur iſta, non ut vincla vi
rorum ſint, ſed ut oblectamenta pue
rorum. Quid enim cenſes, ſi L. Mum
mius aliquem iſtorum videret, matel
lionem Corinthium cupidiſſime tra
ctantem, cum ipſe totam Corinthum
contempſiſſet? utrum illum civem ex-
cellentem, an atrienſem ſervum dili-
gentem putaret? Reviviſcat M. Cu-
rius, aut eorum aliquis, quorum in
villa ac domo nihil ſplendidum, ni-
hil ornatum fuit præter ipſos: & vi-
deat aliquem ſummis populi benefi-
ciis uſum, barbatulos mullos exce-
ptantem de piſcina, & pertractan-
tem, & murænarum copia glorian-
tem: nonne hunc hominem ita ſer-

vum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

vum judicet, ut ne in familia quidem dignum majore aliquo negotio putet? An eorum ſervitus dubia eſt, qui cupiditate peculii, nullam condicionem recuſant duriſſimę ſervitutis? Hereditatis ſpes quid iniquitatis in ſerviendo non ſuſcipit? quem nutum locupletis orbi ſenis non obſervat? loquitur ad voluntatem: quicquid denuntiatum ſit, facit: aſſectatur, aſſidet, munerat. Quid horum eſt liberi? quid denique non ſervi inertis? Quid jam illa cupiditas, quæ videtur eſſe liberalior, honoris, imperii, provinciarum? quam dura eſt domina, quam imperioſa, quam vehemens? Cethego homini non probatiſſimo ſervire coëgit eos, qui ſibi eſſe ampliſſimi videbantur: munera mittere, noctu venire domum ad eum, precari: denique ſupplicare. Quæ ſervitus eſt, ſi hæc libertas exiſtimari poteſt? Quid? cum cupiditatum dominatus exceſſit, & alius eſt dominus exortus, ex conſcientia peccatorum, timor? quam eſt illa miſera, quam dura ſervitus! adoleſcentibus paullo loquacioribus eſt ſerviendum: omnes, qui aliquid ſcire viden-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

tur, tamquam domini timentur. judex vero quantum habet dominatum? quo timore nocenteis afficit? an non eſt omnis metus ſervitus? Quid valet igitur illa eloquentiſſimi viri L. Craſſi copioſa magis, quam ſapiens oratio? ERIPITE nos ex ſervitute. quæ eſt iſta ſervitus tam claro homini, tamq; nobili? omnis animi debilitati & humilis & fracti timiditas, ſervitus eſt. NOLITE ſinere nos cuiquam ſervire. in libertatem vindicari vult? minime. quid enim? adjungit. NISI vobis univerſis. dominum mutare, non liber eſſe vult. QVIBVS & poſſumus & debemus. nos vero, ſiquidem animo excelſo & alto, & virtutibus exaggerato ſimus, nec debemus, nec poſſumus. tu poſſe te dicito, quoniam quidem potes, debere ne dixeris: quoniam nihil quiſquam debet, niſi quod eſt turpe non reddere. Sed hæc hactenus. iſte videat quo modo imperator eſſe poſſit, cum eum ne liberum quidem eſſe, ratio & veritas ipſa convincat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος.

id eſt, ſolum ſapientem eſſe divitem. VI.

QVÆ eſt iſta in commemoranda pecunia tua tam inſolens oſtentatio? ſolusne tu dives? Pro dii immortales! egone me audiſſe aliquid & didiciſſe non gaudeam? ſolusne tu dives? quid ſi ne dives quidem? quid ſi pauper etiam? quem enim intelligimus divitem? aut hoc verbum in quo homine ponimus? opinor in eo, cui tanta poſſeſſio eſt, ut ea ad liberaliter vivendum facile contentus ſit: qui nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius. animus enim tuus oportet ſe judicet divitem, non hominum ſermo, neque poſſeſſiones tuæ. Si nihil tibi deeſſe putas, nihil curas amplius, ſatiatus es, aut contentus etiam pecunia: concedo, dives es. ſin autem propter aviditatem pecuniæ nullum quæſtum turpem putas, cum iſti ordini ne honeſtus quidem poſſit eſſe ullus: ſi quotidie fraudas, decipis,

poſcis, paciſceris, aufers, eripis: ſi ſocios ſpolias, ærarium expilas: ſi teſtamenta amicorum exſpectas, aut ne exſpectas quidem, atque ipſe ſupponis: hæc vtrum abundantis, an egentis ſigna ſunt? Animus hominis, dives, non arca appellari ſolet. quamvis illa ſit plena, dum te inanem videbo, divitem non putabo. etenim ex eo quantum cuique ſatis eſt, metiuntur homines divitiarum modum. Filiam quis habet? pecunia eſt opus. duas? majore. plureis? majore etiam. Si (ut ajunt) Danao quinquaginta ſint filiæ, tot dotes magnam quærunt pecuniam. quantum enim cuique opus eſt, ad id accommodatur (ut ante dixi) divitiarum modus. Qui igitur non filias plureis, ſed innumerabileis cupiditates habet, quæ brevi tempore maximas copias exhaurire poſſint: hunc quomodo ego appellabo divitem, cum ipſe egere ſe ſentiat? multi ex te audierunt cum diceres, neminem eſſe divitem, niſi qui exercitum alere poſſet ſuis fructibus: quod populus Romanus ex tantis vectigalibus jam pridem vix poteſt. igitur hoc pro-

poſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

poſito numquam eris dives, antequam tibi ex tuis poſſeſſionibus tantum reficiatur, ut ex eo tueri ſex legiones, & magna equitum ac peditum auxilia poſſis. Iam fateris igitur non eſſe te divitem, cui tantum deſit ut expleas id quod exoptas. itaque iſtam paupertatem, vel potius egeſtatem, ac mendicitatem tuam numquam obſcure tuliſti. nam ut iis qui honeſtate rem quærunt, mercaturis faciendis, operis dandis, publicis ſumendis, intelligimus opus eſſe quæſito: ſic, qui videt domi tuæ pariter accuſatorum atque judicum conſociatos greges: qui nocenteis & pecunioſos reos eodem auctore corruptelam judicii molienteis: qui tuas mercedum pactiones in patrociniis; interceſſiones pecuniarum in coïtionibus candidatorum, dimiſſiones libertorum ad defenerandas, diripiendaſque provincias, qui expulſiones vicinorum, qui latrocinia in agris, qui cum ſervis, cum libertis, cum clientibus ſocietates: qui poſſeſſiones vacuas, qui proſcriptiones locupletium, qui cædeis municipiorum, qui illam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Sullani temporis meſſem recordatur, qui teſtamenta ſubjecta, qui ſublatos homines, qui denique omnia venalia, dilectum, decretum: alienam, ſuam ſententiam: forum, domum, vocem, ſilentium: quis hic non putet confiteri, ſibi quæſito opus eſſe? cui quæſito autem opus ſit, quis unquam hunc vere dixerit divitem? Eſt enim divitiarum fructus in copia: copiam autem declarat ſatietas rerum, atque abundantia: quam tu quoniam numquam aſſequere, numquam omnino es futurus dives. Meam autem quoniam pecuniam contemnis, & recte (eſt enim ad vulgi opinionem mediocris, ad tuam nulla, ad meam modica) de me ſilebo: de te loquar. Si cenſenda nobis atque æſtimanda res eſt, utrum tandem pluris æſtimabimus pecuniam Pyrrhi quam Fabricio dabat; an continentiam Fabricii qui illam pecuniam repudiabat? utrum aurum Samnitium, an reſponſum M. Curii? hereditatem L. Paulli, an liberalitatem Africani, qui ejus hereditatis Q. Maximo fratri partem ſuam conceſſit? Hæc profecto quæ ſunt

ſummarum virtutum, pluris æſtimanda ſunt, quam illa quæ ſunt pecuniæ. Quis igitur, ſiquidem, ut quiſque, quod plurimi ſit, poſſideat, ita divitiſſimus habendus ſit, dubitet, quin in virtute divitiæ poſitæ ſint: quoniam nulla poſſeſſio, nulla vis auri & argenti pluris, quam virtus æſtimanda eſt? O dii immortales! non intelligunt homines quam magnum vectigal ſit parſimonia. Venio jam ad ſumptuoſos, relinquo iſtum quæſtuoſum. Capit ille ex ſuis prædiis ſexcenta ſeſtertia: ego centena ex meis. illi aurata tecta in villis, & ſola marmorea facienti: ſigna, tabulas, ſupellectilem, veſtem infinite concupiſcenti, non modo ad ſumptum ille eſt fructus, ſed etiam ad fœnus exiguus. ex meo tenui vectigali, detractis ſumptibus cupiditatis, aliquid etiam redundabit. Vter igitur eſt divitior, cui deeſt, an cui ſuperat? qui eget, an qui abundat? cujus poſſeſſio quo eſt major, eo plus requirit ad ſe tuendam: an quæ ſuis ſe viribus ſuſtinet? Sed quid ego de me loquor, qui morum ac temporum vitio aliquantum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

etiam ipſe fortaſſe in hujus ſæculi errore verſer? M. Manilius patrum noſtrorum memoria, ne ſemper Curios & Tuſcinos loquamur, pauper tandem fuit. habuit enim ædiculas in Carinis, & fundum in Labicano. nos igitur divitiores, qui plura habemus? utinam quidem! ſed non æſtimatione cenſus, verum victu atque cultu terminatur pecuniæ modus. Non eſſe cupidum, pecunia eſt: non eſſe emacem, vectigal eſt. contentum vero ſuis rebus eſſe, maximæ ſunt certiſſimæque divitiæ. Etenim, ſi iſti callidi rerum æſtimatores prata & areas quaſdam magno æſtimant, quod ei generi poſſeſſionum minime quaſi noceri poteſt: quanti eſt æſtimanda virtus, quæ nec eripi, nec ſurripi poteſt umquam? nec naufragio, nec incendio amittitur? nec tempeſtatum, nec temporum permutatione mutatur? qua qui præditi ſunt, ſoli ſunt divites. ſoli enim poſſident res & fructuoſas, & ſempiternas: ſolique, quod eſt proprium divitiarum, contenti ſunt rebus ſuis: ſatis eſſe putant, quod eſt: nihil appetunt, nulla re egent, nihil ſibi deeſſe

ſen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſentiunt, nil requirunt. Improbi autem & avari, quoniam incertas, atque in caſu poſitas poſſeſſiones habent, & plus ſemper appetunt, nec eorum quiſquam adhuc inventus eſt, cui quod haberet, eſſet ſatis, non modo non copioſi ac divites, ſed etiam inopes ac pauperes exiſtimandi ſunt,

M. TVLLII CICERONIS SCIPIONIS SOMNIVM,

Ex libro VI de Republica.

SCIPIO.

CVM in Africam veniſſem, M. Manilio conſuli ad quartam legionem tribunus (ut ſcitis) militum; nihil mihi potius fuit, quam ut Maſſaniſſam convenirem, regem familiæ noſtræ juſtis de cauſſis amiciſſimum. Ad quem ut veni, comple-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

xus me ſenex collacrymavit, aliquantoque poſt ſuſpexit in cælum: &, Grateis, inquit, tibi ago, ſumme Sol, vobiſque reliqui cœlites, quod antequam ex hac vita migro, conſpicio in meo regno & his tectis, P. Cornelium Scipionem, cujus ego nomine ipſo recreor: ita numquam ex animo meo diſcedit illius optimi, atque invictiſſimi viri memoria. Deinde ego illum de ſuo regno, ille me de noſtra republica percunctatus eſt: multiſque verbis ultro citroque habitis, ille nobis conſumtus eſt dies. poſt autem regio apparatu accepti, ſermonem in multam noctem produximus, cum ſenex nihil niſi de Africano loqueretur, omniaque ejus non ſolum facta, ſed etiam dicta meminiſſet. deinde, ut cubitum diſceſſimus, me & feſſum de via, & qui ad multam noctem vigilaſſem, arctior, quam ſolebat, ſomnus complexus eſt. Hic mihi (credo equidem ex hoc quod eramus locuti: fit enim fere cogitationes, ſermoneſque noſtri pariant aliquid in ſomno tale, quale de Homero ſcribit Ennius, de quo videlicet

ſæpiſſime

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſæpiſſime vigilans ſolebat cogitare & loqui) Africanus ſe oſtendit illa forma quæ mihi ex imagine ejus, quam ex ipſo, erat notior. quem ut agnovi, equidem cohorrui: ſed ille, Ades, inquit, animo, & omitte timorem, Scipio; & quæ dicam, trade memoriæ. Videſne illam urbem, quæ parere populo Romano coacta per me, renovat priſtina bella, nec poteſt quieſcere? (oſtendebat autem Carthaginem de excelſo, & pleno ſtellarum, illuſtri, & claro quodam loco) ad quam tu oppugnandam nunc venis pæne miles? hanc hoc biennio conſul evertes: eritque cognomen id tibi per te partum, quod habes a nobis adhuc hereditarium. Cum autem Carthaginem deleveris, triumphum egeris, cenſorque fueris, & obieris legatus Ægyptum, Syriam, Aſiam, Græciam: deligere iterum abſens conſul, bellumque maximum conficies, Numantiam exſcindes. ſed cum eris curru in Capitolium invectus, offendes rempublicam perturbatam conſiliis nepotis mei. hic tu Africane oſtendas oportebit patriæ, lu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

men animi, ingenii, conſiliique tui. ſed ejus temporis ancipitem video quaſi fatorum viam. nam cum ætas tua ſeptenos octies ſolis amfractus, reditusque converterit, duoque hi numeri, quorum uterque plenus, alter altera de cauſſa habetur, circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint: in te unum, atque tuum nomen ſe tota convertet civitas: te ſenatus, te omnes boni, te ſocii, te Latini intuebuntur, tu eris unus, in quo nitatur civitatis ſalus. ac, ne multa, dictator rempublicam conſtituas oportet, ſi impias propinquorum manus effugeris. Hic cum exclamaviſſet Lælius, ingemuiſſentque ceteri vehementius, leniter arridens Scipio, Quæſo, inquit, ne me e ſomno excitetis, & parum rebus. audite cetera. Sed, quo ſis Africane alacrior ad tutandam rempublicam ſic habeto: omnibus qui patriam conſervarint, adjuverint, auxerint, certum eſſe in cœlo, ac definitum locum, ubi beati ævo ſempiterno fruantur. nihil eſt enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in ter-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ris fiat, acceptius, quam concilia, cœtuſque hominum jure ſociati, quæ civitates appellantur: harum rectores, & conſervatores hinc profecti, huc revertentur. Hic ego, etſi etiam perterritus non tam metu mortis, quam inſidiarum a meis quæſivi tamen, viveret ne ipſe, & pater Paulus, & alii, quos nos extinctos arbitremur. Immo vero, inquit ii vivunt, qui ex corporum vinculis, tamquam e carcere, evolaverunt: veſtra vero, quæ dicitur vita, mors eſt. quin tu aſpicias ad te venientem Paullum patrem. Quem ut vidi, equidem vim lacrymarum profudi: ille autem me complexus atque oſculatus, flere prohibebat. Atque ego, ut primum fletu repreſſo loqui poſſe cœpi, Quæſo, inquam, pater ſanctiſſime atque optime, quoniam hæc eſt vita (ut Africanum audio dicere) quid moror in terris? quin huc ad vos propero venire? Non eſt ita, inquit ille. niſi enim deus is, cujus templum eſt omne hoc quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodiis liberaverit, huc tibi aditus patere non poteſt. homines enim ſunt hac lege

gene-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides, quæ terra dicitur: hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas vocatis, quæ globoſæ & rotundæ divinis animatæ mentibus, circulos ſuos, orbeiſque conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi, & piis omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis; nec injuſſu ejus, a quo ille eſt vobis datus, ex hominum vita migrandum eſt: ne munus humanum aſſignatum a deo defugiſſe videamini. Sed ſic, Scipio, ut avus hic tuus, ut ego, qui te genui, juſtitiam cole & pietatem: quæ cum ſit magna in parentibus & propinquis, tum in patria maxima eſt: quia ea vita, via eſt in cęlum, & in hunc cœtum eorum qui jam vixerunt, & corpore laxati illum incolunt locum quem vides: (erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas circulus elucens) quem vos (ut à Grajis accepiſtis) orbem lacteum nuncupatis: ex quo omnia mihi contemplanti, præclara cetera & mirabilia videbantur. Erant autem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

eæ ſtellæ, quas numquam ex hoc lo-
co vidimus: & eæ magnitudines o-
mnium, quas eſſe numquam ſuſpicati
ſumus. ex quibus erat illa minima,
quæ ultima cælo, citima terris, luce
lucebat aliena. Stellarum autem glo-
bi, terrarum magnitudinem facile
vincebant. Iam vero ipſa terra ita mi-
hi parva viſa eſt, ut me imperii no-
ſtri, quo quaſi punctum ejus attingi-
mus, pœniteret, quam cum magis in-
tuerer, Quæſo, inquit Africanus, quo-
uſque humi defixa tua mens erit? non-
ne aſpicis quæ in templa veneris? no-
vem tibi orbibus, vel potius globis
connexa ſunt omnia: quorum unus
eſt cæleſtis extimus, qui reliquos o-
mneis complectitur, ſummus ipſe
Deus, arcens & continens ceteros, in
quo infixi ſunt illi, qui volvuntur,
ſtellarum curſus ſempiterni; cui ſub-
jecti ſunt ſeptem, qui verſantur retro
contrario motu, atque cœlum ex qui-
bus unum globum poſſidet illa, quam
in terris Saturniam nominant. dein-
de eſt hominum generi proſperus &
ſalutaris ille fulgor, qui dicitur Io-
vis: tum rutilus, horribiliſque terris,

quem

quem Martem dicitis. ſubter mediam fere regionem Sol obtinet, dux & princeps, & moderator luminum reliquorum, mens mundi, & temperatio; tanta magnitudine, ut cuncta ſua luce luſtret & compleat. hunc ut comites conſequuntur, Veneris alter, alter Mercurii: in infimoque orbe Luna radiis ſolis accenſa convertitur. infra autem jam nihil eſt niſi mortale & caducum, præter animos generi hominum, munere deorum datos. ſupra Lunam ſunt æterna omnia. nam ea quæ eſt media, & nona, tellus, neque movetur, & infima eſt, & in eam feruntur omnia ſuo nutu pondera. Quæ cum intuerer ſtupens, ut me recepi, Quis hic, inquam, quis eſt, qui complet aureis meas tantus, & tam dulcis ſonus? Hic eſt, inquit, ille, qui intervallis conjunctus imparibus, ſed tamen pro rata portione diſtinctis, impulſu & motu ipſorum orbium efficitur: & acuta cum gravibus temperans, varios æquabiliter concentus efficit. nec enim ſilentio tanti motus incitari poſſunt: & natura fert, ut extrema ex altera parte

graviter, ex altera autem acute ſonent. quam ob cauſſam * ſummus ille cœli ſtelliferi curſus, cujus converſio eſt concitatior, acuto & excitato movetur ſono: graviſſimo autem hic lunaris atque infimus. nam terra nova immobilis manens, ima ſede ſemper hæret, complexa medium mundi locum. illi autem octo curſus, in quibus vis eadem eſt duorum, MERCVRII & VENERIS, ſeptem efficiunt diſtinctos intervallis ſonos: qui numerus rerum omnium fere nodus eſt. quod docti homines nervis imitati, atque cantibus, aperuere ſibi reditum ad hunc locum: ſicut alii, qui præſtantibus ingeniis in vita humana divina ſtudia coluerunt, hoc ſonitu oppletæ aures obſurduerunt: nec eſt ullus hebetior ſenſus in vobis: ſicut, ubi Nilus ad illa quæ Catadupa nominantur, præcipitat ex altiſſimis montibus, ea gens quæ illum locum incolit, propter magnitudinem ſonitus ſenſu audiendi caret. Hic vero tantus eſt totius mundi incitatiſſima converſione ſonitus, ut eum aures hominum capere non poſſint: ſic-

ut intueri Solem nequitis adverſum, ejuſque radiis acies veſtra, ſenſuſque vincitur. Hæc ego admirans, referebam tamen oculos ad terram identidem. Tum Africanus, Sentio, inquit, te ſedem etiam nunc hominum contemplari, ac domum: quæ ſi tibi parva, ut eſt, ita videtur, hæc cæleſtia ſemper ſpectato, illa humana contemnito. tu enim quam celebritatem ſermonis hominum, aut quam experendam gloriam conſequi potes? vides habitari in terra, raris & anguſtis in locis, & in ipſis quaſi maculis, ubi habitatur, vaſtas ſolitudines interjectas: hoſque, qui incolunt terram, non modo interruptos ita eſſe, ut nihil inter ipſos ab aliis ad alios manare poſſit, ſed partim obliquos, partim traverſos, partim etiam adverſos ſtare vobis, a quibus ſperare gloriam certe nullam poteſtis. Cernis autem terram eandem quaſi quibuſdam redimitam & circumdatam cingulis: e quibus duos maxime inter ſe diverſos, & cæli verticibus ipſis ex utraque parte ſubnixos, obriguiſſe pruina vides: medium

autem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

autem illum & maximum, ſolis ardore torreri. duo ſunt habitabiles: quorum Auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, adverſa vobis urgent veſtigia, nihil ad veſtrum genus. hic autem alter ſubjectus Aquiloni, quem incolitis, cerne, quam vos tenui parte contingat. omnis enim terra, quæ colitur a vobis, anguſta verticibus, lateribus latior, parva quædam inſula eſt, circumfuſa illo mari quod Atlanticum, quod magnum, quem Oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine quam ſit parvus, vides. Ex his ipſis cultis, notiſque terris num aut tuum, aut cujuſquam noſtrum nomen vel Caucaſum hunc, quem cernis, tranſcendere potuit, vel illum Gangem tranare? quis in reliquis orientis, aut obeuntis ſolis ultimis, aut Aquilonis, Auſtrive partibus tuum nomen audiet? quibus amputatis, cernis profecto, quantis in anguſtiis veſtra gloria ſe dilatari velit. Ipſi autem, qui de nobis loquuntur, quam diu loquentur?, quin etiam, ſi cupiat proles illa futurorum hominum deinceps laudes uniuſcujuſque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

noſtrum a patribus acceptas, poſteris prodere, tamen propter eluviones, exuſtioneſque terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modo non æternam, ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus. quid autem intereſt, ab iis qui poſtea naſcentur, ſermonem fore de te, cum ab iis nullus fuerit qui ante nati ſunt? qui nec pauciores, & certe meliores fuerunt viri: cum præſertim apud eos ipſos, a quibus nomen veſtrum poteſt audiri, nemo unius anni memoriam conſequi poſſit. homines enim jo cul ariter annum tantummodo Solis, id eſt unius aſtri reditu, metiuntur: reapſe autem cum ad idem, unde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eandemque totius cæli deſcriptionem longis intervallis retulerint, tum ille vere vertens annus appellari poteſt: in quo, vix dicere audeo, quam multa ſæcula hominum teneantur. namque ut olim deficere Sol hominibus, extinguique viſus eſt, cum Romuli animus hæc ipſa in templa penetravit: ita quandocumque eadem parte Sol, eodem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

que tempore iterum defecerit, tum ſignis omnibus ad idem principium, ſtellisque revocatis, expletum annum habeto: cujus quidem anni nondum vigeſimam partem ſcito eſſe converſam. quocirca, ſi reditum in hunc locum deſperaveris, in quo omnia ſunt magnis & præſtantibus viris: quanti tandem eſt iſta hominum gloria, quæ pertinere vix ad unius anni partem exiguam poteſt? Igitur, alte ſpectare ſi voles, atque ad hanc ſedem, & æternam domum contueri, neque te ſermonibus vulgi dederis; nec in præmiis humanis ſpem poſueris rerum tuarum: ſuis te oportet illecebris ipſa virtus trahat ad verum decus. quid de te alii loquantur, ipſi videant: ſed loquentur tamen. ſermo autem omnis ille & anguſtiis cingitur iis regionum quas vides; nec unquam de ullo perennis fuit; & obruitur hominum interitu, & oblivione poſteritatis extinguitur. Quæ cum dixiſſet, Ego vero, inquam, ô Africane, ſi quidem bene meritis de patria quaſi limen ad cæli aditum patet, quamquam a pueritia veſtigiis ingreſſus &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

patris & tuis, decori veſtro non defui: nunc tamen, tanto præmio propoſito, enitar multo vigilantius. Et ille. Tu vero enitere: & ſic habeto, te non eſſe mortalem, ſed corpus hoc. nec enim tu is es, quem forma iſta declarat: ſed mens cujuſque, is eſt quiſque, non ea figura, quæ digito demonſtrari poteſt. Deum te igitur ſcito eſſe. ſiquidem Deus eſt, qui viget, qui ſentit, qui meminit, qui prævidet, qui tam regit & moderatur & movet id corpus cui præpoſitus eſt, quam hunc mundum princeps ille Deus: & ut mundum ex quadam parte mortalem ipſe Deus æternus, ſic fragile corpus animus ſempiternus movet. nam quod ſemper movetur, æternum eſt: quod autem motum affert alicui, quodque ipſum agitatur aliunde, quando finem habet motus, vivendi finem habeat neceſſe eſt. ſolum igitur quod ſeſe movet, quia numquam deſeritur a ſe, numquam ne moveri quidem definitur. quin etiam ceteris, quæ moventur, hic fons, hoc principium eſt movendi. principio autem nulla eſt origo. nam ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

principio oriuntur omnia: ipſum autem nulla ex re oriri poteſt. nec enim eſſet hoc principium, quod gigneretur aliunde: quod ſi nunquam oritur, ne occidit quidem unquam. nam principium exſtinctum, nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit: ſiquidem neceſſe eſt a principio oriri omnia; ita fit, ut motus principium ex eo ſit, quod ipſum a ſe movetur. id autem nec naſci poteſt, nec mori: vel concidat omne cælum, omniſque terra & conſiſtat neceſſe eſt, nec vim ullam nanciſcatur, qua a primo impulſa moveatur. Cum pateat igitur æternum id eſſe, quod a ſeipſo moveatur: quis eſt, qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? inanimum eſt enim omne, quod impulſu agitatur externo: quod autem animal eſt, id motu cietur interiore & ſuo: nam hæc eſt propria natura animæ, atque vis, quæ ſi eſt una ex omnibus, quæ ſeſe moveat: neque nata certe eſt, & æterna eſt. hanc tu exerce optimis in rebus. ſunt autem optimæ curæ de ſalute patriæ, quibus agitatus, & exercitatus animus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

velociter in hanc ſedem & domum ſuam pervolabit : idque ocyus faciet, ſi jam tum, cum erit incluſus in corpore, eminebit foras, & ea quæ extra erunt, contemplans, quam maxime ſe a corpore abſtrahet. nam eorum animi qui ſe corporis voluptatibus dediderunt, earumque ſe quaſi miniſtros præbuerunt, impulſuque libidinum voluptatibus obedientium, deorum & hominum jura violaverunt: corporibus elapſi circum terram ipſam volutantur, nec in hunc locum, niſi multis exagitati ſeculis, revertuntur. Ille diſceſſit : ego ſomno ſolutus ſum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

APPENDIX DE RE MILITARI

INCERTO AVTHORE.

RES MILITARIS in tres dividitur partes, equites, pedites, claſſes. Equitum alas dicunt, ab eo quod ad ſimilitudinem alarum ab utraque parte protegant acies, quæ nunc vexillationes vocantur a velo. quia velis, hoc eſt famulis utuntur. Eſt & aliud genus equitum, qui legionarii vocantur, propterea quod connexi ſunt legioni. Verum ipſi pedites in duas diviſi ſunt partes: hoc eſt in legiones, & in auxilia. Auxilia ſociis, vel fœderatis gentibus mittebantur. Legio autem ab eligendo appellanda, quod vocabulum eorum deſyderat fidem atque diligentiam, qui milites probantur. Producendi vero tirones ſunt ad campum, & ad ſecundum matriculæ or-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

dinem in aciem dirigendi. Ita ubi ſimplex extenſa fuit acies, ne quos ſonitus, ne quas habeat crenatras, ubi æqualis viarum ſpatio miles diſtet a milite, & præcipiendum ubi ſubitò duplicet aciem, ita ut in ipſo impetu, aſſe reſpondere ſolent, ordo ſervetur. Tertio præcipiendum ubi quadratam aciem repente conſtituant Quarto ſtetero inter gonum, quem Timeum vocant, acies ipſa vertenda eſt. Quæ ordinatio plurimum prodeſſe conſuevit in bello. Auxiliares conducuntur, ex diverſis locis, ex diverſis numeris venientes, nec diſciplina inter ſe, nec notitia, nec affectione conſentiunt: alia inſtituta, alius inter eos eſt uſus armorum. Neceſſe eſt autem tarde ad victoriam pervenire qui diſcrepant antequam dimicent. Legionibus ſemper auxilia tanquam levis armatura in acie jungebantur, ut in his præliandi magis adminiculum eſſet, quam principale ſubſidium. In omnibus authoribus invenitur ſingulos Conſules adverſum hoſtes copioſiſſimos, non amplius, quam binas duxiſſe legiones additis auxiliis ſociorum. Tanta in

illis erat exercitatio, tanta fiducia, ut cuivis bello duæ legiones crederentur ſufficere poſſe. Sciendum autem eſt in una legione decem cohortes eſſe debere, ſed prima cohors reliquas & numero militum, & dignitate præcedit. Nam genere atque inſtitutione literarum viros electiſſimos quærit. Hæc enim ſuſcipit aquilam. Id præcipuum ſignum in Romano eſt ſemper exercitu, & totius legionis inſigne, imagines Imperatorum. His divina & præſentia ſigna venerantur. Habet pedites M. C. V. equites loricatos C. XXII. & appellatur cohors miliaria. Hæc caput eſt legionis. ab hac quum pugnandum eſt, prima acies incipit ordinari. Secunda cohors habet pedites C L X. equites L X V I. & appellabatur cohors quintaria. Tertia cohors ſimiliter habet pedites C L X. equites L X V I. ſed in hac cohorte tertia validiores probatiſſimos eſſe, quod in media acie conſiſtat. Cohors quarta habet pedites C L V. equites L X V I. Cohors quinta habet pedites C L V. equites L X V I. Sed quinta cohors ſtrenuos deſyderat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

milites, quia ſicut prima in dextero, ita quinta in ſiniſtro ponitur cornu. Hæ quinque cohortes in prima acie ordinantur. Sexta cohors habet pedites C L V. equites LXVI. in prima quoque enucleari aſcribendi ſint juniores, quia in ſecunda acie poſt aquilam, & imagines, cohors ſexta conſiſtit. Cohors ſeptima habet CLV. pedites, equites C L V I. Cohors octava habet pedites C L X. equites C L V I. Sed & ipſa animoſos deſiderat viros, quia in ſecunda acie conſiſtit in medio. Cohors nona habet pedites C L V. equites L X V I. Cohors decima habet pedites C L V. equites L X V I. & ipſa bonos conſuevit accipere bellatores, quia ſicut in ſecunda acie ſexta dextrum, ita decima ſiniſtrum poſſidet cornu. His decem cohortibus legio plena fundatur, quæ habet V I. millia C. equites V I. centum X X X. Major autem interdum conſuevit eſſe, ut non tantum unam cohortem, ſed etiam alias miliarias ſi fuerit juſſa, ſuſciperet. Tribunus major per epiſtolam ſtatuam Imperatoris judicio

deſti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

deſtinatur. Minor Tribunus pervenit, ut ex labore tribunus. Tribunus vocatur ex tribu, quia præeſt militibus quos ex tribu Romulus primus legit. Ordinarii dicuntur in prælio, quia etiam primi ſunt qui ordines ducant. Aquiliferi, qui aquilam ferunt. Imaginarii, qui imagines imperatoris ferunt. Optiones ab optando vocati, quia antecedentes ægritudine præpeditis, hi tanquam adoptati eorum atque vicarii ſolent univerſa curare. Signiferi, quia ſigna portant, qui nunc draconarii vocantur. Teſſerarii, qui teſſeras per contubernia militum nuntiant. Teſſera autem dicitur præceptum ducis, quo vel ad aliquod opus, vel ad bellum movetur exercitus. Torquarii duplares, torquarii ſimplares. Torques aureus ſolidum virtutis præmium fuit: quod qui meruiſſet præter laudem interdum, & conſequebatur commoda. Primus haſtatus item duas centurias, item ducentos homines ducebat in acie ſecunda, quem nunc Ducenarium vocant. Princeps autem primæ cohortis centurio ſemis, hoc eſt CL. homines

guber-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

gubernabat. Sic decem centuriis regebantur. Quibus magnæ utilitatis, vel magnus honor a veteribus eſt conſtitutus, ut cæteri milites ex tota legione omni labore ac devotione contenderent ad tanta præmia pervenire. Erant etiam Centuriones, qui ſingulas centurias curabant, qui nunc Centenarii vocantur. Erant Decani denis militibus præpoſiti, qui nunc caput contubernii vocantur. Secunda cohors habebat centuriones quinque. Similiter tertia, quarta, uſque ad decimam cohortem. In tota autem legione erant centuriones LV. Sed legati imperatorum ex Conſulibus ad exercitus mittebantur, quibus legiones & univerſa auxilia obtemperabant in ordinatione pacis, vel neceſſitate bellorum, in quorum locum nunc illuſtres viros conſtat magiſtros militum conſtitutos. A quibus non tantum binæ legiones, ſed etiam plures numero gubernantur. Primus autem judex erat præfectus legionis, habens cum primis ordinis communem dignitatem, qui abſente Legato tanquam vicarius ipſam poteſtatem

maxi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

maximam retinebat. Tribunus, Centuriones, cæterique milites præcepta ſervabant. Vigiliarum, ſive profectionis teſſera ab eodem petebatur. Si miles crimen aliquod admiſiſſet, authoritate præfecti legionis, a tribuno deputabatur ad pœnam. Arma omnium militum, item equi, veſtes, annona, ad curam ipſius pertinebant. Diſciplina, ſeveritas, exercitus, non ſolum peditum, ſed etiam equitum legionariorum, præcepto ejus quotidie curabatur. Primum ſignum totius legionis eſt aquila, quam aquilifer portat. Dracones pro ſingulis cohortibus a draconariis feruntur ad prælium. Sed antiqui, qui ſciebant in acie commiſſo bello celeriter ordines acieſque turbari, atque confundi, ne hoc poſſet accidere, cohortes in centurias diviſerunt, & ſingulis centuriis, ſingula vexilla conſtituerunt, ita ut ex qua cohorte vel quota eſſet centuria in illo vexillo literis eſſet ſcriptum: quod intuentes vel legentes milites, in quantovis tumultu a contubernalibus ſuis aberrare non poſſunt. Centuriones inſuper, qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

nunc Centenarii vocantur, nimirum bellicoſos loricatos tranſverſis caſſide criſtis, quo facilius noſcerentur, ſingulas juſſerunt gubernare catervas, quatenus nullus error exiſteret, quum cuncti milites ſequerentur non vexillum ſuum, ſed etiam Centurionem, qui ſignum habebat in galea. Rurſus ipſæ centuriæ in contubernia diviſæ ſunt, decem militibus ſub uno papilione degentibus, unus quibus præeſſet decanus, qui caput contubernii nominatur. Contubernium autem manipulum vocant ab eo, quod conjunctis manibus pariter dimicabant. Quemadmodum inter pedites centuria vel manipulus appellatur, ita inter equites turma dicitur. Et habet una turma equites XXXII. Huic qui præeſt, decurio nominatur. Centum enim decem decanii pedites, quibus decani centuriæ præerant, ab uno centurione ſub uno vexillo gubernantur. Similiter XXXII. equites ab uno decurione ſub uno vexillo reguntur. Præterea ſicut Centurio eligendus magnis viribus, procera ſtatura, qui haſtas, vel miſſilia pariter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

jaculetur & fortius: ſimiliter eligendus Decurio, qui turmæ equitum præponatur. In primis habili corpore, ut loricatus, armis circumdatus omnibus cum ſumma admiratione equum poſſit aſcendere, equitare fortiſſime, contis ſcienter uti, ſagittas doctiſſime mittere, turmales ſuos, id eſt ſub cura ſua equites poſitos erudire ad omnia, quæ equeſtris pugna depoſcit. Nunc qualiter inſtruenda ſit acies, ſi pugna immineat, dimicatiove, declaremus legionis exemplo: quod ſi uſus exegerit, tranſcurri poſſit ad plures. Equites locantur in cornibus, acies peditum a prima cohorte incipit ordinari in dextro cornu. Huic cohors ſecunda conjungitur. Tertia cohors in media acie collocatur. Huic annectitur quarta. Quinta vero cohors ſiniſtrũ ſuſcipit cornu. Sub ſigna autẽ & circa ſigna, nec uni etiam prima acie dimicantes, principes vocabantur, hoc eſt ordinarii, cæterique principales. Hæc erat gravis armatura, quæ habebat caſſides taura fructa, ocreas in dextris cruribus, ſcuta, gladios majores, quos ſpathas vocant, alios

minores, quos ſemiſpathas nominant, plumbataſque quas primo impetu jaciant. Item bina miſſilia: unum majus ferro triangulo unciarum novem, haſtili pedum quinque ſemis, quod pilum vocabant, nunc ſpicula dicitur, ad cujus ictum exercitabantur præcipue milites, quod arte & virtute directum ſcutatos pedites & loricatos equites ſæpe tranſverberat. Aliud minus ferro unciarũ quinque, haſtili trium pedum ſemis, quod tunc vinculum, nunc verutum dicitur. Prima acies principum, ſecunda haſtatorum armis talibus docetur inſtructa. Sed ſecunda acie dextro cornu, cohors ſexta ponebatur, cui jungebatur ſeptima. Octava cohors mediam aciem tenebat nona comitante. Decima cohors in ſecunda acie, ſiniſtrum ſemper obtinet cornu. Inſtructoris vero lex eſt, ut primo exercitati veteres milites collocentur, quos antea principes vocabant. In ſecundo ordine circundati cataphractis, & optimi milites, cum ſpiculis vel lanceis ordinentur, quos prohaſtatos vocabant. Item inter ordines a tergo in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

latum ſex pedes diſtare voluerunt, ut haberent pugnantes ſpatium accedendi atque recedendi. Vehementius inimicum ſaltu, coriiſque tela mittuntur. In his duobus ordinibus ætate maturi, & uſu confidentes, muniti, & gravioribus armis collocantur. Hi ad invicem muri, nec cedere, nec ſequi aliquando debent, ne turbentur ordines, ſed adverſarios venientes excipere, & ſtando, pugnandoque repellere vel fugare. Tertius ordo diſponitur de armatis velociſſimis, de ſagittariis invocantibus, de bonis jaculatoribus, quos antea ferentarios nominabant. Quartus item ordo conſtituitur de ſcutatis expeditiſſimis, de ſagittariis minoribus, de iis qui alacritatis vel Martiobartilis, quas plumbatas nominant, dimicant, qui dicebantur levis armaturæ. Secundum ergo ſtantibus primis tertium & quartum ordinem ad provocandum cum miſſilibus ſagittis primo loco exire. Qui ſi hoſtes in fugam vertere potuerint, ipſi cum equitibus perſequentur. Si vero ab hoſtibus pulſi fuerint, redeunt ad primam,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

& ad ſecundam aciem , & inter ipſos
recipiunt ſe ad loca ſua. Prima au-
tem, & ſecunda acies , quum ad pila
(ut dicitur) ventum fuerit, totum ſu-
ſtinet bellum. In quarta acie pone-
bantur balliſtarii, funditores, tragu-
larii, fuſtibalatores , qui fuſtibalis
lapides jaciunt. Fuſtis enim longus
pedibus quatuor , cui per medium li-
gatur funda de corio , & utraque
manu impulſus prope ad inſtar ona-
ſtri dirigit ſaxa. Sextus ordo poſt o-
mnes a firmiſſimis, & ſcutatis, & omni
genere armorum munitis bellatori-
bus tenebatur , quos antiqui triarios
appellabant. Hi ut requieti & inte-
gri acrius invaderent hoſtes, poſt ulti-
mas acies ſedere conſueverant. Si-
quid enim primis ordinibus accidiſ-
ſet , de eorum viribus, reparationis
ſpes tota pendebat. Omnes autem ſa-
gittarii vel ſigniferi , quamvis pedi-
tes, vel loricas minores accipiebant,
& galeas ad terrorem hoſtium urſi-
nis pellibus turritas. Centuriones
vero habebant cataphractas , & ſcu-
ta, & galeas ferreas : ſed tranſverſis
argentatis criſtis, ut facilius agnoſce-

rentur a ſuis. Illud autem ſciendum, & modis omnibus retinendum, Commiſſo bello, prima ac ſecunda acies ſtabat in mora, quinarii quoque reſidebant, ferentarii quoque adverſarios provocabant, ante faciem procedentes. Si hoſtes fugare poterant, ſequebantur. Si eorum virtute, ac multitudine premebantur, revertebantur ad ſuos, & poſt eos ſtabant. Excipiebat autem prælium gravis armatura, & tanquam murus, ut ita dicam, fortis ſtabat. Et non ſolum miſſilibus, ſed gladiis cominus dimicabant. Etſi hoſtes fugaſſent, non ſequebantur gravis armatura, ne aciem ſuam, ordinationemque turbaret, ac diſperſos recurrentes incompoſitos opprimerent. Sed levis armatura cum funditoribus ſagittariis, & equitibus fugientes ſequebantur inimicos. Hac diſpoſitione atque cautela ſine periculo legio vincebat, aut ſuperata ſervabatur incolumis, quia legionis vix eſt facile, nec fugere, nec ſequi. Sed ne milites aliquando in tumultu prælii, a ſuis contubernalibus oberrarent, diverſis cohortibus, diverſa in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

ſtituta ſigna pingebant. Præterea in adverſo ſcuto uniuſcujuſque militis erat nomen literis aſcriptum, deinde ex qua eſſent cohorte, quave centuria. Ex his autem apparet legionem bene inſtitutam quaſi munitiſſimam civitatem eſſe, quæ omnia prælio neceſſaria ſecum ubique portaret, ob repentinum hoſtium ſuperventum, quæ etiam in mediis campis ſubito foſſa valloque muniret. Habet præterea legio tubicines, cornicines, buccinatores. Tubicines ad prælium vocant milites, & rurſum receptui canunt cornicines. Quoties ad aliquod opus exituri ſunt ſoli milites, tubicines canunt. Quoties movēda ſunt ſigna, cornicines canunt. Quoties autem pugnatur, & tubicines & cornicines pariter canunt. Claſſicum item appellatur, buccinatores per cornu dicunt. Hoc inſigne videtur imperii, quia claſſicum canit Imperatore præſente, vel quum in militem animadvertitur, quia hoc ei ex imperialibus legibus fieri neceſſe eſt. Sive ergo ad vigilias vel gratias faciendas, ſive ad opus aliquod vel ad curſionem campi ex-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

eunt milites, tubicine vocante operantur, rurſum tubicine admonente ceſſant. Quum autem moventur ſigna, aut jam mota figenda ſunt, cornicines canunt. Quod ideo in omnibus exercitiis & proceſſibus cuſtoditur, ut in ipſa pugna facilius obtemperent milites, ſive eos pugnare, ſive ſtare, ſive ſequi, vel redire præceperint duces, ſiquid ratio manifeſta ſit ſemper in acie debere fieri, quod neceſſario videtur faciendum in prælio. De ſingulis centuriis quaterni equites, & quaterni pedites excubitum nocte faciunt, quia impoſſibile videtur in ſpeculis vigilantes ſingulos permanere, ideo in quatuor partes teſſeram aſſunt diviſæ vigiliæ, ut non amplius quam tribus horis nocturnis neceſſe ſit vigilare. A tubicine omnes vigiliæ admittuntur, finitis horis a cornicine revocantur. Conſtructa acie peditum, equites ponuntur in cornibus, ita ut loricati omnes conſtructi, juncti ſint peditibus, ſagittarii autem, ut qui loricas non habent, longius evagentur. A fortioribus namque peditibus peditum protegen-

da ſunt latera, & a velocioribus, atque expeditis hoſtium cornua ſuperfundenda atque turbanda. Scire dux debet contra Drungos, hoc eſt globos hoſtium, quotquot equites oporteat imponi. Nam neſcio qua ocultione, immo pene divina contra alios dimicant melius. Qui fortiores vicerant, ab inferioribus ſæpius vincuntur. Quod ſi equites impares fuerint, more veterum velociſſimi cum ſcutis levibus pedites ad hoc ipſum exercitati iiſdem miſcendi ſunt, quos expeditos quaſi volitantes velites nominabant. Quo facto, quamvis fortiſſimi equites hoſtium advenerint, tamen adverſum mixtum agmen pares eſſe non poſſunt. Vnum hoc remedium omnes duces veteres invenerunt, ut aſſueſcere facerent juvenes currentes egregie, & inter binos equites ſingulos ex his peditibus collocarent cum levioribus ſcutis, gladiis, atque miſſilibus. Elephanti in præliis magnitudine corporis, pariterque horrore formæ, ipſius novitate homines, equoſque conturbant. Hos contra Romanum exercitum primus in Lucania rex

Pyr-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Pyrrhus eduxit. Poſtea Hannibal in Africa, Rex Antiochus in oriente, Iugurtha in India copioſos habuerunt. Adverſus quos reſiſtendi cogitarũt genera armatorum. Tum in Lucania Centurio gladio manum quam promuſcidem vocant, uni alter cædit. Bini cataphracti equi jungebantur ad currum, quibus inſidentes amentatas ſariſſas, hoc eſt longiſſimos contos in elephantes dirigebant. Nam muniti ferro, nec a ſagittariis quos vehebant belluæ, lædebantur, & eorum impetum, equorum celeritate vitabant. Alii contra elephantes cataphractos milites immiſerunt, ita ut in brachiis eorum, vel in caſſidibus, vel humeris aculei ingentes ponerentur ferro, ne elephas bellatorem contra ſe venientem poſſet apprehendere. Præcipue tamen velites antiqui adverſus elephantes ordinaverunt. Velites autem erant juvenes levi armatura, corpore alacri, qui ex equis optime miſſilia mittebant. Hi prætercurrentes ad latiores lanceas, vel majora ſpicula, belluas occidebant. Sed creſcente audacia, poſtea

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

collecti plures milites pariter pila hæc miſſilia in elephantes congerebant, eoſque vulneribus elidebant. Iſtud additum eſt, ut funditores cum fuſtibalis, & fundis rotundis lapidibus deſtinati illos per quos regebantur elephantes cum ipſis curribus affligerent, atque mactarent, quo nihil turius invenitur. Poſtea venientibus belluis, quaſi irrupiſſent aciem, ſpatium milites dabant. Quæ quum in agmen medium perveniſſent, circumfuſis undique armatorum globis, cum magiſtris atq; militibus capiebantur illæſæ. Sed optima ratio eſt, & ad victoriam plurimũ confert, ut electiſſimos de peditibus, equitibus, cum vicariis comitibus, tribuniſq; vacantibus, habeat dux poſt aciẽ in ſubſidiis præparatos, alios circa cornua, alios circa medium, ut ſicubi hoſtis vehementer inſiſtat, ne rumpatur acies, pervolent ſubito ut ſuppleant loca, additaque virtute inimicorum audaciam frangant. Hujus primi latores invenerunt imitati Carthaginenſes, alteram poſt hoc ubique ſervaverunt hanc diſpoſitionem. nulla melior in-

veni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

venitur. Nam directa acies ſolum hoc agere debet, aut petere ut hoſtem repellat, aut fundat. Si cuneus ſit agendus, aut forfex, ſuperfluos habere debebit, de quibus cuneo forſitan faciens ducenda ſit. Graviter ex abundantibus ducitur. Nam ſi de loco ſuo ordinatum militem transferre cœperis, univerſa turbabis. Quod ſi bellatorum copia tibi non abundat, melius eſt habere aciem breviorem, dummodo in ſubſidiis colloces plurimos. Quum explorator hoſtium latenter aberrat in caſtris, omnes ad tentoria ſua per diem redire jubentur, ſtatim deprehenditur explorator. Quum cõſilium tuum cognoveris adverſariis proditum, diſpoſitionem mutare te convenit. Quod fieri debeat, tractato cum multis: quod vero facturus ſis, cum pauciſſimis, vel fideliſſimis, vel potius ipſe tecum. Hæc Martii operis præcepta per diverſos authores, libroſque diſperſa, nuper invite mediocritatem meam abbreviare juſſiſti, ne vel faſtidium naſceretur ex plurimis, vel plenitudo fidei deeſſet in parvis. Neque enim degeneravit in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

hominibus Martius calor: nec ſunt certe, quæ Lacedæmones, & Athenienſes, quæ ipſos genuere Romani, nec armis plurimum aliquando valuerunt. Nonne Macedones a Theſſalis ſuperatis Parthis uſque ad Mediam bellando penetrarunt? Dacos autem & Merceſos, & Thraces inter bellicoſos ſemper fuiſſe manifeſtum eſt, ut ipſum Martem fabulæ apud eos natum confirment. Longum erit ſi univerſarum provinciarum vires enumerare contendam, quum omnis Romani imperii ditione conſiſtat, ſed longa ſecuritas partim ad jus homines, partim ad civilia traduxit officia. Ita cura exercitii militaris primo negligentius agi, poſtea diſſimulari, ad poſtremum olim in oblivionem perducta cognoſcitur.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

INDEX RERVM ET VERBORVM.

ABSTINENTIA Africani. 156
Academiæ ratio quid a ceteris differat. 109
Accii poëtæ verſus de Atreo. 231
Accuſatoris nomen fugiendum. 137
Accuſatio multos illuſtravit. 137
Acta agere. 350
Actio cognitioni anteponenda. 100 101.
Admirabilitas quibus rebus comparetur. 128
Adoleſcens aliquid ſenile habere debet. 266
Adoleſcentiæ vituperatio. 255
Adulari, paſſive. 60
Adulator occultus. 358
Æacus. 64
Ædilitatum ſplendor. 143
Æginetis pollices præciſi. 192
Æſopus, fabularum actor. 75
Ætati cuique ſua ſunt ſtudia. 291
Aëtionis tabula. 384

Afri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Africanus major. 254
Africanus minor. 156
Agamemnon immolavit Iphigeniam filiam. 223
Ageſilaus. 113
Agis rex occiſus. 150
Agraria lex Philippi. 154
Agriculturæ laus. 98.275.276.278
Agrigentinus quidem vates. 314
Ajax. 74.75
Albinus Sp. 246
Alexander Macedo. 59.114
Alexander Phereus. 120
Amare quid ſit. 359
Amicorum paria rariſſima. 309
Amici qui diligendi. 339.340
Amicitiæ fines ac termini. 334
Amicitia quid ſit. 312
Amilcar Annibalis pater. 225
Animi vitia graviora, quam corporis. 179
Animi opera majora, quam corporis. 134
Animorum natura æterna. 307
Annibal. 71
Annulus Gygis. 187
Annus vere vertens. 404
Antipater Tyrius. 162

Antiopa,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Antiopa, tragœdia. 74
Appellis Venus. 170
Apollinis Pythii oraculum. 157
Apophthegmata. 68
Appetitus rationi ſubjiciendus eſt. 66
Appius Claudius cæcus. 253
Aquillii de dolo malo formulæ. 201
Aratus Sicyonius. 159
Arbitrorum formulæ. 207
Archytas Tarentinus. 267
Areopagitas conſtituit Solon. 50
Arganthonius. 287
Ariſtides juſtus. 174
Ariſtippus auctor ſectæ Cyrenaicæ. 138
Ariſto Chius. 243
Artificia quæ liberalia, quæ ſordida. 98
Aſſentatio ab amicitia removenda. 355
Aſtutiæ tollendæ. 207
Atreus. 64
Athenæ exemplis illuſtres. 3
Atilius vigilando necatus. 226
Atilius Calatinus. 283
Atilius L. cur ſapiens habitus. 302
Atticus Pomponius cognomen Athenis reportavit. 242

Avari-

Avaritia ſenili nihil abſurdius. 285
Avaritiæ vituperatio. 157
Augures. 285
Auſpicia quæ ſint optima. 249

BARGVLIS Illyrius latro. 130
Beata vita in quo contineatur. 138
Bella cur ſuſcipienda. 35
Bellicæ res majores ne ſint urbanis, an contra. 50. 51
Beneficia quæ plurimi facienda. 34
Benevolentiæ colligendæ præcepta. 124. 125
Bias ſapiens. 365
Blandus amicus. 354
Bona bonis anteponantur. 164
Boni viri qui ſint. 207. 214. 215
Bonum ſummum. 172. 186
Bonum ſolum honeſtum. 362
Brutus accuſator. 137
Brutus L. 291

CÆCILIVS. 265
Cæſar tyrannus. 119. 120
C. Cæſar L. F. 69
Cæſaris dictatoris vituperatio. 160
Callipho philoſophus. 240
Callicratidas. 72

Calpur-

Calpurnius P. Lanarius. 204
Calypſo. 73
Cannius C. 198.199
Carthago deleta. 156
Cato Cenſorius. 244
Cato Vticenſis. 73
Catulus Q. Pompejo non inferior. 51
Celare & tacere, non idem ſunt. 196
Cethegus. 385
Cethegus M. 248.275
Chryſippi dictum. 190
Cicero Academicus fuit. 109
Ciceronis filii laus in re militari. 134
Cicero conſul. 144.145
Cincia lex a Maximo laudata. 248
Cincinnatus dictator. 279
Cineas Theſſalus. 270
Cimon Athenienſis. 148
Circe. 74
Civitas, quæ dici poſſit. 377
Civis quis ſit. 377
Claudi Centumali factum improbum. 204
Claudii Ap. F. ædilitas. 143
Clodii P. conatus. 144
Cleombrotus Lacedæmonios perdidit. 55
Collatinus Tarquinius. 189

Ee Com-

Communitas hominum. 102.103
Comœdia antiqua. 68
Concordia fundamentum reip. 157
Conſuetudinis maxima vis eſt. 341
Contentio. 86
Corinthus cur deleta. 156
Coriolanus. 323
Coruncanius. 252
Craſſi M. de divitiis opinio. 18
Craſſus L. 135
Craſſi divitis ædilitium munus. 143
Cratippi laus. 109
Curio C. 122
Curius etiam ſenex reip. utilis. 252
Cynicorum inverecundia. 83.96
Cyrſilus quidam lapidibus obrutus. 193.
Cyrus Perſarum rex. 281.282.294

DAMON Pythagoricus. 143
Decii duo. 269
Decorum tribus in rebus poſitum eſt. 62.82
Defenſio accuſatione laudabilior. 136
Demetrius Phalereus. 145
Demoſthenes. 135
Dicæarchi liber de interitu hominum. 115

Dino-

Dinomachus philoſophus. 240
Diogenes Babylonius, Stoicus. 195
Dionyſius tyrannus. 192
Dives quis ſit. 387
Dolere malum non eſſe. 230
Dolus malus quid. 201
Druſus M. 70
Duillius Pœnos primus claſſe devicit. 271

ELOQVENTIÆ laus. 101. 102
Ennius quot annos vixerit. 252
Epicurei. 138. 228. 229
Epigoni Tragœdia. 74
Euripidis verſus. 215
Exſules qui ſint. 379

FABIVS Q. Labeo. 23
Fabii Maximi laus. 56. 71
Fabricius juſtus. 174. 317
Fides unde dicta. 17
Fidei templum in Capitolio. 229
Fimbria. 211
Flaminius C. tribunus pl. 248
Flaminius T. 251
Fœciale jus. 25
Fœnerari a Catone improbatum. 164
Formæ dignitas quomodo tuenda. 85
Fortitudo ſine juſtitia in vitio. 42

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

GABINIA lex. 326
Gloria tribus e rebus conſtat. 124
Gloria divitiis auteponenda. 161
Gorgias Leontinus. 250
Gracchi filii vituperantur. 133
Gracchi patris laus. 133
Græcorum nobiles victoriæ. 41
Gratidianus prætor. 213
Gyges Platonicus. 187, 212
Gytheum. 194

HÆREDITAS optima quæ. 80
Hecaton Rhodius. 203. 219
Hercules Prodici. 77
Herillus. 6
Herodoti locus. 131
Heſiodus. 32
Hippolyti mors. 22
Homerus antiquior Heſiodo. 278
Homines quidam non re, ſed nomine. 69
Honeſtum quid ſit. 171
Horatius Cocles. 367
Hortenſii potentia. 208
Hoſpitalitas laudata. 148
Hoſtis olim peregrinus. 26

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

IANVS medius. 164
Iaſon Phereus callidus. 71
Imperator quis ſit. 381
Injuſtitiæ duo genera. 17
Iocandi genus duplex. 68
Ira omnibus in rebus repudianda eſt. 58
Iſocrates philoſophus. 251
Italicum bellum. 166.131
Iudiciorum ratio duplex. 136
Ius gentium, & jus civile. 206
Iuſtitia regina virtutum. 181

LACEDÆMONIORVM reſpublica. 156
Laciadæ. 148
Lacteus orbis. 378
Laërtes agrum ſtercorat. 278
Lælius C. cognomento Sapiens. 130. 174.302
Largitio. 143
Lentulus ædilis. 143
Leuctrica calamitas. 121
Lex de repetundis, 166
Lex Craſſi & Scævulæ de peregrinis. 193
Lex Petronia & Papia de peregrinis. 193

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Lex Lætoria. 201
Legis 12 tabularum locus. 201
Legis Cinciæ ſuaſor Maximus. 248
Lex Voconia a M. Catone, laudata. 252
Leges cur conſtitutæ. 131
Liberales qui. 141
Libertas quid ſit. 381
Liber nemo niſi ſapiens. 381
Licinii Craſſi C. lex. 356
Livius poëta. 274
Luculli magnificentia. 91. 143
Lutarius Pinthias. 211
Lycurgus. 51
Lyſander dux Lacedæmoniorum. 50
Lyſis Pythagoreus. 101

MACEDONVM gaza. 156
Mælius Q. trib. pleb. 232
Magiſter convivii. 272
Magnæ matris Idææ ſacra. 271
Malitia diſtat a prudentia. 207
Mamercus. 143
Mancinus Numantinis deditus. 233
Manlius T. 235
Manilius M. pauper fuit. 392
Marcellus M. 291
Marius C. 51

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Marius M. Gratidianus. 205
Maſſaniſſa rex. 263
Maſſilia in triumpho portata. 122
Maximus Q. Africani frater. 248
Medea, tragœdia. 74
Memoria ſenectute minuitur. 255
Mercatura quæ probanda. 97.98
Mercenarii omnes ſordidi. 97
Metellus L. 261
Metrodorus. 238
Micare in tenebris. 212
Milo gladiatores emit. 144
Milo Crotoniata. 259.263
Minerva Phidiæ. 364
Minos. 64
Minucii Baſili falſum teſtamentum. 209
Modeſtia quid. 92
Mors quibus terribilis. 371
Mucius P. 335
Mucius Q. P. F. juriſconſ. 76.143
Mummius L. 156

NÆVII bellum Punicum. 274
Natura fons juris. 208
Nearchus Tarentinus. 269
Neoptolemus. 345
Nicocles tyrannus occiſus. 159

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Nili accolæ. 401
Norbanus C. 137
Numa Pompilius. 367
Numantia deleta. 51
Numicius T. tribunus pl. 232

OCTAVIVS Cn. 90
Octavii M. frumentaria largitio. 154
OeconomicusXenophontis liber. 163. 281
Officium quid. 6.7.65
Officium adoleſcentis. 80
Officia ſenum. 80
Officium magiſtratus. 81
Officium privati. 81
Officinm peregrini. 82
Officia media. 173
Opifices omnes ſordidi. 97.98
Orationis duplex ratio. 135
Oratoris proprium quid. 4
Orbium cæleſtium ordo. 399
Ordo quid. 93
Origines, Catonis liber. 266.291

PACVVII M. fabula. 315
Papirius C. conſul. 356
Papius. 193

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Papus Æmilius. 324
Paradoxa. 362
Patria parentibus anteponenda. 221
Paullus L. 390
Paupertas maximum onus. 252
Pauſanias dux Lacedæm. 50
Peccata eſſe æqualia. 372
Pecuniæ pecuditas unde. 18
Pelopis regnum iniquum. 217
Perduellis. 232
Periclis ſeveritas. 71
Peripatetici. 59.171
Perjurium quid ſit. 232
Phaëthon Solis filius. 223
Phalaridis mors. 121
Philippus Macedonum rex. 59
Philippus L. 144
Philoſophi qui. 107
Philoſophiæ defenſio. 108
Philoſophorum principes. 257
Piratis fides non ſervanda. 232
Piſonis L. lex de repetundis. 166
Plato uno & octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt. 251
Plautus. 68.274
Pœni foedifragi. 28
Polycleti ſignum. 384
Pompej. Sex. geometriæ ſtudioſus. 15

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Pompeii Magni theatrum. 145
Pompeius Q. 233
Pomponius Tribunus pl. 234
Pontii Samnitis dictum de avaritia. 155.268
Pontii T. Centurionis vires. 262
Popillius. 26
Poſidonius. 103.170
Poſtumius hoſti deditus. 233
Prodigi qui. 141
Propylæa. 144
Prudentia quid. 93
Ptolemæus rex. 160
Pulchritudinis duo genera. 84
Pyrrho. 6
Pyrrhus bellum intulit Romanis. 121. 217.318
Pythagoras. 290
Pythias Pythagoricus. 192
Pythius argentarius. 200

QVÆSTVS ex repub. nefarius 157
Quæſtus turpes. 389

REGES Romanorum. 367
Regulus captus a Pœnis. 370
Rhetorum campus. 43

Roma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Romanorum continentia. 366
Romulus. 367
Roſcius Amerinus. 138
Rupilius, fabularum actor. 74
Rutilius P. 135.170

SAGVNTINI. 370
Salinator C. 246
Sapientia quid. 107
Sapientiæ laus. 107
Sapientes ſeptem, non tamen omnino ſapientes. 174.302
Satrius M. 209
Scævula, Publii filius. 203.207
Scaurus M. 51.70
Scipio Numantiam excidit. 51
Scipiones duo. 174
Scipionis virtutes. 305.306
Seditionum origo quæ. 57
Seii M. benignitas. 144
Senectus quatuor de cauſſis miſera videtur. 252
Senectutis vituperatio. 262
Sergius Orata. 265
Sermo qualis eſſe debeat. 85
Servilius Ahala. 279
Servorum infima conditio. 29
Servis quomodo utendum. 29

Severi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Severitas in ſenectute probatur. 285
Sicyon. 159
Silani ædilitas. 143
Societatis humanæ gradus. 311
Socrates ſapientiſſimus. 293
Socratici. 87
Solon. et p. 290. 71
Sophocles a filiis in judicium vocatus. 256
Spartam avaritia perdidit. 156
Stoici. 171
Stultos omnes inſanire. 377
Sulpicius P. tribunus pl. 136
Superbia in proſperis rebus fugienda. 59
Sylla qualis. 71.122
Synephœbi, comœdia Statii. 257

TANTALI regnum. 267
Tarquinius exul. 333
Tarteſſiorum regis ætas. 287
Temperantia. 62
Terentius Lælii familiaris. 353
Terra Oceano circumfuſa. 403
Themiſtocles. 71.194.247.255
Theophraſtus. 142.148
Theſeï optata tria. 223
Timon Athenienſis. 351

Timo-

Timotheus Cononis filius. 76
Trœzene. 193
Tuditanus. 248
Turpio Ambivius. 273
Turpitudo maxime contra naturam. 83.84
Tyrannorum fere violenta mors. 120

VALERIVS Corvus. 282
Verecundia. 90.349
Veritas moleſta eſt. 353
Veturius T. hoſti deditus. 232
Viriatus Luſitanus. 130
Virtus omnis tribus in rebus fere vertitur. 115
Virtutes inter ſe pares. 373
Viſcelinus. 323
Vitæ finis optimus. 289
Vlyſſes. 74
Voluptas plurimorum patrociniis defenditur. 369
Voluptates blandiſſimæ dominæ. 128
Vtile ab honeſto ſeparari non debet. 111

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

XANTHIPPVS Lacedæmonius. 226
Xenocrates ſeverus philoſophus. 72
Xenophon. 77.163.281
ZENONIS opinio de honeſto. 185

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 J 12